TUDOR ARGHEZI
SCRIERI 44

Volum îngrijit de MITZURA ARGHEZI și TRAIAN RADU

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

44

PARENTEZE

ADDENDA

ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ
„G. CĂLINESCU“

București • 2003

Redactor: DACIANA VLĂDOIU

Cartea a apărut cu sprijinul
MINISTERULUI CULTURII ŞI AL CULTELOR

ISBN 973-7934-04-0

Notă asupra volumului 44

La începutul anilor şaizeci, Tudor Arghezi îşi adună şi îşi revede textele întregii sale creaţii (poezie, proză, teatru, publicistică şi traduceri), pregătindu-le pentru ediţia definitivă de autor, *Scrieri*.

Între 1962-1964, la Editura pentru Literatură apar primele patru volume în care au fost incluse versurile originale şi un volum de traduceri (*Tâlmăciri*).

La 16 iunie 1965, este încheiat contractul de editare nr. 3559, în care se prevedea că «autorul acordă editurii dreptul exclusiv de a edita şi difuza lucrarea sa, *Scrieri* (versuri, proze, teatru, traduceri), în câte cinci volume anual, fiecare volum va avea în medie 15 coli de autor, între 250-350 pagini, format *Scrieri*. Autorul îşi rezervă dreptul de a modifica ordinea volumelor.» În acelaşi timp, poetul înaintează editurii Tabelul anexă nr. 1, cu titlurile volumelor respective, în total 46.

La 3 aprilie 1967, pe baza cererii autorului, înregistrată cu nr. 2164, «contractul se consideră încheiat şi pentru volumele 47-61, inclusiv», Tudor Arghezi prezentând editurii şi cuprinsul general al ediţiei definitive.

În timpul vieţii acestuia au apărut, într-un ritm accelerat, 18 volume, iar la sfârşitul anului 1969, ediţia fusese tipărită pe jumătate – 23 de volume.

După 1970, o dată cu începerea tipăririi publicisticii, în care predominau articolele politice, volumele au primit tot mai greu viza cenzurii, ritmul de editare fiind perturbat. Din sumarul volumelor 31, 32, 33 a fost eliminat un număr foarte mare de articole, iar sumarul volumul 34 a fost respins mai mult de jumătate, fiind afectate grav cuprinsul volumelor, succesiunea lor şi însăşi structura întregii ediţii.

Confruntarea cu această situaţie a impus schimbarea ordinii de apariţie a volumelor şi comasarea cuprinsului mai multor volume unitare tematic, în scopul recuperării decalajelor şi asigurării continuităţii în tipărirea ediţiei.

Nici după anul 1989, când cenzura a fost desfiinţată, ediţia nu a avut o soartă mai bună, de data aceasta intervenind probleme de ordin financiar, generate de reducerea drastică a subvenţiilor. Aşa se face că în 2003, când se împlinesc 41 de ani de la apariţia primului volum, încă au mai rămas de tipărit două volume.

Volumul *Scrieri* 44 conţine reflecţii sintetice asupra vieţii şi a oamenilor, selectate de autor din întreaga sa operă, la care au fost adăugate şi unele inedite, pregătite, de asemenea, de Tudor Arghezi în vederea publicării.

În structura volumului au fost incluse, în Addenda, articolele apărute în «Gazeta Bucureştilor» (19 mai 1917 – 23 iunie 1918), netipărite până acum în volum.

În luna august 1916, Tudor Arghezi este mobilizat în Compania II-a de jandarmi şi rămâne în capitală. La 12 decembrie, acelaşi an, apare primul număr din «Gazeta Bucureştilor», iniţial ca ediţie de război a ziarului «Bukarester Tageblatt», scos de autorităţile germane de ocupaţie. Din 7 aprilie 1917 «Gazeta Bucureştilor» se transformă în cotidian de sine stătător.

Tudor Arghezi este angajat colaborator extern şi începând cu data de 19 mai 1917 (nr. 157) va publica editoriale şi articole politice, semnate cu pseudonimul Sigma. Cronicile dramatice (prima apărută în nr. 347, 30 noiembrie 1917) şi notele de teatru le va semna cu iniţialele T.A.

MITZURA ARGHEZI şi TRAIAN RADU

PARENTEZE

Forma mea este a unei vieți trăită demult și isprăvită demult. Știu gustul tuturor lucrurilor pe care nici nu le-am gustat și sunt obsedat de finalități. Nu pot începe nimic pentru că știu dinainte sfârșitul. În douăzeci de scheme se cuprinde toată existența: în mine, geometria lor e rezolvată mintal. Am toate rezultatele în parenteze, ca într-o carte de aritmetică elementară, pe care o citesc de-a-ndaratele.

*

Schemele mele sunt definitive și inflexibile...Nu-mi place nimic, și mi-ar plăcea să-mi placă. Aș vrea să-mi pot duce viața pe dinafară, ca voi toți: de ce crezi tu că trăiesc eu numai pe dinăuntru și că descompun sufletul aparențelor, inoculându-le caria rece a sensibilității mele? Sunt vătămat în substanță, nu mă pot bucura de nimic. Auzi tu? De nimic. Cum socotești tu că aș putea să fiu viteaz, când sunt un fricos? Aș vrea să fiu obraznic și sunt timid. Aș vrea să răcnesc și să mă bat în piept, mărginit în ocolul unei idei sau al unei stupidități, în care să cred sau să mă pot preface a crede, și-mi este scârbă: e facil. De ce mă scârbesc eu, acolo unde ceilalți sorb cu lăcomie? De ce vine la mine indigestia înainte de a pune furculița? Sunt meditativ și parcurs de febră acolo unde toată lumea, lacomă și brutală, e scelerată. Vreau să fiu și eu un scelerat. Da, să mă tăvălesc cu ochii închiși în bucuriile amare, ca toată lumea. Nu pot. De ce nu pot? Am pus urechea la toate ușile la care ți se răspunde prin gaura cheii: n-am primit răspuns. Și acum, târziu, foarte târziu, m-am dumirit. Am aflat care-i boala mea, dar identifica-

rea ei serveşte numai la ştergerea schiţelor creionate în obscuritate şi care amestecau semnele topografice: am o hartă clară şi atâta tot: nu lecuieşte. Leacul e imposibil. Sunt urzit din două materiale ce nu se urzesc între ele: beţe şi lână. Nu merg împreună. Lemnul rămâne tărâţe şi firul moale – scamă. Ridică velinţa ţesută din ele: ţesătura e pulverizată: se risipeşte. Sunt un om risipit. Pe mine nu mă impresionează absolut nimic din câte te entuziasmează pe tine, în viaţa pe bucăţi şi varietăţi. Dacă ne înţelegem în opiniile noastre abstracte, în judecăţile critice, ele sunt cerebrale şi nelocalizate. Localul, şi fizic şi de simţire, mă lasă indiferent.

DIN VOLUME

Varietatea femeilor a desfiinţat, în folosul unei activităţi senzuale mai vii, tipul frumuseţii clasice, cu profil, şi estetica primeşte în sânul ei, de la odalisca buzată până la fecioara cârnă, orice strâmbătură. Greşeala estetică vine de la ochi şi de la ochiul indiferent, singur organ însărcinat de convenţia creierilor, disciplinaţi de un mod, să decidă. Adevărul este că altfel se hotărăşte frumuseţea caprei, a păunului şi a femeii, care cade în competinţa dorinţei, o dată cu a privirii. O femeie urâtă poate să fie cea mai frumoasă, şi cea mai frumoasă femeie dintr-o mie poate să fie o focă blondă frigidă, bună pentru pozat sculptorului la facerea unei pietre arhitecturale. Cum fiecare bărbat trebuie să se comporte ca un estet care îşi alege opera de artă, el îşi însuşeşte, prin căsătorie sau concubinaj, un exemplar personal.

Nici o regulă nu poate să prezideze alegerea, şi femeia, după o vorbă a lui Kuic, trebuie cunoscută şi la balul unde ai întâlnit-o, şi în grădină, şi pe scaun, dar mai cu seamă pe canapea, ca să ştii dacă este frumoasă. Necumpărându-şi sclava pentru o vitrină de coafor şi trebuind s-o duci acasă şi să dispui de farmecele ei secrete la toate orele din zi şi noapte, este nevoie să-ţi acorzi un aparat complet cu orchestră. Criteriul este complex, dar în compoziţia lui intră neapărat şi mobilierul.

Tablete din Ţara de Kuty,
Editura Naţională «Ciornei» S.A., 1933, p. 59.

*

Toate constrângerile de societate şi castă şi educaţia falsificată de tipicurile nu pot împiedica femeia, în care stă sănătatea zoologiei şi a planetei, să viseze idila trupului

gol sărutat şi împreunat fierbinte. Nici o societate de binefaceri, de protecţie a văduvei şi a sugaciului şi de salvarea patriei nu poate ţine locul bărbatului vârtos, iubit sălbatec, strâns pe ţâţa tare şi muşcat de pulpă şi de mustaţă. Femeia omului, a tigrului şi a turturelului e aceeaşi, şi ea trebuie să fie Femeia.

Ib., p. 61.

*

Cineva a dat mâna cu mine, şi mi s-a părut că mă linge în palmă. Palma lui era, s-ar fi zis, prevăzută cu un organ, pe care natura cuminte l-a depărtat cât se poate mai mult de pipăit şi miros. O mâzgă acrişoară mi-a rămas în laba încleită, pe care am ţinut-o atârnată de mine, până ce m-am putut spăla. Era un sos personal. M-a întrebat dacă nu trebuie căutată o explicaţie în pervertirile aceleiaşi naturi, care organizează pe om cu umezelile la periferii. Căci dacă pe de o parte natura strămută în oameni magnifica încredere în sine a cocoşului, superbia morală a struţului şi orgoliul caudal al caprei, creatoarea primelor mărgele, pe de altă parte, unii tineri se îndrăgostesc de propriul lor pipăit, ca de o fecioară, descoperind instinctiv chiromantice daruri, transpuse prin perversiunea naturii, se căsătoresc cu sine, fideli câteodată până la maturitate, şi chiar procreează, desigur că, de preferinţă, în teologie.

Ib., p. 106.

*

Sculpt – model

Plastica unui băiat bălan cu ochii ca vişina neagră face de ruşine geniul artistic al câtorva generaţii de sculptură şi modelaj.

Ib., p. 162.

*

Mizeria umană subt capitalism

Dacă nu ai agonisit avere, te întorci la maimuţă: frig de sus, lut ud – jos, pustiu – înainte, şi primprejur – «ordine socială»: antropometrie, fişă individuală, bilet, moralitate.

*

În trei unice forme te primeşte, mi se pare, societatea sărac: hamal, vizitiu şi lăutar. Cel puţin, bărbaţii se pot folosi de trei meşteşuguri. Femeii îi este rezervat unul singur, şi acesta cu restricţia să fie frumoasă, tânără, cinică şi, de preferinţă, fecioară.

Ib., p. 164-165.

*

Viaţa copilului nu e altceva decât un basm, întocmit din sute de basme care dau unul într-altul şi se desfac şi se deosibesc, asemănătoare într-o privinţă cu sculele şi mai ales cu maşinile cu dinţi.

Ochii Maicii Domnului, Editura «Universala»
Alcalay & Co, 1934, p. 13.

*

Viaţa nu e nici atât de lungă nici atât de sigură pentru a fi constrânsă să reproducă în toate generaţiile un model, şi nu este zis că cine se emancipează de tradiţia care din fete face neveste şi din băieţi bărbaţi trebuie să dea greş neapărat.

Ib., p. 27.

*

Automobilul

Nici o altă activitate şi acţiune nu au răspunsul instantaneu, egal şi invariabil al maşinii de străbătut lumea într-un ceas, – iar inginerii şi constructorii care au născocit-o şi o fabrică în rânduri, ca pe nasturi, la îndemâna orişicui, au realizat, păstrând pentru elite subtilitatea şi delicateţea gândirii, ceea ce nu pot să ambiţioneze toate artele şi filosofiile laolaltă, înmulţind concesiile, democratizând ideile şi căzând în popular.

Maşina concepută de geniu o poate utiliza şi bruta, fără să-i scadă nobleţea şi să o trivializeze, abstracţia aparţinând creatorului şi funcţiunile executantului, şi amândoi putând să scoată dintr-însa un maximum de iluzii.

Ib., p. 29-30.

*

Instinctul sigur al inventatorilor, solidari în linia unică de exploatat pentru mişcare şi transformare, izolând curba din univers, a introdus-o în durata limitată a orei şi a secundei, perfecţionată până la existenţa aceluiaşi ritm de coincidenţă a universului cu învârtitura axului unui dinam, combustibilul slujind ca o gradaţie a unei şi aceleiaşi puteri propulsive şi cursa lungimei fiind paralelă cu evoluţia roţii terestre.

*

Motorul automobilului

Realizând motorul, civilizaţia nouă a lăsat în obscuritate toate frumuseţile antice, păstrate ca nişte modele de oseminte. Motorul activ, în serviciul omului permanent, echivalează cu descoperirea monoteismului indiferent: el poartă acelaşi leat mental. Revoluţia exploziei organizată pentru echilibru. Geamătul motorului, strigătul electricităţii, vaietul văzduhului comprimat în pneumatic. O arătare cu ochii de văpaie albă străpunge întunericul. Un zgomot scurt, de coasă, când motorul a trecut.

Ib., p. 30.

*

Carnea: material provizoriu şi totuşi continuu şi multiplicat pentru chin, pentru purice, pentru bubă, pentru muşiţă şi demenţă, ştofă miraculoasă şi inutilă, iscată pentru jocul de aparenţe şi pentru teatrul devorării în forme desinate, elastic.

Ib., p. 32.

*

De la ştergerea unei lacrimi alunecată pe un obraz putrefact până la lustruirea cristalului de la parbriz e o deosebire ca de la o planetă de sânge la o planetă de cuarţ. De o parte stârvuri şi de o parte metale; materie coruptă şi materie virgină. Un ax frânt nu evocă o durere, şi misterul suferinţei moleculare, la oţel şi aramă, e de apreciat după

noțiuni matematice. O cifră se absoarbe într-alta, fără să moară, și o putere mecanică se transformă și nu piere, și, în sensul sporit, decesul unei cantități înseamnă o renaștere și o împrospătare. Cadavrul unui cilindru de fontă e numai o schimbare de formă, substanța rămânând nevătămată.

Ib., p. 33.

*

Forja înfierbântă fierul și-l înmoaie strămutat în mâzgă de jar. Singură forja are o frumusețe de crepuscul înviat în cărbune, și temperatura ei echivalează cu soarele și cuptoarele vulcanice. Smulsă din rug și fasonată pe nicovală, smântâna de foc ia încovoierea, muchiile și suprafețele voite și le păstrează. O potcoavă dă un cuțit, o frigare o spadă, și măduva vergelii, toarsă violent prin filieră, dă fuiorul de sârmă: el scapără scânteia reminiscenței minerale. Piulița strânge și ferecă bulonul. Burghiul rumegă punctul hotărât algebric, nitul eternizează încheietura, cleștele bont prelungește degetele și le dă dexterități. O lamă fină dințată retează oțelul, și pilele, tăbărâte pe pârghii ca niște omizi, le rod până la măsură și eleganță. Baioneta rotativă străpunge munții din șes în șes cu o albie subterană pentru trecerea locomotivelor din mitologia industrială. De mii de ani ciocanul bătătorește poteca de suit la cer și caută emanciparea provizoriului către durabil și etern.

Ib., p. 34.

*

Omul poate să trăiască zeci de mii de ani jignit lângă un șoarece care îl refuză și-l nesocotește, nesimțitor în sălbateca lui frumusețe nici la blândețe, nici la dragoste, nici la slugărnicie.

Ib., p. 31.

*

Stârvul unei litere e minuscul și gândurile rămase fără suflet plutesc sticlind în bătaia soarelui și coboară ca niște confeti microscopice ale unui bal de molecule.

Ib., p. 38.

*

Materialele inutile se mai târăsc moarte, ca şi cetăţile, o bucată de timp la suprafaţa pământului sterp, după ce au fost uzate.

Ib., p. 40.

*

Oamenii pretind că trăiesc şi utilizează cuvântul viaţă cu un sens de plenitudini. Simt ei într-adevăr că trăiesc, ori sunt victimele unei clasice sugestii moştenite? Cum simte omul că trăieşte? Cum simte el acest lucru, pe care tu te sileşti să-l încerci şi nu izbuteşti? Când te doare fizicul parcă ai simţi ceva, dar când nu te doare eşti ca un mineral fără sensibilitate, egal cu silexul şi cu calvarul, participând la compoziţia inertă.

O stea răsare sticloasă în perdeaua plopilor, ca un păianjen de lumină. Vântul cântă în muchiile conacului. Ploaia presară, pe auzul amplificat, alice. Asta e viaţa? A trăi este poate a fi un martor al meteorologiei şi al câmpului şi a lăsa mărturie că le-ai văzut. Este a trăi: a te ospăta şi a cădea greoi între perini? A strânge avere, a te folosi sau a nu te folosi de ea? Este a trăi: a gândi? Sau a trăi înseamnă a suporta asaltul oamenilor tăi? Şi ce este şi a gândi, dacă a gândi este a trăi? A gândi în orice fel, pe răspunderea ta, a gândi organizat sau anarhic, a gândi după alţii sau singur? A gândi nu este o stare, e un accident; a gândi are câteva se sensuri. Nu este gândirea ca o curgere către vale a râurilor şi ca o ridicare a bradului în pisc: ea lucrează pe un motiv existent, ca oglinda sau ca măsurătoarea: e un reflex. Pui în cântar o greutate şi o marfă şi le cumpăneşti: cântarul gândeşte ca şi tine, fără să simtă nici că gândeşte nici că trăieşte. Viaţa trăită, marfă cântărită; de ce a trăi vrea să însemne mai mult decât a gândi, dacă nu-ţi dai seama nici că trăieşti nici că gândeşti?

Oamenii se socotesc fericiţi şi nefericiţi, după cum şi gândesc, legaţi de o izbândă sau de o înfrângere materială. A vrea gândirea să fie o stare în afară de lucruri şi fericirea de asemeni. Dar îţi vine un gând, strecurat în tine nu înţelegi de unde, nu ţi-l recunoşti: se joacă cineva cu tine

şi-ţi spune la ureche lucruri care vin din gura lui în urechea ta.

Eşti prost de multe ori şi câteodată inteligent. Nu înţelegi nimic sau dimpotrivă înţelegi limpede şi poţi exprima uşor tot ce înţelegi. Te culci inteligent şi te deştepţi confuz. Ce s-a petrecut în mine fără să ştiu, de unde s-a petrecut, unde am umblat în somn, de m-am întors năuc şi nehotărât? Aş vrea să fiu ca maşina mea, pe care o găsesc după odihnă în punctul în care i-am lăsat organele seara. M-am muncit să fiu o maşină şi să-mi comand o neîntreruptă mişcare circulară. Nu mă pot stabili într-o singură funcţiune, care ar fi într-adevăr un fel de fericire, excludând din mine orice altă funcţiune cu tendinţa de a ieşi din circonferinţa unei roţi mari angrenate. Atunci mă descopăr că gândesc, făcând critica mişcării circulare şi a evoluţiei mele, impusă maşinii. Rădăcinile pe care le credeam fixate se răscolesc, o fibră tresare, o gândire nevăzută roade ascuns. Gândurile, dacă sunt gânduri, sunt muşiţile, coropijniţile şi viermii hotărârilor mele. În fiece zi m-am biruit fără spor şi m-am lăsat în voia soarelui şi a întunericului, cum ar vroi să mă poarte. Sunt martor şi pui mărturie despre cele ce am văzut.

Dar ce am văzut din toate la câte m-am uitat? Mă uit şi nu văd şi văd fără să mă uit. Viaţa, dacă este, se petrece fără mine şi nu mă simt vieţuind, ca să pot vorbi de lucrurile trăite. Nu le-am trăit când am trecut prin ele şi nu mai mi le amintesc, goale, ca nişte sticle din care nu a curs nimic.

Ib., p. 42-44.

*

Omul vine cu iluzia lui, de cele mai multe ori falsă sau falsă în raport cu individualitatea lui: nimic mai favorabil decât substituirea iluziei lui cu iluzia dumitale, operaţie de simplă mecanică, înlocuind într-un gâtlej cu ghevint un bec de douăzeci şi cinci de waţi cu unul de o sută cincizeci, acelaşi suflet fiind în stare de mai multe însufleţiri şi de tensiuni treptate.

*

Toate metodele sunt valabile, omul e de obicei invalabil.

Ib., p. 53.

*

Nebunia începe atunci când ți-ai parcurs tot personajul și ai intrat într-un personaj de fantezie care mai todeauna e contrariul personajului tău. În fantoma de care în stare normală te-ai ferit din răsputeri te îmbraci întreg ca într-un costum de bal-mascat.

Ib., p. 59.

*

Naivitatea pură a puilor și a copiilor documentează mai bine decât orice argument tendențios aluatul sentimental din care a fost frământată natura.

*

Numai un accident, cu care Sfânta Scriptură împovărează persoana lui Adam, izgonit pentru fărădelegile lui din grădinile feciorelnice ale Edenului, a putut să învârtoșeze inimile începând cu omul și sfârșind cu gângania. Când a fost gonit Adam, o dată cu el au trebuit să părăsească și animalele grădina, și trecerea de la o viață dulce la o existență amară le-a făcut să nu mai uite pe adevăratul vinovat, cu care, drept judecând, nu puteau să aibă dinaintea unei acuzări obiective și perfect imparțiale decât o complicitate cel mult de conviețuire paralelă sau de contemporaneitate. Fiarele l-au urmărit de atunci pe Adam ca să-l sfâșie, și nici până în ziua de azi răzbunarea lui nu a fost uitată. În Paradis ele nu erau silite să caute să se ospăteze și, desigur, jivinele care ne-am obișnuit să ne temem dormeau inocente și neturburate, tolănite la soare. Girafa mânca bananele fără să se scoale de jos și ea slujea, cu gâtul ei lung, fără îndoială, de distribuitoare la distanță a fructelor coapte, desprinzându-le din ramuri pentru toate celelalte făpturi culcate împrejurul ei. În orânduirea inițială a biologiei, probabil că era câte o girafă la câte o sută de animale, o trăsură de unire vie între materia primă și masticație și un fel de telefon cu gâtlej. Nici șarpele nu a putut să fie rău și veninos de la început de tot, și el a fost creat în marea grije a Făcătorului-a-toate pentru făpturile lui, ca să

fie o sfoară la transportarea merindelor în snopi, de la origină în cuprinsul întreg al teritoriului, şi tocmai mai târziu, foarte târziu, când a început să se înrăutăţească lumea, a fost el folosit ca un bici. Armonia începând să se strice, era nevoie de un gârbaci.

Ib., 72-73.

*

Un suflet al paşărilor şi al dobitoacelor ar face caduc argumentul revelaţiunii, şi trebuie găsită o formulă complicată pentru introducerea vietăţilor cu coadă sau cu cioc în viaţa morală, rezervată cu gelozie semenilor noştri, singuri în stare să contribuie voluntar la mântuirea lor.

*

Omul în dorinţa lui de membru plictisit al unei familii, ca să rămâie singur, renunţă totalmente la forma de viaţă care l-a decepţionat pe pământ şi pronunţă un divorţ general. Dacă soţia lui, cu care a trăit o existenţă, sau un copil al lui ar veni să-l vadă în lumea cealaltă, el ar răspunde că nu e acasă şi ar indica o inscripţie care se află pe toate tăbliile cerului, că vizitele şi durata lor sunt interzise.

*

Omul îşi iubeşte câinele, însă refuză să intre cu el în viaţa viitoare. După ce s-a emancipat de materie sufletul omului uită tot şi fiece pământean, indiferent la profesiunea şi la talentele lui personale, devine preot şi cântăreţ, ocupat exclusiv să cânte gloria Creatorului şi să nu-l supere cu nici un hiatus vocal. Le-ar fi fost greu organizatorilor credinţei, sinceri şi entuziaşti în gândirea lor religioasă, să compuie coruri de dihănii în slava Celui de Sus, – şi vederile lor s-ar fi verificat artificiale.

*

Religiile refuză femeii dreptul la mântuire şi la fericirea viitoare, la preoţia cerească fiind autorizaţi, ca şi la cea de aci, numai bărbaţii, singurii autori ai congreselor de organizare ale bisericilor de orice rit şi nuanţă.

Ib., p. 77-78.

*

Câinii şi pisicile se uită la cap; ştiu ei ceva, că aici e gândirea şi că din gândire vine prieteşugul meu cu ele, din suflet. Pasările nu ştiu acest lucru şi sunt lipsite de facultatea de a se uita fix şi adânc, afară de vulturi, care ţintesc în zare. Pasările se ridică fizic, cu aripile. Numai animalele lipite de pământ zboară cu intuiţiile, speranţa de dezlănţuire. Pământul e frumos... dar te târăşte: sufletele – sus; religiile au în această privinţă dreptate: totul e sus, în pomul cu stele.

Ib., p. 81.

*

Omul stă în picioare... E un mister. Înălţimea lui ar trebui să fie o lungime, omul ar trebui să se târască pe coate. Sau să sară pe şezut. Se şi târăşte o dată în viaţa lui, cum poate că s-a târât o dată toată viaţa, când era şi mai lipit de ţărână. Ai văzut cum se ridică într-o zi de pe brânci copilul, cum biruie echilibrul şi fugind fericit de această întâia lui înălţare la cer? Două tălpi îl ţin ridicat pe palme. Dar nu-l ţin ridicat numai tălpile! Omul e suspendat de sus. Capul lui planetar face parte din acea ciudată îmbrăţişare universală, care indică în sâmburele nostru o forţă de plutire. Când moare, omul se prăbuşeşte: de nu mai stă în picioare, ca un lemn? Aici este ceva care trebuie reţinut. Articulat în zgârciuri; una, două, trei, patru, cinci, şase înnădituri verticale, încheiate pentru frângere, pentru cădere şi încovoiere, omul stă drept, din şase bucăţi puse unele peste altele şi cap în cap. Asta nu e fiziologie, e altceva, nu ştiu ce-i, dar e sigur ceva. Şi ca să rămâie pur, în acest «nu ştiu» nu trebuie pus nimic.

Nu sunt eu omul care să hotărăsc că-i stă mai bine locului împlinit cu închipuirile mele infailibile, decât gol. Ca să scap din teroarea neantului mie îmi e de ajuns să constat realitatea locului, existenţa lui goală şi sunt mulţumit. E credinţa mea fără corp, mai adevărată decât un corp al unei credinţe de vânt. În amfora mea mi-e totuna, e beznă sau e lumină, vorba e să fie amforă. Mi se pare că este... Nu vreau să afirm brutal, mi se pare... Umple-se cu

mirodeniile pe care nu le cunosc! Amfora mea e cât o ceaşcă de ceai, cât o coaje de ou, cât o jumătate de coaje de alună: fie cât o celulă de ceară de stup.

(*Ib.*, 82-83.)

*

Creierul

O materie care produce imaterialitate? O să-mi pomeniţi cu drept cuvânt zgomotul, dar zgomotul e pasiv ca umbra şi ca şi ea identic todeauna cu sine, invariabil. Funcţiunile creierului nu sunt nici materiale, nici mecanice, nici uniforme. Creierul e mic şi nemăsurat. El face şi desface şi comandă, afirmă şi tăgăduieşte, constată şi scrutează, şi se poate tăgădui şi pe sine, înzestrat cu o putere de elasticitate stupefiantă. De el se teme sfântul, când se fereşte de diavol. El ştie prin presimţire şi construieşte din nimic, ca Dumnezeul Scripturii. Vede dinainte, şi cu aceeaşi înlesnire cu care clădeşte şi dărâmă. Puterile lui sunt inexplicabile, fără să admiţi în el o prezenţă în afară de cunoscut. Laboratoarele au individualizat câteva centre şi regiuni în cutele lui întortocheate, şi la disecţie se verifică exact tot ce s-a spus pe seama constituţiei lui fizice. E altceva el decât o măduvă? Nu. Cum poate împărechea şi despărechea, deosebi şi asemăna, despica şi împleti: cum poate gândi o materie pură şi simplă? El calculează, întocmeşte, leagă lucrurile şi le subliniază. Tot ce s-a făcut, el a făcut. Lasă că e un instrument practic precis pentru vehicularea şi organizarea necesităţii, ceea ce constituie o admirabilă telefonie, corespondenţă şi cumpănire, dar funcţiunea lui e aceeaşi măsură abstractă şi dezinteresată şi preocupată peste viaţa vizibilă de sensul dedus. El gândeşte peste timp şi peste interese şi este în stare să ia atitudinile aparent nenaturale contrarii simţului de conservare, şi o idee scăpărată în el supune inconsistenţelor lui corpul şi viaţa. Când omul se trândăveşte, când societăţile zac, când timpurile se decolorează, intervine el cu constanta voinţă a resurecţiei, şi salvează lumea din puroiul personalităţii. El strigă din temniţă şi din mormânt, ameninţă şi pedepseşte.

El trezeşte datoria, mâhnirea, părerea de rău şi ruşinea, îngerul alb veşnic prezent.

*

Niciodată o epocă nu poate să cadă atât de greu încât să nu dea la lumină blestemul şi strigătul Profetului.

Ib., p. 83-85.

*

Facem parte într-o chibzuială voită sau întâmplătoare, nu ştiu, nu pot să ştiu, cine pretinde că ştie minte, măscărici sau inconştient; facem parte dintr-o solidaritate, în care şi întâmplarea este organizată. Nu se naşte nimic fără noimă şi fiecare fiinţă nouă vine încărcată cu lanţurile universului ei complet.

Ib., p. 85.

*

M-am silit să fiu ateu şi nu am izbutit. M-am silit să mă alătur de o credinţă definitivă şi consacrată, şi nu am izbutit. Sunt incapabil şi să tăgăduiesc, ca un om de ştiinţă superficială şi dezorganizator al inefabilului, şi să mă satisfac cu o credinţă care organizează inefabilul, strămutând în el lupta de brută a omului social cu oamenii sociali. Negaţiunea scepticismului şi fanatismul credinţei îşi corespund: realitatea e în altă parte, nu ştiu unde şi nu m-aş folosi să ştiu.

Iată de ce mi-a venit gândul unui al Treilea Testament, pentru desluşirea celorlalte două, sau mai adevărat al unei credinţe, care să anexeze Scripturile ca material de meditaţii. Este adevărat că mirarea, uimirea, imposibilul real al vieţii se vor trecute într-o stare sufletească permanentă de asociaţie smerită cu necunoscutul. Nu aş putea lega această stare extatică fără scop de alt interes decât sufletesc. Corespondenţa dintre noi şi creaţie se dovedeşte aglomerată de haruri. Aş admite rugăciunea care nu cere nimic sau care, deşi cere, trece de conţinutul verbelor şi al complimentului direct. Şi ca să fiu în linie, nu aş vorbi, m-aş gândi. Trebuie să mărturisesc: religia pe care aş voi să o sugerez este religia mea reală. Niciodată nu mă simt mai

bine ca atunci când mă gândesc la inefabil, la delicat. Mă raportez cu gândul la criteriul meu şi am impresia că şi criteriul meu se gândeşte la mine... Căci nevoia de refugiu e omenească: nu putem fi atât de siguri de noi, încât să vieţuim izolaţi şi neînlănţuiţi. Noi şaptezeci de ani figurăm un animal de sine stătător şi anarhic, dar restul timpului, vecia, îl vieţuim în criterii, difuzaţi în conţinutul sensului. Trebuie să ne rugăm, trebuie să cugetăm, trebuie să ne găsim, alături şi de acord cu secretul care regentează fenomenul admirabil şi trist al existenţei, trist fiindcă individul sfârşeşte, – şi cu această certitudine că participi la tot şi la animarea universală aş face religia mea pentru toţi oamenii care nu cer nimic decât o stare sufletească şi aş mărgini-o la un cult simplu de imnuri şi lecturi, într-o slujbă de poeme şi de idei. Aş da afară din credinţa mea sancţiunea, pedeapsa şi recompensa. M-ş referi în moralitatea vieţii la satisfacţiile sufletului meu particular. Am o carte de rugăciuni pentru acest cult al meu.

Ib., p. 85-87.

*

Concepţia că viaţa individuală este destinată fatal decrepitudinii şi morţii mi se pare contrazisă de imensa capacitate de viaţă a naturii, care creează neîncetat forţele istovite paralel. Ce i-ar putea păsa ei că face o sută de generaţii de şaizeci de ani? Este exclus ca în proiectele ei să intre ideea puerilă a finalităţii individuale şi, foarte probabil, natura crede că şi astăzi trăiesc şi că vor vieţui de-a pururi fiinţele zămislite acum câteva mii de ani şi în continuă zămislire. Dacă s-ar cunoaşte o posibilitate de a informa natura asupra jalnicelor rezultate ale magnificelor intenţiuni, este sigur că ea s-ar opri din lucrul pe care îl împlineşte neîntrerupt şi ar remedia odată descompunerea organismelor şi încetarea lor. Un mijloc de informaţie foarte indirect nu ne lipseşte şi nici naturii facultatea de a-l înţelege, dovadă toleranţele ei şi sprijinul pe care îl dă chirurgului, când intervenţiile acestuia modifică faptele de distracţie ale naturii. Ea ne va ajuta întodeauna, dacă ştiinţa,

care-i o verificare logică a vieții, va cere de la ea o soluție conformă cu natura. Numai că omul trebuie să îndrăznească, neîncremenit în superstiția neputinții, așa cum a îndrăznit și ea, desfăcând din materia stagnantă materii independente și vietăți care nu au cu pământul, cu silexul și cu argila lui, decât înrudiri de sinteză.

Ib., p. 87-88.

*

Să nu-ți închipui că ți-au fost acordate sublimele funcțiuni ale inteligenții în scopul suspinului cu brațele încrucișate. Atât mai ridicul pentru noi, dacă nu știm să-i dăm întrebuințare.

*

Natura procedează cu noi întocmai ca un cultivator de cartofi: face groapa, afânează pământul, pune tuberculi, astupă și pleacă. Tubercula noastră este pusă ca să rodească. Nu e ploaie? Horticultorul o aduce cu stropitoarea. Creierul nostru nu primește nici o îngrijire, și dacă nu suntem vrednici de el, ne părăsește.

Ib., p. 88.

*

Viața infinită a individului

Odată și odată omul are să pună degetul pe punctul esențial, împrejurul căruia se învârte până la amețeală și moarte. Știința, care a dat o dată greș din pricina entuziasmului pripit al câtorva savanți, orbiți de adâncimea tezaurului descoperit, nu va primi situația falimentară decretată de alți entuziaști pripiți, ai fatalităților determinate.

*

Oamenii credinței în sine și ai zeilor desfăcuți de lume socotesc profană știința, străină și opusă unui cer închipuit inuman și dezinteresat. Nu se poate eroare mai groasă și amăgire mai funestă.

*

Dacă vrem să ne exprimăm bisericește, știința e religia personală a lui Dumnezeu. Înțelegând natura poți lucra

fără teamă cu el, asociatul apropiat şi colaboratorul. Biserica e un colţ în laboratorul chimistului şi al fiziologului şi cântecul clopotelor înviorează, duminica, inima savantului cu ochiul în microscop.

*

Să nu ne halucinăm: viaţa noastră stă concentrată în creier. El e soarele nostru particular, lumina şi puterea noastră particulară. El e şi leacul şi otrava, nu vă duceţi mai departe. Omida devastatoare şi viermele putregaiului sunt în rădăcini şi suie către vârfuri; urmăreşte morbul cu gândul şi ajunge-l şi incendiază-l cu gândul: nimic nu vine din afară fără să se supuie legilor dinăuntru.

Ib., p. 88-89.

*

Viaţa noastră, fie ştiinţifică, fie animală, e legată la fiece pas de o problemă insolubilă – nu înţeleg cine a putut să născocească noţiunile de ordine şi de claritate. Bănuiesc că acest spirit mare a fost un spirit plat.

Ib., p. 100.

*

Într-o casă de sănătate toate gândurile vin de la sine şi fără obstacol.

*

Banul se numără şi se pipăie, şi pipăitul degetelor nu dă loc la controversă, nu poţi vorbi despre pipăit ca despre o însuşire a sufletului, ştirbită de imponderabil: buricul degetelor nu e înzestrat cu inteligenţă şi prin urmare nesupus fanteziei: el se comportă ca un băţ automat.

Ib., p. 101.

*

Totul e cu putinţă în lumea asta, care nu-i o lume normală, cum o socotesc nişte oameni vulgari. Nimic nu e normal, adică mijlociu şi timorat, nici de dreapta nici de stânga, dar nici negru nici alb: nimic nu e nici cenuşiu şi mediocru în viaţa care nu iese din mintea obtuză a unei clase de oameni înnămoliţi în tabietele confortabile ale inteligenţei.

*

Sanatoriile care pun mâna pe un bolnav serios nu sunt dispuse să-i dea drumul pentru motivul curiozității nesatisfăcute.

*

E de ajuns prezența tragediei în viață ca să înțelegi că sunt miliarde de tragisme și miliarde de stiluri de a fi și trăi.

Ib., p. 102.

*

Am văzut oameni normali, adică semitâmpiți, dar nu am văzut viață normală, fără interes.

*

Omul devine spirit normal într-o profesie în care și-a aranjat un venit egal și crede că poate ocupa catedră și da noi reguli pentru alții.

*

Mi-e oroare de oamenii normali și de așa-zișii oameni cinstiți – nu poți imagina tâlhari mai adevărați.

*

Dați un exemplu de lucru absurd și imposibil: eu îl admit, m-am învățat să nu elimin din viață nici o extravaganță, nici un caricaturism, și nici o *îngerie*. Eu cred mitologia cu putință și nimic nu-mi excită tăgada.

Ib., p. 103.

*

Totul e perfect cu putință. Tot ce-ți poți închipui este cu putință... Eu mă aștept la toate extravaganțele și surprizele și de aceea sunt foarte atent și respectuos cu viața.

*

Ființele și lucrurile sunt niște zugrăveli, dedesubtul cărora se ascunde câte ceva. Pământul cântă și pietrele vorbesc.

Ib., p. 107.

*

Orice viață de om începe de mai multe ori.

Ib., p. 110.

*

Oamenii citesc Sfintele Scripturi numai în temniță și în Marea Singurătate.

Ib., p. 112.

*

Poate lucrurile au golul lor aparent. Dar nu sunt goale. Lucrurile sunt masive.

*

Speranța implică întristare.

Ib., p. 113.

*

Sângele ar fi fost o mare descoperire a naturii, dar cred că e o descoperire greșită. Ar trebui să fie înlocuit cu praf de talc sau netransformat din țiței, materia lui primă.

*

Sângele face murdărie și infectează planeta. Prea mult sânge! Fiecare om, animal sau pasăre poartă, ca un bidon cu sine transportabil, o cantitate din acest ulei roșu misterios.

*

Sângele e un mare mister. Oamenii de știință nu-l cunosc și oamenii de idei și de acțiune îl varsă cu nesocotință.

*

Punctul de întrebare e bacteria bacteriilor.

*

Omul a făcut o mare descoperire: a îndoielii și a întrebării, – indiferent de răspuns. Parcă răspunsul va fi o descoperire mai insignifiantă.

Ib., p. 114-115.

*

Dragostea este un mister. Ea se împlinește cum se face aurul și sarea în pământ, în neștiință și cu colaborarea harurilor convergente.

*

Dragostea e rugăciune. Numai rugăciune şi har.

Ib., p. 116.

*

E mai uşor să fii un erou literar şi să inaugurezi într-un suflet gol un scepticism de panică, decât să te supui îndemnului obscur al suferinţei şi datoriei.

Ib., p. 157-158.

*

Oricine are nevoie să fie servitorul cuiva mai tare decât el.

Ib., p. 161.

*

Dragostea fără jertfă nu e dragoste, e ticăloşie.

Ib., p. 166.

*

Oamenii vin în viaţă cu urnele pline pe umerii drepţi. Atitudinea are ţinută eroică statuară, comună piscurilor înalte şi moliftilor din dreptul lui Dumnezeu. Pasul lor calcă puternic şi biruitor şi tinereţea le e bine primită de pământul care cunoaşte piatra şi fierul şi preţul lor, şi dezgustat de stârvuri se primeneşte noaptea cu rouă şi dimineaţa cu aşternuturile de albituri ale zărilor copilăreşti candide. Dar urna cu mirodenii pure se pleacă la fiece poartă, plecându-se umărul să intre. Pe fiecare prag depăşit încheietura gambei sprintenă şi dură trebuie să se scoboare mai jos decât a însemnat-o frământătorul de inimi, de vârfuri şi de mândrii, ca să poată trece statuia, şi la fiecare prag s-a vărsat o lingură de sânge parfumat din urna de onix. Şi dacă ai trecut de poarta întâia, se iveşte poarta următoare, o nouă scară şi o nouă poartă. Cine apucă drumul uşilor nu se mai poate întoarce şi nu mai poate ieşi din cuprinsul templului idolului din criptă. Şi părând că vine până la o zare, porţile scoboară. Toţi câţi au străbătut curţile luxoase şi înşelătoare au lăsat scris că idolul e o iluzie şi că treptele şi porţile duc în gol. Ai putea să ai bărbăţia să fugi neade-

menit de strălucirea pragului, în care ţi se încovoaie lancea şi genunchiul?

*

Un vultur chel e primit ca o găină, şi ciugulind mei şi porumb i se modifică şi ciocul.

Ib., p. 171-172.

*

Cei care nu mai caută pe Dumnezeu în pubertate, ca să-l afirme fervent sau să-l hulească, sunt în căutarea unui chip sufletesc foarte apropiat de el.

Ib., p. 176.

*

Cine trăieşte o viaţă întreagă sculat împotriva Destinului, nu se poate strecura pe o potecă a drumului drept, ocolind viforul şi arşiţa, fără să-şi piardă semnul şi accentul şi să suporte o mulţumire de sine torturată, o stare sufletească slută.

Ib., p. 177-178.

*

În librărie cititorii, cunoscuţi şi necunoscuţi, răsfoind cărţile, zâmbesc unii la alţii, ca între florile unei grădini copiii jucându-se cercul şi mingea.

*

Prieteniile sau nu se fac niciodată sau se impun subit, prin intuiţii ca de metempsihoză, care compun doi oameni numaidecât şi-i leagă, după ce-şi aprind ţigările unul de altul, să plece la braţ şi să-şi vorbească în regim singular.

Ib., p. 187.

*

Lucrurile pe care le-am trăit autentic au rămas intacte în cuget, dar se pulverizează îndată ce apropii ca nişte linguriţe cuvintele de ele sau se multiplică spumegate şi dau pe dinafară. Nu cred că e vorba numai de o inaptitudine personală, trebuie să fie şi altceva. Este foarte probabil că nimeni nu utilizează în scris, nici chiar Jean-Jacques, materialele personale, nealterate cu imaginaţia, care le

conferă valoare publică şi le trece dincolo de sine. În loc de viaţă, iese biografie...

Ib., p. 198-199.

*

Resortul moral schimbă gustul sărăciei şi-i dă o aromă care săracilor le lipseşte, ca şi celor avuţi, de altfel.

Ib., p. 204.

*

Averea trebuie ştearsă din minte şi dintre scopuri. Averea implică un secret, care în genere ne opreşte să stimăm faţa vizibilă a secretului şi lumea se ticăloşeşte numai din pricina lăcomiei. O avere este ca o ruşine... O avere ostentativă e şi o insultă.

Ib., p. 205.

*

Judecăţile aspre sunt judecăţile drepte.

Ib., p. 206.

*

Lumea săracă nu are generozitatea cu tocmeală a lumii bogate. Material mizeră, mizeria sufletului e mai accentuată şi mai definitivă, şi caritatea pe măsura ei. Neputincioasă să inspire ură, ea trebuie să facă milă, şi neputând să pretindă, ea trebuie să ceară şi să implore.

Ib., p. 241.

*

La urma-urmei, săracii trebuie să rămâie săraci şi cerşetori. Ei sunt vicioşi, ca şi bogaţii milostivi, cei înfricoşaţi de o viaţă viitoare, în care nu cred dar de care se tem, organizată la început pentru trebuinţele averii şi acum întoarsă şi împotriva lor. Un ciocan de rachiu, un gologan, o păreche de încălţăminte tocite, hainele unui mort întreţin neturburatele legături şi necesarele dependenţe. În această sărăcie există şi o înţelegere, un contract: ea procură elitei care te jigneşte desertul suplimentar de carne cu ochi frumoşi, cu gura sângerie şi cu coapsele alunecoase. Tu vreai o gloată inocentă şi înfrigurată, ca aceea care însoţea

pe Iisus, pe Ion Botezătorul şi pe Pavel. Mută-ţi gândul şi caută-ţi neîntârziat de lucru, dacă tinereţea ta nu poate împrumuta zilelor şi nopţilor altceva decât osteneala braţelor şi un cuget senin.

Ib., p. 243.

*

Lipsa ultimului pol din buzunar e revelatoare, precis, ca un termometru. Polul trebuie recâştigat imediat. Indiferent dacă pentru menţinerea temperaturii pui pe foc scândură, fag, stejar, cedru sau mobilier de muzeu, jarul trebuie alimentat.

Ib., p. 243.

*

O femeie trebuie să-i rămâie credincioasă, cu toată jertfa ei, bărbatului cu care s-a căsătorit. Două căsătorii sunt prea multe pentru o femeie. E nobleţea ei – şi viaţa trebuie trăită înainte de toate cu nobleţe.

Ib., p. 253.

*

Hoţii de rând, banditii, escrocii, renegaţii, ticăloşii au adeseori un motiv onest al isprăvilor pedepsite; o dragoste mai puternică decât scrupulul moralei organizate.

Ib., p. 256.

*

În anume împrejurări preţul unui singur cuvânt are valoarea unei convingeri sau a unui ideal.

Ib., p. 266.

*

Îmi pare rău ori de câte ori mănânc, şi mă revolt ori de câte ori mă fură somnul. Robii blidului şi ai saltelei! E dezgustător. O jumătate de viaţă putrezeşti lungit şi un sfert din ea te mâzgâleşti cu grăsime.

Ib., p. 268.

*

Omul e un purice mare, care sare spre cer şi cade-ndărăt, fără să-l ajungă... E plin de purici pământul... Ori nu e

purice?... Nu e purice, e schelet... Altădată vedeam şi carne pe el... Carnea nu se mai vede nici ca un albuş. Mă întâlnesc peste tot locul cu scheleți... Fac treabă, aleargă, ca printr-un cimitir şi, noaptea, se culcă... Scheleți fără sex, neutri şi uniformi... Gândeşte scheletul? Nu. Sună oasele, ca tacul în bile.

Ib., p. 274.

*

Tainele adevărate stau strânse în stoluri, ca de rândunici. Înălțimi infinit treptate despart sufletele şi le izolează de teritoriul făpturilor isprăvite şi descompuse, viața divizându-se în părți provizorii şi-n părți inefabile eterne, cu legile animalității suprimate. În parcul cerbilor cu coame de sticlă nimic nu poate muri, condiționat de o stare de aromă. Nimic nu cade, uşurat de o facultate de levitațiune şi de zbor. Nimic nu se uzează, din pricina sensului diamantin. Lumina ignoră umbra, perspectivele şi planurile ei sunt necunoscute. Consecința unicei dimensiuni e diafană şi ființele din lumea ei n-au nici atâta trup cât foaia de poleială tremurată, asemănându-se cu licărirea unui cristal în lacrima lui de apă. Pojghii şi fosforescențe, pe care le străbați şi care nu se rup. Irod a fugit cu sabia scoasă prin tot cuprinsul regatului, după un fulg, şi nu a putut să-l taie.

*

Iconografia ortodoxă este exactă. Cetele purtate, prin văzduh, de fecioare şi de feciori, care s-au păzit de belşug şi de concupiscență şi au îmbrățişat sărăcia, de bunăvoie, au trupul neted şi văzut de jur-împrejur pe o singură parte. În pribegia sfântă lucrurile cântă nestatornicite şi dezlegate, ca stelele, şi totuşi neclătinate...

Ib., p. 297-298.

*

Nimeni nu trebuie să fie în stare să desluşească pe altul, fiecare fiind singuratec în sine, lăsat pe desluşirea lui, câtă poezie duce la capăt, împiedicat, dincoace sau dincolo, de cuvinte.

Ib., p. 299.

*

Sufletele îşi pierd pământul, ca nişte sămânţă neîncolţită.

Ib., p. 303.

*

Moartea pilduitoare

Dacă gingăşia e fără urmare, dacă inteligenţa nu poate să ajute, dacă dragostea şi bunătatea nu sunt în stare să îmbrăţişeze şi să mântuiască, egale în puterea lor cu slăbiciunea păcatului, în schimb, emanaţiile unui singur cadavru simţit numai cu mirosul poate să impresioneze mai mult decât o sută de mari înţelepţi, urmăriţi cu mintea şi cu însufleţirea.

Cimitirul Buna-Vestire, Editura «Universala» Alcalay & Co., 1936, Capitolul 48, p. 225.

*

Sfiala

Tu gândeşte-te în toate zilele la ceea ce omul se gândeşte numai atunci când nu mai are răgaz. Lichidarea tuturor veacurilor şi prestigiilor şi puterilor se poate face în mai puţin timp decât ţi se desface cureaua. Râvna să-ţi fie măsurată, îndată ce trece peste datoriile tale în drepturile vecinului tău; leapădă mândria ruşinoasă, ca pe un şarpe pe care l-ai fi înghiţit. Scapă-te de limbricul sufletesc al trufiei. Şi învaţă-te să nu ai nici un drept care să-ţi dea îndrăzneala să-ţi muţi îngrădirea dincolo de insul tău. Şi învaţă şi pe alţii să ştie lucrul mic şi neînvăţat că omul e mai puţin decât o frunză şi că numai putregaiul lui e mai mare şi mai greu.

*

Zădărnicia averii şi a puterii

Închis în interiorul unui punct, omul este sclavul şi osânditul unui atom şi al unei secunde. El crede că avuţia

şi puterea îi pot sluji să facă timp şi să cumpere viaţă, când el nu poate cumpăra decât un loc de mormânt în figura B, aleea din stânga. Miliardul se devaluează la unsprezece şi două minute, şi un cocean de porumb se face egal cu o împărăţie.

*

Zădărnicie

Toată bărbăţia puternicilor şi puterea falsă a bolnavilor de orgolii care asupresc ţărâna şi simplicitatea aproapelui pier îndată ce dârdâia ţărâna. Cel care te apasă şi te-a-năbuşit aleargă să cerşească, neştiind să cadă şi neştiind să moară.

*

Personalitate

Bine socotind, jucăm noi vreodată personajul nostru adevărat, în gloata personajelor prin care trecem în fiecare zi, lepădând pe unul şi îmbrăcându-ne cu altul?

Ib., p. 224.

*

Omul politic

Mai toate statele întreţin cântăreţi destinaţi să romanţeze împrejurarea într-un tărăboi de principii. E un viciu de cultură şi care, ca toate stricăciunile somptuoase, sleieşte vistieria. Faci un prinţ dintr-un clănţău, îi dai o Curte, o suită, un tren pentru personal şi bagaje şi un vagon de aur – şi-l trimiţi să cheltuiască, să cumpere, să arunce, să cânte şi să grăiască. Dacă la mormântul lui socoteşti, pe pătura de marmoră albă care-l înveleşte, rezervată cadavrelor monumentale, dacă tragi linia şi aduni pe două coloane risipa cu marfa căpătată, miliardul corespunde cu zero, şi seria maimuţoilor consecutivi costă sănătatea şi cartea a zeci de mii de oameni, pierdute la câteva generaţii.

Ib., Capitolul 43, p. 202.

*

Despre prostie

Tăcerile prostului se confundă cu pauzele de judecată şi de scrutare. Vorbeşti cu el şi nu răspunde, îi demonstrezi şi te ocheşte, întăreşti accentul şi i se ridică fruntea. Dă din cap... Însufleţirea ta nu-l clatină, entuziasmul tău îl lasă rece. Ai vorbit douăzeci de minute, şi el îşi duce ochelarii la batistă. Şi ai tăcut şi tu...

Ib., Capitolul 40, p. 186.

*

Nefericirea

Nefericirea oamenilor vine de la uşurinţa cu care se lasă păcăliţi, complicată cu orgoliul că pot şi ei păcăli pe alţii.

*

Minciuna

Cu cât e mai absurdă minciuna, cu atât prestigiul ei sporeşte.

*

Organizarea socială

O sumedenie de păpuşi de cârpă şi paie ţin lumea înlănţuită de câlţii şi tărâţele lor.

*

Om

Fiind o vită care şi crede şi se îndoieşte, omul iese din îndoielile credinţei excitat

*

Prestigiul

Dacă un cadavru a durat un timp, el se sfinţeşte pentru că a durat, şi când scuipi în el te faci vinovat, şi soborul te

trimite la spânzurătoare pentru un cot şi jumătate de muşama înfăşurată pe o momâie fălcoasă.

*

Societate

E o graniţă de-a lungul căreia trăiesc manechinele cu gâtul dat la strung, fără căpăţână, bont, şi fără braţe, pe un singur picior, omul sintetic – linia dintre ce ştii şi ce nu se poate şti. Aici se descalţă toţi demagogii credinţelor şi ideilor şi fac baie de picioare în sufletul tău. Ce putoare!

Ib., Capitolul 12, p. 50.

*

Drumul încrederii dintre un punct de pornire şi un rezultat, repetat, stabileşte o tradiţie, un tipar între proiect şi rezultat.

Lina, Editura pentru Literatură, 1965, p. 9.

*

Conducători

Viaţa conducătorilor e o expresie a sufletului, care se vede. Lumea cere de la ei o corectitudine exemplară în actele consacrate de obiceiuri şi publice, şi vrea să nu-i fie ascuns nimic, nici măcar din ceea ce constituie personalitatea confidenţială. Într-altfel, prin ce s-ar deosebi datoriile unui om de stat care-şi ia grav răspunderea vieţii colective, de ale unui simplu particular nerăspunzător?

*

Viaţa conducătorilor e o vitrină în care se uită trecătorul şi care trebuie să rămâie o vitrină, fără perdele trase, pentru el. Viaţa lor trebuie să fie o pildă pentru gură-cască, aspră cu ei înşişi şi atentă.

Ib., p. 58-59.

*

Aşa e întocmită lumea: unii vor să se împotrivească şi acceptă toate ruşinile, alţii dau de la el, scârbiţi de o luptă care în cele din urmă nu duce la nimic şi scoboară înapoi şubreda scară urcată.

Ib., p. 83-84.

*

Amintirile din copilărie sunt în mare parte minciunile născocite ale autorilor descurajaţi de un viitor, încheiat întodeauna cu moartea, şi mângâiaţi cu iluzii emanate dintr-un timp trăit.

Ib., p. 86.

*

Omul şlefuit şi pomădat cu surâsuri, gudurat în jurul unui stomac, îşi pierde profilul şi devine fus şi sfârlează.

Ib., p. 99.

*

Sunt două feluri de oameni pretutindeni şi în toate păturile lumii: unii muncesc tăcut, părându-li-se că nu fac nici o treabă, silindu-se să scoată din trudă cât mai multă ispravă. Alţii, şi cei mai mulţi, cer de la un simulacru de îndeletnicire, răbdată cu dezgust, pretextul de aventură.

*

În toate profesiile, un loc aşezat – o catedră, o magistratură, un şervet – e punctul provizoriu de tragere la semn. E aşteptat vânatul din alte teritorii decât cel ales pentru pândă, o vânătoare în care sunt fluierate, ca nişte păsări păcălite, întâmplarea şi peripeţia, onoarea meseriei redusă la diletantism.

*

Lumea e plină de vacanţe şi de absenţe, de jumătăţi şi pătrimi de oameni, buni numai pe a zecea parte din ei, fugaci întodeauna, şi mai mărginiţi în fracţiile personalităţii şi de fracţiunile între care sunt intercalaţi. Un contact de ondulări reciproce, de ocoliri, prevăzute cu o unsoare de alunecat, a bunelor procedee, compune, repetată de sute de mii şi de milioane de ori, o mecanică de aderenţe înghesuite comod, ca prin frecare în ulei a părţilor de maşină, închise în ansamblul impulsului general. Se capătă un stil anumit, în care individualitatea adevărată devine, ca şi iniţiativa, inutilă, fiecare piesă din satelitismul vieţii organizate minţind cu câţiva milimetri, pentru un rezultat final de lăbărţare.

Ib., p. 100.

*

Viaţa trebuie trăită decent şi fără autoostracizarea boemului guraliv, independent şi neputincios să se comande cu o voinţă care se alege ca argintul din gunoiul sufletesc şi îl stăpâneşte.

Ib., p. 103.

*

Omul cu un cleşte de strivit sârma şi o bobină de şiret izolator este superior tovarăşului palid de planetă, intelectualizat, care, cu o păreche de patine sufleteşti improvizate şi fragile, face figuri de echilibru precipitat pe gheaţa filosofiei.

*

Dacă muncitorii manuali sunt nefericiţi, este că nu pricep nobleţea şi eficacitatea puterii lor şi că trăiesc în dezordine consimţită. Ei fac lucruri utile din materiale pipăite şi incontestabile. Poţi să te îndoieşti întâi dumneata de isprava intelectuală pe care o săvârşeşti, dar construind o temelie, un acoperiş, o masă, un scaun, o roată, eşti sigur că ceea ce ai făcut foloseşte numaidecât, că lucrul tău nu tolerează cuvintele: *poate, dacă, să vedem, să aşteptăm, cine ştie?...*

Ib., p. 102.

*

Trei sferturi din timp se pierde în preparative, anticamera vieţii e vastă şi zadarnică galerie, un trotuar fără sfârşit, de circulat între incertitudini. Până la douăzeci şi cinci de ani înveţi un lucru pe care nu ajungi să-l foloseşti, şi până la treizeci şi cinci, încerci oameni în loc de materiale de construit, luptându-te să descui lacăte şi broaşte de cufere goale. Dacă într-acest timp, când ai împărecheat încălţăminte pentru minte şi suflet şi experimentezi, pe lângă câteva flori, veninurile înţelepciunii, ai făcut o greşeală de sentiment, te-ai încrezut într-o slăbiciune, într-o piezişă perspectivă a tinereţii, restul vieţii seamănă cu expierea unei condamnări.

*

Desinată după un model de reciprocităţi, societatea devine, în atelierul de aplicare, o tortură a fiecărui ins, o neîntreruptă şicană, o jignire stăruitoare, pe care nu le îndulcesc nici fanatismul speranţei, nici, mai ales, satisfacţiile viciului, adoptat ca o insulă de fericire. Legile mari consacră o sclavie teoretică şi lucrează pe nesimţite: la stabilirea lor colaborează moştenirile trăite şi capete multe. Degenerate şi devenind regulamente şi ordonanţe, ele sunt inspirate de tot ce poate fi mai primejdios în om, abstracţia, aceea care falsifică şi ofensează viaţa liberă şi virginităţile de sentiment.

Ib., p. 104.

*

Neputând face bucurie, societatea face întristare; se divide, ca să cuprindă viaţa mai bine, în autorităţi, şi fiecare autoritate hârţuieşte omul cu dispoziţii, învăţături şi piedici, şi cucerirea individului comasat şi robii colectivităţii dă, subt un aspect de organizare pe pâlcuri şi cantităţi, mizerie şi amărăciune. Dispare şoapta, refugiată în muzică şi cărţi, în regiunile ineficace, ca să se audă până la capătul rândului comanda. Vocea mai bine timbrată şi uzată, nemaifiind nici a comandanţilor, e înlocuită cu megafonul subalternilor şi cu instrumente, ca semnătura prin ştampilă. Omul merge cu fruntea plecată după tobă, cei care îi poruncesc provocându-i insulta de a-i fi inferiori.

Ib., p. 104-105.

*

Falsă autoritate

Falsa autoritate nu are nevoie de stil şi motiv. Ea se exercită indiferent de judecata impricinaţilor şi numai ca o manifestare de forţă generală şi de prezenţă! Un ţipăt demonstrează energie, şi o nemulţumire permanentă descurajează veleităţile, propunerile şi speranţele.

Ib., p. 111.

*

Autoritatea

Atribuțiile unui mare șef se mărginesc în punctul unde începe o personalitate clară.

Ib., p. 113-114.

*

O cameră frumoasă este zestrea de căpetenie ce trebuie neapărat acordată fiecărei tinereți. Stăpânirea unui pătrat mare de lumină și aer și de singurătate, începutul stăpânirii de sine și al orientării în demnitatea vieții.

Ib., p. 117.

*

Pasărea își are cuibul, păianjenul – proprietatea rețelei, iepurele – gaura, lupul – vizuina; casa e trupul nou al făpturii, venită goală pe lume, și o prelungire a lui; când își leapădă crisalida, omului i se cuvine, sătenii știu foarte bine legea, un bordei. Din pricina culcușului și a ogrăzii, care-i dau noblețe și cuget, țăranul se lipsește de toate bunurile accesorii, concentrat subt un acoperiș de stuh, primește viața și pleacă dintr-însa cu seninătate.

Ib., p. 118.

*

Viața e făcută din concesii. O concesie azi, o concesie mâine, în toate zilele o concesie, până ce dispare facultatea impresiei și nu mai reacționezi la nimic: societatea ideală. E contribuția generațiilor succesive la cele mai vechi. De unde vine respectul zbârciturilor și al părului alb, transportat în morală, dacă nu din autorizația pe care o dai celui mai vârstnic să te subsetimeze? Și pentru că vârsta este și mai bine situată mai todeauna, religia autorității e gata.

Ib., p. 132.

*

Legăturile dintre oameni și stări durează sau se rup în raporturi de multe ori nesimțite.

Ib., p. 133.

*

Un personaj ajuns la apogeul ambițiilor lui se simte obligat, de la o cifră de puteri în sus, să servească filosofia și să corecteze universul.

Ib., p. 134.

*

Scaunele adânci sunt trândave. Aș interzice scaunele și aș obliga la lucru în picioare la pupitru.

*

Oamenii trebuiesc dezvățați să scuipe și să sufle nasul.

Ib., p. 149.

*

Aurul este punctul de ajungere al tuturor răbdătoarelor strădanii. Meșteșugurile au realizat rețeta mult căutatei pietre filosofale, pe care mâinile oamenilor o aveau concentrată în nodurile degetelor și în palmile bătătorite. Din toate mocirlele se aleg tainele care au participat la zămislirea lumii și s-au ascuns. Plugarul le-a găsit scăpărând în vârful spicului muncit un an – o firimitură. Ea e pe fundul zăcătorilor tăbăcarului, înecată în drojdiile puturoase ale zmârcului de argăseli; o păstrează incompatibilă gunoiul și bălegarul, steaua de sus, sudoarea caznei, lacrima amărăciunii și potcoava încovoiată de faur pe ilău. Corăbiile o caută peste mări. Târnăcopul și burghiele, adânc, în pământ și piatră, oștirile – în războaie, și credincioșii – în ceruri, scânteia preacurată.

Ib., p. 161.

*

Industria

La frumusețile moștenite ale pământului, industria adaogă frumusețile smulse lui cu de-a sila, avuțiile aproape mistice, căpătate prin întoarcerea materiei din drumul și predestinările ei, la rezultate fără legi. Văzduhul se preface în calâpuri tari, și piatra dură se face curgătoare, putregaiul

e constrâns să dea din cadavrul lui mineral culori şi arome. Nici o murdărie nu trebuie aruncată.

Ib., p. 161-162.

*

Văd viaţa pe zi ce trece mai scumpă, şi dinaintea omului, rob încă al suferinţei şi al morţii, tărâmul făgăduit: viaţa neisprăvită şi omul stăpânind-o într-o eprubetă. Prin complicaţii tot mai subtile şi mai amplificate, omul de ştiinţă şi de laborator, chimistul, medicul, fizicianul, industria vor ajunge la o simplificare esenţială, la o unitate statornică şi definitivă, pe care nu suntem încă destul de evoluaţi ca să o descoperim şi să o merităm. Însă nu trebuie subestimată nici comoara adunată până azi. Omul e de câteva ori mai mare decât acum o sută de ani, şi de câteva mii de ori mai puternic. Trebuie să ne silim să-i sporim, şi în pierderea noastră individuală pe drumul de urcuş, neîntrerupt, încrederea, ştiinţa şi biruinţa.

Ib., p. 162.

*

În fiecare personaj victorios se vaietă un infirm, când nu e un prost; şi stă gata de confidenţe un nefericit.

Ib., p. 163.

*

Nu pizmui nici rangul, nici avuţia, şi scapă din vreme de poftă, de ispită şi de orgoliu.

*

Pentru orice dobândire învaţă că înainte de a porni trebuie să te întemeiezi pe tine şi să te cheltuieşti pe tine, ca şi cum ai fi singur într-o lume pustie şi pe care ai fi început-o tu. Abecedarul acestei înţelepciuni e elementar. Faci odată în tine gol, aruncând afară tot ce-ai deprins din învăţ, fără confruntare şi control, păstrându-ţi numai datele experienţei personale. Scazi valorile curente şi refuzi de a le recunoaşte sincer, profund şi fără ostentaţie, şi-ţi faci valori cu puterile tale proprii; cunoscându-le întocmirea, te poţi orienta şi fortifica în ele. Viaţa poate să primească un ţel, de care să răspunzi.

Ib., p. 163-164.

*

Elite

O elită aparţine jocului de şah şi are personalităţile ei ilustre, de comitet. E o elită a rachetei, una de club, în care se citează cazul fenomenal: patru aşi apăruţi în acelaşi timp într-o singură mână. Există elita cântarului, cu membri de două sute kilograme unul. Cea mai populară şi mai invidiată este elita ambiţiei, a pasiunii de ridicare, a răzbunării, a faptelor de istorie, a căror memorie se datoreşte celui mai artificial material – negreala pe hârtie. O morală de păgânătate o serveşte şi-i propagă derizoriile energii.

*

Istorie

O turmă de oi trece peste Babilonul acoperit cu pământ de cimitir. Dacă întrebi unde-i Babilonul, ciobanul, care tocmai stă întins peste împărăţie, nu ştie. Oaia – nici atât, şi mătrăguna, care şi-a înfipt rădăcina până în gloria de odinioară a cetăţii, e preocupată să facă sămânţă şi să şi-o semene în vânt.

Ib., p. 164.

*

Omului nu-i sunt permise mizeria aparentă şi înfăţişarea demoralizatoare; orice tânăr trebuie neapărat să aibă cel puţin două rânduri de haine, trei părechi de încălţăminte, şase rânduri de rufe, douăsprezece părechi de ciorapi şi o duzină de bastiste. Obrazul trebuie zilnic ras, dinţii îngrijiţi, părul tuns, unghiile tăiate scurt, încălţămintea lustruită. Rigoare de decenţă. Garderoba obligatorie se poate căpăta şi cu renunţarea la masă.

Ib., p. 166.

*

Este de preferat o muncă brută unui aspect de activitate cu complicităţi.

*

Să nu te împiedice stricăciunea şi pofta, din linia ta geometrică, de-a lungul căreia e ca o aşteptare bănuită de îmbunătăţire, nu numai a vieţii tale, ci şi a tuturor celorlalţi.

*

Avuţia ostentativă, care duce la o concepţie silită a simţului de datorie, nu poate fi decât rareori efectul valorii şi al meritului personal; de cele mai multe ori e fructul unui incest moral şi al unei asociaţii de vicii.

*

Ca om, nu ţi se cuvine şi nu ţi se datoreşte de către oameni nimic, ci tu eşti dator cuiva, mai repede din cer decât de pe pământ, bucuria că trăieşti teafăr şi curat, dar semenilor tăi, dragoste şi mângâiere, cu atât mai mari cu cât ar fi mai nefericiţi.

Nefericirea celor mai mulţi vine, ca şi a celor puţini, de la scăderile şi viciile fiecăruia.

Ib., p. 167.

*

Cât vor fi alcool, mişelie şi prostituţie, viaţa neamurilor rămâne închisă între tavernă, spital şi cimitir.

Ib., p. 167-168.

*

Ca să uite de sine, omul trebuie să fie covârşit de o chemare.

*

Gândul că eşti chemat, fără să ştii la ce chemare, este de ajuns ca să te transfigureze, oricare ar fi chemarea.

*

Nu e nevoie de prea multă învăţătură, e de ajuns un om nou, care să-ţi aducă o chemare. Chemarea vine într-ascuns, de la om la om, uneori pe furiş, ca un lucru nelămurit, fiindcă nimeni nu îl cunoaşte, nici omul cel nou, şi fără altă pricină face oameni noi din oamenii vechi, îi simplifică, îi reduce, şi pentru chemarea lui omul îşi lasă mamă şi fraţi şi se ia după nălucă.

*

E viața altceva decât o splendidă nălucă? O altă nălucă o întraripează și-o duce ca o scânteie furată de altă scânteie către înflăcărarea sau stingerea ei.

*

Abnegarea și refuzul de a te întrece cu alții și de a lupta pentru sine, cedând bucuros pasul oricui vrea să ți-o ia înainte îți dă o putere asupra celorlalți, izvorâtă din însăși această simplă realitate.

*

Vorba să-ți fie ca tipărită.

*

Să răspunzi conform cu ființa, nu cu trebuința ta.

*

O sută de oameni strânși în filosofia abnegării deliberate au făcut creștinismul primelor veacuri, creștinismul săracilor, al călugărilor, al plebei, – uitarea de sine și chemarea nu durează decât în răbdare; victoria aduce abuz, decrepitudine și bătrânețe.

*

Ce ar putea să facă pentru valoarea lui particulară un popor întreg chemat să se depășească, față de alte popoare cu o viață de «poftă bună» și de «un'te duci diseară?» dacă și-ar acorda constrângerile benevol, fără îndrumare, fără să iasă din matca lui, hotărât exclusiv la o perfecționare interioară? Puterile lui morale ar atinge niveluri îngerești, și opera lui ar indica în om pe Dumnezeu.

Ib., p. 169.

*

Politețea

Politețea excesivă, care este un stil de contact cu oamenii, apără împotriva expansiunilor și sincerităților vulgare.

Ib., p. 177.

*

Să te simți în toate împrejurările un iobag căruia îi sunt interzise bucuriile nediscutate, rezervate privilegiaților de la

natură, intrigă şi noroc. Să nu-i urăşti pe aceştia, dar nici să nu-ţi propui ambiţia de a te intercala printre ei şi, mulţumit todeauna cu puţin şi chiar cu foarte puţin şi aproape cu nimic, să te simţi mai atras de suferinţă decât de satisfacţia neîntristată de analiză, todeauna dator şi niciodată îndreptăţit.

*

Lupta pentru biruinţa insului măsurat cu dimensiunile poftelor şi lichidat pe unicul volum al unui sicriu să te dezguste ca spectacol şi mai cu seamă ca actor.

Ib., p. 177-178.

*

Când ţi se pare că-n linia ta dreaptă, de străbătut lumina zilei, calcă un urmăritor, mânat de alte ţeluri, să te opreşti, lasă-l să treacă, şi drumul să ţi-l schimbi luând pe cel mai greu şi mai aspru, todeauna pustiu, pentru singurătatea omului care merge gândind.

*

Tot preţul caznei caută-l în tihna de sineţi. Dă-ţi în fiecare zi seama de solicitările pribege ale simţurilor, rămase fără control şi, interzicându-ţi beţia speranţei şi delirul mândriei, sileşte să te lepezi de toate sugestiile iresponsabilităţii, care îşi dispută trei sferturi din personalitatea omenească, datoare brutei un temperament.

Ib., p. 178.

*

Oamenii se deosibesc de câini prin făţărnicie şi lipsa de bravură cinstită. În împrejurări egale, ei nu trebuiesc mângâiaţi, ci înfricoşaţi. Despoţii au înţeles acest secret, care dă, de câte ori e aplicat şi de un salahor, autoritate şi putere.

*

Nu legăna oamenii în braţe şi nu le vindeca rănile, pe care şi le fac singuri: scormoneşte-li-le, ca să fie mereu aţâţate şi dureroase, şi dă cu oamenii de pământ, biciuie-i, loveşte-i cu frânghia şi nagaica. Înspăimântaţi, ei te vor şi iubi mai mult.

*

Pe Iisus îl insultă în toate zilele toţi câţi afirmă că el a venit, când a venit, pentru mântuirea şi fericirea lor.

Ib., p. 180.

*

Oamenii par, pentru misterul fiecăruia din ei, ca nişte dungi în întuneric, întâlnite în punctul unde se văd şi pierdute, fără sfârşit, fără început, linii de călătorie ale spaţiului descompus. În dreptul unei lămpi se zăreşte o licărire şi atât, – şi ca să-i descoperi, trebuie să umbli de-a lungul lor, ca pe nişte şine de tren, îndreptate în depărtări, o viaţă întreagă, cu lampa oscilantă.

Ib., p. 197.

*

Omul nu-i făcut să stea în picioare şi nici măcar pe patru labe. Dacă nu-l ajută pământul şi drumul, nici opt nu i-ar ajunge, şi nu-i bun de nimic. Merge pământul, nu merge omul. E făcut vierme, să doarmă şi să stea pe burtă.

Ib., p. 198.

*

Viaţa e făcută numi din numere: materia e un pretext, ca şi vorbele pentru idei.

Ib., p. 199.

*

Oamenii adevăraţi nu sunt aceia care trăiesc laolaltă cu noi, ci cei din închipuire; se nasc milioane şi sunt câţiva: majoritatea – schiţe şi încercări repetate pentru a nimeri câte unul. Zămislirea e neîntreruptă, pentru că omul cel mai adevărat încă nu a fost nimerit şi trebuind odată şi odată nimerit. Nici nu poate avea alt scop belşugul nestăvilit şi zilnic înnoit de oameni.

*

Ar putea misterul să studieze un exemplar de om şi să-l dea desăvârşit. Misterul n-are răbdare prostească, concepe lucrurile prin har subit şi spontan. Ca un fumător care trage din tutun o dată şi aruncă ţigarea, toate ţigările fiind amare, şi amestecând în doze şi proporţii, se va descoperi una, o singură ţigare cu aroma unică. Pe dinafară misterul nu vrea să-l cunoască, îl răsuceşte, îl aprinde, îl gustă. Şi-l tot aruncă... Mucuri şi scrumuri, omenire fumată, încercată la gust şi rămasă cu tristeţea reminiscenţei că o secundă a fost sărutată

de buzele cercetătoare ale tainei. Cum vrei să intereseze mai mult ca o snoavă asemenea vieţi târâte în amestec şi împletituri? De ce-i plac omului poveştile, azvârlit în gunoiul vieţii laolaltă? Pentru că a rămas cu gustul curiozităţii lipit de el o dată cu saliva celui ce i-a încercat aroma.

Ib., p. 199-200.

*

Tocite pe partea pe care au tot fost mereu apucate, lucrurile trebuiesc luate pe altă lature, mereu.

Ib., p. 200.

*

Prostul nu răspunde şi-i todeauna de acord. Deşteptul spune câte ceva, gândeşte, îndreptează... E nesuferit!

*

Ce rău îi să-ţi fie stăpânul mai prost ca tine, să primeşti poruncile unuia mai prost ca tine şi să le execuţi.

Ib., p. 201.

*

Este, desigur, foarte greu să pari altul decât eşti, dar nu e cu neputinţă. Ca să te contrafaci, trebuie o educaţie. Rămâne de văzut dacă e necesar să te pui din punctul de vedere al moralei în sine sau să adopţi pentru salvarea personală o morală personală, fără să păgubeşti pe cea colectivă, ba putând-o amplifica, dacă ştii ce vrei şi dacă vrerea ta e tangentă pe un ideal.

*

Dat fiindcă minciuna şi făţărnicia sunt sociale şi că fiecare din noi minte într-un fel – ce ne supără, la urma urmei, excesul acestor tertipuri? – criteriul nu-i justificat pentru conştiinţă. Ascunde-ţi inteligenţa într-o politeţe de acceptare, din care poţi face o eleganţă.

*

Păcatul inteligenţei este că vexează prin atitudine voluntară, indiscreţie şi criticism. Dacă tatăl ţi-e prost, ofensa intelectului se compensează prin sentiment, – şi apoi, vezi, omul are şi acest drept, să fie prost.

Ib., p. 201-202.

*

Inteligența are păcate armonizate cu gradul ei, de la sacrificiul personal până la variabilitate și lipsă de ceea ce se cheamă caracter.

*

Lichelism

Cu exponentul lui potrivit, lichelismul e în general inteligent.

*

Cum vrei să n-ai încredere în prostia credincioasă și în mărginirea devotată? Îți trebuie un instrument cu destinație precisă. N-ai să pretinzi ciocanului decât să bată și să aibă coada bună.

*

Decât o inteligență incompletă, de mimică și de vitrină, de sensibilitatea căreia ești nesigur ca om inteligent, mai bine o prostie cu dimensiunile hotărâte. Un ordin nu trebuie gândit, trebuie executat.

*

O nefericire mai mare chiar decât porunca unui prost e gândirea proastă a unui subaltern inteligent.

*

O mediocritate răscăcărată, stabilită în ierarhie: cea mai primejdioasă calitate. Crimele și nedreptățile mari sunt opera acestui număr de inteligență, îndrăzneață în a se măsura cu un eveniment, însă incapabilă să-l înconjoare.

Ib., p. 202.

*

Omul actual, fie că acuză, cu sau fără ipocrizie, natura de imoralitate, fie că i se supune cu desfrânare, aparține în amândouă cazuri perversității de a-și fi pierdut puritățile sufletești și respectul de onestitățile naturii, încă intacte la omul pământului, țăranul.

*

Înlăturând concepția prin avort și transformând actul vegetal și poruncile firii în plăceri, omul preacurvește, și

preacurveşte de asemenea când vrea să ascundă într-un gen de rafinament cerebral originea comună a naşterii pe ţărână, îmbrăcată în fraze şi declamaţii, în care se străvăd absenţa virilităţii şi viciile solitare. Am văzut la ţară familia săteanului, ocolind, cu mic cu mare, împreunarea vitelor şi îndemnându-le, cu o religiozitate scutită de rânjetul ticălos al omului cultivat de hârtie, la fecundare. Taurul dă viţelul, şi vaca laptele, pe care cărturarul falsificat, incapabil să dea din el un ou de găină, n-are cum să-l producă în bibliotecă.

Ib., p. 220.

*

Natura amplifică şi caricaturizează până şi creaturile ei batjocorite, acordându-le beneficiile rezervate mândriei omului, care are monopol pe suflet şi pe minte.

Ib., p. 226.

*

Scrupulele de sensibilitate n-au ce căuta într-un schimb precis de servicii... Într-altfel, raporturile nu mai joacă între ele, şi înţelesul lor se descompune. Nimeni n-ar mai datora lucrului de care este legat nimic, şi din sentimentalism şi exces de raţionament am ajunge la falsificarea tuturor noţiunilor de răspundere şi contract.

Ib., p. 272.

*

Femeile pot fi frumoase sau vulgare, la fulgerarea unui surâs. Dezlipirea buzelor poate să semene cu un fluture diafan sau să trădeze o broască. Vorba: taina tainelor.

*

Cade o frunză când nu trebuie şi veştedă o floare sprintenă pe tulpina ei ca o mărgărită, şi când ţi-a murit o floare, cadavrul ei delicat a rămas în tine.

Ib., p. 280.

*

Loveşti un clopot, şi dacă bronzul lui dă sunete de doagă, unde-ţi ascunzi urechea?

*

Primul pas al piciorului desculț, cu încredere, în iarba pământului rece, să-ți păstreze călcâiul curat, să ți-l ferească de ghimpe și de otravă. Nici carnea nu se mai vindecă, niciodată.

Ib., p. 281.

*

Bărbatul puternic și stăpânitor se împiedică de propriile lui àripi în transparență, încrucișate ca la arhangheli, pe umerii lui.

Ib., p. 282.

*

Când nimic nu mai seamănă cu ce fusese mai nainte, când lucrurile prind o umbră pe care n-o aveau, când un fel de sunet se amestecă în toate, când pasul nu se mai potrivește cu scara suită, când te întristezi și te bucuri fără să știi, – e dragoste. Nu vezi că degetele nu-ți mai umblă pe igliță fără să le silești, că te uiți într-o doară, că ora trece prea iute sau nu trece deloc? Te simți dusă de pe lume, șovăitoare și ca o floare fără nici o rădăcină. E dragoste, dragoste adevărată, și nu mai poți, orice-ai face, să scapi... Dacă fugi, te întorci, dacă pleci departe, nu mai poți să ajungi, dacă te rupi din tulpina în care ți-a încolțit mugurele nou, te scuturi și mori... Nu trebuia să te prindă destinul, și te-a prins... Și dacă te-ai fi dat în lături, intrai fără să vezi, șovăind de-a-ndaratele, într-altă linie de destin... Nu uita că viața nu se trăiește de două ori și că trebuie trăită, după rosturile ei nepricepute, dar poruncitoare. Le frângi, te frâng.

O singură tinerețe îți este dată. O lași să treacă, ai îmbătrânit. Suferința cea mare a lumii e că și-a trăit tinerețea bătrânește și bătrânețele într-o caricatură de tinerețe. Genunchii nu-ți rămân todeauna elastici, surâsul piciorului care se uită în lume pe subt dantela fustei – nu ține mult. Grumazul nu-i toată vremea sprinten, călcâiul alb al coatelor din marginea mânecii scurte se învechește. Omul nu-i

altul, şi femeia nu este alta. Într-un contur frumos se petrece toată viaţa şi tot sufletul tău, toată inima ta!

Ib., p. 292.

*

Poţi opri tu vântul, soarele, pământul din spirala lor? Şi dacă le-ai oprit, la ce ai ajuns, tu, înţelepciune? Molitva morţilor grăieşte de ţărână. Aşa trebuie să fie! fulgerul să dea trăsnet, focul să ardă, apele să crească şi să se verse din albii, pe din afară. Trebuie vulturul să prade, gerul să îngheţe, arşiţa să usuce. Şi nisipul şi prăpastia sunt la locul lor.

Ib., p. 293.

*

Împovărează-ţi viaţa, ca să o meriţi, fă-ţi o suferinţă îmbelşugată.

*

Cântările în abstract ale valorilor pământeşti sunt o filosofie aţoasă, de câlţi. Prinde-te în horă şi bate, voinicule, talpa! Hora trece. Să nu începi, după ce a trecut, o dănţuire singuratecă, fără ritm.

*

Vrei să ştii ce-i fericirea? ... E strădanie, caznă şi răspundere, e durere şi sânge. Nu strădanie de famen, care capătă putere pentru el şi nenorocire pentru toţi ceilalţi când a căpătat-o. Bărbatul pe care îl întâlneşti cu bastonul în frunza căzută şi uitându-se în zarea pustie e o primejdie: în el clocoteşte o bestie, poate un tâlhar. Neputându-se satisface în privirea pierdută a iubitei sărutate, el obţine un surogat de senzaţie privindu-o în agonie, cu gâtlejul încleştat de mâinile lui în demenţă.

*

Dacă singuratecul e puternic, el trimite şi popoarele la moarte şi îşi găseşte fericirile în mulţimile ucise în războaie.

*

Poţi ajunge famen şi prin uitare de sine.

*

Nu-mi spune, ca un scelerat şi ca un om de rând, adus să repete o prostie, că femeia e necredincioasă şi perfidă şi că tu eşti, numai datorită unei împrejurări de anatomie, un exemplar de adorat în genunchi de femeia interzisă dreptului de individualitate. Asemenea înțelepciune stupidă vine de la famenii-pe-jumătate, de la priapicii maladivi, de la imbecili şi nebuni. Femeia ți-este mamă, ți-este soră! şi ți-ai permis să insulți şi în scris misterioasa ei feminitate.

Ib., p. 294.

*

Sarcasmul fundamental al vieții a decis din eternitate ca oamenii să nu se poată desluşi la nici un grad de inteligență şi că două fraze, necum două cazuri de sănătate şi viață, să nu semene între ele decât superficial.

Ib., p. 304.

*

Un om predestinat e unul din acei oameni nemărginiți de nici o materie, negrupați în nici o tovărăşie, prietenii presimțirilor şi ai stihiilor, şi mecanizați după mişcarea fenomenelor şi intemperiilor. Cei dintâi în orice împărechiere rămân cei din urmă în viața de concurenți. Biruitori înainte de orice luptă şi învățați înainte de experiență, ştiutori pe dinafară şi pe toate laturile vieții înaintaşi, ei sunt urâți de oamenii înfricoşați în ei de prezența unui element de interzicere şi de mare deplinătate.

Ib., p. 319.

*

Omul se teme şi de darurile în sfârşit căpătate prin sforțările şi suferințele câtorva generații. E un fenomen al triumfului de todeauna al luptelor lui. Izbânda îl oboseşte, şi trecerea de la tortură la succes ori ajunge o povară pentru cei mai inteligenți, ori dă naştere unei degenerări şi disoluții, care începe chiar în momentul oficializării izbânzii. Atunci, cei mai proşti, adică numărul mai mare, duc o luptă minoră dar violentă pentru păstrarea, nu atât a

bunului câştigat, cât a bunei stări personale pricinuite de bunul câştigat.

*

Omului liber nu-i mai place libertatea, libertatea îl îngreuiază. Atârnând de sine şi nu de o mişcare, în care el era o unitate împinsă la acţiune de curent, omul se zăpăceşte şi caută stăpân.

E gata găsit: sclavia. Ca să se justifice faţă de confuziile proprii, el primeşte o nomenclatură nouă şi zice că asta, căci tot îi displace şi robia, se poate numi consimţire gândită.

Manual de morală practică, Editura «Pygmalion», Iaşi, 1946, p. 42-43.

*

Vai vouă învingătorilor! Puterea voastră trece la învinşi.

Puterea aduce degradare şi viciu, după virtuţile, pe care ţi le-ai însuşit ca să lupţi şi să birui, iar după ce ai biruit eşti nevoit să asupreşti ca să te păstrezi. Piscul e condiţionat de un declin.

*

Ai crezut Evangheliei şi te-ai jertfit şi nu te-ai ferit de putere şi de triumf. În loc de mântuire ai găsit stăpânire. Martirii de ieri nu trebuiesc puşi în slujba de a stăpâni şi făcuţi arhiereii cu dogmă ai zilei viitoare. În ziua recunoaşterii ei, Evanghelia începe să moară şi omul caută o Evanghelie nouă, sau altfel înţeleasă decât în timpul strădaniei pentru evanghelizare.

*

Perpetua mobilitate a doctrinelor nemărginite de scopul stăpânirii. Dar unde poate fi doctrina omului mai presus de idealul unei satisfacţii, o doctrină care să-şi frângă evoluţia, cu voinţă, în ceasul când se apropie de biruinţă? Luptătorul, crud şi răzbunător, îşi pătează steagul întodeauna după izbândă.

*

Două faze: una de luptă şi alta de victorie. Păzeşte-te de a treia fază, a dezagregării. Atunci, vei repeta după

toate tiparele vechi reeditarea, nestânjenită de sentimentul smereniei, absent la toţi biruitorii, a tuturor nedreptăţilor şi cruzimilor, îndurate de om, o dată, de două ori în trecut. Oare pentru acest final e făcut omul, să ducă la nesfârşit suferinţa? Cei cincizeci de ani mijlocii, ai vieţii lui, trebuiesc neîntrerupt daţi cu împrumut nefericirii de a trăi chinuit? Asta e viaţa? Asta e cultura? Asta e buna înţelegere dintre semeni? La atâta slujeşte etern citatul popor?

*

Ai slăbit în primele ceasuri ale biruinţii. Ai dreptate, ai câştigat şi ai pierdut.

Învinsul a dobândit moralul tău anterior.

Ib., p. 44 - 45.

*

Ai de ales între două atitudini: bunul tău şi bunul tuturora. Primul se brodează cu acul, insinuant: grija celui de al doilea se poartă cu armele grele. După scop, te hotărăşti pentru igliţă sau pentru lance.

*

În lumea muncii, bunul se capătă prin efort inteligent, în timp, şi onest. Henry Ford, cel mai bogat miliardar al planetei, şi-a început cariera într-o magazie, cu menghină, o pilă şi un ciocan. Lectura cărţilor lui e reconfortantă, ca murmurul unui şuvoi de apă, pornit din Alpi şi care mişcă morile din şes. America a purces de la menghină şi ciocan, şi reţeta, aplicată de sute de mii de ori, a dat acelaşi rezultat: un bun şi un bun al tuturora.

*

Banul are un gust şi o acurateţe. Altă pâine cumpără banul muncii şi altă pâine fură banul şiret. Banul parazitar naşte inşi parazitari, familii parazitare şi clanuri. Sfioşi de a se înţelina, izolaţi în singurătăţi monumentale, indivizii se găsesc în fugă permanentă de jur-împrejurul lumii, ca ereţii, ca dihorii şi ca gândacii, cu presentimentul că primul venit are dreptul să-i conteste şi să-i stârpească.

*

Munca, maşina şi timpul sunt producătoare de luare-aminte, de respect şi optimism. Bursa, care-i o muncă de intelect bolnav, al artificiului instantaneu, e autorul amărăciunii şi al tristeţii. Bucuria nu se mai întâlneşte curată, şi toate sentimentele primitive, câteva – câteva chei ale sufletului – s-au ştirbit pe inelul lor. O viaţă, care conduce la descreşterea nivelului sufletesc, trebuie cercetată, verificată şi reconstruită.

*

Intelectul a dus la divizarea infinită. Cristalele vechi au fost sfărâmate în părţi din ce în ce mai mici, reluate, remăcinate: din pulberea lor impalpabilă nu se mai poate reface cristalul prismatic, fie că făina noţiunilor se frământă cu cel mai bun scuipat filosofic şi cu cea mai fină urină intelectuală. Aduceţi-ne, copii, din jocul vostru, din pământ şi din nisipuri, cristale noi. Giuvaierele noastre put, mărgăritarele noastre sunt purulente, aurul nostru a făcut păduchi, viermi şi mucegai.

*

Cu cinci idei extrase din sânge şi din lut se dărâmă lumea şi se reclădeşte. Universităţile ne trimit, în fiece an, oameni de spital, trataţi de chirurgia mică. Ei au uitat să desfacă noţiunile în firele simple, şi secerătorul de spice, care şi-a rănit degetele-n holde, ştie şi poate mai mult decât un dascăl pervertit.

*

Nu te clinti din efortul tău pentru ca cel ce nu mai ştie să râdă întreg, să se ridice întreg şi să cânte întreg, ia în derâdere munca ta, şi nu te îndoi, în neizbândă, de tine, influenţat de izbânda lui aparentă. Adevărul este în orice caz de partea ta, chiar dacă epoca îi aparţine.

*

Ai în faţă un deputat înstărit, care n-a făcut nici uzină, nici agricultură, nici transporturi, şi a căruia ureche nu şi-a muzicalizat sensibilitatea nici la zgomotul motoarelor nici la şoaptele ascuţite ale câmpului stropit cu sevă şi răscolit

de ploaie. Ani de zile, el a dormit pe un biliard şi s-a sculat în zorii zilei vânăt, de la masa cu valeţi şi popi, ca să alerge după un comision. Într-o bună zi, el a iubit o femeie frumoasă, pe care au iubit-o şi bătrâneţile câtorva potentaţi. Clubul nu l-a mai văzut, biliardul a rămas în seama unui parvenit viitor. Deputatul reprezintă azi o avere de câteva zeci de milioane. De scârbă, ai putea să-l strângi într-o seară la garderoba teatrului de gât şi să-l laşi în picioare printre paltoane: te priveşte. Însă nu pizmui averea lui şi nu te îndoi de puterea lăuntrică a dreptăţii tale. Du-te acasă bucuros, sărută-ţi nevasta bărbăteşte, căci îmi place să cred că ţi-ai ales-o ca să-ţi placă, şi mâine-n zori du-ţi munca înainte. Ultima biruinţă, omule, e a dumitale.

*

Epoca e desigur a deputatului cu nevasta unanimă – şi a diverselor ipocrizii şi lichele. Un om politic îşi lasă partizanii, pentru care s-a bătut în piept un număr de ani, ca să fie miluit cu un minister, compromis şi aruncat din minister afară. Bunul lui personal a fost atins – un moment. Bunul tuturora, dorit de prietenii lui, a rămas o dorinţă, însă o dorinţă de vehemenţă, de energie, de viaţă dinamică. Epoca unuia s-a produs şi s-a stins: au căzut aripile şi a rămas omida, pe care plugarul o prinde de pe fructe şi o striveşte. Epoca nouă întârziază, momentul ei e neîncetat zădărnicit. Cu atât puterea ei de biruinţă va fi mai tare.

*

Te-a impresionat câteodată urletul moralizator al câte unui bandit intelectual, manifestat în forme profetice zgomotoase. Te-a mulţumit, ca un factor de nădejde, rechizitoriul inşilor cu panaş. Ei au reuşit să lupte pentru bunul vostru şi, ca să sperie, la fiinţa lor de şobolani au pus o coadă de lup, un maxilar sălbatec şi gheare, şi au ieşit rânjiţi şi fioroşi la drumul mare.

Fi cuminte: ei găsiseră mijlocul să fure altor hoţi ceea ce le lipsea lor. Uită-le costumul pe frânghie, în bătaia unui vânt uşure care li-l usucă de ţuică. Botul cu măsele e de mucava, coada e a unor lupi de proteză, unghiile de

bumbac se leagănă între cârpe. Hoții s-au înfricoşat şi le-au dăruit din bunurile lor partea reclamată cu ifose grave. Neavând neveste frumoase, ei au avut gazete. Prostituția se practică egal, cu sexul şi cu tiparul, şi furtul de buzunare dă rezultate în tramvaie cu mâna, şi în proză cu penița.

*

Câtă vreme viața obştească se reazimă pe avere, viața ta personală nu poate să renunțe la bunurile uzuale. Copiii tăi nu e onest să umble goi lângă copiii vecinului tău, înstărit prin fraudă de cele mai multe ori. Dacă faci numărătoarea oamenilor şi averilor, găseşti mai puține averi, a căror origine poate să fie publicată. Cea mai dreaptă avuție admisă în epoca noastră este căpătată prin acumularea diferențelor dintre cheltuieli şi venituri. Industria dă această diferență, o dă negustoria şi o dă economia sau avariția: tip normal de avere. Totuşi, negustoria trebuie înțeleasă ca un transport şi o depozitare de mărfuri dintr-o sursă ieftină la o piață permițând o diferență.

*

Ne-am obişnuit să considerăm proprietatea «sfântă». Într-adevăr, ea e sfințită, dacă se poate spune, prin muncă şi prin sudoare, care dă preț holdelor, stropite cu aghiazma ei. Îndată ce proprietatea este rezultatul unei industrii fără instalații şi a unui comerț fără mărfuri, ea e o proprietate politică şi prin caracterul ei antisocială şi primejdioasă. Bordeiul bătrânului grădinar din periferie e o pildă morală; palatul somptuos al domnului fără profesie activă e imoral. El s-a zidit într-o noapte. Tot ce se munceşte în întuneric – afară de cărbune şi diamant – miroase a sânge şi se grupează în seria asasinatului cu tâlhărie.

*

Dacă ai căuta să provoci un plesbicit al averilor, puțini posesori ar accepta să răspundă. Unii vor refuza, tăgăduindu-ți autoritatea, alții ar afecta orgoliul, alții se vor declara nietzscheeni şi aristocrați ai gândirii. Iată de ce revoluțiile jefuiesc şi incendiază fără judecată: posesorii puteau să facă din vreme declarația lor vamală.

Ciudată perversiune intelectuală. Posesorii se socot posesori ai unui lucru care nu poate scădea sau fi retezat. Faţă de averea lor, ei au atitudinea zimbrilor, născuţi cu coarnele întregi, şi împung cu argintul, zdrobesc cu copita de aur, distrug cu capitalul. Averea face parte din celula lor, din sânge şi din os. Poţi contesta inteligenţa, capacitatea profesională a unui om avut şi el primeşte orice calificativ, fără să fie afară din cale impresionat; cu condiţia să nu-i discuţi avuţia. O funcţiune sălbatecă se deşteaptă în insul lui sufletesc, pe dată ce-l tăgăduieşti. E natural: e singura lui pasiune şi singura lui scuză. Opera în care se adoră.

*

O altă pervertire iscată de avuţie: dorinţa politică a conducerii. Statele nu pot fi conduse de oameni săraci şi de oameni care nu şi-au creat din avere o justificare a unei vieţi, în genere lipsită de acte şi nulă. Veniturile conferă starea fizică şi intelectuală de bun conducător. Politicianul, care a încasat dintr-un singur export un comision de trei sute milioane, e chemat să ducă pe tavă de aur prestigiul, sabia şi autoritatea unui stat.

Dinastiile politice se nasc din tată-n fiu, din amorul invertit al statuilor cu capitalul, până la sleirea, nu atât a dinastiilor cât a vieţii morale a popoarelor, moştenitorii pergamentelor de conducători succedându-se inegali şi cu valoare descrescută.

*

Poate să mă guverneze şi să mă stârpească, într-a doua şi a treia lui generaţie, un om politic prin ereditate, situat în seria capacităţii dedesubtul nivelului comun, când, lăsat în voia liberii lui dezvoltări, el nu ar fi fost în stare să-ţi cucerească în societatea subalternării un grad de bun servitor. Dar nu poate guverna un muncitor cu braţele şi cu intelectul, care şi-a construit o viaţă şi o personalitate fără genealogie.

*

Pentru fiecare nou-născut obştea satului şi a oraşului este obligată să se adune, ca un senat de preoţi, şi să-i

hotărască o existență. Obștea care îi impune datorii trebuie să-i poruncească noului cetățean și drepturile corespondente. Căci fiecare făt, în scutecul lui, înfățișează o nădejde, o putere, și, la nașterea lui, colaborează mai puțin dragostea tinerilor care s-au iubit în porumb sau între perdele de velur, decât misterul din pământ și cer.

*

Un rol util al avuției începe atunci când averea știe să se împărțească fără pomană.

*

O generație strânge, și altă generație risipește. Datoria generației strângătoare este să cheltuiască și să repartizeze, măcar din socoteala de conservare a unui patriotism inteligent. Dacă este adevărat că se află un singur om avut, care să-și iubească țara și poporul, și într-altfel decât în discursuri și articole de ziar, acela are interes ca stările să se păstreze perfecționate și progresiv mai pure. Averea strânsă de dragostea sălbatecă de sine este pândită legitim de hoți și pusă la îndoială de drepți. Drepții pregătesc răsturnările și neanturile mari, înverșunate, ale revoluțiilor, însă revoluțiile sunt precedate de tâlhari. În punctul istoric al averilor imorale, ei sunt niște precursori.

*

Încă nu s-a găsit omul să accepte mizeria lui ca o glorie, lângă opulența fără acte a stăpânitorului avut. În anii seci ai bucatelor uscate, plugarii tâlhăresc pe porumbiștile moarte și devin asasini din pricinile triste ale pântecului nerăbdător. Ce a putut împiedica satul să nu poarte grija din vreme a gurilor lui flămânde? Alarmat, statul împarte mămăligă cerșetorilor din cătune. Ce l-a împiedicat să corecteze foametea din timp, din albie și leagăn?

*

Conducătorii se îndeletnicesc, cei mai puțini, cu aberația lor mintală particulară. Societatea lor își pierde noțiunile între club și flirt, între teatru și hipodrom, între

neveste, actori şi călăreţe. În această universalitate de fragmente în muşuroi şi de nimicuri, urlă într-o bună zi glasul tunător al Bărăganului şi vântul stepelor galbene – şi prăvăleşte.

*

Zi în fiecare zi o rugăciune: «Doamne fereşte-mă să trec peste suferinţa cuiva cu nepăsare. Păzeşte-mă de scăparea din vedere şi păstrează gura mea neîntinată de zâmbetul lichelei. Sunt om şi surâde-mi surâsul statornic al uimirii şi al bucuriei.»

*

Nu te iuţi să pari că ştii ceea ce-ţi e necunoscut. Grâul una ştie, să rodească şi ce ştie face neîntrerupt.

*

În meşteşugul de giuvaiergii de cuvinte, metodele de lucru sunt numeroase. Cea mai întrebuinţată nu e hoţia de-a dreptul din construcţiile altora, de bucăţi şi rânduri întregi: această specialitate aparţine şi ea unui număr însemnat de autori, câteodată cu celebritate. Metoda sigură şi care poate rătăci în zigzagurile unei similioriginalităţi este imitaţia prin derivare. Ai să găseşti în fiecare seară scriitori fără obiect, citind o carte în momentul de-a mânji hârtia: rămâne ceva, şi acest material se utilizează.

*

Întodeauna o carte a dat naştere altei cărţi, o poemă a determinat o altă poemă. E de mirare că nu sunt mai numeroase mediocrităţile cu înfăţişarea talentului. În limbaj critic, reproducerea prin imitaţie provocată sau involuntară se numeşte: mişcare literară.

Totuşi, frumuseţile trăiesc crescute numai prin zămislire spontanee, nepermisă de ştiinţa savanţilor în biologie. Frumuseţile originale sunt metalice şi se recunosc după sunet, ca lutul ars în formă muzicală.

*

Mi-ai demonstrat în zece lecţii cum se conduc opt cai înhămaţi înaintaşi. Aş fi preferat să laşi creionul şi carnetul

cu formule şi să te sui pe capră. Surugiul teoretic, şi în politică şi în literatură, e un neputincios.

*

Când ţi-am dat hăţurile în mână şi ţi-am spus: «Bă! dă bici şi porneşte!» te durea măseaua sau erai apucat de colici.

*

Cu ajutorul culturii, tipurile s-au spălăcit. Delicatul a devenit cufurist. Fanaticul e idiotul. Recriminarea şi pedeapsa de sus au căzut în zestrea obrăzniciei. Profetul înalţă capul şi ridică braţul. Corespondentul lui, cursiv, ajunge să-şi scoată pantalonii şi, la un grad mai sus, izmenele şi să mimeze cu fesele tunetele cugetului şi încruntările conştiinţei.

*

Un entuziasm de fatalitate împinge la o primejdioasă uitare de sine, şi această lipsă de ţinută politică e apanajul categoriilor sociale parvenite la umflarea personalităţii.

*

În Italia, în Sicilia, un reprezentant parlamentar al insulei fusese ales timp de treizeci de ani şi trimis la Roma. Când s-a făcut descoperirea că acest bărbat politic venerat era un hoţ de rând, guvernul l-a închis. Sicilienii nu s-au lăsat jigniţi în amorul lor propriu şi în discernământul lor politic, de actul arbitrar al guvernului, şi l-au ales cu unanimitate de voturi şi din puşcărie.

*

A spus cineva odată că, în toate celea, este igienic şi asigurător să alegi calea mijlocie. Acest obez al noţiunilor a tradus sensibilitatea practică unanimă şi «calea de mijloc» a intrat în vocabular şi în înţelepciunea universală, cu un înţeles de data aceasta cert. Nu iubi prea mult, nu urî prea mult, nu visa prea mult. Mai omenească, biserica fusese mai clară: nu cerceta.

Desigur că a te impresiona, a cântări, a fi deştept, a fi talentat, – cu toate că talentul mai mare sau mai mic peste

măsură, adică ieşind din mijlocia, care permite suprapunerea geometrică, a prostiei mijlocii cu inteligenţa de mijloc, nu este recomandabil.

*

Când în nevoile tale fizice te adresezi negustorului sau bancherului, ca să obţii un împrumut, trebuincios unei întreprinderi care te scapă de pomeni şi cerşetorie, el te primeşte voios şi te felicită pentru valoarea ta intelectuală, gata să schimbe cu tine, dar cu condiţia să-şi păstreze şi Banca. «Are talent» zice şi bancherul, şi proprietarul, şi omul politic, şi perceptorul şi, acordându-ţi un titlu, de care faci sforţări imense să te scapi, ca de o tragică povară, nici unul nu-ţi datoreşte nimic.

*

Îţi scriam odată să nu primeşti lupta cu musca, pe care nu o poţi doborî cu uneltele tale. Lancea nu are suprafaţă de sprijin şi buzduganul nu are corp de nimerit. Umbli o zi întreagă iritat prin biserică după muscă. Ţi se aşează pe condei, pe nas, pe miruri, pe icoane, şi le punctează cu aparatul abdomenului ei infect. Mai practici, băcanii expun pentru prindere muştelor nişte cravate cleioase de hârtie, de-a lungul prăvăliei. E un procedeu subtil dar inestetic să spânzuri şuviţe lipicioase lângă imaginea Madonei – şi agonia muştei care moare bâzâind e dezgustătoare. Încă pe vremea lui La Fontaine musca împlinea o funcţiune. Las-o să trăiască. Trăiască şi icrele muştii sale.

*

Epoci goale, după epoci mobilate şi locuite. În parte, istoria a rămas de închiriat, ca nişte apartamente, clădite sau prea sus pe munte, sau dedesubtul pământului. Înţelesurile risipite, vetrele cu cenuşe, jarurile stinse. A lipsit coincidenţa misterioasă a tuturor scânteilor într-o înmănunchiere de snopi. Toate amnarele au izbit în iască de-a dreptul. Guvernează cineva izbucnirea unanimă a văpăilor, ca să credem că timbrul fals al cărţilor, al oratorilor şi al conducătorilor politici poate fi o prefaţă, în surdina vio-

rilor, la o muzică biruitoare. De la război încoace, pipăitul nostru minuţios potriveşte, în toată uzina socială, manometrele, vitezele, manivelele şi şuruburile, a căror învârtire mecanică trebuie să fie coincidenţă cu o vulcanică izbucnire de temperament.

Pipăitul nesincer se exercită pe tablouri cu aparate, dedesubtul cărora lipseşte maşina. E o uzină pe o singură dimensiune, ca fotografia logodnicilor în aeroplan pictural, între norii de bidenea. Tinerii vor a se măguli cu cărţi poştale ilustrate, încercând emoţia recordului înălţimii pe canapea şi trimiţând salutări cordiale familiilor aşezate, din vântul presupus.

Ib., p. 46-69.

*

Canalia sufletească e potolită şi blajină, dar cariera oricărei categorii de canalii trebuie să sfârşească într-un singur fel: douăzeci şi patru de părechi labe.

Bilete de papagal, Casa Şcoalelor, 1946, p. 320.

*

Doctorii – bolnavii

Bolnavul are susceptibilităţile de bigot, în religia lui, faţă de medicul lui incapabil şi superstiţia că obiectul plătit are un preţ mai mare decât îl costă.

*

Să nu-i spui unui bolnav că doftorul lui e prost, după cum îţi e interzis să-i atragi atenţia unui amator de pictură, care a cheltuit o avere pe o serie de crute, că tablourile lui ar putea să stea mai bine în pod. Unul ţinea la colecţia lui de medici, şi celălalt la pinacoteca lui, pentru că în ele a trecut ceva din el.

Ib., p. 314.

*

Doctorii

Fereşte-te de doctorii iluştri şi caută pe medicul acela de care nu vorbeşte şi nu scrie nimeni şi pe care îl bârfesc

colegii. Caută-l pe cel mai insultat. Acela va fi doctorul tău vindecător, medicul simplu, franc şi sărac.

(*Ib.*, p. 315.)

*

Până la un timp, omul se temea de Dumnezeu, cu care s-a cam obişnuit, şi totuşi nu fără codeală şi nu fără să murmure, câte puţin, în raport cu variatele proporţii de inteligenţă şi cultură, fiecare clasă de intelectualitate, de la birjar la filosof, înţelegând soarta şi divinitatea cu o tendinţă de interpretare protestantă.

(*Ib.*, p. 310.)

*

Bucureşti – 1943

Betleemul ivirilor extraordinare, locul de selecţiune unde te scoli de la masa restaurantului flămând, mulţumit că te-a costat numai trei mii de lei, şi treci să faci coadă, cu o răbdare sacră, patru ore la un cinematograf, a căruia coloană începe din bulevard şi ţine până la Teatrul Naţional. Insula fericită unde câştigi zece mii de lei pe lună şi cheltuieşti două sute de mii fără să simţi, unde niciodată nu-ţi ajunge nimic şi-ţi prisoseşte totul; unde nimeni nu spune şi toţi ştiu; unde suava eleganţă e să vezi şi să spui că n-ai văzut; unde râzi ca să nu plângi; unde omul se conduce cu mirosul, şi dacă-i pute pare îmbătat de roze; unde, în sfârşit, lumea nu seamănă cu nici o altă lume, şi orice problemă, cât de complicată, se aranjează întodeauna, ca între matematicieni. Politehnica oraşului în care avem bucuria să trăim e infinită şi abstractul copleşeşte materia vieţii ca într-un paradis (dintre Obor şi Cotroceni).

(*Ib.*, p. 311.)

*

Boieria

Cine începe să calce a boier – şi asta începe repede în Bucureşti, unde omul, te miri pe ce, e de o mojicie aristo-

cratică şi plin de sineş ca un curcan – ia un aer de Ludovic în dantele şi preferă oricărei trepte pe bucătar, pe chelner şi valet, personalităţile care poartă grija preţiosului stomac şi a fudulului intestin.

Ib., p. 307.

*

Subiectul

Subiectul vine de la sine, fără să-l cauţi, şi de vreme ce vine nesilit îl primesc, aşa cum aş primi pe fereastră o rândunică, de care te piteşti, pentru ca, ieşind din odaie, în publicul ei – frunzele, florile, vrăbiile – să nu nimerească în geamul închis, care ar amăgi-o cu un cer artificial, să-şi frângă ciocul şi să cadă moartă la străin.

*

Nu-mi aduc subiectului imputarea că l-am ales, nu-i fac nici o violenţă, nu mă amestec în ivirea lui câtuşi de puţin: de-abia după ce mi-a luat condeiul de moţ îi mai dau şi eu un brânci, câte puţin, ca să acopere pagina şi să se isprăvească.

Ib., p. 304.

*

Literatura

Literatura convenţională derivă din acel secret al autorilor de-a bâjbâi în vocabulare aproximative, cu semipauze de insuficienţă, de a fi scheletici în versuri şi proză.

Ib., p. 292.

*

Civilizaţia

Civilizaţia e că te bagi slugă la oameni mari, la nevastă şi la slugile din casă. Uite de ce se face tobă de carte un om.

Ib., p. 291.

*

Opinia (I)

Ce concluzii trebuie să tragi din lipsa de credințe globale la oamenii politici, care au însemnat pentru țară, ani de-a rândul, soarele și ploaia, ordinea și frământarea, și au domnit peste ele? Ei rămân la preocupările bucătăriei și ale unui buzunar lacom de beneficii.

*

Prudenți pentru orice eventualitate, confrații, oamenii de condei, au cel puțin două opinii în toate cazurile cu putință.

*

Toate modalitățile de opinie au cel puțin accentul sincerității, și delictul de sinceritate e blajin. Dar ce se poate spune despre ziare, scrise de ziariști care la tipar au o părere și în particular opinia diametral opusă? Ce scuză poate să-i absolve? Nici una.

*

Opinia personală

Zadarnic ești arhitect priceput în tehnicitate profesională, dacă pus într-o problemă spirituală, politică, națională, n-ai opinia dumitale făcută și-ți culegi părerile mobile în tramvai.

*

Școala

O fabrică de zahăr produce zahăr; dacă dă altceva, dă faliment și e închisă. Ce marfă trebuie să dea școala? Specializările țin de meseria strictă, și școala trebuie să producă atât: maturitate.

Ib., p. 286 - 287.

*

Opinia (II)

Se iscă un eveniment neașteptat? Opinia dă din colț în colț și se improvizează, se face, se desface, se dezlânează,

şi convingerile fluctuante ţin pe oamenii de cultură, mai mult decât pe omul din câmp şi de la plug, într-o stare de provizorat, consternaţi. Datele unei credinţe invariabile şi concrete lipsesc.

*

Cultura

Cultura pare să fie suma tuturor activităţilor, indiferent, oficiale sau particulare, zbuciumul, iniţiativele, luptele şi polemicele de idei, caracterizate printr-o atitudine de intelectualitate.

*

Singură activitatea literară, din toţi factorii de cultură, n-are să-şi reproşeze nimic, o activitate care păstrează punctele de sprijin morale, cu gratuitate.

Ib., p. 284 - 285.

*

Prinşi din sălbăticie, noi oamenii suntem robii unui crâmpei de viaţă normală. Am pornit-o rău, din deprinderile celorlalţi, şi am rămas în viciul moştenit. Mii de complicaţii pentru o saltea mai moale şi un blid fiert, pentru o bucată de postav, în care te îmbraci, pentru o pălărie, o cămaşe mai scumpă, o cravată, un pantof, o batistă în buzunarul de la piept. Eforturi titanice pentru robinetul de apă asigurat, pentru săpun, pentru o baie, pentru o foarfecă, pentru un brici!...

Doamne! cât am rătăcit!

Trebuie, trebuie să ne răsturnăm deprinderile şi să ne facem o educaţie nouă. O viaţă frugală, redusă la bucata de pâine, dumicată pe drum. Cărţi, tablouri, covoare, bibelouri, mobiliere: putregaiuri! O singură carte, o singură zdreanţă, un geamantan. Călător perpetuu, perpetuu pribeag, fără ţintă, fără meserie, ca vulturul, ca lupul. Lanţurile ţi-e dedicate, dar tot atât de grele ca ale şoimului doborât din ceruri cu puşca.

*

Adevărul

Adevăr universal există numai în matematici, fizică şi chimie.

*

Unghi de vedere

Unghiul de privelişte şi de sensibilitate variază de la om la om, deviat după optica personală.

*

În chestiile de viaţă publică şi de experienţă aplicată la viaţă, documentul cel mai autentic al fiecăruia nu e cartea scrisă într-un biurou, cu un punct de vedere unilateral şi personal, ci propria ta experienţă, trăită de tine şi în care nu te codi să te încrezi.

Ib. p. 281-282.

*

Fericirea

Atâta fericire şubredă şi mai mult subiectivă, de câtă poate să se folosească un biet om, e strict individuală, cea mai mare parte din ea e un mit, şi nici o învăţătură, evanghelică sau politică, nu poate dărui fericirea uniformă şi universală, fericirea fiind o simplă abstracţie în strict raport cu insul care o concepe, şi nu o problemă de legiferat.

*

Nu există o una şi singură fericire indivizibilă ci sunt tot atâtea fericiri câţi oameni, fiecare visându-şi-o pe a lui.

Ib., p. 280.

*

Uciderea pruncilor din vremea lui Irod, pentru înlăturarea unui Nou-Născut, predestinat să mântuiască lumea, suspect ca un rival de împărăţie, nu e numai un simbol, e o realitate: dacă a scăpat în faşă, el tot a fost răstignit subt alt împărat, după treizeci şi cinci de ani. Istoria, vorba ceea, se repetă.

*

De la *Analele* lui Tacit, pe care le răsfoieşti uneori, scrise numaidecât după răstignirea Celui pomenit mai sus, Iisus Hristos, cititorul ar vrea să aibă impresia că viaţa

publică n-a mai fost ce fusese până la el şi că într-adevăr s-a însănătoşit.

*

Istoricul contemporan este un asociat la durata cât mai mare a unui moment de anemie şi demoralizare şi activitatea lui mai mult de ureche şi slugărnicie variază între extazul îngenuncheat la gaura uşii.

*

Naivitatea e întodeauna nouă şi nerozia infailibilă de-aşijderi: contactul lor dă periodic rezultatele de mare suferinţă.

*

Istoria adevărată, cum se cheamă, e scrisă cu întârziere întodeauna: o trăieşti bănuită, fără să o cunoşti. Vezi că lucrurile se strâmbă ca nişte tablouri în părete, miroase a o anume împuţiciune, dai cu piciorul într-o urmă spălată care fusese de sânge, auzi în tumultul de oameni, de frunze, de ape, un geamăt şi un suspin.

*

Au fost epoci în care constrângerea şi siluirea au dus probabil la sapă de lemn, şi zece epidemii încrucişate n-ar fi fost în stare să devasteze o ţară cât incapacitatea repetată a unei duzini de cumetri, improvizaţi în evurile de odinioară oameni de stat.

*

Dacă o singură piesă, sărită din loc sau tocită, a mecanismului conştiinţei, în cele mai multe cazuri defect, funcţionează cu o diferenţă de o zecime de milimetru, vorba dinafară dă scânteia care-l face să pornească fără necesitate, şi din groapă-n groapă, din eroare în eroare şi din lipsă de frână, istoria mai înregistrează o catastrofă.

Ib., p. 276-277.

*

Fericirea

Omul cel mai fericit cu putinţă, omul fericit fără veleităţi şi fără altă filosofie, până-n ziua de azi, e făgăduit de

credința religioasă. Psalmul *Fericit bărbatul* al lui David, care a fost rege, dă o fericire în simplicitatea vieții, redusă la puțin, și creștinismul, vechi, va să zică, de două mii de ani consecutivi, fenomen nemaipetrecut cu aceeași durată și relativă unanimitate, recomandă fericitele răbdări ale suferinței și jertfei, împărțind viața în două vieți. Fericirea creștinului e în viața viitoare: va fi.

*

Dacă nu zgândărim noțiunea de fericire și facem din ea un cot de măsurat pe toate laturile viața unui om, săracul rânduit e mai fericit ca bogătașul.

*

Ce-i fericirea? O confuzie imensă în limitele amestecate ale câtorva cuvinte solemne.
Ib., p. 273-277.

*

Gr. Manolescu

Marea reputație a marelui actor Manolescu, greu de controlat, au făcut-o băieții de prăvălie, clienții credincioși ai celor două scurte sesiuni teatrale de peste an.

Ib., p. 270.

*

Acumulare

Metoda de acumulare prin fracțiuni, a slugilor trimise-n piață, divide pierderile, repartizate pe mărfuri, neobservate, și dă periodic milionari.

Ib., p. 267.

*

Cu creionul

Vorbele sunt cam ca niște sfinte lucruri împresurate de câte un nimb particular, mai mare sau mai mic, croit ca să le intre pe cap, ori ca niște emanații, fuioare de aer și de mireasmă.

*

Fiecare cuvânt, fiece vorbă au cercul lor de iradiere personal, şi dedesubt o umbră.

(*Ib.*, p.265.)

*

Cei de o factură cu tine sunt şi mai simţitori la dezordinea morală a neamului lor identic, autori ai reputaţiei tale.

*

Omul de cuvânt

Omul de cuvânt e suspect şi clasificat rigid, inelastic şi incomod. Lipsa de cuvânt e o eleganţă a mişcării în zigzag, a fugii de pe o linie pe alta, şi mersul răscăcărat o estetică. Completat cu deplasarea pe stomac, el e susceptibil de artă, şi complicat cu oleacă de literatură, atinge chiar târâş un apogeu.

*

Omul care-şi ţine cuvântul dat e pe cale să ajungă odios: el o ţine una, nerăsucit, şi merge ca săgeata, drept, indiferent unde ajunge.

*

Frica mişelului e o faţă a orgoliului ascuns.

*

Un ceas gol dărâmă un timp.

*

E de ajuns o muscă înecată, ca să arunci o găleată cu lapte.

*

Minciuna

Unul minte ca să evite simpla şi cinstita sinceritate, şi altul din neputinţa de a se realiza în cea mai minoră gamă de personalitate.

Ib., p. 261-263.

*

E ceva mai urât ca moartea: înmormântarea. Nu se cunoaşte grotesc mai hidos.

(*Ib.*, 258.)

*

Nimănuia nu-i place să-i vorbeşti pe şleau şi răspicat şi să-i spui mai ales că se elimină, dacă nu face o sforţare efectivă de ridicare din nord.

*

Presa populară

Presa populară demnă de încredere are puteri să se puie de-a curmezişul şi cinstea e autorizată să întreprindă orice epuraţie pe scară mare – precum şi curajul cinstei acesteia.

*

Presa

Lozinca obligatorie a presei: nu minte nimeni, nu înşeală nimeni, nu escamotează nimeni.

*

Cine s-ar hotărî să continue Arhondologia strict obiectiv şi cu datele concrete, absente din primul volum al lui Sion, ar oferi cititorilor documente şi exemplare, unice poate în istoria unei evoluţii şi a presei.

Ib., p. 255-257.

*

Dacă te-ai uitat câteva nopţi în cer, copile, nu mai eşti bun de nimic. Ori trebuie să cânţi, beat de aromele de dincolo de toate, şi te asculţi numai tu, ori trebuie să te rogi toată viaţa, şi te bate ploaia, te viscoleşte vremea şi flămânzeşti cu braţele încremenite. Cuminţenia te sfătuieşte să amesteci pământul cu cerul şi să înfuleci din amândouă, să faci pântec, să strângi comoară din spicele de sus şi de jos. Păzeşte-te de această înţelepciune, cu care nu te poţi face nici profesor, nici advocat, nici ierarh, căci te ia gura pe dinainte şi, în loc să-ţi pledezi blidul, fiertura şi dobânda, vorbeşti în dodii şi gândeşti aiurea.

Ib., p. 253.

*

Literatura

Se pare că numai tonul profeților face valabilă literatura.

*

Trecutul

Trecutul e, comparativ, o epocă de ruşini, pentru multe lucruri pe care le-ai îndrăgit un timp de pauze halucinate, de acte de entuziasm fără control.

*

Cartea

Cărțile cele mai multe se trec, şi cu cât sunt mai noi, cu atât îmbătrânesc mai iute.

Ib., p. 249 - 251.

*

Omul suferă de două serii de maladii, una politică şi alta medicală, dar amândouă se tratează la fel, cu iluzii şi cu iluzie la modă, cea mai rea din toate fiind tot iluzia politică.

Ib., p. 240.

*

Elita

Iată o elită într-un vârtej de vieți mediocre. Ți se pare că s-a făcut singură. S-a făcut fără să ştie, prin regula naturii. Vei lupta să o dobori şi istoria notează o nouă revoluție, însoțită de noi asasinate, de noi distrugeri de bunuri: asta se va învăța la şcoala, cu data anului şi a lumii, şi de asta, copile, trebuie să dai răspuns la examen unui profesor de aspecte, care nu ştie mai mult.

Şi elita se întocmeşte iarăşi, nedreptatea se continuă, inegalitatea e eternă. O altă aristocrație şi atâta tot: de sânge, de parvenitism, de intelectualitate, de politică, de tarabă. Raportul dintre gloată şi elită rămâne constant. Omul

trebuie să-şi caute alt opium ca să se îmbete. Deocamdată otrăvurile cele mai dulci sunt tot cele vechi: cartea, pensula, vioara şi contemplarea vastă, fără scop.

*

Inegalitate

Între aparenţe, omul îşi alege adversarii dintre oameni, şi întâiul lucru ce-l supără e inegalitatea materială. Inegalitatea de valoare îl supără mai târziu, când a învăţat să o deducă: atunci o tăgăduieşte şi râde ca să nu plângă.

*

Nedreptate. Natură

Întâia nedreptate vine de la natură, care te face netrebnic, te pune-n viaţă prost sau inteligent, imbecil sau genial, bolnav, slut ori sănătos. Că se naşte un cocoşat în loc de un flăcău vertical, naturii îi este indiferent. Mila e-a omului, nu-i a ei. Revoltele noastre ne mângâie pe noi, nu o ating pe ea. Omul e-o scânteie care se stinge de cum s-a iscat: foc absurd al secundei. Dacă am avea un vrăjmaş l-am înfrunta: avem un indiferent. El nu-ţi face măcar onoarea să te batjocorească. Nici nu te zăreşte, nici n-are ochi.

*

Natura e un matematician cu formulele intacte, şi meditarea continuă a frumoaselor tablouri, spaţiul, lumea şi omul are însemnătatea provizorie şi instantanee a cifrelor şi fracţiilor infinite, scrise cu tibişor şi şterse pe tablă, pe măsură ce au fost schiţate. De aci şi împotrivirea disperării omului, care şi-a descoperit în splendoarea vastului balamuc de aspecte un Dumnezeu ca să-l roage să le schimbe pentru el, pentru fiecare în parte.

*

Într-o natură organizată în dezordine, şi cunoscându-se numai esenţial, cu dispreţul de individ şi de tot ce încropeşte la suprafaţă pentru ascunderea potecilor inferioare, omul e vexat de neregulile ei, şi trăind aspectele crede că

dacă le schimbă perspectiva corectează legea neînţeleasă. El vrea odinea, pe care natura o ironizează, fără să polemizeze cu el, lăsându-l să se descompuie pe măsură ce s-a organizat. Căci baia de aburi, ustensilele de porţelan, apa la etaj şi automobilul la scară nu schimbă datele vieţii. Filosofia trece pe lângă ele, ştiinţa face numărătoare, şi amândouă nu pot să adaoge decât alte aparenţe şi aspecte la spectacolul cotidian, parcurs între soare şi lună. Omul moare în toată civilizaţia «ca un câine», după ce a putut să-şi închipuie că trăieşte ca un arhanghel.

Ib., p. 234-236.

*

Manual şi intelectual

Manualul intră în ceaţă crezând că poate stăpâni şi se robeşte, iar celălalt, intelectualul, doreşte robia, lăsându-se înşelat de jocul din planul întâi. E o analogie cu mântuirea creştină: mireanul are doctrina, dar, până la închipuirea ei problematică, ospătează şi bea, pe când călugărul îşi începe viaţa viitoare imediat, încă din viaţa de-acum ... Concepţia lui e superioară şi actul e de voinţă, nu de trebuinţă.

*

Manual – intelectual

E... o deosebire de cantitate de viaţă a manualului faţă de intelectual: iluzia faţă de abnegare.

*

Manuali

Manualii au credinţa că au slujit o burghezie şi că nu se slujesc pe dânşii nicidecum, şi făcând abstracţie că trăiesc un schimb, munca şi mijloacele de existenţă, li se pare că trebuie să se revolte şi socotesc că într-alt regim schimbul încetează, ei luând şi nedând nimic.

*

Intelectual – manual

Intelectualul îşi dă viaţa pentru frumuseţea acestei dăruiri: manualul şi-o riscă pentru ore de muncă şi salariu. Nebuni pentru Hristos şi sutaşi ai lui Pilat, care şi-au împărţit veştmintele celui răstignit.

*

Intelectual – ideal

Intelectualii doresc numai o desfiinţare ascetică, rămânând pe drumul acestui ideal: stilul e însuşi un ideal, indiferent de un scop, care în teoria renunţării trebuie să aparţie unui şef sau unui consiliu de şefi.

*

Muncitori – ideal

Lumea, mai puţin intelectualizată, a muncii manuale şi-a concretizat spiritul colectiv într-un ideal mai practic, aplicat la viaţa imediată, depăşind relativ disciplina morală cu o preocupare personală. Muncitorul doreşte să nu mai muncească: mai mult scop decât lepădare de sine.

*

Robia – libertatea

Să-ţi placă mai mult robia decât libertatea, e o concesie făcută lipsei de încredere în puterile tale şi un funcţionarism moral de perpetuă subalternare.

Ib., p. 231-233.

*

Marfa privilegiată

Sifonul e singura marfă privilegiată, nesupusă nici unei obligaţii, nici unui control, şi cu care poţi în toată libertatea să te joci de-a fabrica şi de-a clientela, ca un zeflemist.

Ib., p. 227.

*

Scrisul

Uneori, din glodul cuvintelor iese o idee limpede ca apa de izvor şi frumoasă ca unda ei, furnicată de reflectări oglindite-n ea din cine ştie ce înstelări depărtate.

*

Gazetarul e un om ca toată lumea, tâlmaci după puterile lui al unor aşteptări, neîntrerupt contrariate şi dezorganizate, dar continuu renăscute.

*

Presa

S-a spus, pentru a flata răbdarea şi stăruința, din când în când pe drept cuvânt deficiente, că presa e a patra putere în stat, ceea ce din punctul de vedere patetic e fals. În schimb, ea e un confident al tuturora, individual şi colectiv, şi, riguros cinstită, funcția ei capătă un caracter de solidaritate obligatorie.

*

Gazetăria

Fără vorbe umflate, meseria de gazetar, făcută din dragoste şi simplicitate, implică această puțină osteneală şi această datorie de a răspunde, şi sentimentul că eşti în serviciul publicului, de orice nivel, dă materiei o noblețǎ senină, mai însuflețită şi decât a medicului şi decât a advocatului.

Ib., p. 222-223.

*

Bătaia (I)

Există etică sau dogmă care să te sature, când îți clocoteşte sângele, ca două părechi de palme, date cu sete, şi ca un picior, aplicat profund, acolo unde se cere?

*

În cereale, în petrol, în finanțe, în manufactură, bătaia e necesară, îndată ce intră-n joc dividentul, consiliul de familie, tutela, moștenirea: numai că acolo se păstrează eticheta și stilul, ghionții se dau pe înfundate și urmează o dezmințire.

*

O controversă bine-simțită nu merge fără păruială.

*

Polemica

Civilizația interpune între adversari condeiul, dialogul și presa, polemica oamenilor civilizați, și se zice că vorba ustură tare. E un fel de a vorbi, o abstracție retorică la rece, o atitudine de bibliotecă și fumător, răsturnat într-un fotoliu adânc.

*

Bătaia (II)

Bătaia se petrece fără declarații de principii. Ce folos că ai un punct de vedere stabilit și, la o strâmtoare, cazi cu brațele amândouă în pălăria unuia, care te-a scos din fire? În nici o materie ideologia nu e mai provizorie.

Ib., p. 220-221.

*

Om politic

Idolii înțeleg să se păstreze muți și să fie adorați pentru merite necunoscute și bâjbâiri secrete. Să nu le atingi creierul cu nici o nedumerire, infailibili în niște credințe absente, pe care le lasă presupuse.

Ib., p. 217.

*

Viața

Câteodată, viața seamănă de-a binelea cu basmul. Dacă ar semăna întodeauna cu el, nu ne-ar mai fi grije de nimic și am trăi plutind ca păsările cerului și ațipiți în lumină ca

floarea de crin. Cuvintele Evanghelistului ar fi adevărate şi pentru oameni, nu numai pentru păsări şi plante.

Ib., p. 213.

*

Prostul

Între proştii nevătămaţi de învăţul de carte, te simţi liniştit şi sigur, ca într-o cireadă albă la păşune.

*

Prostul adevărat

Prostul adevărat seamănă cu pietrele, cu pomii şi cu pământul, are cinstea şi naivitatea materiilor prime, mutate din linia destinului de fabrică şi maşină. E cuminte, cugetă şi nu se pripeşte, dobândind de la rânduială un echivalent cu inteligenţa.

*

Prostia intelectuală

Capacitatea de a fi proşti a unor învăţaţi presupuşi inteligenţi, de vreme ce au răsturnat dificultăţile unei lungi corvezi de studii, legate de examene şi doctorate, e uneori cutremurătoare, şi preferi comerţului cu ei prietenia pisicii.

*

Prostia

A fi prost nu e aşa de rău pe cât vrea să hotărască insulta. Nimeni nu e prea prost nici prea inteligent, contrariile de cele mai multe ori se însoţesc. Eşti prost ori inteligent întodeauna, numai până la un punct, şi mulţi proşti par inteligenţi şi poate că şi mulţi inteligenţi sunt proşti.

Ib., p. 204.

*

Distanţe şi rezerve

Multe lucruri nu se învaţă. Unul se învaţă sigur: păstrarea distanţei şi a rezervei.

Ib., p. 202.

*

Ratatul

Ratatul e un demagog imbecil.

*

Critica acră

Din rândul triştilor şi al răsculaţilor dezumanizaţi, ies comparşii zilelor fără vibraţie şi lumină. Ei fac figură acră în foaie şi în revistă, ţinându-se, subalterni, cu isonul după sculele scriitorilor pe şantier, care stăpânesc iniţiativa. O carte nu e bună, o piesă de teatru nu e bună, fiindcă au fost scrise de alţi cineva.

*

Ratatul (II)

Sedimentat în mediocritatea lui, care n-ar fi o mediocritate dacă i-ar lipsi veleitatea, ratatul zace dar zvâcneşte. A învăţat că nu se poate, dar năzuinţa lui de-a fi nu cedează şi nu s-a resemnat.

*

De la voinţă la putinţă e drum. Unul poate fără să vrea, acolo unde o mie vor şi nu pot.

*

Ratarea (I)

Ca să te ratezi era nevoie de literatură. Ea dă temperatura şi morbul.

*

Medicina

Murind de gangrenă, omul murea pentru că nu mai avea zile. A trebuit medicină pentru ca el să moară de ceva.

*

Ratatul (III)

Ca să fii un ratat e nevoie să înveți carte și să capeți simțiminte de la alții, ambiții mai mari decât ți-e puterea și visuri false pentru mijloacele tale.

*

Ratarea (II)

Românul nu se ratează pe brazdă, nici în livadă, nici în pădure: ratarea nu vine de la ignoranță, din aerul mare, vine din miasma închisă a odăii cu cărți.

Ib., p. 199 - 201.

*

Poezia

Evită să bați și prea departe și prea aproape cu ideea și dozează cuvintele elegant: o linguriță de apă de Colonia cu o linguriță de sirop, amestecate în părți egale, fac gustul plăcut, al silabelor unse cu soluție dulce. Și dacă nu poți, nu te mai ține de reviste, strânge-ți manuscrisele și, la timpul potrivit, tipărește o carte.

*

Poezie

Poezia e boierească atunci când o îmbraci în călți de mătase, chiar dacă ai umplut păpușa cu tărâțe. Trebuie să te ferești de motivul crud, care-i cel adevărat.

Ib., p. 185 - 186.

*

Creația literară – Depășire

O adiere de parfum amăruie, cum o ia vântul mare din firul galben de sulfină, e o depășire, și atâta lucru se cere și omului, care în triviala lui făptură brută e un mușuroi cu două găuri, și plantei și pasării, să se depășească. Restul nu are însemnătate.

*

Critica literară (I)

A face pe cenzorii, a califica şi a clasifica e o sarcină delicată, antipatică şi înfumurată pentru un scriitor, care are rolul să povestească, să cânte, să creeze, cum vine vorba, sau să se silească la asta şi nu să bâzâie şi să latre. Această competinţă trebuie lăsată acelor similitudini din presă, care, neputând nici să isprăvească nimic, nici să înceapă ceva, umblă, necăjite de neputinţă, împleticite între paranteze ca în oglindă căţeii iritaţi.

Ib., p. 177.

*

Scriitori (I)

Scriitorilor morţi li se cioplesc momâi pe piatră sau li se toarnă fantoma în bronz. În viaţă sunt înlăturaţi ca şi cum nici nu s-au născut. Ei pot cel mult să slujească de umplutură, la discreţia unui şef de biurou, ca în bucătăria marelui restaurant, unde sunt păstrate la cămară câteva feluri de sosuri şi glazuri decorative, întrebuinţate să acopere cu o faţă atrăgătoare mixturile şi sofisticăriile interioare. Scriitorii dau revistelor oficiale cofeturile, boabele de vişine conservate şi petecele de poleială.

*

Scriitori (II)

După ce ne-am încredinţat că nu-i zvâcneşte nici o arteră, scriitorul e al societăţii, intră în patrimoniul public şi devine eminamente cultural. Fiind nevoie de un stagiu de noviciat post-mortem, ca la consacrarea cuvioşilor în biserica Romei, terminarea fazei prin evenimentul imortabilităţii tocmai coincide cu degenerarea comercială a operei, cu falimentul cu proprietăţii literare, căderea ei în domeniul public. Memoria autorului rămâne cu lauri, desinaţi de un artist al fabricii de timbre, iar drepturile lui trec în bunurile de negustorie ale editurilor. Nivelul admiraţiei e

în eterul pur: dezgustătoarea materialitate n-are ce căuta în Paradisul gloriei integrale.

Ib., p. 170.

*

Scriitori (III)

În literatură, competința începe din momentul trecerii în veșnicie, la înmormântări și la dezveliri de statui, și scriitorul interesează când nu mai mișcă.

Ib., p. 172.

*

Artă – natură

Poetul vine la cântecele lui, le adună, le apără și le păstrează, că sună dulce, că vin răgușite. E mândru că a strigat în pădure ca mierla sau că pe o vioară minusculă, cu o singură coardă cât firul de păienjeniș de subțire, a țiuit peltic ca țânțarul. Ah, câtă trufie pentru o fărâmă de pulbere de zvon, la bietul om. A lucit nițeluș. Câte bijuterii într-o lacrimă de iarbă nu scapără islazul și câte comori nu strălucește, mereu primenite în scânteiere și culoare, și mocirla, vărsată pe câmpie ca o fiertură de mărgăritare și smarald! Ele trăiesc eternitatea într-o secundă. Nici nu trebuie mai mult, naivule, care îți amăgești nerozia cu principii de durată și posteritate.

*

Scriitori (IV)

Din punct de vedere a caracterului, pomul... o ia înaintea scriitorului, căci oricând te-ai duce la el cu traista sau pălăria, îl găsești neclintit din locul lui, și el știe să facă un singur fruct, însă dus la toate perfecțiunile, pe care și le impune cu o disciplină surâzătoare și severă. Poetul face și caise și pere și moșmoane, unele după altele, și pe toate grămadă, la timp și netimp.

Ib., 161-162.

*

Ziarul burghez

Se ştie ce-i un mare ziar de credinţe, de atitudine şi convingeri: are douăsprezece pagini: patru pentru credinţă, patru pentru atitudine şi patru pentru convingeri, între care mai intră şi câte niţică publicitate, animată de credinţe, de atitudini şi de convingeri. Atitudinea e adeseori mai ales «românească»: se recomandă cea mai bună şampanie produsă în ţară. Preţul sticlei e de o mie de lei, şi atitudinea, vreau să zic publicitatea, costă, de pildă, cinci mii de lei pentru o singură dată. La un abonament se face rabat. Sunt şi ziare de atitudine în patru pagini, cu alte tarife. În definitiv, nu-i nici o incompatibilitate: atitudinea e la inimă, şi tariful în mână; dualitatea necesară: suflet şi trup. Numai rareori se inversează formula: se vede convingerea, şi nu se vede tariful. Chestii de administraţie S.A.

Ib., p. 158.

*

Anonimatul

Anonimatul singura bravură a laşităţii.

Ib., p. 160.

*

Stăpânie

Cine se ştie stăpân pe ogorul lui îl apără fără vorbă. În trebile astea nu se umblă ... cu procese, cu advocaţii, cu judecători şi cu hârtii. Rămâi unde eşti şi nu te mai judecă altul: judecata e a faptului că stai pe loc şi că nu te clinteşti.

Ib., p. 145.

*

Stilizare (I)

Pe războiul de covoare trebuie să dai figurile după fibră şi încrucişeri.

*

Stilizare (II)

Când pute subiectul îl pulverizezi cu parfum şi condeiul poate să dea atât parfum, transparenţă opacităţii.

Ib., p. 151.

*

Stilul indirect, stilizarea

Stilul indirect începe acolo unde, refuzând ca inestetică preciziunea materiei şi meschinăria obiectului, le ridică la nivelul liniei de plutire şi le generalizează.

Ib., p. 150.

*

Stil – stilizare (I)

Obiectul trebuie stilizat, ca să fie cel puţin prezentarea lui frumoasă, lucrată ca un vitrou – din petece de cristal plumbuite.

*

Stil – stilizare (II)

Nici vorbă nu poate să fie: stilul e numai indirect. E stilizare. Ramura bradului e stilizată de-a gata, căci şi stilizarea e reducerea întortochierii la geometrie.

*

Stil – fapt, om

Între fapt sau om şi interpretarea lor, condeiul, căutând şi satisfacţii arhitectonice, pune o distanţă şi un drum trasat cu flori.

*

Stil – subiect

Subiectul e de cele mai multe ori un fapt divers, lipsit de interes, dar care poate să fie altoit, pentru ca lucrul

vulgar să capete nobleţe prin felul cum creşte de la noi în sus.

Ib., p. 150.

*

Stilul

Stilul e omul însemnează pauperismul ideii inexpresive, care atârnă de meşter, nu de subiect.

Ib., p. 151.

*

Peizaj

În pictură peizajul se înfăţişează ca o câmpie cu un car de coceni, la care trage un măgar împărecheat cu o capră.

*

Critica literară (II)

Prin adăugarea la critică a poeţilor care nu sunt poeţi şi la poezie a criticilor care nu sunt critici, bâlciul literaturii dă o larmă de balamuc şi nu se mai cunoaşte nimic din beţia cu ţuică sufletească.

*

Critica literară (III)

Un act aproape comic se intercalează în teatrul literaturii, atunci când poezia se face critică şi critica poezie, substituindu-se una celeilalte.

*

Critica literară e o altă literatură şi uneori mai elegantă şi mai puţin fardată ca bătrâna ei mătuşă îmbogăţită.

Ib., p. 140-141.

*

Polemica

Nici o tagmă de slugi nu-i mai proastă ca aceea a servilismului intelectual, remarcat mai ales în polemică,

unde «răspunzând», cum e vorba, te faci interpretul, de la portar, al domnului care sună şi comandă.

*

Articolul de ziar (I)

Articolul e sonetul prozei, cu mai puţine reguli fixe ca sonetul, dar cu mai multe aderenţe şi afinităţi la toate gradele lui de expresie.

*

Ziarul

Ziarul întreg urmează acelaşi tipic ca şi articolul: scurt şi îndesat, şi asta e ziarul; o foaie. De la două foi în sus, trei, patru, cinci şi câteodată douăsprezece, ziarul încetează să fie gazetă şi tinde spre volum. Volumul cotidian e inutil, neputând să fie nici ziar, nici carte; el e de singura competinţă a librăriei.

*

Articolul de ziar (II)

Nimic nu-i mai susceptibil de pedanterie dezlânată ca un articol croit pe o idee informă.

*

Articolul de ziar (III)

Un articol lung e întodeauna prea lung, chiar interesant în unele privinţe: – un ghiveci de flori, de dimensiunile unui boloboc. Trebuie urnit cu patru oameni şi cal, şi nu poate fi mutat din fereastră-n fereastră, după bătaia luminii.

*

Articolul de ziar (IV)

Articolul nu se aseamănă şi nu poate fi comparat decât cu el însuşi. Condiţia lui o cunoştea limbajul popular încă dinainte de a fi realizat: scurt şi îndesat.

*

Articolul de gazetă

Ce e articolul? Fabula unei secunde, poezia unui crâmpei, romanul complet al unui amănunt – pe un spaţiu măsurat.

Ib., p. 124-126.

*

Scris (I)

Până la descoperirea unor valori mai concentrate, cuvântul e aur şi gândul briliant.

Ib., p. 109.

*

Scrisul (I)

Meşteşugul scrisului e singurul fără meşter şi dascăl. N-ai ce învăţa, dacă nu te pomeneşti pe neînvăţate. Bucata de cărare, pentru ieşirea din buruieni şi bălărie, mai mult pe brânci, trebuie singur să ţi-o despici – şi pe urmă citeşti mai mult, scrii mai puţin şi te deprinzi să arunci, fără milă de tine. Când ai priceput ce trebuie să lepezi, eşti învăţat gata, fără să fii, drept vorbind, niciodată de tot. Începe fiecare, şi nu isprăveşte nici unul, şi toată lumea o ia neîntrerupt de la început.

Ib., p. 98.

*

«Reţetă» de scriitor

Dacă n-ai ce fuma, nu te mai pune să scrii, sau scrie altceva, consideraţii asupra Premiilor naţionale, ale Academiei – sau fă un curs de hipnotism. De obicei, fără tutun se scrie despre lucrurile pure şi despre virtuţi.

Ib., p. 91.

*

Scris (II)

Cu apă de gârlă nu se scrie literatură.

*

Scrisul – Esența (I)

Pădurea, care-i codru numai de la distanță, e, de aproape, o singură frunză repetată. În vegetal, în animal, în mineral, creația cunoaște o singură expresie definitivă, sămânța, cristalul.

*

Scrisul (II)

Cu firele de păr din care altul a întocmit o bidinea molâie și flocoasă, unul alege, aruncând firele, o mie la una, o pensulă sprintenă. El reduce la unic.

*

Scrisul (III)

Unii scriu lung, și alții scurt. Nu atârnă de subiect, dar de autor. Unul se întinde și altul se strânge. Unul e sfoară și altul nod. În general e mai lesne lung. Și scoicile fac mai multe bale decât mărgăritare, și todeauna scrii mai repede un cearșaf decât o batistă... Unul face foc, altul face fum.

*

Scrisul (IV)

Pelteaua, atât de gustată în cofetărie, în scris e odioasă; prezența ei în literatură și proză a fost identificată încă de mult de bunul-simț al cititorului, care i-a dat numele vulgar meritat.

*

Scrisul (V)

Umbletul se învață sculându-te pe talpă, nu așteptând un manual care să-ți facă teoria ridicării de jos, potrivit cu paralizia.

Ib., p. 73-74.

*

În douăzeci şi cinci de ani, un om poate să ajungă, digerând homar, caviar şi stridii, contrariul lui absolut şi, scufundat în soluţia caustică a timpului care îl roade, să dea o reacţie şi un precipitat, ca în chimie, nebănuit.

Ib., p. 63.

*

Cititor – Emoţie

Cititorul nu vrea mai mult de o emoţie, şi emoţia e lucrul delicat, de o secundă.

*

Ziarist

Meşteşugul ziaristului este să dea faptului insignifiant proporţii şi substanţă.

*

Reporterul

Reporterul are nevoie în primul rând de observaţie rapidă, deductivă şi sintetică. Faptul divers şi relatările judiciare se mulţumesc cu un notar inteligent. În condeiul reporterului de talent, faptul divers poate ajunge o capodoperă de douăzeci şi patru de ore.

*

Scriitor – ziarist

Eminescu a fost un poet dar şi un gazetar, şi lucrul mi se pare normal. Bun scriitor şi prost ziarist, adică prost cu adevărat, nu se poate.

*

Ziarist – scriitor

Făcând apel la aceleaşi două unelte, imaginaţia şi condeiul, ale scriitorului, ziaristul ar fi cam ceea ce-i un advocat comparativ cu magistratul. Scriitorul ar fi mai

mult un artist, iar ziaristul mai mult un istoriograf, deşi nu se exclud unul pe altul.

Ib., p. 48-50.

*

Literatură – plagiat

În alpinism există un plagiat cu echivalenţă de act imposibil în literatură: funicularul. Poţi afirma că ai pus talpa pe Righi cu o mizeră fotografie de amator.

*

Viaţa

Viaţa e frumoasă dar dispreţuitoare ca orice frumuseţe. Te agăţi de ea fără să-i placi, insişti şi râde, strânsă de braţ de unul mai voinic. Protestezi: e ridicul. Tu vrei dragoste cu de-a sila şi dacă nu izbuteşti scuipi sau, mai grav, vitriolezi.

*

Scriitor

Unii din morţi nu primesc să moară la timp şi şchioapătă răniţi, cu intestinele şi fierea târâş, între şanţuri şi între noii-veniţi, veniţi şi ei cu avortonii lor. Ei întârziază într-o viaţă care-i refuză net.

*

Scriitori

Între cărţi şi între scriitori mişună sateliţii simpli şi compuşi. Ei doresc să fie fără să se poată realiza, feroci în intenţii, neputincioşi în fapte, individualităţi de împetecări şi cârpeală. Toate generaţiile aglomerate de erzaţuri se leapădă de ele progresiv: drumul biruinţei trece printre cruci, de-o parte şi de alta.

*

Carte

O carte care a rezistat o generaţie, în succesiunea neîntreruptă a recrutării şi a contingentului, e un lucru construit, un pod: mergi pe el şi treci dintr-un mal pe celălalt. Este.

*

Scris (III)

Scriitorul e un animal care şi-a pus pe o carte semnul lui, copita lui, cornul lui, măselele sau inima lui, trei organe admise. Mai sunt şi celelalte, francezul le numeşte *tripes*; nu ştiu cum se cheamă pe ţigăneşte.

Ib. p. 43-44.

*

Demagogie (I)

Între râvna de a fi ce nu eşti şi prudenţa de a te păstra surogat, se intercalează demagogiile, care produc o sumedenie de bunuri falsificate: moşii, păduri, bălţi vii, sonde, prestigii şi titluri.

*

Demagogia (II)

Demagogia maternităţii şi a educaţiei şi-au rezervat-o cucoanele sterpe.

*

Demagog

Demagog e tot insul care nu-şi trăieşte ideea şi sentimentul, care nu-şi trăieşte naţia, şi numai le maimuţăreşte.

*

Demagogie (III)

Demagogia sentimentelor a dus la demagogia vocabularului. Mai rămâne o demagogie nefrecventată, a punctului şi virgulei. S-a exprimat şi ea.

*

Scrisul (VI)

Singuratice, cuvintele sunt nişte mangal, împărecheate iau foc: sufli şi iese jar. Suflul şi scânteia!... Nu e de ajuns chibritul.

*

Scrisul (VII)

Cuvântul propriu constituie o dificultate şi a scriitorului, amăgit în cuvintele de adiacenţă cu el şi nu întodeauna biruitor. Dar dacă limba e naţională, cuvântul e individual. Nu scrie şi nu vorbeşte naţia, vorbeşte şi scrie un individ.

Ib., p. 36.

*

Evoluţie

Evoluţiile trec prin epoci cu o grabă de o lună pe ceas.

Ib., p. 27.

*

Calitate – gratuitate

Simţul raporturilor sugeră că ce-i de pomană e prost.

*

Conferinţe

Publicul se duce la conferinţe... Cu condiţia să nu fie ofensat de două ori, întâi prin gratuitate, şi al doilea prin calitate.

*

Cartea

Un zvon se repetă din când în când: că ar trebui eliminate cărţile proaste. Care sunt cărţile proaste? O anchetă, săptămânal de o revistă printre actori, dă dovada concretă din partea unor cititori relativ evoluaţi, că preferinţa merge, după cum se vede, către cele din urmă. Cine ar hotărî de calitatea unui volum, când cei mai calificaţi, criticii, iritaţi că dau de ani de zile greş, s-au lăsat de meşteşug? O poliţie de literatură ar îndepărta toate simpatiile, abia întemeiate, de la cartea românească.

*

Bune, proaste, cărţile trebuiesc lăsate să umble. E un public de fiecare carte, nu e un singur public, şi împrejurarea trebuie exploatată.

Ib., p. 8 - 9.

*

Bilet – Tabletă

Biletul nu e un simplu cuvânt de lexicon şi nici nu se numără între instrumentele verbale din filologie. Ca şi cuvântul «Tabletă», mai puţin creat, biletul vrea să precizeze o concepţie literară şi, dacă se acceptă, un stil.

Tableta sau biletul sunt nişte sinteze şi pot să ia accente de la vers, clarităţi de la satiră, arome şi culori de la poezie.

Ib., p. 3 - 4.

*

Scrisul (VIII)

Gândul fuge mereu din condei, ca o aţă din ac.

*

Scris (IV)

Mi se pare că secretul ca să-ţi rămâie condeiul tânăr e să debutezi toată viaţa şi în toate zilele.

Ib., p. 6.

*

Scris (V)

Scrisul e o împletitură pe ochiuri: ai tras un fir şi se deşiră ciorapul. Învaţă-te să faci nodul pe dedesubt, să nu se bage de seamă.

Ib., p. 7.

*

Justiţia

Toată justiţia este făcută exclusiv pentru advocaţi şi statul o administrează ceremonios şi inflexibil numai pen-

tru motivul că n-ar avea să dea în ieslele lui un fân tot atât de gustos, pe care-l paşte o întreagă clasă puternică şi periculoasă, pe platourile impresionante ale justiţiei.

Pagini din trecut, E.S.P.L.A., 1956, p. 104.

*

Justiţie nu poate să fie, chiar dacă ar exista un tipar cu care să fie împărţită ca un afiş; căci oamenii chemaţi să puie în mişcare tiparul suferă de particularităţi: le tremură creierul sau le alunecă opinia pe lângă urechi. Anumite viduri intelectuale îi aduc să se fixeze pe accesorii şi să uite principalul, fascinaţi de afinităţi.

Ib., p. 107.

*

Dreptul

Dreptul? O teologie frumoasă, inaplicabilă, redusă, ca şi medicina, la douăzeci de reţete.

Ib., p. 104.

*

Idealul

Idealul e altceva decât o meserie oportună şi o ieşire din indivizia morală. Idealul nu poate să fie partea orişicui, fără deosebire. Cu el trebuie să te găteşti şi să înveţi din tinereţe ce straie se potrivesc. Un ideal nu-i bucuria bestială în care se aruncă unii, ca într-o fântână de tinereţe şi de noroc. Idealul e o stare, mai degrabă, de suferinţă. El presupune lucrurile de care te-ai lipsit, faptele rele, dar avantajoase, pe care nu le-ai făcut, contradicţia zilnică dintre realitate şi sine. Idealul are înapoia lui o viaţă de voinţă şi un crez neclintit.

*

Idealist (I)

Idealistul se înfăţişează unitar ca un fruct cu trunchiul şi rădăcinile lui pe o singură linie, legate cu o singură sevă.

Idealistul răspunde întodeauna acelorași așteptări și întodeauna știi în ce direcție ai să-l găsești și, precis, în ce punct.

*

Idealist (II)

Cel ce nu a pătimit pentru credința lui și caută să se refugieze într-o credință, atunci când exploatarea ideilor poate fi un mijloc de parvenire și de foloase, e un fals idealist și un impostor care trebuie poftit să-și vadă de treabă.

*

Idealism

Idealismul nu are cu împrejurarea și schimbările ei nici un raport de influență și pasivitate. El nu e opera zilei de azi; datează și stăruie dintr-un început depărtat.

(*Ib.*, p. 94 - 95.)

*

Definiția unui om care izbutește stă în două cuvinte: talent și energie. Și una și alta, și ambele mai rar reunite, au ridicat, din materia socială sclavă, învățați, filosofi, conducători și artiști. Căutați-i pe toate fronturile activității omenești și-i veți găsi întodeauna mari, și aceeași. Ei au purces la cucerirea gloriei curate, dintr-un bordei, cu o pâine subsuoară și, drept tovarăș, bățul de drum.

*

Orânduiala factice a societății a condiționat nașterea valorilor contranaturale. La inteligență și instrucție egale, tânărul cu patruzeci de mii de lei rentă e mai puternic, până în ziua când este anulat, decât concurentul său sărac. Cu bani moșteniți și cu un nume măcar de vătășel, faci din gogoman o personalitate, după cum din hârtie și vopsea construiești o floare. Nu examina pe gogoman de aproape și nu duce floarea la nas: alcătuirea lor din elemente disparate, forțate să se unească, degajează aceeași fundamentală putoare de clei.

Ib., p. 92.

*

Curentele religioase pot să-şi fanatizeze partizanii cu o virgulă sau cu un accent şi să verse sânge pentru litera x.

*

Când partenerii sunt puşi pe ceartă şi pe prinsori, lucrul în jurul căruia se hotărăsc să se învârtească e găsit numaidecât.

*

Omul s-a bătut întodeauna pentru numere şi pentru multiplii lui zero.

Ib., p. 119.

*

Un ministru e ca butoniera de la gulerul hainei, în care nu încape nici un nasture niciodată, zadarnic te-ai sili s-o închei: ea nu primeşte nici o intercalare, afară de rozeta unei decoraţii, şi stă îndeobşte goală, chioară.

Ib., p. 114.

*

«Adevăratul român»

«Adevăratul român» trebuie să fie de toate, şi în fiece împrejurare altceva, ca să corespund momentului.

Ib., p. 97.

*

Nimic nu e mai elementar şi comod ca întemeierea unei doctrine pe injurii.

Ib., p. 62.

*

Concepţia urii de rasă trebuie să credem că vine cu multă claritate de spirit, de vreme ce se deosebeşte în atâtea obscurităţi.

Ib., p. 63.

*

O casă de fier ideală e într-adevăr aceea pe care foamea n-o poate sparge cu nici o unealtă.

Ib., p. 40.

*

Caută de veghează şi pătrunde-te de adevărul pe care îl ai înaintea ochilor, pe care-i de prisos să ţi-l descriu pe zeci de pagini. Demult l-ai înţeles. Poate însă ca împrejurările să nu-ţi îngăduie todeauna atitudinea făţişă a ideilor tale, care se potriveşte cel mai bine cu demnitatea omenească şi cu înseşi idealurile luptei ce duci. Nu uita însă niciodată, o singură clipă nu uita ce aşteaptă viitorul de la tine, şi în fiecare vorbă de-a ta să se-ntrevadă ţinta, chiar când n-ai mărturisit-o. E un fel de-a lucra şi de-a vorbi care arată îndreptarea gândurilor unui om dibaci. Şi când nici să se zărească nu voieşti, e şi atunci un mijloc de-a lucra şi izbuti pe nevăzute. Caută-l ca să-l găseşti.

*

Omul hotărât şi statornic izbuteşte atât de mult în rele, încât a izbuti în bine ajunge ceva cu totul lesnicios.

Ib., p. 19.

*

Când te gândeşti, în biserica tăcută, în altarul învăluit de coaja vremii, la dimensiunile unui secol, ele par vaste şi goale ca nişte saloane ale lui Dumnezeu.

Ib., p. 32.

*

Când toate cuvintele sunt zadarnice, mâinile găsesc vorbele şi gândurile trebuincioase.

Scrieri 6, p. 76.

*

Nimicnicia comună

Ce preţ mai pot avea într-o noapte ca asta, în care poţi citi Astronomia la lună, toate silinţele oprite la mărunţişul zilei: hotărâre, patimă şi luptă? Ce sens mai au cuvintele şi dorinţa, că vrei, că ai, că eşti? Eşti într-adevăr? Şi ce eşti? Ştii numai să vrei, gaură lacomă, rătăcind căscată, când steaua lungă se duce într-acolo.

Ib., p. 106.

*

Am voit să nu mai ştiu de tine şi am pribegit singuratec printre oameni şi cărţi. Oamenii m-au scârbit, cărţile m-au întristat şi mi s-a făcut dor de tine.

Ib., p. 175.

*

O viaţă se trăieşte o singură dată şi s-o iei de-andaratelea nu se poate.

Ib., p. 190.

*

Omul de ştiinţă are ceva comun cu autorul de piese de teatru şi de romane, interesându-l îndeosebi subiectele finite, construcţiile terminate, tot ce se resoarbe în trecut, şi evitând chestiunile care, confruntate cu clipa şi cu actualitatea, prezintă exterior linia dimensiunilor eternităţii.

Scrieri 16, p. 84.

*

Sărăcia nu e nici ruşinoasă nici cu neputinţă de răbdat, dacă e să vorbim adevărat. E numai imorală.

Scrieri 20, p. 103.

*

Insul anonim are bravura lui particulară, de cadavru, şi în toate meseriile trebuie să ajungă până la nasul dumitale mirosul opiniilor lui.

Scrieri 21, p. 196.

*

Naivitatea e o facultate de prospeţime, o condiţie a credinţei, dar excesul de naivitate duce la o stare tragicomică, de exasperare cu aplauze şi ovaţii.

*

Un copil se face în nouă luni, un om în cincizeci de ani, o vreme şi o lume în câteva veacuri.

Creştinismul are aproape două mii de ani degeaba: de-abia o elită e cu adevărat creştină. Ce au îndurat creştinii ca să se poată chema la lumina zilei pe nume, merita un viitor mai fericit.

Ib., p. 206.

*

Lumea nu e nici veche, nici nouă, omul nu e nici nou, nici vechi, lumea şi omul sunt numai în transformare, de la începutul veacurilor până azi şi de azi în veac.

Ib., p. 207.

*

Datoriile nu par să trebuiască impuse numai de drepturi, dar şi de opera omului, ceea ce nu se verifică experimentul. Dar, orişicum, omul întâi şi opera după aceea. Opera aparent valoroasă a unui om de nimic nu poate să fie decât o prefăcătorie, obţinută prin tertipurile infinite ale intelectualului scamator. M-aş lipsi de operă. Îmi trebuie omul.

Scrieri 22, p. 107.

*

Cărămida se repetă cu fiecare casă, dar fiecare casă e şi altceva decât cărămidă.

Ib., p. 207.

*

Cartea necitită e o carte moartă. Inutilă, ca sămânţa de grâu legată în saci şi încuiată în hambare, departe de brazde şi de gura săteanului flămând. Pentru ca o idee să trăiască, n-ajunge să-i puie un miez de geniu scriitorul. Îi trebuie ideii contribuţia de minte şi bunăvoinţă a cititorului.

*

O carte bună e ca o amantă pe care o apropii de tine sau care te seduce prin farmecul gingăşiei şi atenţiei neîncetate. Între cetitor şi carte se iscă o logodnă, apoi împlineşte o căsătorie.

Scrieri 23, p. 251.

*

Un artist poate să-şi piardă averea, opera, femeia care l-a luminat; îi rămâne însă viaţa şi talentul, chiar dacă i-a pierit speranţa, şi-i rămâne libertatea să străbată zilnic holdele, zările, omenirea, şi putinţa să retrăiască tot trecutul, toată viaţa lui în cadrul iniţial.

Scrieri 29, p. 85.

*

E o fatalitate grație căreia o epocă nu se poate ridica întreagă asupră-și. Fiece timp și fiece țară nu poate strecura în chip normal, prin plasa rezistentă a împrejurărilor, oameni mai mari decât nivelul obștesc.

Scrieri 31, p. 116.

*

Cine pleacă la o anchetă mare, vânează cu totul altceva decât dreptate și adevăr. Dacă se întâmplă ca în raportul cuiva să alunece și imaginea unei părți din realitate, omul care iscălește e în drept să se aștepte la toate reacțiunile și efectele mizerabile ale dorințelor sincere de bine.

Ib., p. 117.

*

E un romantism firesc la oamenii neobișnuiți să cerceteze în jurul lor, care-i împinge să prefere realității poveștile, științelor practice literatura, să citească pe Maupassant fără să fi cunoscut pe Anton Pann, să imagineze în loc să trăiască și să lupte.

Ib., p. 257.

*

Patriotismul însemnează pentru unii zgomot și chiote. Pentru alții însă, cei mai puțini la noi, din nefericire, patriotismul însemnează cumințenia, ponderea, modestia și în rândul întâi îndeplinirea cu religiozitate a datoriei profesionale ce-i felul cel mai potrivit al individului de a lucra pentru țara lui.

Ib., p. 261.

*

Oamenii se ivesc întocmai ca stelele și forțele omenești ca grupările planetare.

Ib., p. 271.

*

Eroismul conștiinței umane întrece bunătatea binecuvântată a Celui de Sus.

Scrieri 32, p. 504.

*

O convingere e rodul copt al unei idei dezvoltate lent: convingerea-i justificată de o rădăcină morală viguroasă, conştientă de sineşi. Convingerea falsă, epidemică se manifestă febril, cu nişte furii în genul crampelor, cu nevoia de a vorbi mult în zadar, asimilabilă vărsăturilor în indigestii.

Scrieri 34, p. 108.

*

Omul, imitatorul ridicol al naturii. Proteza chirurgicală ilustrează de minune mizeria imaginaţiei şi realizările lui. Îţi pierzi o mână, savantul îţi oferă alta, de lemn. Rămâi pleşuv, îţi vinde o perucă. Ţi-au căzut dinţii, el ţi-i înlocuieşte cu cauciuc.

O dată, dinţii se refac automatic; părul se reface de câteva ori. Datoria ştiinţei, strict ştiinţifică datorie, nu poate fi în imitarea copilărească a naturii, ştiinţa va utiliza facultatea naturii de-a fi produs o dată, ca să o excite din nou.

Omul de ştiinţă va trebuie să observe că unghiile cresc şi se repetă – şi, înţelegând înrudirea dintre unghii, păr şi dinţi, să descopere facultatea unghiei de-a se face păr sau dinte, supusă unui tratament şi deviată de la făgaş.

El ar obţine poate deocamdată dinţi la picioare, păr în gură sau unghii pe craniu. Ziua acestei transmutări pe loc ar marca un progres.

Zece unghii inutile ar putea să producă, bine întrebuinţate, cu concursul industriei organice just călăuzite, cel puţin două măsele pe an şi zece grame de păr castaniu.

Ib., p. 147.

*

Ca să aibă lumină, omul a imitat steaua scăldând bumbac în untdelemn şi foc. Gazul şi electricitatea sunt un progres numai dacă se admite că omul e destinat să rămâie copist.

Se va căuta, prin urmare, o lampă spontană, cu care să poţi citi şi pe care să o stingi, fără să fii silit să te scobori din pat.

*

E o lipsă enormă de estetică filosofică în artele omului; opera lui, deductivă, e mediocră. În toate fabricele salė, el nu cunoaşte altă metodă decât a doctorului Zamenhof, care fabrică o limbă sluţind patru limbi.

De aceea omul fără studiu nu e în stare de nimic. Natura nu cunoaşte studiul.

*

Când ştii că prin ajutorul studiului parvii la «descoperire» – imperfecţia te descurajează. Te aşteptai la alte metode, de la o lume care te enervează cu titlurile civilizaţiei.

*

O invenţie uriaşă a omului a fost calea ferată. Şi totuşi ce poate fi mai elementar decât să aşezi o roată pe o şină ca să luneci mai iute. S-a înlocuit drumul şi piatra cu fierul. Face excepţie aburul, care s-a descoperit singur. Omul e ridicul numai atunci când imaginează mijlocul de-a utiliza vaporii.

*

Lipsa de scrupul delicat însoţeşte toate descoperirile. Ca să-şi aducă omul apă acasă întrebuinţează tubul. Ţie, dacă ţi s-ar fi prezentat această idee, ai fi refuzat-o.

*

Poate că presiunea şi principiul vaselor care comunică sunt mai cerebrale.

*

Masa, scaunul, patul puteau fi cu înlesnire descoperite. Să notăm inspiraţia proastă a picioarelor. Gândiţi-vă, cum aţi născoci o masă şi un scaun făcând abstracţie de ceea ce cunoaşteţi.

*

Ca şi biblioteca – dulapul pare mai intelectual. Sau ca olăria, cu care omul a descoperit dovleacul de ceramică.

Ib., p. 148.

*

Oţelul, e o descoperire. O invenţie este iarăşi ţigareta, cu foc portativ.

*

Casa nu-i o invenție, nici cotețul...

Ib., p. 149.

*

Vocabularul nu servește numai expresiunea ideilor. În ceasurile de turburare a noțiunilor și când cartea lor, întoarsă de-a-ndoaselea, nu mai poate fi descifrată de fieștecare babă, vocabularul a inventat cu anticipație, ca să poarte, ca o căruță fără pasager, orice marfă i-ar ieși înainte, fie că va duce paie, bolovani sau tărâțe.

Ib., p. 459.

*

Când nu mai e în stare de nimic, epoca devine susceptibilă și sentimentală, intră în funcțiune starea sufletească, discursurile și toate puterile negative și de abstracție, tăbărâte pe un trup de națiune dezorientată, colaborează cu sugestia și zvonul la incapacitatea de-a ridica de jos un pietroi și de-a-l arunca de vale.

*

Singură natura, care știe să batjocorească generos erorile de mentalitate ale oamenilor fascinați de gongorisme, mai muncește și biruie în fiece zi: căsătoriile, pomii, rădăcinile și florile nu și-au oprit fructele intimidate de coarnele omului trândav, înfricoșat și fără rânză. Și păsările cerului, care nu seamănă nici nu ară, habar nu au de intensificarea efectului unei vorbe.

Ib., p. 460.

*

Cât privește «Generația de sacrificiu», care însemnează că toată tinerețea, râvna, sănătatea și speranța contemporanilor războiului trebuiesc osândite, cu toate viețile noi-născute, la o stare inferioară stări normale de om social, cu dreptul de a se bucura de ora scurtă a satisfacției de a exista, această vorbă goală, umflată din trei vorbe goale înnădite, e masca de rușine a unei obscene incapacități, recunoscută cu anticipație, ineluctabilă și fatală. E o

sugestic a gospodarului impotent şi cinic şi a părintelui nebun, la sinucidere şi stârpire. Această zicătoare sinistră ar trebui pedepsită, înaintea tuturor infracţiunilor, în toţi strigoii sau sătuii care o colportează, cu înlănţuirea pe viaţă de stâncile mării.

Ib., p. 461.

*

După cum atitudinea culcată aduce somnul, atitudinea speriată anulează somnul.

Ib., p. 498.

*

Oamenii de stat mijlocii ştiu numai să guverneze prost, nu şi să moară frumos.

Ib., p. 741.

*

Nietzsche e tot ce vrei şi-i todeauna ceva mai mult decât vrei şi cauţi. E un pisc pe care se târăşte cerul. E o mare. E o râpă cu cântece la fund. E un profet şi e Dumnezeu.

Scrieri 39, p. 13.

*

Între o revoluţie şi un război, e preferabil războiul, care găseşte clasele sociale unite şi solidare.

Ib., p. 25.

*

O sută de tunuri cu tragere rapidă fac mai mult decât un popor, pe care-l ucid.

Ib., p. 29.

*

Naţionalitatea în pornirea ei oarbă nu mai cunoaşte margini, şi după ţări naţionale vin pofte naţionale, sugrumări naţionale; după războaiele naţionale vin războaiele pentru deznaţionalizare şi cucerirea străinilor.

Ib., p. 29.

*

Turcii au o individualitate incomparabilă în Europa, unde mai mult sau mai puţin toate statele se aseamănă

între ele. Singuri evreii pot suferi comparaţia cu turcii. Viaţa turcilor contrazice viaţa tuturor celorlalte popoare, pe toate feţele ei. Şi mai ales poporul turc păstrează şi astăzi caracterul arhaic de rasă mare, integrală şi integral individuală, faţă de celelalte rase, sfărâmate în subdiviziuni de rasă. O concepţie a ei despre lume; îndrăzneala unei viziuni originale, a ei proprie, inventată de dânsa şi opusă tuturor celorlalte mentalităţi. Turcii, după vorba lui Nietzsche, s-au întrecut pe sineşi. Ei au dat naştere unui Dumnezeu al lor; unui Crist atotprezent, Mohamet, şi au proclamat o evanghelie a lor, Coranul. Care popor modern european a mers atât de adânc în individualitatea lui şi s-a suit atât de sus încât să aducă, la suprafaţa vieţii acesteia de toate zilele, un Dumnezeu personal? Crist şi Evanghelia lui vin de la streini, şi cel mai înalt punct, pe care Europa latină l-a putut atinge în infinitul şi obscuritatea sufletului omenesc, a fost zona unei biserici, nu un Dumnezeu, biserica papală; şi ca act de divinitate tot ce-a putut face această cea mai puternică şi mai savantă biserică europeană a fost să adauge infailibilitatea Papei şi la dogma Troiţei purcederea *şi* de la Tatăl.

Se vede îndată pe ce plan adânc se găseşte poporul turcesc, lângă evrei, egipteni şi elini, şi linia de la care încoace cultura universală purcede direct din Buda, Crist, Mohamet şi Zevs.

Ib., p. 30.

*

Averile chiar mici, dezvoltă în oameni egoismul proprietăţii, agravat prin egoismul de clasă; parvenitismul alimentează în special dezbinarea şi separă cetatea celor foarte puţini de ţarina celor foarte mulţi.

Ib., p. 46.

*

În capul unei avuţii, un om reprezintă şi este singur un stat, cu desăvârşire independent şi un stat în stat, un stat oriunde, fără să fie necesar ca unul din statele existente să-l acopere cu titlurile lui.

Ib., p. 154.

*

În istorie nu se socotesc decât actele, iar teoriile, oricare ar fi ele, fac impresia unui plânset, unor scrâşniri inutile, pe care un singur lucru se poate prinde de gloria vieţii şi a luptei: talentul.

Ib., p. 181.

*

O doctrină n-are puterea să nege realitatea şi se modifică după ea; e slăbiciunea doctrinelor false faţă de realitate.

Ib., p. 182.

*

Fie că ataci, fie că aperi, fie că gândeşti în materie religioasă, curiozitatea divină este divină într-adevăr şi omul, care o are şi o ridică la importanţa unui act permanent de speculaţie, nu e în nici un caz un om de toate zilele.

Ib., p. 218.

*

Dascălul meu şi dascălul dumitale habar n-are că stilul e singura limbă a scriitorului şi că stilul cuprinde şi primează limba.

Ib., p. 264.

*

Ca să scriem, noi ne căznim să fim însăşi ignoranţa, şi toată cultura noastră consistă în aprofundarea acestei dumnezeieşti ignoranţe, cu care ne fălim. Abstracţie de reguli, de datini, abstracţie de literatură. Când scriem, noi nici nu facem literatură. S-ar zice că scriem şi nu-i adevărat. Scrisul nostru e agricultură sau ţesătorie. Abia de-ţi trebuieşte un plug sau un război. În vreme ce ni se strecoară rândurile prin degete, firul nostru plăsmuitor evocă sate de industrii. Ecouri de lăcătuşerie, şuier de rândele, zumzet de prisacă, lovituri abrupte de pietre cioplite, distilerie de păcură şi alcool, locomotive, ocne surpate în întuneric. Cum să ne mai placă literatura şi reţetele ei! Noi nu suntem «scriitori» şi nici vom căuta să fim; pământul de hârtie al literaturii, noi îl străbatem ca o mocirlă, albă.

*

Cu condeiul tău să faci tot ce vrei, pentru că pe lângă uneltele blestematului dar de a macula hârtia, când ai cumpărat un condei aveai ceva de mai nainte şi mai mult: talent.

Ib., p. 265.

*

Talentul îţi dă dreptul la suprema aristocraţie de a nu ţine socoteală de nimic. Ascultă-mă pe mine, într-altfel nu poţi fi, şi de-a surda vei căuta sprijinul unei tradiţii. Mizerabilă alianţă: tradiţia nu te adoptă bucuros decât atunci când ai trecut peste dânsa; sclavii nu cunosc mântuirea, făcută pentru stăpâni.

*

Tu trebuie să umbli ca un vârtej, în spirală. Să alegi tot ce se ridică de jos, cu tine şi nu mai mult. N-asculta la geamul luminat cum se vorbeşte subt perdele. Vorbeşte tu cu vorbele tale, pe care le vei amesteca, le vei rupe şi le vei anina de pana ta cum îţi place. Bunul tău plac e legea esenţială. Tu n-ai să te preocupi de altceva, de nimic. Bunul plac al tuberozei este să fie veninoasă. Bunul plac al lunii o face albă. Bunul plac al heleşteielor este stagnarea şi al oceanului răzvrătirea. Şi dacă vrei, pe aci prin prejur este stilul şi este toată arta.

Întodeauna îngrijeşte ca munca ta principală să ţi-o aperi cu arme sănătoase, pe care ţi le vei pus din vreme în buzunare şi cingătoare.

Ib., p. 266.

*

Luptele mari nu se dau pe un câmp de câteva leghe; luptele adevărate se dau în spaţiul unei odăi, pe un teren cât palma – acolo se câştigă adevăratele victorii.

Ib., p. 269.

*

Lăcomia de câştig exagerat n-ar naţionalitate.

Ib., p. 325.

*

În fața unui eveniment, pe lângă indiferența, todeauna condamnabilă, omul poate lua o atitudine de sentimentalism sau o atitudine de judecată. Sentimentalismul, la îndemâna tuturor, e zgomotos, simpatic şi de cele mai multe ori inutil şi ridicul. În luptele dinlăuntru sau din afară, sentimentalismul, covârşitor la suprafață, n-a putut să facă operă decât cel mult literară mediocră, nici să reziste forței de judecată, puțin gustată de mase şi care în toate conflictele trebuie să aibe ultimul cuvânt.

Ib., p. 331.

*

E foarte greu să fii un patriot, e foarte greu să fii un creştin; a fi ceva anume întodeauna este greu, căci această acțiune de epurare a individului şi de determinare într-un singur sens şi punct cere puteri sufleteşti mari cu adevărat.

Aşa că se explică victoriile unui singur om care ştie ce voieşte față de o lume întreagă care se agită şi nu mai simte.

Ib., p. 332.

*

Argumentele care încep cu «dacă» şi «parcă» sunt bune numai în literatură.

Ib., p. 347.

*

Până la societatea ideală utopistă, un popor şi un stat trebuie să ştie a întâmpina dificultățile ce ies din ascensiunea lui, din independența lui şi să le primească hotărât.

Ib., p. 347.

*

Această cinste ne-a rămas, de-a înfrunta pe orişicine, nu în raport cu numărul tunurilor sale, dar în raport cu mărimea sufletului nostru.

Ib., p. 350.

*

Noi n-am avut timp să adunăm amintirile precise care fericesc popoarele mari în zilele lor de belşug, când sufle-

tul se caută şi se aprofundează în tăcerea veacurilor singur – şi, la urma urmelor, vom căuta să trăim şi fără memorie şi să atingem nivelul pădurilor de gândire printr-o aruncare forţată de ramuri către cer.

Ib., p. 377.

*

Dreptatea popoarelor e o dreptate de voinţă, fizică înainte de toate, şi nu poate să fie mărginită de datorii, atâta timp cât acestea pot fi doborâte cu armele, ca nişte baloane.

Ib., p. 378.

*

În viaţa publică, individul e, în conformitate cu concepţia dreptului, robul, până la ruină adeseori, şi sinucidere, al angajamentelor luate.

Ib., p. 382.

*

Drumul unui stat şi al unei naţiuni nu poate fi oprit nici de o catedrală şi nici de un tratat – numai să fie drumul bine tras.

Ib., p. 383.

*

Un scriitor român trebuie, bineînţeles, să scrie româneşte: pentru motivul practic că trebuie să fie înţeles; cine scrie datoreşte, de altfel, celui ce citeşte, această probă de respect, care nu poate fi împinsă până la adulaţie şi lichelism. Dar tot fiind român, el va rămâne scriitor, putem să zicem artist. Or, ca scriitor, el are altă datorie, să scrie *altfel*, decât toţi scriitorii, ceea ce-i evident greu de realizabil numai prin voinţă. Câţi nu voiesc să fie străluciţi şi nu-s decât searbăzi şi proşti!

*

Limba tinde la calâpuri, scriitorul e chemat să le sfărâme, să dea cuvintelor orientările sale, să le *dozeze* cu fantezie, să cioplească din nou capodoperele, după pasul cugetării lui.

Ib., p. 388.

*

Solidar cum se găseşte întodeauna cu sineşi, un scriitor trebuie sau contestat în întregime, sau primit. Contestat, calităţile lui accesorii nu interesează; primit, valoarea lui predomină şi atunci defectele nu pot fi înfăţişate pe primul plan, din acelaşi motiv. Acestea, pentru calificarea criticii, nu a scriitorului, câtuşi de puţin.

Ib., p. 389.

*

E obiceiul ca, îmbătrânind, oamenii să se sărbătorească. Altceva mai comun şi mai compatibil cu vanitatea nu s-a găsit pentru recompensa lor că au primit să dureze. Noţiunea că durata reprezintă ceva mai mult într-un univers ce n-are altă lege decât scăderea, într-atât s-a falsificat încât o decrepitudine istorică atrage cultul, comparativ cu tinereţea, covârşită de fastul vechimii.

Ib., p. 392.

*

Politica înseamnă cel puţin socoteală, şi această politică nu au făcut-o «marii patrioţi».

*

De Rusia să nu spunem decât atât, că tendinţa noastră fiind culturală, spre Asia n-are lumină.

Ib., p. 396.

*

Un popor, chiar dacă păcătuieşte, are drepturi la respectul individualităţilor prizoniere într-un corp social anesteziat de descântece obscure.

*

Placiditatea publicului nostru e mai mare decât facilitatea lui de a se simţi dezonorat şi de a reacţiona. Poate că de aceea şi suntem un popor de surtucari care nu credem în nimic şi primim excesul de bine şi de rău cu indiferenţă.

Ib., p. 409.

*

Muritorul vulgar care trăieşte în solda penibilă a naturii, salariat cu două mese pe zi şi cu o şedinţă de somn,

supus legilor, ordonanțelor și regulamentelor, respectuos față de gloriile Finanței și ale Proprietății, bolnav de stomac și de nervi, încărunțit fără vreme, însurat în rândul lumii, cu copii, cu polițe și cu funcțiune precisă pentru ieșirea la pensie – citește Sfânta Scriptură ca o consolare supremă.

Ib., p. 433.

*

Persoana lui Iisus din Nazaret reprezintă răzbunarea universală a insului robit în meschinăria socială și împovărat de admirabilele stupidități ale naturii. În ființa sacră a Mântuitorului bat năzuințele omenirii neputincioase.

*

Cuvântul Evangheliei aduce iluzia tare că omul a putut tot ce a voit într-un moment al veciei și făgăduiala că el nu e destinat unui jug perpetuu, de convențiuni și instincte. Deopotrivă îngenunche la crucifix și Napoleon și Stan al Paraschivei.

Ib., p. 434.

*

A zugrăvi și a cânta nu este știut de orișicine, poți fi un cetățean însemnat în țara ta, fără paletă sau arcuș, și tabloul și unealta răsunătoare, ca să grăiască, au nevoie de catacomba muzeului și cripta sălii de concert.

*

Muzica e voce care vine, pictura e o clipă ce s-a dus – amândouă ghicesc ceva din eternitatea înaltă a intuițiilor de peste viață și înfățișează atitudini mari, înghețate.

*

A scri este a trăi, de când actele cele mari și cele mici ale vieții au apucat drumul cel alb al hârtiei, depănată, lactee de rotativă – de când, ca o șoricărime trandafirie, omenirea forfăie într-un iremediabil univers de foi volante, broșate și de cartonașe.

Ib., p. 436.

*

Scrisul e un ciur subțire, prin care se pierde și cea mai bogată făină, fără meșteșugul aglutinării potrivite. Întinderea unui text, ponderea reală a unei gândiri, diviziunile și dozajul, contrapunctul, cheia de boltă a unei compoziții sunt noțiunile absurde însă sigure ale scriitorului înnăscut. Un text se croiește ca o jiletcă și o carte ca o manta: pe măsură. Pedagogii și conducătorii sunt vinovați de altceva: că nu se completează cu câte un ... inginer.

*

Un manuscris se spală ca o batistă. A înfrunta nepregătit hârtia e un păcat împotriva Sfântului Spirit, care se răzbună. Pergamentul va fi întrebuințat cu temere și economie, ca un lucru sacru: nu trebuie să te joci cu jertfa omului care-și leapădă cămașa și face dintr-însa foi albe de piatră.

Ib., p. 437.

*

Momentul când ți-a murit o speranță se aseamănă cu zborul scoborât al unei păsări din colivia cu șoimi și licurici, străbătând universul în parcurs diagonal. Ea nu a murit; a scăpat alburie în văzduhul albastru, pe care îl tivește. O urmărești ocolind, pornind, trecând și reintrând în codrii depărtați, stârnitorii vârtejelor de farmece și iluzii. Speranțele nu pot muri decât la figurat.

Moartea, singura moarte, e moartea surâsului, moartea privirii, moartea mișcării, încremenirea fizică definitivă.

Ib., p. 444.

*

Atâta timp cât nu putem face viață și afla sigur ce este viața, suntem reduși să-i dăm târcoale cu smerenie și cu mirare – și nici un drept, nici o justiție nu are voie să o depășească, pentru nici o credință.

Ib., p. 447.

*

Cine nu pune preț pe câine, nici pe om nu pune preț, prețuirea pornind de la cel dintâi spre cel din urmă.

Ib., p. 449.

*

Urciorul cu frumuseți distilate rămâne proprietatea unei divinități recunoscute, care trece când vrea și unde vrea, în cuprinsul nopții, și pune, dacă binevoiește, o picătură în călimara scriitorului de silabe.

Ib., p. 468.

*

Agentul viu din orice manifestare este viața.

Ib., p. 480.

*

După cum tifosul răspândește tifos, literatura generează literatură.

Ib., p. 487.

*

Popoarele care au făcut o istorie au crezut și cred. Mai lesne se altoiește o idee pe cugetul muncit de o preocupare mistică decât mentalitatea brută a unui popor străin de contemplație și controversă. Dacă poporul francez nu era catolic, nu putea să fie nici republican și marea revoluție s-ar fi ivit pentru întâia oară cu o sută treizeci de ani mai târziu, la ruși, popor necivilizat, însă mistic, în stare de o jertfire de sine spontană și monahală.

Ib., p. 489.

*

Substanța spiritului religios este credința, dar și vehemența.

*

Dintre toate instituțiile, aceea care este obligată să rămâie permanent gingașă și fragedă este biserica.

*

Preoții au datoria să nu pară niște funcționari și mai târziu niște pensionari. Ei păstoresc, în principiu, patimile, zborurile, avânturile, dragostea și mila. Ei nu se pot învechi fără primejdie, alături de aceste izvoare frământate și noi.

Ib., p. 482.

*

Omul nu este un stâlp țeapăn, ca să-și repete zilnic atitudinea din ajun, omul e o eroare orgolioasă care se corectează progresiv, o balanță în legănare, căutându-și cu acul polul mobil, fără să-l găsească precis.

Scrieri 40, p. 40.

*

Este sigur că metoda prieteniei și blândeței, pe care orice guvern o datorește publicului, dă rezultat. Reducerea și a impozitelor și a severităților la putința omului de treabă care-i publicul, bun platnic și cinstit în marginea mijloacelor lui, face din contribuabil un asociat al statului și nu un adversar, exploatat la exasperare – și cifra încasărilor în regim ordonat este mai mare.

*

Meșterul Manole nu e un arhitect care asigură temelia catedralei, zidind-și într-însa, descriptiv, nevasta. Meșterul Manole este fiecare creator de artă și acțiune, fiecare zămislitor și întemeietor, care trebuie să îngroape în efortul lui tot ce are mai scump: nu se poate viață nouă fără jerfă. Arta e o muncă de imperfecțiuni și de lupte, o revoltă, un război: trebuie să moară ceva ca să renască viața înăbușită aiurea, în opera săvârșită.

Ib., p. 61.

*

Artistul, ca și omul de știință, e un brigand, un devastator, un turburător de linii, un adversar al repaosului mulțumit, pe care îl neliniștește, îl agită, îl frământă, cu singura nevoie de diavol sau de sfânt, de a-l primeni: această atitudine trebuie plătită cu sacrificiul. Artistul e un monah și arta o pusnicie.

Ib., p. 62.

*

Biblia poate constitui singură o educație integrală pentru un artist și în același timp un izvor de inspirație delicat și tare.

*

Biblia rămâne încă, afară de Homer, lectura principală, nu a omului care vrea să se joace, dar a omului care vrea să gândească, ceea ce-i totuna, cea mai vie rugăciune fiind cugetarea. Îndată ce simți trebuință să te exprimi, lectura Bibliei este cea mai indicată. Condensate în literatura biblică se găsesc toate formele literare care se nasc în două sute de ani și forma fundamentală a simplicității aparente.

Ib., p. 83.

*

Unui asfalt bine întreținut și unei poliții ideale, trebuie să le preferăm în toate vremurile o inimă simțitoare, care mântuiește pe om de păcatele cele mai multe.

Ib., p. 86.

*

În dragoste și poliție declarația e marele început: tocmai pe urmă vin căsătoria, noaptea conjugală, copiii, procesul sentința, temnița și celelalte.

Ib., p. 155.

*

Pentru generalități și noțiuni, unirea românilor laolaltă e un eveniment mai mare decât toată istoria laolaltă.

Ib., p. 172.

*

Să te ferești întodeauna de muți; limba le stă, dar mintea la trăncănește. Un mut, ori e prost de tot, ori e deștept de tot.

Ib., p. 252.

*

Bărbatul politic fără vocație e bun de vodevil, ca și bărbatul înșelat.

Ib., p. 312.

*

Rotativ sau plan, tiparul e un vasal al condeiului muiat în cerneală, neasemănat mai însemnat, în ceea ce privește expresia valorilor intelectuale, decât tiparul. Invenția feni-

ciană a semnului scris, cu mâna făcută pentru culesul fructelor şi apărare, este esenţială.

Ib., p. 438.

*

Părerile diametral opuse în acelaşi cap dezorientat trădează cât de colo pe amator, pe farsor şi pe aventurier.

Ib., p. 471.

*

Calitatea de rus a dat todeauna, în contact cu civilizaţia, un precipitat de sânge. Ea împărechează doctrinele culturii europene, potrivită pe instinctul Fiarei din Urali, ca o mască de inocenţă cu tâlhărie.

*

În politică, ruşii au creat asasini cu principii, în toată gama socială şi agenţi de poliţie secretă; imperiul ortodox era guvernat de Ohrană; imperiul ateu e stăpânit de Cekă. De la Kropotkin şi Bakunin până la Pobiedonostev şi de la el până la Dictatorii şi Regizorii consecutivi ai regimului comunist şi ai Internaţionalei acestuia, şi Biblioteca şi Catedra şi Crucea şi al treilea Testament, care-i *Capitalul* lui Marx, au fost inundate cu sânge. Ruşii guvernează, cred şi gândesc exclusiv cu sânge. Credinţa religioasă a dat la ei, în timpul ştiinţific şi cartezian al Europei, pe Rasputin. Naţionalitatea de ruşi a lui Tolstoi şi Dostoievski nu schimbă nimic din caracterizare şi nu justifică nimic; completează dimpotrivă şi întăreşte.

Ib., p. 494.

*

Revărsările Asiei, care au impus vechilor europeni concepţia socială a robiei şi a lumii barbare, jugulată pe timpuri de civilizaţia albilor fără pomete de cinocefal, se reeditează în forme intelectuale. Asia s-a pervertit prin tipar şi idee. Dacă asaltul pe care îl încearcă din nou poartă numele socialismului european, în steagul roşu se apropie de Elada, învelită, fiara vânată de carabina europeanului pe câteva latitudini.

*

În Bărăganul zoologiei hiena, şarpele şi pasărea de pradă nu se pot înţelege cu omul, decât prin zăbrelele unei colivii şi prin ochiul de sticlă a unei cuşti.

Ib., p. 495.

*

Parcă din toate schiţele de tragedie, multiplicate de rotativa vieţii, nici una nu-i atât de urâtă şi de jignitoare ca sărăcia bătrâneţii, două mizerii împărecheate – mâna bătrânului întinsă, şoapta bătrânei la uşa teatrului şi a restaurantului, sinuciderea la optzeci de ani a bunicului, trivializat de existenţă şi ofensat de oamenii noi.

Ib., p. 527.

*

Bunăvoinţa şi mila sunt lăncile cu care se pierde o biruinţă şi terţa persoană sau autoritate nu ia în seamă jocurile anonime şi legalităţile mediocre.

Ib., p. 537.

*

Nefericirea materială – care-i cea mai penibilă dintre nefericiri – vine de la dezorganizarea individuală. Mizeria cea mai grea nu aparţine salariului cel mai mic ci risipei de chibzuinţă.

Scrieri 41, p. 47.

*

Ţi-aş face mărturia uneia din suferinţele mele de incultură. Nu ştiu nici nu pot să cânt, invidios şi pe curcanul din bătătură, care îşi începe todeauna bâlbâirile lirice pe acelaşi ton, exact. N-aş putea să o numesc precis nota tonului acestui senior umflat, în veşminte de Louis XIV, mândru de picioarele lui şi care poartă evantaiul la spate. Am identificat-o şi o controlez cu o furculiţă. Odată, când se îngâmfa din pene arnăutul curcilor albe, furculiţa căzând a vibrat ca un diapazon. Am dedus că două sunete reprezintă acelaşi punct de portativ dacă trec unul prin celălalt de-a dreptul şi dacă se suprapun.

*

Probabil că mijlocul de a percepe ce spune muzica, prin figurație grafică, e barbar și face parte din seria vorbirii pe nas. Am cunoscut un om care cred că răsuflă pe urechi. De câte ori îi fac o întrebare, el are nevoie, ca să pornească, de câteva preparative mecanice ale instrumentului verbal ca un automobil, deși nu-și pune dialectul în funcțiune înainte de a scăpa, ca printr-o lovitură de pistol, de un prea-plin de aer, păstrat undeva în sistemul respirator. Nările-i sunt imobile și gura rămâne strânsă. L-am căutat dacă n-ar avea, subt guler și cravată, pe beregată, o gaură, două, trei, de flaut. Nimic. După ce începe, el răspunde mult, și trebuie lăsat să se exprime neîntrerupt, ca să nu aibă nevoie de o nouă pregătire de dampf, ca un cimpoi, care ca să se umfle pentru joc trebuie dezumflat întâi de resturile amorțite ale cântecului precedent.

Graiul lui trece prin infinite gorgoane împrumutate de la un sistem complicat de supape și glande și de bășici orânduite pe clapele armonicii lui interioare, și care i se desfac între silabe. Elanuri dogite de flașnetă parcurg tangental cuvintele, și o sumedenie de intonații false caricaturizează vocala și oratorul. Ca să scoată mai iute vorba el strânge pumnul, strănută, trântește piciorul sau se întoarce chinuit pe șolduri, dansând o dificultate.

Dar omul grăiește, izbutind să fie gramatical și logic. De ce n-aș putea eu să iau cunoștință de melodie cu ochiul, și ascultând cu auzul să gust muzica pentru schema ei în zigzaguri, inele și curbe?

Ib., p. 117.

*

Sunt un muzicant detestabil, recunosc, dacă mă emoționează robinetul de apă, din care pică boaba lichidă la intervale. Ea poate să evoce ochiului meu perspective, adâncuri abrupte și creștete grandioase. Mi-a troznit un raft cu cărți și am văzut fulgerând instantaneu o lumină, până în Paradis. Cum crezi că mi-a fost relevat sensul Psaltirei, pe care mă sileam să o înțeleg pe căile de intelect? Scăpărând un amnar în Pădurea Cobia ca să iau foc în lulea. Însă mi-ar fi cam cu

neputinţă să transport sensul meu în priceperea dumitale. Vezi? Cam aci stă lacătul înţelesurilor: ţi se descuie ţie uşor, şi stă în mâinile mele închis ca o piatră.

Orchestra mea e vulgară, însă variată. Nu ştii cât mă predispune să visez scurtul vâjâit al coasei, aruncată ritmic în trifoişte şi târnul tărăgănat, purtat pe drumul de nisip. O panoramă de basme se desface în forme de sidef moale, evoluate vaporos, şi zarea se zugrăveşte cu sunetul de schit al unui clopot, venit nu ştiu de unde. Cât priveşte bătaia de noapte, a orologiului din creştetul casei, de douăsprezece ori, chemarea ei mă tulbură şi mă descompune: aş lua din pod un geamantan şi aş fugi, rănit de o dorinţă medievală.

Ib., p. 118.

*

Într-o după-amiază sumbră era la mine povestitorul Ion Vissarion, care trăieşte cu zece copii, în brazdele plugului şi între vacile lui şi crede la ţară în metempsihoză. Când vorbea el, se lăsa de noapte, şi prin ploaia de înmormântare, urzită în peizaj cu întunericul, ascultam lătratul sufocat de spaţii al unui câine. Vissarion spunea că într-altă viaţă a visat că-l chema Vasile şi că era preot într-un sat din Argeş... Mă uitam la el cu un ochi. Căutând satul călare a găsit o biserică veche, în care slujise într-adevăr odinioară odihnitul întru Domnul popa Vasile.

*

Nu puteam să glumesc. Am rămas într-un cot pe masă, singur. Nu mă miră nimic şi nu tăgăduiesc nimic, poate că totul întodeauna e adevărat. Ultimul meu proiect este să mă reduc, să mă înec în mine şi să ajung cel mai prost om de pe lume, dar, ştii, un prost adevărat, de la alfa la omega, un total...

Se iscase tocmai vântul, un uragan care a luat o tinichea de pe undeva şi a învârtit-o în văzduh. Ce să-ţi spui? N-am auzit muzică mai frumoasă la Beethoven. Dar de ce-l citez pe Beethoven? Nu-mi aduc niciodată nimic aminte din el... îmi trebuie un comparativ literar. Dar când îl ascult mă asaltează o herghelie de jivine speriate cu capete de oameni şi atunci îl compar şi pe Beethoven cu Bach, de care iar nu ştiu nimic până ce nu-l mai aud.

*

E admisibil să pricepi aşa? Cum înţelegi dumneata, muzicantule, lucrurile astea şi muzica? Ştii ceva mai mult ori te zbaţi în nemărginire? Eu dacă m-am apucat să scriu n-am căutat nici nume nici preţuire. Am vroit să-nvăţ ce am aflat, şi ca să învăţ mai bine ştiinţele mele noi le-am repetat cu creionul, şi repetând le-am dichisit, ca să mai scot, dacă se putea, şi ceva peste ce învăţasem.

Cer să-mi răspunzi ce e muzica, pentru dumneata. Însă te rog să mă fereşti de tehnicitate şi savanterie, şi să cauţi să-mi dai extractul adevărat, alcaloidul precis.

Ib., p. 119.

*

Din orologiul unui turn nici tehnicitatea epocii nu poate să facă un ceasornic de buzunar, o brăţară la încheietura mâinii sau o jartieră cu cadran

Ib., p. 124.

*

Eşti naţional prin ceea ce are mai veşnic şi mai propriu naţionalitatea: prin limba pe care o scrii şi pe care nu o scrii ca un plagiat.

Ib., p. 173.

*

A te fuduli că-ţi iubeşti ţara, de care te leagă placentar un cordon sufletesc incoruptibil, este o tristă fudulie.

Ib., p. 229.

*

Un lucru, la care nu colaborează veacul şi întâmplarea, lăsat în voia spiritului logic şi inductiv se dizolvă, când puterea de a voi înfrânge elementul subtil şi absurd al potrivirii şi oportunităţii.

Ib., p. 351.

*

Există o limbă suplimentară la toate limbile vorbite, cu o gramatică de fantezie şi cu o sintaxă de moment; o limbă în care ajungi să te înţelegi cu orice soi de european: limba

cuvintelor internaţionale de etichete, de cale ferată, de poştă, telefon şi telegraf. Amplificând graiul cu gestul şi jocul figurii, poţi face sute de kilometri cu un străin şi te descurci din ce în ce mai bine. De pildă, pe două mii de kilometri de tren şi mai cu seamă în tren de «persoane» ajungi să înveţi treizeci la sută dintr-o limbă pe care nici nu o ştiai.

Ib., p. 447.

*

Singure vânturile şi poezia se bucură de privilegiul halucinării şi al hoinăritului pretutindeni, gratuit şi fără scop. Poezia e o activitate de lene. Ea doarme, tot ca vântul, şi când umblă tiptil şi când aleargă: e o lumină oarbă, a ochilor închişi, cu visul de dinăuntru.

Ib., p. 453.

*

O sculă sau o maşină ating perfecţiunea când îşi îndeplinesc exact şi un scop tehnic dar şi două condiţii practice: ieftinitate şi durată.

Scrieri 42, p. 15.

*

Ce-i scrisul ăsta? O taină?

Este poate şi taină, dar ceva, cumva, este orişicum. Oameni foarte inteligenţi şi instruiţi, unii mari oratori, deprinşi cu mânuirea vorbelor şi a ideilor, n-au putut să treacă nimic pe blestemata de foaie albă – ori dacă au izbutit să acopere pagina cu slove şi ai citit-o nu le-ai mai recunoscut nici inteligenţa, nici erudiţia, nici talentul.

*

Din faptul că unii scriu frumos fără să ştie, şi că alţii, pregătiţi de şcoli şi de învăţătură, nu ajung să ducă la capăt o frază ca lumea, s-a conchis că scrisul ar fi un talent şi că el s-ar fi născând o dată cu omul, ca mireasma cu floarea. Într-adevăr, de ce busuiocul are parfumul lui şi sarea gustul ei?

*

Scrisul nu-i todeauna, totuşi, un har, care nu se ştie cum vine. Contrariu decât s-a spus, de multe ori el e şi

rezultatul unei încordări de voință și al unei încăpățânări. Nu se face poate operă genială numai prin hotărârea de a scri, dar câte scrieri se pot bucura de asemenea calificativ, variabil de la minte la minte și de la o epocă la alta? Nouăzeci și ceva la sută din tot ce se scrie nu sporește nici sufletul nici conștiința deosebit, dar ține loc de ceea ce nu se poate scri și tipări todeauna, ca un tutun mai ieftin, fumat în locul unei havane.

Ib., p. 27.

*

Cititorului deprins cu cartea îi trebuiește lectură și lectura, una din cele mai inocente patimi ale omului, satisface o trebuință. Timpul nu e pierdut în deșert – și din orice lectură, cât de neînsemnată, cititorul tot se folosește cu oarece.

*

De regulă, cei mai mulți cititori sunt târâți de curentul povestirii și scapă din vedere cuvintele și frazele care fac povestirea: meșteșugul. A citi cu creionul în mână e un bun procedeu de ucenicie.

*

Jurnalul personal e cel mai bun dascăl al cititorului care dorește să scrie. El îl învață, pe încetul, să se rotunjească, să caute și să descopere cuvintele trebuincioase, mai bune decât altele, mai puțin corespunzătoare cu gândul, să mlădieze fraza, să poată porni și să poată sfârși o povestire. Toată greutatea este să știi cum să începi; după ce ai început să știi să continui, iar după ce ai continuat, să știi să sfârșești.

Ib., p. 28.

*

Florile sunt primul alfabet, pe care au șase ani timpul să-l învețe copiii și să nu-l mai uite niciodată.

Ib., p. 43.

*

Bucuriile adevărate, ca și durerile adevărate, rămân necunoscute.

*

Acolo unde nu eşti, e todeauna mai bine.

Ib., p. 45.

*

La drum, şi între oameni, necum între copii, se urzeşte o colegialitate ca între fumători, care, fără să se cunoască, îşi aprind ţigările unii de la alţii şi se salută colegial.

Ib., p. 46.

*

Să-ţi placă mai mult robia decât libertatea e o concesie făcută lipsei de încredere în puterile tale şi un funcţionarism moral de perpetuă subalternare.

Ib., p. 159.

*

Cine dintre oamenii care urmăresc, pe lângă o viaţă de toate zilele mai bună pentru sine, o viaţă mai dreaptă a toată lumea şi un filigran de spiritualitate în maculatura ei, nu a visat o înfrăţire egalizatoare? Cine nu a visat o lume, o altă lume? Unii au şi elaborat-o tehniceşte şi au crezut că pot să îngheţe viaţa într-o teoremă etern legală şi să imobilizeze frământarea într-un calâp. La fiecare cincizeci de ani s-a prezentat câte un alt model cu aere de durată. Ce poate fi mai efemer?

Ib., p. 161.

*

Omul moare în toată civilizaţia «ca un câine», după ce a putut să-şi închipuie că trăieşte ca un arhanghel.

*

Omul e o scânteie care se stinge de cum s-a iscat: foc absurd al secundei.

*

Între aparenţe, omul îşi alege adversarii dintre oameni şi întâiul lucru ce-l supără e inegalitatea materială. Inegalitatea de valoare îl supără mai târziu, când a învăţat să o deducă: atunci o tăgăduieşte şi râde ca să nu plângă.

*

Într-o natură în dezordine, şi conservându-se numai esenţial, cu dispreţul de individ şi de tot ce încropeşte la suprafaţă pentru ascunderea potecilor inferioare, omul e vexat de neregulile ei şi trăind aspectele crede că dacă le schimbă perspectiva corectează legea neînţeleasă. El vrea ordinea, pe care natura o ironizează, fără să polemizeze cu el, lăsându-l să se descompuie pe măsură ce s-a organizat.

Ib., p. 162.

*

Perfecţiunea e un ideal neîmplinit niciodată, dar stăruinţa în linia ei îi dă scriitorului, care nu se îngâmfă şi nu se mulţumeşte cu prea puţin, certitudini şi mărginiri clare, mai mulţumitoare decât o încununare cu flori de hârtie.

Ib., p. 200.

*

Gazetarul trebuie să fie viabil şi să surâdă ca un chelner.

Ib., p. 220.

*

Un cuvânt e un portret, nu numai semnul unei idei.

*

Cerebrală sau numai sentimentală, emoţia e o condiţie a operei intelectuale şi, fără emoţie, consecinţa credinţei în lucrul mâinilor tale nu ar fi nici muzică, nici literatură. Emoţia matematicianului sau a unui astronom e de-o natură deosebită de a romanului cu peripeţii, dar ea însoţeşte şi descoperirea învăţatului, şi lupta, şi rugăciunea. S-ar putea spune, poate, că emoţia e o însufleţire mai înaltă ca starea de sufleur brut, o modalitate de har.

Ib., p. 225.

*

Oamenii sunt comozi. Ridică din sprânceană dacă aud ceva nepotrivit cu tihna, cu siesta, se întorc pe partea cealaltă şi continuă somnul, mai căscând o dată.

*

Oamenii ruginesc ca lacătele vechi. Încuiate, nu se mai desfac şi căscate nu se mai prind în belciuge – şi se leapădă de chei numaidecât.

*

Obişnuieşte-te să te duci des în librării şi la anticari: acolo poţi răsfoi în voie şi poţi culege ce-ţi place. Tot ce trebuie este să te împrieteneşti cu litera de aproape. Ziarul te învaţă puţin, cartea te învaţă totul.

Ib., p. 291.

*

Între scris şi închinăciune nu-i o deosebire prea mare şi a gândi e adeseori sinonim cu a te ruga.

Scrieri 43, p. 38.

*

La urma urmei, presa e o prelungire a literaturii, însă cu subiecte cotidiane. Un subiect de ziar e un lucru petrecut şi verificat. Presa e ziarul şi ziarul oglindeşte realităţi obiective. Dă ştiri, cu sau fără comentarii, care pot să lipsească. Cum să nu fie libere stilurile, de vreme ce ele sunt opera vieţii. A le opri este a zăticni viaţa şi adevărul, care-i fotografia faptului petrecut.

*

Presa politică, de idei, de doctrine tot presă e, dar de altă natură. Libertatea ei condiţionează un echilibru şi scuteşte de clandestinism. Rolul politic al presei e şi mai însemnat prin aceea că ea confruntă zi cu zi inelegantа abatere de la idealurile proclamate şi contribuie la stabilirea moralităţii naţionale. Contrastul dintre ce spui şi ce faci, dintre sacrificiul propovăduit şi opulenţa personală, dintre sărăcia plebei şi belşugul jignitor al unei clase conducătoare nu trebuie ascuns fără primejdie colectivă. El a dat în închiziţie reforma, revoluţiile şi suferinţele istorice ale popoarelor celor mai multe.

Ib., p. 53.

*

Cui nu știe să moară frumos, i se acordă o viață mediocră și inutilă.

Ib., p. 63.

*

Opinia altora e superfluă și fără temei și ea folosește numai vanității, care se umflă cu aer gol, ca un cauciuc, nu durează la drum lung și crapă tocmai pe o înălțime cu prăpăstii, de unde mașina fără frână o ia vertiginos îndărăt și te dă peste cap.

Ib., p. 84.

*

Definiția libertății e cea mai simplă din toate definițiile cu putință: să nu-ți fie ușa încuiată pe dinafară și păzită. Cu ușa slobodă ai putea răbda închisoarea toată viața, ca o binefacere de vacanță, ca o vilegiatură.

Ib., p. 86.

*

Întâmpinarea cu vorbă bună, dimineața, face bine la suflet. Cei care se scoală și înjură, umblă și înjură, muncesc și înjură, sunt năpăstuiți dimpreună cu toți ai lor. Lucrul bun se face cu cântece și voie bună.

Ib., p. 95.

*

Prudența parcă reprezintă un grad de trivialitate mai mare decât lașitatea. Mai toate acțiunile, ca și atitudinile pasive, sunt fructul cu viermi al sentimentului de prudență.

Ib., p. 103.

*

Idioția e o materie primă, supusă, ca păcura, rafinajului succesiv pentru obținerea unui succedaneu care merge până la incolor și volatil, urmând, ca și victima ei, inteligența, toate operațiile menite să o derive pe o continuă tangentă în zigzag.

Ib., p. 107.

*

Vorbind o limbă anumită, care-i şi dacă şi latină, nefiind nici una din toate acestea şi având caracteristicile ei vizibile *groso modo* pentru toată lumea, poporul nostru e un derivat evoluat până la individualitate. Nu cunoaştem misterul care prezidează la formarea unei limbi, dar de vreme ce misterul obscur a găsit necesară limba deosebită, însemnează că şi neamul acelei limbi se deosebeşte de toate celelalte.

Ib., p. 114.

*

Patria e aceea în care te grăbeşti să ajungi în viscol şi furtună şi cu icoana căreia îţi place să te înşeli şi să te minţi.

Ib., p. 131.

*

Frumosul nostru e pătat şi chinuit, şi frumuseţea cere sânge şi jertfă pretutindeni: în artă, în viaţă, în credinţă. Fără tragedie, nici comicul nu pare deplin. Unde-i om, e dramă. O durată de om, permanent senină, e o privelişte de confecţiune pe mătasea unei cutii cu bomboane. Asemenea frumos e *joli*, adică drăguţ cu sensul de nostim. Statuara nu a făcut niciodată drăguţ, arhitectura de asemeni, nici poezia. Homer e frumos pentru că doare. Iisus e frumos pentru suferinţă. Artele drăguţului şi ale nostimului sunt ale unor artişti destinaţi să fie frizeri, să întoarcă elegant un scârlionţ, să decoloreze o chică şi să o vopsească în culoare antagonistă.

*

Frumosul bărbatului ţine de spirit, al femeii de cruzime, de agresiune, de luptă, cu toate că bărbatului îi place să-şi decearnă nobilul titlu de viteaz şi să creadă că biruie când e întodeauna biruit.

*

Femeia e un comprimat trandafiriu al naturii, cu vastele ei primejdii de frumuseţe, viscole, cutremure, uragane, incendii.

*

Nici o bătălie nu e mai frumoasă şi mai profundă ca trânta omului de laborator şi de spital cu infinitul minuscul.

*

Rugăciunea e un spectacol frumos. Ca să fie ceva frumos, trebuie să fie viu şi surprins într-un moment al depăşirii de sine ori să reproducă şarjat pentru accentuare, lucrul viu, ca *Marsilieza* lui Rude, săpată în piatra Arcului de Triumf al lui Napoleon.

Ib., p. 136.

*

E frumos baletul: femeia făcută fum, făcută torent şi cascadă, făcută himeră...

Ib., p. 137.

*

Dragostea de Dumnezeu se plăteşte cu sentimente, din care recunoştinţa nu e cel mai neaşteptat.

*

Ne uităm la ceruri şi veacuri cu ce avem şi noi: în lipsă de piatră şi vârfuri gotice, cu cărămidă.

*

Când un lucru de seriozitatea bunăvoinţei creştine e luat în glumă şi derâdere, şi cuvântul dat e de repetate ori călcat, situaţia începe să displacă şi să semene cu o nesocotire şi jignire a generozităţii sânului care te-a primit.

Ib., p. 172.

*

O chitanţă la om e ca un păduche la subţioară.

Ib., p. 184.

*

La orice epocă din istorie, Roma catolică a fost prezentă pretutindeni.

Ib., p. 186.

*

Depăşirea de sine e disciplina comună a educaţiei romane.

Ib., p. 187.

*

Pe Dumnezeu îl îngroapă belşugul şi-l scoate la iveală sărăcia, rând pe rând uitat şi adus aminte.

Ib., p. 220.

*

Banul nici nu pute, ba şi vorbeşte şi scrie.

Ib., p. 231.

*

Oricât de scepticizat de durată şi de forme, omul e incapabil să-şi cureţe viaţa, ca un pahar. Îi e greu să se despărţească de un prieten oscilant, de un tablou, de un briceag, de o gumă de şters, şi de semnul care a fixat, ca un balon sâcâit de sfoara lui legată într-un trandafir, o din ce în ce mai vagă amintire.

Ib., p. 271.

*

În literatură, ori eşti ori nu eşti. Nu încape nici o concesie. Numai în comitete şi clanuri, din motive de parvenire personală, copiştii şi pensionarii condeiului se învăluiesc de fumul de tămâie unii pe alţii, valabil reciproc în strânsură.

Asinus asinum fricat: măgarii se scarpină, frecându-se între ei. Pe măgari îi pişcă musca: cerebralii sunt ciupiţi de gărgăunele autorităţii.

Ib., p. 291.

*

Istoria poporului românesc e cel mai incredibil document. Ori de câte ori ne cuprinde necazul că rămânem tot îndărăt, avem obligaţia să ne consolăm cu trecutul şi, fiindu-ne groază să nu ne fie ruşine de el, dacă am fost în stare, îndată ce ne-am oprit cirezile şi turmele la loc mai liniştit, să dăm o elită a minţii şi să ne ridicăm limba la nivelul căpătat în milenii de literatura altor popoare.

*

Civilizația noastră e strict interioară. În pribegia lui de todeauna, valahul a fost singur cu Dumnezeu și neputând zidi temple și columne și-a construit pe fluier și grai un suflet generos, crutător, echilibrat și ceva, pe care noi îl numim cu un cuvânt înalt și făcut de noi: omenie, fără echivalent în nici o altă limbă. Ca să ne cunoască valoarea de civilizație, lumea trebuie să ne adâncească. Morminte spoite și crestate cu aur sunt peste tot locul, unde oamenii au avut vremea cu ei, dar n-au omenia noastră. Calea către stele și către tipul omului definitiv, care nu-i chiar «übermenschul» lui Nietzsche, cu cruzimile lui, trece prin suflete, nu prin autostrada cu lampioane.

*

Monumentele civilizației noastre nu se văd: sunt ascunse, dar au, unele, patru dimensiuni...

Ib., p. 297.

*

Universitățile au creat cuvântul «semidoct» pentru suficiența savanteriei insuficiente. Oricine e mai doct sau mai puțin doct, comparativ cu vecinul lui de treaptă și semidoctismul parcurge scara insuficiențelor progresive și regresive de sus până jos. Deșteptăciunea se întrece cu tâmpenia și amândouă dau semidocți cu duiumul.

Ib., p. 304.

*

Scrutarea unui text în afară de sensul de corectitudine și de frumusețe a stilului dă în rătăcire și face dintr-o icoană șlefuită un capac de oală, trecut pe plită de pe o cratiță pe alta.

*

Sunt zece mii de înțelesuri într-o ediție de zece mii de exemplare, epuizate la zece mii de cumpărători.

Ib., p. 325.

*

Un scriitor concentrat lasă pe dinafară reducerea la același numitor comun, socotește majoritatea locurilor

comune de gândire știute și înțelese și eliminând notele, numerotările, trimiterile, explicațiile, neconforme cu linia stilului, se bizuie pe simțul de cultură generală a cititorilor lui.

Ib., p. 326.

*

Verbele au portretele cele mai caracteristice, și de multe ori verbul neregulat dă mai multe aspecte ale unei idei motrice, văzută din față, din stânga, din dreapta, din spate, culcat, ridicat și în *raccourci*, după mod și după timpul din mod.

*

Prepoziția, conjuncția, exclamația sunt niște foarte interesante miniaturi ale terminologiilor, ca și sufixele, prefixele, eufonicele, evocatoare de articulații, șuruburi și piulițe, de mărgele, de bijuterii, de gângănii versicolore.

Ib., p. 353.

*

Portretul unui cuvânt se definește mai subtil prin influența cuvintelor alăturate de el și dimprejur, crește sau se micșorează în volum. Ritmul frazei îi adaugă un sens mai lung și un ecou, îi dă drumul sau îl frânează. În stil, care-i o construcție de pietrificare și unitate interioară, cuvintele toate fug unele după altele și se prind, imaginile se între-intercalează și se derivă, în imaginea mare, în peizajul frazei, care le cuprinde și le anulează pe toate. Sunt fraze ca niște câmpii întinse, fraze ca marea în mișcare, fraze grădini, fraze prăpăstii și fraze păduri.

Ib., p. 354.

*

Întâia gravă preocupare după ce ai învățat să te îndoiești de tot ce scrii, este să cauți perfecțiunea, pe care n-ai s-o ajungi desigur niciodată, dar pe care trebuie s-o urmărești neîntrerupt, cât îți durează firul, cu tenacitatea păianjenului nemișcat în mijlocul panopliei lui de mătase.

Ib., p. 381.

*

Te-ai întrebat câteva sute de ani ce poate să fie lucrul acela impalpabil şi diafan: talentul? E dragoste, prietene. Dragostea face şi copiii frumoşi, dar şi poemul frumos, cartea frumoasă.

Ib., p. 382.

*

Trăieşte multe cine durează mult.

Ib., p. 424.

*

Oglinda vieţii unui popor, a însuşirilor, a psihologiei, a valorii, a personalităţii lui comparativ distincte, o dă mai ales folclorul. În spontaneităţile şi sincerităţile lui, folclorul e biblioteca şi muzeul manuscriselor, cărţilor şi industriilor ivite după multe timpuri trăite, în cotidianul dintre răsărit şi scăpătat.

*

Suntem un popor care cântă şi surâde, surâsul fiind floarea de mac a tuturor buzelor carminee ale fetelor noastre. Zadarnic ai căuta posomorârea şi încruntarea la noi; surâsul e al ţării întregi. România nu surâde în hohote zgomotoase. Ea zâmbeşte ca şi peisajul ei, şi surâsul e al naturii întregi, trecând în graiul şi literatura orală.

Ib., p. 439.

*

Popoarele au început să cânte de când s-au născut. Au cântat din unelte şi din cuvinte. Scriitorii, neavând alte instrumente decât condeiul, pun să cânte cuvintele pe care le aleg cât mai frumoase şi cât mai apropiate de dragostea noastră de oameni şi de popor.

*

Literatura şi mai ales poezia, care e literatură concentrată, sunt cântece ale inimii pentru mângâierile noastre ale tuturor, şi cred că datoria esenţială a unui scriitor este să mângâie viaţa cât mai mult, căci oricât de dulce ar fi ea,

sufletul e todeauna însetat de gingaşele nuanţe ale simţirii şi gândirii cântate.

Ib., p. 461.

*

În general poezia nu e o literatură pură şi simplă. Ea face parte din viaţa cotidiană. Literatura şi cartea încep mai târziu. Toată viaţa noastră, de zi şi de noapte, e a luminii şi a stelelor celor ce gândesc şi muncesc, indiferent de lucrul pe hârtie şi de tipografie. Sumedenii de lucruri inexprimate covârşesc şi ciocanul şi condeiul, speranţa şi dorul de lucru gingaş. Dacă ne aruncăm ochii în folclor, vedem ivindu-se poezia de la sine. Plugul are poezia în viaţa trăită cât şi imaginară. S-a mai spus de repetate ori că literatura de cultură n-a putut decât arareori să atingă apogeul ţărănesc, şi parcă ceea ce-i mai delicat e cules mai ales din gura şi scripca cântăreţului pe plai.

Ib., p. 500.

*

Poezia nu e ceva brut, ca o pădure sau o câmpie, dar ceva care emană din ele ca şi muzica zilei de azi, de ieri, şi de todeauna şi din tot sufletul nostru.

*

E poezia dorinţă, aşteptare, e ca o speranţă nelimitată? Este şi astea şi multe altele. Ea nu e în nici un caz descriptivă prin revărsări ale gândului şi expresiei, ea umblă tiptil printre impresii şi senzaţii. S-ar putea spune că e umbra vieţii trăite, o umbră ascunsă în frumuseţi grăite.

*

Poezia e o presimţire, bănuială, incertitudine şi aproximativ. Altă făptură nu se vede să aibă. Negreşit nu ne e permis să introducem în poezie tusea măgărească a neisprăviţilor din absurditate.

*

Va să zică ce ar fi poezia? Ecoul vieţii noastre simţite şi nemărturisite, confidenţa secretului nostru necunoscut,

lucrul lacrimilor şi al suspinelor noastre tăcute căruia i se cuvine marea discreţie a vieţii dinlăuntru.

Cum a uitat Moisi din decalogul lui a unsprezecea fericire care e poezia, căci în toate cântecele şi versurile Biblia e plină de poezie de la el până la Apocalips. Biblia e, înainte de a fi o mărturie a preotului sau ctitorului, poezia tuturor care cer de la ea har şi într-un fel sau altul acest mare volum de manuscrise succesive a răspândit harul pretutindeni.

*

Poezia e o necesitate a sufletului fiecăruia, în orice direcţie s-ar manifesta. E povara dulce sau amară a fiecăruia din noi.

Ib., p. 501.

*

Cuvintele fac limba şi vorbirea unui popor, devenind cel mai frumos mod de transmitere a gândului şi sentimentelor fiecărui om.

*

Un cuvânt e un sunet sau mai multe, el contribuind după dulceaţa sau asprimea lui la muzicalitatea limbii vorbite. Cât priveşte limba scrisă, adică literatura, cuvintele mai au şi rolul de a-l pune pe cititor să-şi facă imagini şi legături, totul depinzând şi de gradul de intelect al celui care citeşte superficial sau citeşte înţelegând adâncimile şi nuanţele folosite de scriitor.

*

Ca şi oamenii, cuvintele se nasc şi durează mai mult sau mai puţin după nişte legi pe care nu le-a prea înţeles încă nimeni, mulţumindu-ne abia cu constatări şi aprecieri în general şcolare.

*

Cuvântul, oricare ar fi el, are două accepţii: una pentru auz şi alta pentru scris. Cum se naşte şi cum capătă un sens face parte dintr-o spontaneitate involuntară.

*

Limba e un mister. Forma misterului e încuiată. Cheia lui nu o are nimeni.

Ib., p. 507.

*

Cuvintele au ca şi oamenii o vârstă, e cuvânt mai tânăr şi e cuvânt mai bătrân, având fiecare un chip al lui, ca portretele într-o galerie de tablouri.

*

Un cuvânt are accent şi ţinută, o eleganţă şi o fineţe, având şi semnul epocii în care e vorbit – în definitiv are un semn şi semnul e individualitatea lui.

*

Limba pe care o scriem o facem noi şi putem cuteza să o întoarcem şi să o exprimăm în conformitate cu stăpânirea limbii noastre personale.

*

Cuvintele îmbelşugate ale graiului comun şi simplu oferă scrisului variaţii de literatură bogată.

Ib., p. 508.

*

Dicţionarul e o simplă sculă şi în nici un caz mai mult. Dicţionarul nu poate fi o lege sau o constituţie din simplul motiv că el stă pe loc, în timp ce limba evoluează mereu.

*

Virgula e o pauză determinată de multe ori de scriitor, o pauză de gândire, o întoarcere de sens, obţinerea anumitor nuanţe pe care o permite limba noastră. Potopul de virgule întâlnite în diverse lecturi exasperează şi exasperarea creşte aflând că aceste virgule nu sunt puse de scriitor ci în biuroul redacţional.

*

Amestecul în scrisul cuiva este nepermis. Decât să fie ciopârţit de nişte oameni care nu sunt scriitori, un text e de

preferat să fie restituit autorului spre a-l reface sau pur şi simplu înlăturat. Nimic nu este mai absurd decât să te vezi apărând cu alt cap şi altă minte.

Ib., p. 509.

DIN PERIODICE

Mila n-are ce căuta în artă decât ca subiect de compoziție.

«Viața socială», an. II, nr. 1, 10 ianuarie 1911, p. 68.

*

Omenirea cunoaște numai un tip care izbutește: al dărâmătorului, cel mai bun ziditor de-a dreptul.

«Facla», an. II, nr. 44, 29 octombrie 1911, p. 347.

*

În loc să fie un argument la posesiunea de drepturi, războiul ar trebui să fie un privativ, chiar atunci când s-a iscat pe temeiul unui drept.

«Facla», an. IV, nr. 5, 2 februarie 1913, p. 88.

*

O muscă enervantă care, cu aripile îmbâcsite de varii excremente, vine în jurul cugetătorului ca să-i guste din sudoarea frunții, trebuie îndată strivită și împiedicată să se bucure de insulta de a fi atins frumusețea bărbatului așezat la masa lui de muncă gânditoare.

«Seara», an. IV, nr. 1606, 9 iulie 1914, p. 1.

*

Când nu te gândești la timp, este trebuincios ca altul să cugete pentru tine.

*

În democrație este destulă demagogie ca liberul și cuvenitul joc al facultăților sufletești să nu fie împiedicat.

«Seara», an. IV, nr. 1610, 13 iulie 1914, p. 1.

*

Jertfirea vieții e cea mai gravă și mai demonstrativă jertfă pe care un om o poate dovedi.

«Cronica», an. I, nr. 20, 28 iunie 1915, p. 388.

*

Mizerii

Să ți se scuture preșul de șters picioarele în cap, în fiece zi, de la toate geamurile, și mai ales la deschiderea Camerei, când te grăbești pentru *Te Deum*.

*

Să oprești la văxuitorul de ghete, și să te dai jos din automobil cu pieptul plin de decorații ca un prestigitator, ca să te cureți. Emoționat și confuz, țiganul să te scuture cu peria de uns, mânjindu-ți plastronul și cravata.

*

În biserica Mitropoliei, trecând prin fața Majestății sale să-ți ici poziția și să saluți ceremonios, fără să știi pentru ce Majestatea sa închide ochii și-și stăpânește un surâs. Și să nu te mai poți mișca din loc din pricina unei scame lungi de la covorul locatarului, ce-ți gâdilă înghițitoarea, pe când corul cântă «Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără-de-moarte: miluiește-ne pe noi».

*

Să umbli cu vax pe piept în tot timpul solemnității. Să nu se găsească oglindă în care să te vezi, nici colegi care să-ți spuie: «Du-te acasă și-ți schimbă cămașa: unde te-ai murdărit?» Să te cheltuiești în zâmbete, în vorbe de spirit și în genuflexii fără efect și băgând de seamă că nimeni nu mai face caz de verva ta cunoscută și de persoana ta importantă să te îngrijorezi, să te schimbi la față și să te întrebi: «Ce s-a întâmplat cu mine, că parcă m-am prostit?»

*

La spargerea solemnității, să mai faci o încercare de contact cu cercurile care simți că te-au eliminat și, imagi-

nând o frază strălucită, să te apropii de suverană, foarte respectuos, dar să o calci cu stângăcie pe coada mantalei.

*

Să-ți fie cu neputință să-ți mai ceri măcar iertăciune și să pleci ploat.

*

Iar peste trei luni de zile să scoți un ziar republican, convins că ai căzut în dizgrație din pricină că te-ai vădit om de principii și de idei, și pe baza acestei convingeri să formezi un partid cu consecințe incalculabile, să dai lupta electorală și să cazi.

*

Să treci în istoria politică a țării ca un precursor și Parlamentul să voteze urmașilor tăi o pensiune de recunoștință pentru spiritul tău independent. La moartea ta, oratorul cel mai vehement să proclame, în stil indirect, și cu transparențe, bravura ta radical-socialistă.

*

Să găsești zilnic în fața ușii etajului I, la care stai, gunoaie, fulgi și mațe de păsări, coji de ouă, sticle cu lichide stricate, borcane vechi cu eticheta «Extern», murături mucede, pere putrede, coji de pepeni și vată maculată, de bandaje.

*

Să găsești șoareci în apartament, în canapele, în bibliotecă și în așternut, din care unii morți și pe jumătate descompuși.

*

Să ți se plimbe pe gulerul pardesiului câte o ploșniță, ori de câte ori vei sta de vorbă cu cineva într-o chestiune vitală.

*

Să ți se primenească zilnic patul și în fiece noapte să te scoli ciupit de sute de păduchi. Să umble tifosul exantematic și să-ți fie frică în permanență de el, fără să te îmbolnăvești niciodată.

*

Coropijnițile, urechelnițele și gândacii de bucătărie blonzi să-și construiască în salteaua și în perinile tale cuiburi – pentru ca, adormind, să te deștepți în zgomotul unui lent rumegat și universal pilit de materiale moi.

*

Ace cu vârful în sus să-ți colinde patul.

*

Să visezi că mănânci spărturi de sticlă, cioburi de fontă, cercuri ruginite de putini, brice și dinți de fierăstraie.

*

Să vrei să te scoli din așternut și să nu poți niciodată, împiedicat în păretele cu fața către care dormi. Să ai iluzia că ești îngropat de viu și asupra acestei absurdități să răsară soarele și să te deștepți dormind pe scaun, în closet.

*

Să chemi doctorul și să-ți diagnosticeze dubla pneumonie, de care să zaci unsprezece luni și să nu mori.

*

Să vrei să scrii și condeiul să ți se încovoaie în mână ca un vierme.

*

Să vrei să citești și cărțile să refuze să ți se deschidă.

*

Să te uiți la ceas și să-i vezi limbile învârtindu-i-se continuu – și să auzi orele sunând neîntrerupt unele după altele și amestecate.

*

Să te rogi la Dumnezeu să te ierte și icoanele să se întoarcă la ruga ta pe dos.

*

Să-ți dai târziu seama că ai început să vezi cu nasul, să auzi cu degetele și să guști cu urechea – și să te aplici, ca să-ți corectezi această extravaganță, la un studiu de expe-

rienţe. În timpul lor, organele tale să se vădească disarmonice şi independente de hotărârile tale: gura să te insulte, ochiul să-ţi joace în pleoape ca nişte ochi de sticlă, mâna să ţi se ridice şi să te cârpească. Să iei un pahar cu lapte şi să ţi se verse în cap.

*

Să vezi în jurul tău scaunele pornind la plimbare, încet ca nişte oi şi masa de lucru păşind ca bivoliţa, liniştit.

*

Să-ţi crească bătături cât ouăle la toate degetele picioarelor.

*

Gura să-ţi put[illegible] a hoit, nasul a salad[illegible] cu puţin usturoi, urechile a morcov fiert ia picioarele să-ţi fie fireşte parfumate a cozonac.

*

Să-ţi curgă ochii şi să-ţi fie mâna umedă şi lipicioasă ca peştele vechi şi să fii cochet.

*

Să porţi până la vârsta bătrână o pensulă ridiculă cânepie, în vârful bărbiei, şi să crezi că ţi-a stat bine şi că ai fost în tinereţe frumos.

*

Să fii un sentimental, îndrăgostit în permanenţă şi să nu îndrăzneşti să-i spui iubitei «te iubesc», fiind peltic.

*

Să fii amorezat, gelos şi cocoşat.

*

Să te ştii frumos, să ai părul şi fruntea lui Goethe, mâna lui Henry IV, piciorul lui Louis XV, o inteligenţă gustoasă şi totul să fie în deşert, din pricina subsuorilor.

*

Să-ţi găseşti batistele şi prosoapele curate, din dulap, murdărite, după fiece spălătură. Un sucub pervers să-şi sufle guturaiul putred în toate rufele tale, cu regularitate.

*

Să fii om de stat şi la cincizeci şi cinci de ani să nu-ţi fi găsit încă figura, cu toate că principiile ţi le-ai organizat. Să umbli şase luni ras ca un vizitiu bătrân, şase luni cu barba până la urechi, şase luni cu cioc şi şase luni cu mustăţile tunse englezeşte, şi la fiece şase luni să-ţi faci câte o fotografie mărime naturală şi să o expui în vitrină, la fotograf, căci niciodată n-ai ştiut cum îţi va sta mai bine, în automobil, ca şef de viitor partid.

*

Să fi suferit ani îndelungaţi regimul puşcăriilor polare, ca intelectual revoluţionar, să fi publicat de mult aceste suferinţe ca să nu le ignore nimeni, iar la Văcăreşti să tremuri, să învinţeşti şi să bâlbâi în faţa unui gardian care, ştiindu-te deţinut politic, te salută cu veneraţie şi-ţi strigă «Trăiţi!», tocmai când te-ai speriat.

*

Să faci curte, cu perucă, şi să-ţi sară, vorbind, proteza dentară.

*

Să-ţi fie cuţitul întodeauna ştirb, furculiţa împletită şi lingura găurită ca să tai anapoda, să-nfigi ridicul şi să-ţi curgă ciorba la banchet pe piept.

*

Să găseşti gândaci şi muşte în toate mâncările la fund şi când ţi-o fi foamea mai mare să scoţi din gură fire de păr, de care să tragi câte un minut.

*

Să-ţi servească ochiurile la birt un chelner cu ochiul umflat şi supurent, pâinea cu degetele unsuroase scoase voluptuos din gările nasului, şi să nu poţi face şi răspunde nimic, chelnerul fiind sindicalizat, votând după regimul universal şi găsindu-se apărat, de la Marx încoace, de toţi bărbaţii politici şi de toţi sociologii, printre care să te numeri şi dumneata.

*

Să-ți aibă scaunul pe care șezi un picior mai lung și încălțămintea cu care calci o talpă mai groasă.

*

Când deschizi umbrela să te lovească spetezele și să te-ntorci de pe scară chior.

*

Să găsești seara acasă cotoare de țigară străine în scrumieră și nevasta dumitale să nu știe nimic.

*

Să vrei să-ți mângâi câinele și să te mârâie; pisica, și să se zborșească; copiii, și să fugă; nevasta, și să se îndepărteze, pentru că a citit într-un ziar politic că ești un satir...

*

Să ai o corespondență imensă și întodeauna indescifrabilă.

*

Pe toate hârtiile când vrei să scrii, să găsești invariabil imprimată inscripția «Sunt un măgar» și să fii silit să înjuri.

*

Să dai drumul robinetului de apă și să curgă tărâțe.

*

Să te uiți în oglindă și să te vezi cu barbete și să te întrebi cine ești.

*

Să te refuze birjarul și să te dea jos din tramvai, subt cuvânt că ești hoț de buzunare.

*

Să-ți sune clopoțelul toată ziua și toată noaptea și să nu fie la ușă nimeni

*

Să trăsari din somn de pocnetul unui foc de revolver, ori de câte ori adormi.

*

Să-ţi trosnească toate mobilele din casă, să-ţi fluiere şi să-ţi cânte toate uşile şi sertarele, iar când vei voi să te scapi ieşind, să-ţi scârţâie ghetele.

*

Să-ţi fie nevasta literată, inteligentă, urâtă şi şoldie şi să te certe că încă n-ai ajuns membru al Academiei.

*

Să te întâlneşti la diverse ore cu câte zece oameni care să te fixeze cu insistenţă şi, oprindu-se în loc, să se uite lung după tine, fără să descifrezi în expresia feţii lor nimic.

*

Să te întorci de la ospăţ şi să dai în buzunarul pardesiului de un pahar cu cifra familiei la care ai mâncat şi ai ţinut un discurs.

*

Să-ţi aduci aminte că solicitând un serviciu de la ministrul Demetriescu, i te-ai adresat cu vorbele «Domnule Pompilian».

*

Să te plimbi prin grădinile publice şi să-ţi auzi numele strigat, fără ca să te cheme nimeni.

*

Toţi nasturii de la pantaloni şi haine să-ţi lipsească în aceeaşi zi – şi limba, cu şireturile, de la ghete.

*

Să-ţi fie sete şi să-ţi aducă o cană cu cocă.

*

Pălăriile din dulap să nu ţi se mai potrivească: una să-ţi cadă pe urechi, alta să-ţi stea pe creştet.

*

Într-o zi să-ţi fie costumele cu mult prea largi şi a doua zi cu mult prea strâmte, ca şi încălţămintea.

*

Să vezi portretele veneraţilor tăi părinţi că scot limba la tine şi într-o pictură să-ţi găseşti bunicul, fost colonel, smulgându-şi firele de păr, ale unui neg crescut pe tablou.

*

Să-i spui fecioarei pe care o adori că o iubeşti, şi fecioara să-şi caute în unghii. Să insişti, şi să bagi de seamă că adormise.

*

Să te interneze în spital pentru otită, să te schimbe în patul altuia şi să fii tratat de rinichi, şi să te supui, socotind că aşa cere ştiinţa. Iar într-o zi de operaţie, să te trezeşti din cloroform cu piciorul tăiat deasupra genunchiului. Şi totul, graţie unor greşeli în registre.

*

Să te doară măselele un an de zile şi dentiştii să nu te creadă, obiectându-ţi că eşti maniac.

*

Să ai în cap numeroase proiecte geniale şi, ţinând o conferinţă, să vezi ridicându-se, unul câte unul, auditoriul, înaintea expunerii celui de-al doilea proiect din unsprezece.

*

Să te pizmuiască săracii de avere şi să te urască bogaţii pentru idei revoluţionare, şi să n-ai nici un franc şi nici o idee.

*

Cinstit până la stupiditate, să te bucuri de reputaţia unui escroc. Să fii blând şi să n-ai cu cine, toată lumea fiind încredinţată de răutatea ta bestială. Jalea ta să provoace râsul, gluma ta să mâhnească şi să întristeze. Să cauţi atunci să te însori prin mica publicitate şi să ţi se ivească o văduvă israelită cu opt copii sănătoşi.

*

Să găseşti în buzunare scrisori de dragoste şi propuneri galante. Să te duci la întâlnire şi să mănânci bătaie.

*

Să-ţi fie dulcele acru, acrul amar şi săratul iute, şi să-ţi fugă apa când o bei.

*

Să-ţi umble stoluri muştele primprejur.

*

Să vrei să te împuşti şi să nu-ţi ia foc revolverul. Să vrei să te spânzuri şi să alunece sfoara. Să vrei să te otrăveşti şi să-ţi administrezi un purgativ. Să-ţi înfigi cuţitul în grumaz şi cuţitul să ţi se îndoaie. Să vrei să te arunci pe fereastră şi să dai cu ochii de proprietar care, ameninţându-te cu degetul, îţi aduce aminte că murdăria este oprită. Şi să trăieşti încă douăzeci de ani, căci o să mai fie nevoie de dumneata.

«Cugetul românesc», an. I, nr. 2, martie 1922, p. 163-170.

*

Pentru ce mi-ai dat minte, Doamne, şi judecată? Ca să mă batjocoreşti?

Eu am pus preţ pe mintea mea, mi-am frământat-o cu minţile altora, cu mintea morţilor şi cu mintea celor vii şi m-am apucat să te chibzuiesc pe tine...

Şi am rămas tot atât de prost ca şi înainte.

Căci, făcându-mă, tu mi-ai curmat amintirea şi sunt ca un prunc orb născut, care nu şi-a văzut muma niciodată şi care şi-a simţit-o cândva cu pipăitul.

Pipăitul sufletului meu e plin de tine, Doamne, şi buricele degetelor mele au mirosul laptelui uitat pe care l-aş fi supt. Dar judecata mea e deschisă ca o scorbură de copac, în care s-au adăpostit, toate câte o noapte, păsările călătoare...

*

Un om nebun a înfipt lopata în adâncul cerurilor şi a scos movile de argint – şi lopata a trecut din mână-n mână până la noi.

Săparăm noaptea întreagă, şi cu ivirea dimineţii gropile s-au umplut zilnic la loc, şi cu căderea serii lopata începe din nou să muncească.

Ne găsim şi azi într-acelaşi loc. Braţele noastre muriră mereu dar n-au ostenit.

Cine-i făptura ciudată care se străduieşte în zadar să intre în locul oprit?

Eu, Doamne, care te caut, de la facerea lumii, şi care ştiu că osânda mea e în zadar.

*

Cântă vioară, cântă! Parcă-n glasul tău ceva seamănă cu şoaptele zburătoare ale lui Dumnezeu.

Cântă lin şi apoi fă-ţi hohotul repede! varsă-te, jăluie-te, destramă sufletul meu între firul arcuşului şi coadă. Suferinţa mea de-a ta asculta e fără de margini, ca firul rotund, de-a lungul căruia lunecă steaua dimineţii, cel din urmă bob al metaniei de cleştar.

Tu trebuie să ai pe Dumnezeu în tine, pentru că lăutarul care te-apasă subt bărbie, ca să gemi, e din proştii aceia cărora Dumnezeu le-a spus adevărul. Toate vitele necuvântătoare îl ştiu pentru că tu li le-ai şoptit la ureche, printre coarne. Şi vitele îl tac, încremenite de-a fi tăinuitoarele tale.

*

Pentru ce, Doamne, atâta cruzime şi atâta măcel în grădina ta frumoasă?

Unul mai viu mă pândeşte întodeauna ca să mă ucidă: că sunt eu floare, pasăre sau altă făptură, mare şi mică. Toţi suntem bolnavi de sfârşit şi toţi purtăm în noi, ca nişte cutii, numai mâncarea altora mai fălcoşi.

Este drept ca să ne înghiţim unii pe alţii? O floare înăbuşeşte o floare: un om pe alt om ucide. Este drept?

Vezi, tu, Doamne, cât mi s-a rătăcit mintea, de când mi-ai pus mocirla ei în cap să gândească? Am născocit o dreptate, ca să apăr pe cei neînzestraţi; căci am născocit şi scrisul şi cititul şi foaia de hârtie, pe care muştele albastre ale gândurilor lasă veciei semnele mele, după ce eu m-am risipit.

Neputincios şi slăbănog mă tărăsc pe pietrişul ascuţit al stelelor tale de diamant.

*

Doamne!

Mi-am pus roţi la tălpi şi la umeri aripi.

Şi-n aripi şi-n roţi foc am pus.

Şi zbor acum repede ca raza, mai sus ca şoimii şi aproape de stele.

Un luceafăr a trecut prin aripa mea şi aripa mea a fumegat, împuşcată cu aur.

Am crezut că înmulţesc timpul şi-l întind;

că viaţa mea mai bogată va fi,

iar timpul s-a scurtat în jurul meu.

Dedesubtul meu, în poalele lunii, trec înjugaţi boii liniştiţi şi carele lor, ca nişte biserici, miros a primăvară.

Sus, pe fân, doi copii mănâncă fructe culese pe răcoare.

Ei nu vor şti să-şi facă aripi ca să cadă mai de sus, nici roţi de foc ca să treacă mai iute.

*

Doamne, tu trebuie să fii mai simplu decât spicul de săcară şi mai smerit ca vioreaua.

Şi de-aceea poate că noi nu te putem desluşi...

«Cugetul românesc», nr. II, nr. 3, martie 1923, p. 199-201.

*

Un bun croitor taie cu foarfeca şi rumegă în acelaşi timp. După cum îşi mişcă o falcă sau două şi după cum îşi ţuguie gura sau şi-o întinde, ucenicul ştie dacă meşterul lui croieşte acum gulerul, jiletca, mâneca sau pantalonul şi anume în ce punct al clientului se găseşte.

*

Domnul primar s-a învoit cu domnul ministru, domnul ministru s-a învoit cu domnul general, domnul general s-a învoit cu regele, şi regele cu profesorul. Domnul profesor s-a învoit cu băcanul, şi băcanul s-a învoit cu tata. Ideea de stat şi ordine socială. Ţine, boule, hăis, pe dreapta!

*

Codul Penal. Să nu dai cu piatra în geamul domnului şef de cabinet, că te iau de urechi. Îl loveşti în viaţa privată, care începe de la sticlă şi transperant.

*

Tutunul face rău, dar face și foarte rău și rău mai puțin. Nu fuma. E mai bine să fumezi trei țigări decât zece, dar e mai bine zece decât douăzeci și este recomandabil să nu fumezi o sută de țigări pe zi, mărginindu-te la nouăzeci. Idealul este să fumezi țigări fără nicotină sau o țigaretă de gutapercă îmbibată cu eucaliptol. Treaba dumitale.

*

Literatura face bine. E mai bine să scrii zece pagini decât două, și mult mai bine să scrii două sute cincizeci decât patruzeci. Idealul este să scrii cincizeci și șapte volume și să continui. Tot îți pare rău: cel puțin să intri în marea melancolie.

*

Elefantul e un cuier ambulant pentru pălărie, pardesiu și umbrelă. Marii exploratori africani nu aveau unde să-și puie bagajele și s-au rugat la Dumnezeu până ce l-a făcut.

*

Îngerii sunt niște ființe rezervate văzului teologic și oamenilor bătrâni. Tot părintele elefantului i-a făcut și pe ei. Numai că a întrebuințat două materiale deosebite: mușama pentru elefanți și cauciuc de cameră cu aer pentru îngeri. Îngerii se umflă cu pompa de bicicletă.

*

Din pielea rămasă de la elefanți Dumnezeu a făcut șoareci și din plasticul pneumaticelor pe om. Când a scuipat ca să-l frământe, pământul era de gumă. Scuipatul a trecut însă la Eva, care a suferit de umezeală.

*

Ca să poată lăcrima și el, piciorul a inventat sudoarea.

«Adevărul literar și artistic», an. VIII, nr. 360,
30 octombrie 1927, p. 3.

*

Fără pasiune, fără dragoste, fără râvnă nu se fac nici copii frumoși, nici opere mari, nu se obțin nici rezultate izolate, nici secole de prestigiu.

*

Tot omul are nevoie de o beţie. Când nu o are dinlăuntru, caută să o ia din afară. Când nu i-o dă credinţa, el o cumpără de la spiţer. Sufletul şi Morfina. Numai că beţia lăuntrică este activă şi producătoare; beţia din afară pogoară în mormânt.

«Scrisul românesc», an. I, nr. 3, ianuarie 1928, p. 61.

*

Caisele se lucrează ca oamenii, cu oasele pe dinlăuntru.

*

Caisele care cad din pom se fac toamna pepeni galbeni şi nasturii care cad iarna de la palton se fac vara caise, ca mărgelele care se fac coacăză. Cine-şi pierde nasturii îi găseşte la anul în pom.

*

Dacă le scoţi sâmburii şi-i pui în răsadniţă, ies portocale. Sau: cum se face o societate pe acţiuni cu două miliarde capital.

Este cu putinţă ca la urmă să iasă petrol.

*

Un om care nu a mai văzut caise a mâncat două kilograme cu sâmburi cu tot. O să credeţi că mai trăieşte. Mai bine nici nu vorbim.

*

Scamatorie de societate: lanţul infinit sau roata care se învârteşte.

Pui un sâmbure în pământ şi dă din el un pom şi dă o caisă. Unde e sâmbrele? Prost eşti: în caisă.

Ca să râzi, trebuie s-aştepţi patru ani, până la prima recoltă. Însă iese la fel, de câte ori repeţi.

*

Pân-acum nu ne-am servit de ciocan. Dacă iei un ciocan şi dacă iei un sâmbure de caisă şi îl spargi, găseşti migdale. Ca să găseşti însă migdale cu ciocanul este nevoie să loveşti încet, nici încet de tot nici tare de tot, ci

mijlociu ca în toate acțiunile bune și recomandabile. Dacă dai prea tare nu mai găsești nimic; ceea ce este contrariu scopului de a găsi migdale.

*

Americanii au inventat orișice. Acum și-au pus de gând să distrugă cultura caiselor din Europa, vânzând consumatorilor exclusiv caisele lor, din California. În fiece caisă cumpărătorul va găsi în loc de sâmbure un ceasornic de buzunar, întors la momentul oportun și care va începe să funcționeze îndată ce dă de aer.

*

Aceasta e numai un început. Pe viitor, interiorul caiselor, piersicelor și prunelor va fi variat. Procedați cu băgare de seamă pentru cazul în care surpriza va consta dintr-o lamă de ras. Este bine ca fructele, în loc să fie mușcate cu gura, să treacă întâi printr-un aparat de buzunar.

De altfel, americanii au și ajuns să deosebească interiorul cu ochiul, ca la ouă. E de ajuns să aprinzi un chibrit.

*

Cel dintâi rezultat în drumul penibil al caiselor cu ceasornic s-a obținut la Philadelphia, inventându-se sămânța de ceasornic, care se îngroapă o dată cu sâmburele de caisă, în teren preparat convenabil. O sămânță de ceasornic se deosebește cu urechea, după un slab tictac.

*

Sunt semințe după calitate, sămânță de argint, de nichel și de tombac – și sămânță de jucărie, după ceasornicul care dorești să fie intercalat în horticultura industrială.

Ceasornicul de jucărie stă și nu umblă niciodată, ca și sămânța lui. Se distribuie de preferință persoanelor care stăpânesc teoria că încă nu a venit ceasul și miniștrilor dintr-un guvern care nu ar vrea să demisioneze.

*

Cum se va asigura însă nașterea ceasornicului în caișii care de-acum sunt caiși bătrâni?

Nici nu se poate procedeu mai simplu: se udă rădăcina cu apă de ceasornic. Dar cum se obține apa de ceasornic? În două feluri. Unii pisează ceasornicele obținute prin sămânță, în piuă, cu apă de ploaie: un ceasornic la zece litri. Alții lasă apele să treacă pe dedesubtul unui ceas, reflectat în gârlă. Apa trece și ceasornicul rămâne.

Europa e plină, fără să știe, de cele mai bune ape de ceasornic: turlele orologiilor medievale odihnite în fluvii și lacuri obscure.

Rezultatul e același.

«Adevărul literar și artistic», an. IX, nr. 400, 6 august 1928, p. 3.

*

A iubi pe aproapele tău e o datorie; a iubi pe dușmanul tău, iată într-adevăr ceva sublim – dacă ar fi cu putință.

*

Când cineva te insultă prin ziare și nu iscălește, să știi că-ți este prieten bun.

*

Nu oricine poate înnebuni.

*

Cugetarea unui nebun: Dumnezeu vrea să mă distrugă, fiindcă se teme de mine.

*

Să nu te iubești niciodată pe tine însuți ca pe aproapele tău...

«Bilete de Papagal», an. II, nr. 435, 11 iulie 1929, p. 3.

*

Trebuie să trecem din generație în generație nu numai disprețul, dar și ura sfântă a trecutului neîndreptățit și apăsat. Nepoții vor urmări generația nepoților presupuși nevinovați de crima străbunilor. Acest lucru nu e literatură, este cultură, este omenie, este dreptate

*

Dezvață-te să respecți fațada, până ce n-ai vizitat interiorul.

*

Averea fraudei şi a crimei, din care ies de obicei şi continuu averile, să nu găsească în tine nici un apărător, nici un idolatru. Să fii duşmanul nestrămutat al acestei bogăţii, şi datoria ta, la orice generaţie, este să pedepseşti prin toate mijloacele tale această avere, de care şi moştenitorii trebuiesc cu stricteţe ţinuţi vinovaţi: căci în general averea se clădeşte pe o crimă mai veche sau mai nouă sau o crimă prezentă.

*

Averea şi puterea să nu te ameţească: cercetează-le izvorul – şi stăpâneşte-ţi învăţul de a primi prestigiul avuţiei.

*

Tinere care te plictiseşti că viaţa îţi refuză bucuriile interzise, tu ai un ideal în fiinţa ta: tăgăduirea. Nu întârzia: tăgăduieşte şi cercetează şi tăgăduieşte din nou – căci îţi va fi cu neputinţă să accepţi-şi să te supui, după ce vei fi avut curajul să cauţi, dedesubtul fardului şi al măştii, obrazul adevărului.

*

Mântuitorul aşteptat ca un Păcală, de generaţiile păcălite, se va naşte colectiv. Într-o zi, o întreagă generaţie va refuza să se supuie şi va face o întocmire a vieţii nouă, nu importă care, oricare va fi mai bună şi mai serioasă.

*

De mici, noi trebuie să ne apărăm copiii de eroarea credulităţii şi de prestigiul lucrului făcut şi adunat, inculcându-le o atitudine de sarcasm detaliată. Eu îi învăţ să nu respecte nimic din cele ce produc temerea şi îngrijorarea. Abstracţiile le neglijez şi mă refer exclusiv la viaţa trăită laolaltă. Îi învăţ, între altele, că majoritatea oamenilor cu care venim în atingere de interese sunt hoţi, mincinoşi, ipocriţi, vinovaţi – şi cu cât un om e mai depărtat de noi, şi ocupă o treaptă socială mai însemnată, cu atât îl declarăm, fără proces şi fără dovezi, mai vinovat. I-am învăţat să

surâdă de toate lucrurile poruncite seriozităţii noastre şi i-am pregătit pentru facultatea analizei. Când vor citi puţin mai aprofundat şi vor întâlni în hârtiile noastre tăgada întregii forţe existente, ci vor şti că generaţia precedentă a suferit de pe urma unor clase lipsite de merit, vor lua atitudine activă şi vor determina atitudinea activă a semenilor lor.

*

Între generaţii nu avem alt pas şi altă legătură decât moştenirea gândirii şi a scrisului gândit: de foarte tineri trebuie să luăm cunoştinţă exactă de isprăvile şi schimbările generaţiilor precedente. Viaţa nu se va întrerupe prin moartea unui rând de oameni – rândurile curg şi noţiunile trebuiesc trecute neştirbite şi amplificate celor ce vin.

*

Cultură

Cultura care ne face să ne închinăm lucrurilor găsite gata făcute, subt cuvânt că au căpătat zapisul tradiţiei, «să uităm şi să iertăm», nu este o cultură, este o slugărnicie.

*

Să nu uiţi în viaţa ta meritul niciodată, şi nu te pleca lipsei meritului niciodată.

«Adevărul literar şi artistic», an. IX, nr. 450, 21 iulie 1929, p. 1.

*

Bagă de seamă: când un medic se distinge mai mult în politică decât în medicină, nu trebuie să te duci la el, dacă te doare stomacul.

*

Fiecare profesionist care în meşteşugul lui nu dă nimic nou, e un profesionist greşit.

*

Puţini oameni pornesc la drum. Cei mai mulţi se lasă duşi, iar puţini au pornit cu un scop. Scopurile şi ale celor mai mulţi din câţi par să aibă unul sunt împrumutate.

*

Nu te teme că ai să ajungi prea târziu un scop, dacă ai plecat şi cu un scop în drumul tău.

*

E o eroare să crezi că-ţi poate lua cineva înainte. Întâi pentru că nimeni nu are acelaşi drum cu tine şi nu-l poate avea nici dacă ar urmări să te întreacă. Fiecare om e un ghem de timp, deosebit, care se desface fără să se ştie de mai înainte cum, şi al căruia fir se cunoaşte după ce s-a isprăvit. – Şi depănarea fiecăruia e individuală. Viaţa nu e un război pentru urzit covoare din sfori paralele.

Firea se toarce o dată cu timpul, culoarea firului tău: toarce-te lin, deşiră-te lin şi uită-te ţintă numai la firul tău. Tot ce mai poţi face este să-ţi fie iţele bine strânse.

*

Literatura învaţă pe oameni să admită «temperamente» cu sensul de a masca răspunderile faţă de sine ale omului dezlânat şi aventuros, şi proclamă nefericirea pe criteriul sărăciei materiale.

*

Oamenii uită, sunt leneşi, sunt vicioşi. Ei nu stăpânesc nimic din insul lor şi se consolează în secret cu descoperirile verbale din teatru şi romane: *Destin, Împrejurări* şi puterea lor. *Ereditate, Dragoste nenorocită* – şi marea consolare începe cu dubitativul: *Dacă.*

*

Tezaurul de rezistenţă morală a naţiunii – celulă geografică – se capătă prin neclintirea profesională a coloniilor, breslelor, meseriilor ei.

*

Ca să fii un biruitor este de ajuns să te înfrângi singur în fiecare zi, câte puţin, şi să priveşti în tine ca într-o cameră închisă, în care poţi muta mobilierul după voie.

*

Există, poate, traductibil în acte biruitoare, un misticism ineluctabil al voinţei stăruitoare într-un punct, ca

un incendiu invizibil, propagat numai prin puterea existenței lui.

*

Oricine-ai fi, dacă vrei să stărui, birui. Lenin poate servi de figură la textul ce interesează. El a biruit împărăția rusească din mansarda unui hotel ascuns, din Zürich. Fizicul lui nu cântărea șaptezeci și cinci de kg. și intelectul nu i-a fost incomensurabil – și acest om nici nu s-a grăbit prea mult. A râvnit însă ceva precis în toate secundele care compun un minut și o viață. El știa că societatea rusească, lascivă, coruptă și sătulă, exclusese din viață sensul primejdiei și rezerva onestă a bărbăției tari. La primul hohot de râs al durerii, suportată cu seninătate și cu scop, toată societatea rusească a fugit în panică. Cine-ar fi zis că imperiul cel mai bine zidit lichidează dinaintea unui pasager cu geamantan?

*

Omului nu-i este permis să-și acorde toate drepturile și libertățile, înflăcărat de un orgoliu bețiv, de un egoism entuziast și de o mâzgă. La anume ceas el trebuie să facă hotărât un lucru precis, în anume împrejurare el trebuie să se regăsească, armat cu metalul voinței. Viața nu trebuie să-l priveze de prestigiul interior.

*

Literatura se petrece în cap: oamenii slabi o adoptă ca o temelie a vieții. De aceea se și cere unei piese de teatru și unui roman să aibă logică, adică falsificarea indivizilor să fie vie, să semene cu viața, să se traducă în realități imitabile.

«Adevărul literar și artistic», an. IX, nr. 470, 8 decembrie 1929, p. 5.

*

Am voit să scap de o întrebare și m-am apucat să fluier, conducând melodia ca un dirijor de cor. Am fluierat ce mi-a venit mai repede în strungăreață. Și am dansat. Și am ieșit dansând, cu degetele în subsuorile jiletcei, din pingelele tari, pe mozaicul sonor, în rotogoale.

Cineva mă întrebase: «Ce-ați mai scris?»
Și am ajuns maestru de balet.

*

– Dumneata ești un scriitor mare.
– Eu?
– Da, dumneata.
– Cine ți-a spus? Nu scriu, mă joc. Alerg după mine sau mă apropiu de mine încet. Și nu mă pot prinde niciodată. Beby e mai fericit: se poate prinde de coadă. Nu fi gelos: coada nu are, nici ea, cine știe ce gust.

*

Poemă în proză. Scoți ceasul de buzunar și-l pui pe masă. Aduci un ciocan. Condiție esențială: să nimerești în mijloc exact. Ceasornicul a făcut explozie. Pe masă a rămas ciocanul singur.
– Adu mătura și fărașul, Mario!

*

Poemă în versuri. Un sifon de la gheață. Îi dai drumul în oglindă. Ai auzit cum curge Mediterana între Corsica și Sardinia?

*

Miss Thoothall apăru cu cărarea impecabilă a perucii sumbre și cu ochii, ca nasturii de sidef, cu sprâncene circonflexe. Purta o rachetă de tenis cu corzile jerpelite, ca paiele sparte ale unui scaun. Trecuseră prin plasă soarele, luna și inima Missei. Agreabil surâsul ei în proteză metalică, douăzeci și opt de carate: o sărutare de diplomat dezgropat. Unde mi-este monoclul?
A se face o piesă de teatru cu șaizeci de personaje.

*

Răpirea Sabinelor și Inelul Nibelungic. Simfonia de plaje. Trei fete blonde se ung în arșiță cu nămol. Îmi trebuie un văcar ca să le urce pe trei bivolițe și să împingă cireada în Marea Neagră.

*

Literatura abstractă se face cu gura, cu nasul, cu subsuoara. Un bobârnac în beregată dă sonoritate. Dopul

sticlei de şampanie se imită cu degetul în gură. Un artist parizian inaugurase odinioară muzicalitatea unei conducte, care până la el nu cântase niciodată după autori: la Pètomane. Acest original, anterior Premiilor naționale de poezie şi proză, cânta *Marsilieza* din două unice fese.

*

Când am început povestirea cânta un gramofon. La jumătate, mi-a troznit plafonul. Înainte de a fi terminat-o, am primit o telegramă. Nu era pentru mine.

*

Scriitorii se împart în celebri, iluştri, geniali, mari, fenomenali, talentați, extraordinari, mistici, naturalişti etc. Scriitori simpli, scriitori scriitori nu se mai află.

– Dragă Zoe, să aşteptăm o altă civilizație şi să nu mai inventăm tipografii. Spune-mi că mă iubeşti.

*

Le style c'est l'homme. Bombastica sentință însemnează altceva; că *le style c'est le sujet.* De la inefabil la porcesc se trece ca de la mătase la dăsag. Caşcavalul şi piatra se taie în feluri deosebite. Poți să construieşti totuna, reducând universul la o imensă brânză trandafirie, pulverizată cu parfumul *Je soupire*?

*

– Domnule critic, mută-ți picerile de la nasul meu.

*

Nu a venit. Adică a fost şi a plecat.

*

Domnule, eşti, nu ştiu cum să zic, fără băgare de seamă.

*

Pentru stingerea unei sonde incendiate, s-a născocit un aparat, la care s-a lucrat un an. Acum e nevoie pentru aparat de noroi. Se va instala o fabrică de noroi.

*

Dacă inversez timpurile compuse ale verbelor, fac, fără să vreau, limbă arhaică şi traduc liniştit şi din Homer. «Am izbutit» are destulă culoare, dar «izbutit-am» dă secolul înapoi. Cu dis-de-dimineaţă, fântână, moară, meleag, otavă, baci, fac o literatură. Şi dacă surogând chirilica în latină şi latina în slovă, construiesc un gotic de Cişmigiu, pot să public un volum.

*

Ornicul meu de la jiletcă bate minutele după model, afectând sunetul tuturor pendulelor, în dreptul cărora îl dau înainte sau îndărăt cu patru minute. Mă pomenesc în haină cu bătaia turnului din Roma şi în călimară cu vocea ultimului autor citit. Şi dau manuscrisul la tipar.

*

Am citit patruzeci de ani şi am notat. Mi-au crescut păr, bărbi, ochelari şi apuntamente. Sunt natură de artist, cum cântă bărbierul: fin, boem, dezinteresat; nu mă pricep decât la idei, la cuvinte şi la frumuseţi. Şi când încep să «dau la lumină», public o broşură de şaisprezece pagini, pe care la corectură o reduc la patru. Aş fi voit să reţin din toată opera mea o silabă.

*

Dacă am zis cămilă, cuvântul avea un sens. Îl repet şi s-a modificat. Îl mai zic şi-l pierd. Mă obsedează acel profesor de matematici dintr-un balamuc, care păstrase, din toată ştiinţa şi din tot vocabularul lui, litera *i*, repetată ca un şuier de uzină mică. Savantul piţigoi.

*

Pe unii nu i-am putut îndatora pentru că-mi erau prieteni, şi pe ceilalţi, bineînţeles, pentru că-mi erau adversari. Sunt un om corect şi dogma mea este: «Ce se va zice, dacă?» Ah! dacă n-aş fi avut nici adversari nici prieteni, cariera mea putea să fie alta.

*

Bilanțul meu e continuu cumpănit, ca pe registrul de fine de an: treizeci de milioane egal cu treizeci de milioane, pe două file albe.

*

N-am făcut bine, de frică, și de frică nu am făcut rău. Am umblat pe două frici. Cum îi zice acelui căruț, pe două roate, care stă cât îl ții și care cade cât îi dai drumul? O să caut mâine în dicționarul englez.

*

Mă gândesc. A trecut peste mine viața ca săptămâna peste o franzelă. Nu ai mâncat-o proaspătă și-ți rupi dinții în ea, după ce s-a uscat. Ce repede și inexplicabil devine franzela pesmet!

*

De câteva ori am fost ministru și de câteva ori m-am însurat. Nu mă iubește nimeni și nici nu mă urăște: le sunt tuturora totuna. Am năzuit să fiu mereu mai mare și am fost fără greș: am fost întodeauna altcineva și nu mai am timp să fiu și eu, niciodată.

«Adevărul literar și artistic», an. IX, nr. 495, 1 iunie 1930, p. 3.

*

O școală, de peste drum de biserică, refuzând să se oprească la limitele priceperii, continuă inteligența cu grădinile credinței. De capătul firului de mătase, ea leagă o sfoară de aer: potecii de munte, isprăvită pe râpi, îi dă drumul în văzduh. Nu face nimic, poți să treci... În momentul când stă cercetarea, vrea să zică, pornește fabula: o fabulă imperativă. Acolo unde inteligența parcurge distanța ei cea mai mică, întinderea credinței cotropitoare începe chiar din apa de botez.

Confruntat la domiciliu, sentimentul credinței nu răspunde la nimic și nicăieri nu se găsește mai la el acasă, ca la propagandiștii acestui sentiment a cărui cifră curentă e înlocuită cu nula ei. Filosofii credinței un singur lucru sunt neputincioși sau în nestare să explice, obiectul filosofiei

lor. Ei ordonă: «Crede!», şi nu mai adaugă nimic; sau spun nişte lucruri aşezate tot în afară de sensul inteligenţei, ca şi credinţa, artificiale, elucubrative, dezorganizate.

Căci credinţa se difuzează pe cale de recomandaţie şi când veacul e prielnic, cum nu mai este, pe cale de porunci. Factorii credinţei s-au deosebit în toate timpurile de neinteligenţă sau de înspăimântare, prin stilul agresiv al propagandei, o propagandă menită, zice-s-ar, să împace pe oameni şi să-i îndulcească. Constrângerile fizice şi morale, din lumea de faţă, dacă s-a putut, în orice caz din lumea viitoare, de dincolo de lume, dacă nu s-a putu într-altfel, au avut în vedere exclusiv sentimentul credinţei.

Nu este totuşi în sânul acestei logice de ajuns să crezi. După ce ai obţinut posibilitatea de a crede, nu ai scăpat. Trebuie să vedem şi cum crezi, ce fel de credinţă ai, date fiind numeroasele credinţe contrarii, care nu onorează toate dificilul sentiment. Una singură credinţă se admite într-o regiune geografică, obligatoriu să i te conformezi. Nu vrei? Vor interveni strămoşii, indiferent dacă osemintele lor se găsesc în ascendenţa propovăduitorului, originar nu rareori din Saloniki, din Asia Mică sau din Indiile periferiei.

La o cazarmă funcţiona un sergent-major care îşi bătea soldaţii din toate pricinile închipuite şi dintr-o pricină de sadism: atunci când soldatul refuza să dea o palmă într-alt soldat ales pentru duel de şef. Partea indiscutabilă a bătăii avea loc după ce soldatul primea întâia bătaie. Sergentul îşi scuza soldatul bătut că-l înjură-n gând şi-l bătea şi pentru că l-a înjurat în gând.

*

Nouă, oamenilor, ne este totuna dacă alţii, mulţi sau puţini, unul sau nici unul, au aceleaşi păreri ca noi despre un lucru anumit. Imaterial, zelul factorilor e inexplicabil, că ţin morţiş nu numai ca mai mulţi oameni să se cunune cu credinţa recomandată de ei, dar ca toată lumea, fără nici o excepţie, să creadă la fel, fără variantă, inventând tiparul, zincografia şi tirajul moral, înainte cu mult de a se fi fabricat maşinile tehnice respective. Toată lumea este obli-

gată să poarte o pălărie şi să stea la acelaşi număr de cameră de hotel. Urmărit să fie ars de viu de către catolici, Jean Calvin aruncă în rug pe Michel Servet, urmărit chiar de protestanţi.

Ori nevroza identităţii şi a imperialismului psihiatric, ori numai vulgarul spirit de trafic au animat păpuşarii, unii cu obrazele trase şi cu fosforescenţe spectrale în lumina ochilor vineţi, strigoi acizi cu ficatul palid; alţii groşi în buze şi plini, cu doi pepeni în pantaloni. Ideile unora evocă grimasa pruncului lepădat, conservat în alcool, cu deosebirea că avortonul face gimnastici în lichid, cântă, păşeşte şi poartă monoclu.

*

Ar fi cultural, cum se zice după război, să separăm gloata în indivizii şi pe aceştia să-i dezvăţăm să fie unul ca altul şi fiecare ca toţi. Forfota individualităţilor riscă să nască neîncetat începutul şi unicul. Gradul inteligenţei individual lăsat cu exercitarea lui, este slobod să-şi caute mierea, floarea, prisaca şi ştubeiul. Dumnezeu a făcut inteligenţa ca să nu-l poată cuprinde mai mult decât o senzaţie, dar face grămezi de oameni proşti, pezevenchi şi bolnavi, care-şi iau sarcina mai presus de el, să-l detalieze, reclamându-se de o facultate suspectă şi goală. Este un fel de a fi, mai deştept decât inteligenţa. Unchiul nu-i calif, n-are mărgăritare, zmalţuri de aur şi mozaicuri – e un simplu negustor; dar vinde mulţi berbeci. E o avere, poate, şi credinţa, însă nu pentru intelecţi.

*

Atitudinea omului faţă de Dumnezeu este suficient de corectă: zâmbetul şi îndoiala; zâmbet pentru fiinţa lui din tremurul frunzelor şi al stelelor, şi îndoială de portretele ce i se fac de prezumţioşii, care au mărturisit că ştiu mai mult decât inteligenţa, o ştiinţă încâlcită şi obscură. Dumnezeu nu te poate pedepsi că nu-l cunoşti, pentru că e discret, rezervat şi distant. Niciodată nu i-a dat prin minte să joace teatru pe Sinai şi să inaugureze opereta între perdelele cerului. Reprezentaţiile visate de anticii plictisiţi se dau azi

cu intrare, program şi afiş, între becuri şi proiecţii electrice. Dumnezeu este altceva.

*

Atitudinea omului faţă de oameni trebuie să consiste într-un respect întreg al insului şi al individualităţii lui. Este nepermis să fie oamenii siliţi să creadă ca un bolnav, ca un copil, ca un trufaş sau ca un pişicher. Ei nu trebuie să creadă ci, dacă vor, să ştie, de cele mai multe ori actul al doilea fiind imens de aspru. Violentarea prin sentiment, ca şi violentarea corporală e necetăţenească şi inumană.

*

Copiii noştri se închină seara, pentru că ne-au văzut pe noi, închizând ochii şi raportându-ne cu gândul la ceva în afară de noi, pe care nici nu-l ştim nici nu-l bănuim precis, dar pe care îl presimţim. Capul nostru plecat i-a impresionat şi le-am spus că ne închinăm. Dar când ne-au întrebat cum de nu cade Dumnezeu din cer, unde au auzit că stă, le-am răspuns că nu ştim nici cum e el, nici unde stă, nici dacă e cer tare, unde poate sta ceva. Între tot ce mărturisim noi că nu ştim şi tot ce bănuiesc ei că ar putea să fie sau să nu fie, e dreptul inteligenţei să circule şi să apropie sau să despartă.

Noi nu-i putem sili să vadă ce nu putem vedea noi şi să înţeleagă ceea ce nu înţelegem. Peste cele cinci note ale gamei de pricepere, nu este voie nimic să cântăm, acolo începând imnul mut, marşul neantului, internaţionala dezechilibrului.

«Adevărul literar şi artistic», an. X, nr. 563, 20 septembrie 1931, p. 3.

*

Experienţa înseamnă stăpânirea factice a unui bun. Prea mult experiment anihilează şi face scepticism. Cel ce posedă o experienţă, se poate face util sieşi, nu unei idei, unui sentiment şi unui semen. Experienţă unilaterală şi uniformă.

*

Trebuie să încetezi urmărirea lumii şi experienţa. A cerceta neant vremelnic. Când vei obţine intuiţia te vei lepăda de tot.

*

Neîncercând, nu poţi însă nimic gusta. Viaţa: tumult şi amestec şi chiar cei mai experimentaţi adesea căzând, doborâţi de val. A fi înţelept este bine, dar tu să uiţi să fii înţelept. Supune-te îndemnului inimii, joacă, pierde! Trebuie să orbeşti uitându-te la alţii sau trebuie să închizi ochii de această parte, deschizându-i în tine?

*

Toată lumea va spune ce gândeşte, despre iubire, despre cariere. Se poate citi oriunde sfatul: «fii cuminte». Dă-i o atenţie de inventar, nu întârzia la el: ţi-ai pierde valoarea. Fiecare fiinţă nouă vine pe lume cu un contingent personal de evenimente.

*

Un lucru care a dus la pieire o mie poate izbuti omului din urmă. Fii, ce naiba, teafăr. Nu cântări, nu te opri, luptă şi învinge.

*

Iubeşte, trăieşte, urăşte şi luptă... Şi dacă n-ai biruit, ai iubit, ai trăit, ai urât şi te-ai luptat.

«Adevărul literar şi artistic», an. XIII, nr. 693, 18 martie 1934, p. 3.

*

Toate comediile vieţii noastre obşteşti purced de la absenţa totală a cărţii, menită să îndrepte toate diformaţiile sufleteşti provenite dintr-o educaţie silnică.

*

Cartea şi şcoala concentrează experienţa adunată lent în sute şi în mii de ani şi ele pot să dea, în douăzeci de ani de studii bine întrebuinţaţi, o cultură suficientă binelui social.

*

Timpul cărţii, care n-ar trebui să sfârşească niciodată şi care la oamenii de cultură este într-adevăr fără sfârşit, nu

trebuie distrat şi pierdut. O facultate a noastră asupra căreia nu insistă educaţia îndeajuns este răbdarea, răbdarea purtată ca o datorie aspră, dar ca o datorie mântuitoare.

Text rostit la Radio, în august 1934.

*

Dintre toate cărţile cea mai veche carte şi cea mai răspândită, în toate limbile, cu o literatură scrisă şi chiar în limbile aproape nescrise, ale triburilor din junglă, singura carte, care nu e considerată ca o carte, este cartea cărţilor, Biblia.

*

Biblia nu are ceea ce se cheamă cititori. Biblia are numai ascultători şi supuşi. Caracterul de solemnitate, împrumutat de la prestigiul misterios al cultului, face din această carte un obiect, ca de aur şi de argint, liturgic. Publicul, din oraş, de la Mare şi de la munte, nu o poartă în buzunar şi în geantă, ca să o citească în vagon, pe vapor şi la răscrucea potecilor de piscuri, unde alpiniştii se opresc la odihnă. Toată lumea lasă Scripturile, numite din pricina unicităţii lor sfinte, în altarul bisericii, închise în scoarţe grele şi catarămi de metal – sau le ascund într-un dulap fără cărţi, deosebit, ca pe o relicvă sau amintire... Pentru că toată lumea crede că e ceva în Biblie, bun de pus deoparte, o avere sufletească sau o gingăşie neturburată şi nimeni nu se socoteşte destul de apt ca să o răsfoiască, bănuind că înţelesurile ei sunt complicate şi că nu aparţin inteligenţei: substanţă indiscutabilă, care este bine să fie păstrată izolat.

*

Biblia la noi nu a devenit civilă: ea a rămas bisericească.

*

Biblia nu este o carte de propagandă, scrisă în vederea unui termen şi a unei reguli sufleteşti. De-a lungul paginilor ei şovăie şi şchioapătă admirabila nedumerire a melancoliei umane, cercetându-se omul sufleteşte.

*

Cântarea cântărilor e mai puţin şi în acelaşi timp mai mult decât *Paul et Virginie*; e povestirea lui Werther şi a

Lottei – şi este permis să bănuim că Goethe şi Bernardin de Saint-Pierre s-au inspirat din *Cântarea cântărilor* când au scris, fiecare, în sensul preferinţelor lui, acele două gingaşe romane suave care au rămas în literatură. *Cântarea cântărilor*, cu tragedia ei adevărată peste oameni, peste timpuri, peste simţuri, transpare în *Luceafărul* lui Eminescu, realizatorul integral şi incomparabil mai subtil al dragostei fără loc şi scop.

Text rostit la Radio, la 7 septembrie 1934.

*

Când se va cunoaşte sudoarea, cum se cunoaşte sângele, în misterioasa subită colaborare a glandelor abia descoperite, poate că terapeutica şi psihologia vor avea la îndemână un criteriu nou de adâncit şi parcurs. Sudoarea frunţii, pe care n-au găsit-o cei dintâi cărturarii, e o sudoare; sudoarea palmelor e altă sudoare. Fiecare organ cu sudoarea lui. Dar fiecare sudoare cu mirosul ei. O anumită sudoare, extrasă din lenjeria unei dansatoare în laborator, injectată la şobolani şi cobai a dat moarte violentă. Era sudoarea satisfacţiei sau a dorinţei.

Tot sentimentul cu sudoarea lui. Un nas mecanic cu subtilitatea invariabilă va putea să deosebească în sudoare un miros pentru fiece emoţie. Ai băgat de seamă, frumoaso? Tu faci o baie generală şi câteva băi parţiale pe fiecare zi. Parfumele delicate se aliază agreabil cu aroma ta particulară, dacă eşti blondă ca strugurii, roşcovană ca tutunul sau neagră, culorile împărechindu-se şi ele cu culorile lor, înainte ca trandafirul, liliacul, garoafa şi ambra să-şi aducă o picătură de nard artificial. Însă de ce miroşi tu pe neaşteptate a şoarece sau a mucigai? Ce s-a întâmplat în sânul tău că a putut filtra sudoarea ta un centimiligram mai mult decât de obicei, strecurată prin dopul sigilat al uneia din fiolele minuscule ale farmaciei ascunse?

Te-ai supărat? Te-ai speriat? Îţi este frică? Inima ta bate mai tare. Nu vrei să aşteptăm răspunsul fiziologiei? Ieri ai mirosit a vultur şi azi miroşi a cerb: miros senin, miros de înălţime. Logodnică, tu îţi iubeşti mirele astăzi. Păstrează-ţi mirosul netulburat...

*

Mie, iarna nu-mi place să învăţ, pentru că mă dau cu sania pe zăpadă. Vara nu-mi place să învăţ, pentru că mă dau cu bicicleta. Seara nu-mi place să învăţ, pentru că mi-e somn. Dimineaţa nu-mi place să învăţ, pentru că dorm până la zece, când mă întorc pe cealaltă parte. La prânz mi-e foame. După-prânz, mă întind. Toată ziua şi în toate timpurile am ceva de făcut...

M-aş înscrie în disciplina lui Baruţu. Îmi plac dogmele şi-mi place mai cu seamă sinceritatea lui. Doctrină lapidară: «Vreau să nu fac nimic».

*

Principiu: todeauna curat şi îngrijit. Poate că ai să cazi pe drum şi celor ce te vor ridica şi vor dezbrăca stârvul tău le eşti dator să nu-i scârbeşti.

*

Tu n-ai să crezi că literatura e viaţă înregistrată. Literatura e altceva, sinteză de viaţă, cu sau fără viaţă. Industria procedează artistic, făcând cauciuc din petrol şi din lumină salpetru. Strămutarea materiei prime e o artă şi o industrie de ingineri mulţumiţi cu foarte puţin. Nu iei mătura şi o pui în fereastră.

Viaţă cu vorbe egal nimic. Vorbele au viaţa lor şi numai genul lor de viaţă fac cazna să scrii o pagină bună, dacă o singură pagină bună poate fi scrisă într-un vec de om.

*

Îndată ce se naşte viaţa, vine şi musca şi dacă vine musca şi muşiţa a venit.

*

Ce-o fi voit, s-au întrebat spectatorii, acest actor care purta atât de bine smochingul şi fracul şi care pe lângă un dulap de costume avea şi o garderobă completă de idei, plus câteva suplimentare?

Fostul numeros personaj a rămas pe neaşteptate, într-o duminecă, fără costum nou. Când a putut să uzeze, ca să înceapă atât de repede să cârpească? Un vierme i-a mâncat

nasturii şi, schimbându-şi rând pe rând pantalonii, a stat în cămaşe personajul. Şi-i mai rămăseseră şi hainele mici, statuia lui crescând până dincolo de toate măsurile croitoriei. Stofa de un metru treizeci, lăţime, nu l-a mai ajuns şi s-a simţit nevoia de o nouă fabrică de postav, pe noile lui dimensiuni. Când s-au putut rupe atâtea modele importate?

Personajele normale dormeau; natura lui, complicată cu nelinişti şi pasiuni secrete, umbla prin carierele Suburrei şi purpura lui de Messalină se tocea pe saltelele de paie şi coceni. Escalada balcoane, burlane, medita cu mâţele pe acoperişuri, se pitula cu guzganii în canalizări. Din *Hamlet*, reţinuse metoda asasinatului prin ureche. Jiletca fiecărui costum nou, îmbrăcat seara şi aruncat dimineaţa, avea într-un buzunar flaconul lui cu patru picături de otravă, rafinată până la consistenţa şoaptei. El ucidea un om cu două cuvinte strecurate în timpan. Aşa jigăritu-şi-a, acest elegant al varietăţii, toate deghizamentele lui.

Pe cel din urmă şi l-a încercat acum câtva timp şi, fiind numai înseilat, costumul s-a desfăcut şi a lăsat să i se vadă organismul, pânza de sac, mucavaua pieptului şi scheletul uniformelor de odinioară.

Carnea trece, casele rămân.

*

Caută, domnule profesor, să guşti adânc lauda, gloria, vanitatea şi sucurile bune ale pământului. Scrie, publică, vorbeşte, conferenţiază, călătoreşte.

Desigur, câteva mădulare au fost chiar cu dumneata trădătoare şi s-au retras de la banchetul, care nu a putut să te sature bine nici atunci când participai întreg şi desfăşurat şi ocupai douăzeci şi patru de tacâmuri şi scaune la un prânz, plătit în cinstea glorioasei deşertăciuni. Ţi-au mai rămas, vai! cele din urmă. Ele mai pot suplini, în vedere unui efect subaltern, pe cele defuncte. Eşti o jumătate de cimitir, dar eşti şi o jumătate de menajerie. Asaltează zăbrelele, cere ciolane şi le sfărâmă, suge măduvă multă, îmbată-te cu grăsimi şi fă-ţi şi o statuie. Dar te rog să te grăbeşti.

Căci după ce vei muri, a doua zi nimeni nu-şi va mai aduce aminte. Şi amatorii de morminte ilustre te vor părăsi, nemaiavând ce exploata dintr-un mormânt. L-ai exploatat tot dumneata şi pe el, până la fund.

*

– Mătură curtea, Axinte.

– Am înţeles, să trăiţi.

– Mi se pare că o se ne cam învoim amândoi... Ai făcut armata?

– Am înţeles, să trăiţi.

– Iar ai umblat haimana şi iar ai venit beat

– Am înţeles, să trăiţi.

– Ştii ceva? O să te dau afară.

– Am înţeles, să trăiţi.

*

Când ţi-ai luat însărcinarea, de la natură, să porţi şi de grija altuia decât a uscatului tău personaj rafinat, încetează toate drepturile sterilităţii. Nu mai ai voie să citeşti, să scrii, să zăboveşti, să cânţi şi să speculezi decât cu autorizaţia copilului care doarme, şi a mamei pe care o doare capul. Ţi-a căzut creionul, ai strănutat, s-a mişcat un picior de la scaun: trei calamităţi. Nu e voie să tuşeşti, e interzis oftatul, recriminările sunt inutile.

Rabdă. Ai parvenit la dreptul sfânt: fabrici omenire. Şi dacă rolul de erou onest al cărţii de Citire îţi displace, atâta pagubă. Te-am rugat eu să te însori şi să intri în rândul lumii?

*

Desenul de contur al Augustinei făgăduieşte. Ochii ei negrii ascund un foc adânc. Gura ei de o plastică înaltă ştie să surâdă catifelat. Culoarea de creolă a obrazului, a grumazului şi a braţelor grele, mâinile fără oase, coapsa zveltă, umărul puţin întors, ca al unei statui care se uită îndărăt ca până în sculptura greacă, fac din Augustina o prăjitură a poeziei, şi fiecare crâmpei din ea are ceva de spus la ureche.

Augustina e o mincinoasă şi trupul ei o vulgară escrocherie a naturii. Nimic din ce a făgăduit nu poate să ţie. În

peizajul ei frumos, cu cărările presupuse tari, potcoava intră ca într-o mocirlă şi se înnămoleşte. Vânătorii călări care au fost minţiţi să caute cu săgeata vulturii albi în stejari se grăbesc să o ia la fugă înapoi. Ramurile sunt decorative şi păsările din ele împăiate.

S-au păcălit o sută de arcaşi. Augustina îşi continuă jocul şi a rămas cu el. Cavaleri şi bărbaţi însuraţi şi taţi de coconi, vânătorii s-au păcălit câte o singură dată, dar au rămas tributari. La încrucişarea drumurilor, Augustina cere vamă şi redevenţă, şi i se plăteşte. Fiecare trecător prin pădurea ei de hârtie şi câlţ e consacrat unicul şi singurul şi constrâns să-şi recunoască păcatul de seducător în abonament. Augustina are o sută de abonaţi ai unui lot care nu a ieşit niciodată şi o sută de abonaţi plătiţi. Mere picturale, prune de pegamoid, păpuşe de gumă, inimă de cârpă: cinci sute de mii de talanţi venit.

*

Fără dragoste, nu se face nimic, nici bucătărie bună,

*

Fă-ţi în fiecare dimineaţă un suflet insignifiant şi o naivitate de şcolar începător; ca să-ţi păstrezi proaspătă curiozitatea. Citeşte cărţile pentru micile inteligenţe, repetă aritmetica şi ia-ţi un caiet cadrilat.

În locul profeţilor adevăraţi incomozi, sunt primiţi profeţii de aventură, în pijama. De ce să alergi după idei care te pot răni? De ce să rupi cu trecutul, cu apartamentul şi cu radiatorul? Izbutesc, sunt om de stat; nu izbutesc, scot o revistă ilustrată cu publicitatea asigurată.

*

Răscolit, focul arde mai viu.

*

Rămăsesem în anticamera medicului singur, examinând biblioteca, autografele pe fotografii ale bolnavilor, bronzurile, tablourile, vasele de flori, recuzita obişnuită a sentimentului de admiraţie şi recunoştinţă. De hârburi se leagă o intervenţie fericită şi ele slujesc, după primejdii, la

escamotarea datoriei de a plăti, refugiată într-un sentiment şi într-o momâie bloc de vitrină, inestetică şi inutilă. Bolnavii devin deodată ruşinoşi. Numai cutezând să ofensezi pe doctor cu un pachet de bacnote şi să-i aduci aminte scadenţele lui personale, vizitezi magazinele industriilor, special create pentru exprimarea în materiale vizibile a simţămintelor pure, şi dintr-o mie de nimicuri alegi pe cel mai ieftin, mai mare şi mai antipatic. Ca să nu treacă de-a dreptul la pod, din pricină că bolnavul, înviorat de cadoul făcut, îşi îndeseşte vizitele, mai ales după însănătoşire – o migrenă trecătoare, un coş apărut subt bărbie, suferinţe de ale lui sau de ale unuia din casă, suferinţe mici, evident, dar implicând onorarii, la un medic care n-a primit cadoul – omul de ştiinţă le lasă în vestibul, ca să stârnească gustul artistic al clientului încă nevindecat.

Când m-am întors să-mi reiau locul în partea opusă a camerei de aşteptare, de unde pornisem către bibliotecă, îngheţai. Eram consternat, stupefiat şi, n-aş putea să ascund, înfricoşat. Fără să ştiu, la spatele meu, venise şi aştepta un animal uriaş, care nici n-am avut vreme să văd că era un câine. Ochii lui lăptoşi, ca zerul vânăt şi stropiţi cu o culoare pestriţă, repetată pe toată blana lui de sârmă – atât am văzut – erau aţintiţi în ochii mei.

Necunoscând psihologia şi temperamentul, m-am încurcat şi am rămas aşa. Câinele m-a fixat adânc şi eu îl priveam descurajat, o bucată de vreme. Îmi trebuia un dialog şi trebuia să-l confecţionez. Mă gândeam. Ce puteam să-i spui, ca să mă înţeleg cu el? Să-l mângâi, nu ştiam ce se putea întâmpla.

«Nu te mişca», mi-a sugerat conştiinţa, deocamdată ca o povaţă de abecedar, care în orele de primejdii se impune ca un breviar al existenţei. Nădăjduiam că se deschide o uşe şi că apare doctorul în camizonul lui profesional; un zgomot de canule lent arată că operaţia din interiorul cabinetului era la început şi că nu era nici o grabă. Ce-i de făcut cu acest indezirabil şi incomod personal? m-am întrebat.

Nu era o vedenie, era o realitate. Mi-am dilatat ochii şi i-am verificat. «Nu da prea mult din pleoape, a continuat

să mă învețe abecedarul, și mai ales nu schimba poziția capului. Să nu sară la dumneata.» La vârsta la care mă găseam, abecedarul devenea cu mine politicos. «Numai să nu mă latre, mi-am zis... Câinele ăsta trebuie să aibă o voce de bariton. Nu numai că mă poate speria pe mine, dar să nu se întâmple ceva în camera consultații. Să nu se rupă vreo seringă, să nu se frângă vreo canulă în client.» Sunetele ce veneau din cabinet evocau manipularea de instrumente lungi și subțiri de sticlă, ca și cum se împachetau cu băgare de seamă, pentru o expediție depărtată, fine țevi de cristal, fragile ca macaroanele și ambalate cu vată de celuloză.

Succesiunea treptată a primilor fiori, care se succed automat și de calibru egal, dete loc pauzei de contact moral. Am putut lua posesiune de forma câinelui, care mi se păru mai redus și de culoarea lui, puțin practicată în natură, de iască, împușcată cu pete cenușii. Figura câinelui, care nu se mai poartă la oameni, în bărbierie, de cel puțin treizeci de ani, era cu barbete, în stânga și dreapta botului, încâlcite cu o mustață cărămizie. Avui o ușurare și o reminiscență pioasă: câinele semăna cu portretul unchiului meu, care a fost un om tare bun. Cu o expresie ca asta, nu se poate să am de a face cu o brută, cu o bestie, cu un monstru. Și aștept senzații noi.

Fără să mă mișc nici din loc, nici din atitudinea mea fizică încremenită, e adevărat că nici personajul, îmbrăcat ca o capră și impenetrabil ca un sfinx, nu-și schimbase nici cu un milimetru linia de contur. O muscă m-ar fi salvat. În anticamera medicului nu era nici o muscă. Toată problema era să mă transport la locul meu, în fotoliu, unde aș fi putut să fiu atacat numai din față. În acest raport dintre doi adversari te poți apăra. Lângă jețul de piele, pe care șezusem, se găseau la rigoare și câteva proiectile, grămădite pe o masă: Leda de nichel, Beethoven de cositor patinat, bustul de biurou al lui Schiller și monumentul Libertății Statelor Unite. Ar fi fost și doctorul mulțumit să se scape de această camelotă și – cine știe? – poate că, de pildă, Amorul și Psicheea, reprezentate în metal ductil și gol pe

dinlăuntru, ar fi câştigat în complicaţiile lor artistice o atitudine nouă favorabilă, trântite cu putere de parchet.

Tocmai atunci, va să zică după douăzeci de minute de încordare, coada scurtă a câinelui, deschisă ca degetul mare uman, începe să se mişte ... Câştigasem partida. Şi trecurăm la o variantă. Nu se putea inaugura o situaţie nouă, fără un discurs.

– Bine, măi, ticălosule, iartă-mă că-ţi zic aşa. Dă-mi voie, fiindcă mi-am venit în fire, că mă desparte de ceremonialul de mai înainte. Dacă erai un blajin şi un sentimental, de unde aerele acelea eterne şi marmoreene? De când mă ţii într-o strictă expectativă, funcţiunile mele interne s-au modificat. Nu mi-a mai rămas în gură o picătură de scuipat şi mi s-a uscat gâtlejul ca un pergament. Pentru ce? Ca să văd în sfârşit că vrei să te joci cu mine şi că mă apuci amical de pantaloni.

*

Ca să ştii cine a fost Loubet, trebuie să cauţi. Ca să ştii cine e Balzac, tragi din bibliotecă o carte. Felix Faure şi-a scăpat numele de uitare murind în buduarul unei cucoane măritate, care nu era soţia lui. Dacă murea la el acasă, nici atât nu rămânea viu, adică grăit, din prezedenţia lui. Cine a fost, domnule, Faure? Dar cine a fost Anatole France?

Vlad Ţepeş a lăsat imaginea furcilor, care-i literară, iconografică şi ilustrativă. Mai mare decât Vlad, Ştefan al Moldovei trebuie căutat. Timpul vrea să lase răspunderile celui care l-a trăit fără o crisalidă transpusă în basmul literaturii.

Monoclul de smarald l-a mântuit pe genialul Neron sceleratul de moartea totală, în planul operei de artă, al faptului, al mitului, unde virtutea şi crima cad de acord.

Dacă n-ar f fost bătut cu pietre de cetatea lui, archidiaconul Ştefan se pierdea. Pavel are Minunea din Drumul Damascului. Personalitatea lui Crist rămânea, fără răstignire, necunoscută şi obiectul artistic al Noului Testament ar fi lipsit. Rasputin a mâncat o împărăţie. În urma vulgarului călugăr, original puternic, împăratul Niculae, pe care l-a dominat, a rămas ca o stafie de buzunar.

*

– Cum te cheamă? Eu îți zic Toma și nepotul meu îți zice David.

– Mă-mă cheamă și-așașa și-așașa: și Totoma și Dadavid.

*

Când maestrul răcnește și-l ia la palme, el zice «Mi se pare că v-ați cam supărat».

Când maestrul s-a îmbrăcat: «Ce bine vă stă!»

Când maestrul se scoală: «Vă găsesc mai tânăr».

Rezultate: un subsecretariat și trei consilii de administrație.

*

Sanatoriu.

Simplă operație de hemoroizi. Bolnavul cu lumbii umflați exagerat oftează pe șezlong. O doamnă cu părul creț, compact ca un burete, îi face vânt de primăvară cu evantaliul japonez, lângă calorifer.

Familia celuilalt cere să vadă apendicele, care a fost aruncat în canal: îi aparține, e ceva din ea. I se aduce un apendice de om bătrân, operat, din fericire, atunci. Zâmbetul de satisfacție al proprietarilor mistificați. Ca să fie admirat din pat, de mai multe ori pe zi, apendicele unchieșului e atârnat la fereastra tânărului, pe din afară. Sunt zece grade subt zero și fostul organ se leagănă pe sfoară.

Azi-noapte a dispărut, mâncat de o cucuvaie.

În sala mică, a murit o femeie subt cloroform.

În sala mare, felicitări pentru operație fericită.

*

Un advocat și-a făcut un cap «interesant» Și-a făcut o chică, și-a făcut o barbă, un palton cu croială istorică, o cravată cu aripi și pe vârful capului a pus o pălărie mică. Câtva timp și-a purtat barba pe dreapta și câtva timp la stânga și s-a hotărât, confruntat cu oglinda, să și-o poarte la mijloc. Nasturii cei mai mari îi spânzură la piept ca niște medalii. Dintr-un buzunar iese o carte, dintr-altul jurnale.

Încălţămintea se reazimă pe un toc înalt. E distrat din răsputeri şi adept al «dezordinei artistice».

Şi toată această instalaţie, ca să transporte subt braţ un ghiozdan cât un geamantan, de treizeci de kilograme, de care e nedezlipit.

*

Domnul Demeter era un pensionar remarcabil şi un om bine crescut. Când s-a logodit, acum cincizeci şi cinci de ani, şi-a pus numeroasa lui familie în curent cu evenimentul, prezentându-se cu un buchet de crizanteme tuturor fraţilor, surorilor, verişoarelor, în oraşele unde rezidau şi alegându-şi de preferinţă duminica. I-au trebuit treizeci şi două de duminici ca să-şi epuizeze relaţiile de familie, cum zice el.

Venea de la gară în redingotă şi declara cu solemnitate:

– Mă căsătoresc. Iubesc o domnişoară engleză.

Şi pleca numaidecât. Vizită de strictă ceremonie.

Domnul Demeter poseda un sac de expresii alese. El zicea: «Societate distinsă», trăgându-se de jiletcă şi modificându-şi atitudinea umerilor. «Un domn care dispune» şi tuşea încet; adică: dispune de o avere importantă. «O persoană onorabilă»se raporta la un domn îmbrăcat în negru şi cu gulerul rigid.

Povestindu-i-se că un advocat s-a sinucis, el a întrebat:

– Era doctor în drept sau numai licenţiat?

– Aţi citit, a întrebat el odată, animat, ce s-a întâmplat în Franţa?

– În Franţa? N-am citit nimic.

– Învierea mortului de acum trei mii de ani?... E foarte interesant. Să vă arăt gazeta.

Domnul Demeter citea ziarele în felul lui. Deschidea pagina cu orgoliul unui descoperitor.

– N-ai văzut că e o reclamă de cinematograf?

– A! va să zică, reclamă de cinematograf? zice domnul Demeter.

– Şi lucrul s-ar fi petrecut în Egipt, nu în Franţa.

– Va să zică, nu s-a întâmplat în Franţa? zise domnul Demeter. Credeam că era în Franţa.

– Ceva mai mult, nu e vorba de nici un mort...

– Am înțeles. Va să zică, nu e vorba de nici un mort, zise domnul Demeter.

La moartea mamei unui cunoscut, care era foarte abătut, domnul Demeter a avut o frază de consolare:

– Nu înțeleg să decedeze cineva cu un venit așa de frumos.

*

Trezită de medic din cloroform, Lia își dete seama că a născut un monstru. Copilul era cocoșat. Așteptase nouă luni pe Făt-Frumos, hrănind în pântec un crocodil cu spinarea ruptă. «Nu se poate, doctore!», striga plângând deznădăjduita mamă. În scutecele lui de olandă cu horbotă bogată, nefericitul prunc sta ca un bătrân, pe gânduri, la un ghișeu. O viață începută cu milă: o viață întreagă.

– Băiat! cum ați dorit, zise medicul, silindu-se cu un surâs artificial să-și înlăture complicitatea, de care disperarea naivă a tinerei soții îl făcea răspunzător. «E al doilea cocoșat pe care-l acușez într-un an», își zise medicul, plictisit.

Noul-născut avea capul lunguieț în creștet și bărbia absentă, ca la pești. Păros ca un dihor, blana îi ajunge până la sprâncene, de care o separă o frunte de un deget. Tot ce părea viu și nou în scheletica lui veștedă făptură era licărirea ochilor profundă.

– N-am mai văzut ochi așa de frumoși, zise doctorul, la nici un copil. Și am făcut până acum trei sute cinci.

«Revista Fundațiilor Regale», an. I, nr. 11, noiembrie 1934, p. 253-254.

*

Copistul și vistieria

Când un domn ministru de Finanțe iubește pe scriitori și artiști și o declară, trebuie numaidecât să se întâmple ceva, ca să se confirme sentimentul. Există un fel de a gândi financiar de stat, o logică a portofoliului, un vocabular de rubrică și de tezaur. Dacă ministrul te iubește,

trebuie să vezi cum te iubeşte, cu cât la sută plus dobânda, şi să nu-ţi iei înţelesurile din limbajul şi lexicul curent. De obicei ministrul uşurează încărcând şi dă deficitul excedent. Trebuie să bagi de seamă să nu te strângă pe inima lui prea tare, căci s-ar putea din dragoste să te sufoce şi, fără să pierzi mai mult decât o viaţă, vezi că n-ai câştigat nimic. Sunt bărbaţi de stat, care te pupă şi în opoziţie şi la guvern: păzeşte-te! Pupat nemotivat. Nici de ochii tăi frumoşi nici de vreo ţinută a gulerului şi a cămăşii, afară din cale de curate, nu poate fi justificat. El te pupă orişicum, şi cu ceafa hainei negre unsuroasă şi cu un firicel de gălbenuş de ou rămas în mustaţă. Dar să nu-ţi vină să-l întrebi? «De ce mă pupaţi?» căci îţi poate răspunde: «Te iubesc şi te admir».

«Bilete de Papagal», nr. 2 (479), 3 iulie 1937, p. 29.

*

Artistul e un ins dublu, un zămislitor şi un consumator. Cel de al doilea trăieşte pe zi douăzeci şi patru de ore; cel dintâi, din când în când. Dovadă că din o mie de poezii ale unui poet, nouă sute nouăzeci li nouă sunt rele şi trebuie eliminate, cu abstracţia vanităţilor literare. E o chestiune de decenţă.

«Curentul Magazin», an. I, nr. 3, 23 aprilie 1939, p. 8.

*

Munca scriitorului există totdeauna. Pe această muncă nu se poate întemeia gospodăria consumatorului; e munca Demonului de chintesenţă.

Ib. p. 9.

*

Starea artistului este comparabilă cu starea dragostei: fără stare nu se poate concepe. Dragostea profesională se practică la casa de toleranţă şi se cheamă prostituţie. În poezie artistul nu se prostituează. Prostituarea lui începe atunci când industrializează imponderabilul, atunci când îi vine să creadă că îngerii pot să fie afumaţi, storşi de icre şi serviţi în unt. Artistul s-a ferit în toate timpurile să suge-

reze ucenicilor lui funestul cinism că arta ar fi altceva decât o profetică suferință și că ar putea să fie fabricată ca o marfă.

Ib., p. 9.

*

Femeia a inspirat pe Crist, pe Goethe, pe Dante, Da Vinci – și i-a născut... Ea e mama noastră a tuturora... Jertfa ei ne-a dat o bravură, legănarea ei ne-a dat o duioșie, lacrimile ei ne-au făcut delicați și buni.

Ib., p. 9.

*

Munca nasului în manuscris și cărți dilată longevitatea, ca să dureze cât mai mult corvoada, căratul cu spinarea, pe genunchi.

*

Trebuie să lucrezi mereu, mereu, toată ziua, toată noaptea. Să-ți intre deprinderea în sânge. Să simți un gol când nu te găsești în ceasurile de lucru, în atelierul tău. Să te scârbești de tine dacă te surprinde timpul, fără un program, la un banchet, la teatru. Să ajungi la suprema necuviință refuzând cu melancolie o petrecere, o invitație, o conferință. Să nu te mai oprești, să muncești, să te gârbovești, vită intelectuală...

Căci iată ce se întâmplă. Fecioarele umblă pe întuneric șovăind în văzduh cu candelele lor aprinse: o candelă, o scânteie. Și pot să nimerească o dată la mansarda ta și să nu te găsească. Ele trec o singură dată. Dacă nu le aștepți și dacă au venit o dată și te-au găsit, poate că mai vin o dată, poate că mai vin de multe ori, și se învață cu tine. Le-ai auzit șoptind? Au spus așa: «Nebunul ăsta e todeauna la masa de lucru. Haidea până la el. Lampa lui e nestinsă.»

Șapte bătăi în ușă.

Poftiți, domnișoarelor fecioare...

A doua zi se va spune în oraș că poetul confuz, intimidat și peltic de-atâta slavă, are talent.

«Adevărul», an. LXI, nr. 16730, 30 noiembrie 1946, p. 1.

*

Limba scriitorului e condeiul şi graiul lui e cerneala.

«Scânteia», an. XXV, nr.3669, 8 august 1956, p. 2.

*

Atelierul unul scriitor e obligatoriu să fie prevăzut cu vatră. Se aruncă-n ea cel puţin trei sferturi din manuscrise. Ce iese din văpaie trebuie mistuit în văpaie.

*

De-abia după ce ţi s-a tipărit o carte, îţi dai seama, dacă nu preferi că te minţi, cât de proastă.

Nivelul pe care te-ai muncit să-l ajungi rămâne de obicei dincoace de schimbarea literei scrise în text de plumb. Poţi fi mulţumit cu puţin?

*

Dar, după orice carte rămâne şi mângâiere. Sprânţa, de la care nu poţi abdica. O carte viitoare, mai bună.

*

A scri nu e un divertisment. Mucenie, răbdare, abnegaţie şi multe renunţări.

*

Datorie. Trebuie să fii cu sineţi riguros, sever, exigent, şi să nu-ţi acorzi concesii. O singură consimţire la banal te-ai pierdut. Unui artist, care nu-i un samsar de cuvinte şi de titluri, beneficiul înfumurării şi semeţia îi sunt interzise.

*

Dacă nu se industrializa şi literatura, unui scriitor i-ar fi fost de ajuns o singură carte pe toată viaţa, cu condiţia să fie concentrată până la rocă şi cristal.

Îndeobşte cristalul întârzie în cuptor, cenuşe. Treaba coşarului critic să deosibească.

*

Un manuscris te interesează atâta vreme cât îl munceşti. Pentru strădanie, nu pentru el şi nu pentru tine.

*

Răspunderea scriitorului nu e uşoară. El răspunde faţă de onoarea limbii, care nu-i a lui. Răspunde mai ales faţă de vocaţie, care nici aceea nu-i a lui. E un blestem: cine s-a jucat cu impalpabilul şi diafanul, şi le izmeneşte, se descompune.

*

Trebuie să ştii să şi displaci, nu numai să faci plăcere. Tot în da şi niciodată nu, prosteşte.

*

Când începi să mânjeşti hârtia pură, gândeşte-te bine ce faci. Te-ai angajat pe viaţă.

*

Nu te odihni. Nu adormi. Trebuie să fi nou mereu şi incandescent.

*

Nu apuie soarele întru trândăvia ta.

*

E talent şi e simili-talent. Sunt caractere şi javre. Faci şi tu ce vezi la alţii şi eşti satisfăcut. Din prostituare reputaţia poate trăi şi câteodată mai bine decât cinstită. Satira spune că mai întodeauna.

*

Are şi plagiatul nuanţe. Tiparul e binevenit pentru multe merite culturale.

*

Eram odinioară vreo douăzeci de tineri dulăi de presă şi literatură, cu Ion Slavici la închisoare. El avea vreo şaptezeci de ani şi, pe când junii jucau birlicii şi câte unul trişa sistematic, Slavici scria zece ore pe zi, între flacăra de spirt fierbându-şi supa de zarzavat, şi călimară. Seara, ne citea câteva din paginile scrise în limba lui, fiecare scriitor având un ghiers deosebit. Mi se pare că asta se cheamă stil, adică sinceritate.

*

Îndrăzneşte. Lasă-te în voia simplă a glasului tău, ca mierla, ca sticletele, ca rândunica şi ca piţigoiul.

*

Că izbuteşti sau nu să-ţi duci pagina la capăt e ceva. Dar e altceva mai cu seamă, că te-ai silit să izbuteşti indiferent de rezultat.

*

Un scriitor are noroc. Altuia i se refuză. E ca o făcătură: aci răspundere n-ai.

«Viaţa românească», an. XI, nr. 1, ianuarie 1958, p. 20-21.

*

Cuvântul *vers* nu e românesc. E împrumutat. E o potriveală a rimei. Eu n-am conceput vers fără rimă. Cu toate că Verlaine vorbind de rimă a spus: *«ce bijou qui ne vaut pas un sou»*. Această bijuterie care nu face două parale. Asta n-a împiedicat pe Paul Verlaine să practice versul cu finalitatea în asemenea bijuterie. Nu ştiu versul alb, e o proză încâlcită de obicei, evident că a scri fără ritm şi fără rimă e să faci o proză oarecare. E mai uşor, desigur, să scrii fără potriveală decât cu potriveală. Scapi de-o greutate şi baţi câmpii poeziei aşa cum îţi place fără nici o regulă şi fără ceea ce natura întreagă concentrează – ritmul. E un ritm – secolul, un ritm – anul, un ritm – ziua, un ritm – noaptea şi ziua. Totul este ritmat ca o necesitate a naturii. Primăvara intră în ritm, iarna intră în ritm şi toată literatura în versuri e un ritm pe care-l cere, am impresia, însăşi literatura.

M-a interesat todeauna versul mai mult decât proza. Cu toate că şi proza are ritmul ei şi proza poate să conţie tot atâta poezie câtă şi versul; după cum nici versul n-are todeauna poezie; este o formă de care te achiţi în adolescenţă. Versul e concentrat, versul nu dă loc la bălăceala povestirii de cele mai multe ori fără sens, sau cu un sens ştiut numai de autor.

Text rostit la Radio, în ziua de 5 februarie 1967.

*

Toți vorbim și scrim românește, dar cu aceeași ușurință uităm ce s-a scris cu mult înaintea noastră. Au fost pe vremuri mai mulți scriitori de bună limbă românească fără titluri, ieșiți din popor, dar cu o vădită vocație pentru literatură. Îngălbenind subt lampă sau la opaiț, ei au dat limbii românești frumuseți neîntrecute. Vechii noștri scriitori ne-au lăsat o limbă moștenire pe care nu știu dacă o merităm cu toții.

În marii noștri vechi cărturari se găsesc surse de inspirație care întrec vârtos și definitiv micile surse pe care le întrebuințăm noi astăzi.

Text difuzat la Radio, în ziua de 13 iunie 1967.

*

Semne și inscripții

Nu sunt niciodată mulțumit de un lucru făcut cu mintea, ca de un lucru făcut cu mâinile, oricât de comun. Să fie mâna mai aproape de suflet decât ea?

*

Preceptul «Caută și vei afla» e verosimil până la primul prag de intrare în problemă. De la el încolo se succed câteva uși din ce în ce mai înguste și mai închise.

*

Poeziile nu conțin întodeauna poezie, proza putând să dea mai multă decât versurile unui poem de imprimerie.

*

Poezia e neîntreruptă și cotidiană. Atârnă de om să-și aleagă și să-și trăiască poezia.

*

Nu acoperi niciodată un lucru mai mic cu unul mai mare. Pune lucrurile apropiate prin felul lor laolaltă.

*

Răul e că tot binele sfârșește la netimp.

*

Câinii pribegi nu pot să fie trădați.

*

Păzeşte-te în tot ce faci, meserie, gândire, credință, de ostentația îngâmfării.

*

Nu dau un ban pe «artistul», pe «omul de ştiință» lipsit de linie de caracter, canalie sau lichea. Calitatea lor aparentă e o falsificare. De cele mai multe ori caut în «creator» omul.

*

Creierul ăsta e ceva monstruos. După şaptezeci de ani îmi aduce aminte brusc de un coleg din prima clasă de liceu, al cărui nume cântă ca un clarinet. Mai trăieşte? şi unde? şi cum?

*

Strămoşi, muncesc la diamantul graiului vostru ca să strălucească fără să se stingă.

*

Nu e de ajuns mormântul pentru unii, îngropați încă o dată, a doua oară în memoria contemporanilor.

*

Nu ruginiți! Mişcați-vă din ocolul vostru strâmt.

*

Cred că mai mult dragostea de limbă decât de literatură m-a determinat să scriu.

«Luceafărul», an. XI nr. 29, 13 iulie 1968, p. 6.

*

Poezia o trăieşte toată lumea, dar trebuie descifrată şi comunicată cititorului, care gândind colaborează cu scriitorul.

*

Inconştiență a prostiei.

Inconştiență a inteligenței.

Care inconştiență e mai funestă, a inteligenței sau a prostiei?

*

Ritmul şi rima, perfecţiune dificilă.
E preferabilă lapoviţa verbală.

*

Ce-ai făcut tu, ca să mă judeci?
Nu mă-ntreba ce-am făcut eu. Te întreb eu ce-ai făcut tu.

*

Rămâne sfertul din ce-ai fost.

*

Condeiule blestemat, m-ai dus până la orbire.
Ce ai cu mine? Nu-mi dai nici un răgaz.

*

Versul sugeră, – Proza spune şi povesteşte –
Versul mai concentrat decât poezia.

*

Fereşte-te, pe oameni să nu-i cunoşti de aproape

*

Satisfacţia speranţei meschine de a discredita în anonimat.

*

Lamentabila lipsă de talent, şi în calomnie, şi în bârfă.

*

Cât se miră oamenii, când au dat de un om!

*

Azi-noapte, pe tăcute, au înflorit caişii şi mă primesc cu ramuri de flori şi cu sărbătoarea livezii îmbrăcate în văluri de mireasă.

Teatrul Naţional, «Caiet – program», nr. 16, stagiunea 1972-1973, p. 4.

*

Exigenţi faţă de sine până la toleranţă.
Evitarea compromisului cu sine.

Aruncarea manuscriselor multe la coş.

Aşteptarea negrăbită. Răbdarea.

Constat că tineretul nu face prea mult uz de asemenea îngrădiri.

Îndoială continuă asupra calităţii rezultatelor muncii personale.

Nu-ţi face concesii.

Să le placă munca, penibilă adeseori, a condeiului.

Evitarea facilităţii.

Întâi trebuie să ne intereseze lucrul, în timp ce ne găsim în atelier,

Că iese bine sau prost, răspunde lipsa ori prezenţa talentului.

Talentul e dragoste de meserie. Îl ai sau nu. Există şi un cabotinaj al scriitorului. Păzeşte-te de el. Adorarea de sine duce la sterilitate.

Cu cât izbuteşti să faci mai bine cu atât îţi eşti dator sforţări mai mari şi umilinţă mai multă.

Respectul faţă de public, singurul criteriu temeinic.

Metoda mea de a scri: fiecare manuscris de carte l-am aruncat de câte două-trei ori în foc. De aceea întârziez mult fiecare publicare.

Dacă totuşi am tipărit câte o carte, care nu-mi place niciodată, este de frica scadenţelor editoriale care trec de obicei de câteva ori peste termene, fără să le onorez. Scrisul e lucrul dracului, spunea cineva. Te apucă atunci când vrea dracul, ca dragostea. O dată vine inspiraţia, nici când vrei, nici când te-ai obligat. În scriitor stau doi indivizi alături: artistul şi omul de onoare, care-şi calcă fără să vrea cuvântul. Aceşti doi inşi te tortureză: unul vrea şi altul se împotriveşte.

*

Manuscrisul mai trebuie să fie pus să se răcească un timp, două, trei timpuri şi recitit. Numai atunci îţi dai seama câte prostii ai putut să scrii – mai cu seamă litera tipărită ţi le semnalează şi atunci nu mai ai ce face. Pe patul de moarte Balzac şi-a întrebat medicii câte luni mai avea de trăit, ca să distrugă jumătate din romanele lui.

Aşa că nu-i de glumit cu condeiul. Cine se joacă de-a condeiul îşi plăteşte jocul scump. Plăcerea de a scri e dublată de tragedie.

*

Viaţa privată a scriitorului am spus odată că nu interesează ci numai opera lui. Dacă ar interesa aceasta mai puţin şi viaţa privată mai mult, atunci ceea ce interesează e calitatea lui de om nu de scriitor, mai prost decât viaţa lui şi asta face parte din biografiile oamenilor pur şi simplu.

Mă raportam la bagajele care aglomerează contextele critice.

Însă viaţa scriitorului interesează foarte de aproape când e viu şi încă neexprimat procesul cu posteritatea. Interesează foarte, foarte mult, căci dacă după moarte singură opera trăieşte, în timpul vieţii i-o ia înainte caracterul, care nu se poate da ca după o pavăză după operă, încă supusă îndoielii.

«Manuscriptum», an. VII, nr. 2, 1976, p. 42-44.

*

Poporul nostru, norocos şi privilegiat în toate, dispune de un aşa-numit folclor, neasemuit de frumos şi de variat, în proverbe, în cântece, în dansuri, în poezie şi poveşti, în scobirea lemnului şi a pietrii, în scoarţe şi cusături, la care răspund frumuseţea lui chipeşe, de om şi de femeie – şi toate frumuseţile de limbă, de aspecte şi de o substanţă mitologică (nostalgică) nevăzută, dar dovedită cu infinite belşuguri; operă a unui neam, care, zămislându-şi icoanele vieţii şi ale reveriei, nu ştia să scrie şi să citească, în totală ignoranţă. Cultura îi e înnăscută, indiferent de dicţionare şi lingvism, care de-abia încep să i-o studieze. Această cultură de inculţi va da lumii, da! o epocă nouă din ce în ce mai apropiată. Criteriul zvârcolirilor noastre literare e splendida lui ignoranţă genială.

Luna limpezeşte nopţile fără să ştie.

«Manuscriptum», an. VII, nr. 3, 1976, p. 9.

*

În bună parte, cuvintele din dicționare sunt osemintele limbii vorbite și ele capătă viață, nuanță și un sens anumit, variabil, din vecinătățile lor imediate sau prin zigzag, influențate unele printr-altele ca în pictură culorile alăturate și de reper.

*

Nimeni nu e proprietarul limbii românești afară de popor. Nici filologul, nici scriitorul nu-și poate aroga drepturi medievale și de imperialism asupra ei. Ea depășește și știința și literatura. Cel ce ar putea să se joace cu ea și să ia în bătaie de joc plugarii, insultă și pe ceilalți; pe aceia care i-au îngropat sămânța adânc și au făcut să-i dea spicul sus. Limbă, om și pământ fac o unitate solidară și un singur sentiment.

«Manuscriptum», an. VII, nr. 29, 1977, p. 20.

*

Nu te gândi prea mult la ce-o să fie.

*

Umple-ți timpul hotărând zilnic ce vei face mâine. Mâinele trece astfel mereu.

*

Silește-te să nu meriți blestemul săracului, că se prinde.

*

Ferește-te să nu faci camătă, nici de bani, nici de simțire mincinoasă.

*

Blestemul nedreptățitului te-ajunge orișicum.

*

Nu sili lacrimile nimănuia să iasă.

*

Nu da prilej suspinului să geamă.

*

Nu te du la vânătoare: durerea pădurii, a câmpului și a apei te pedepsește.

*

Iată-l, a făcut numai rău. Cu ce s-a ales? Cu hula.

*

Geamătul de durere al pădurii când e doborât un copac.

*

Plânsetul unui copac centenar dărâmat din rădăcină cu tancul. Grandiosul stejar, grandioasa lui rădăcină. Dărâmătorul stă călare pe trunchiul copacului, ca pe un butoi, ciopârţindu-i ramurile cu securea.

*

Medicină curativă şi medicină negativă. Una vindecă şi cealaltă interzice ca şi cum omul ar fi exclusiv tub digestiv şi intestin. El are psihologia şi temperamentul lui. Medicul fără sensibilitate e un bărbier de berbeci.

Cine-i mai de folos? Medicul sau bolnavul?

*

Le sang est un trésor qui passe d'une génération à l'autre intact, sans diminuer. Sa qualité et sa valeur sont constants.[1]

*

Păsările, vitele, oile au încredere în oameni, trăind alături, dar omul le trădează – le ucide ca să le mănânce.

*

Les visages des morts qui errent dans le souvenir. Les présence éternelle comme en esprit.[2]

*

Generalii când îşi leapădă chipiul şi pun pălăria şi-au schimbat capul. Din buni comandanţi, ajung oameni politici proşti. (Averescu, De Gaulle, Eisenhower.)

---

[1] Sângele este o bogăţie care se transmite de la o generaţie la alta intact, fără să degenereze. Calitatea şi valoarea lui sunt constante.

[2] Figurile morţilor care rătăcesc în amintire. Prezenţa lor eternă în spirit.

*

Pricina spiritului polemic e subiectivă, dar sinceră; o nimica toată, de imponderabil.

*

Cifra surâsului sincer sau perfid (urmăreşte şi ochii).

*

Soyez toutefois propre de corps, comme vous devez l'être d'Espirit.[1]

*

Voler n'est pas plus douteux que s'enrichir[2]

*

Mor oameni, păsări, mâţe, câini, de moarte anonimă.

*

Je lutte depuis toute une vie avec moi-même qui est double. Et c'est en vain.[3]

*

Manual de morală practică. Pauza şi intervalul în timpul unui act care trebuie realizat dintr-o dată, mai lung sau mai scurt, datorită unei modalităţi de lene raţională, temperamentului nesilit de o educaţie a preciziei şi punctualităţii, se adună ca datoriile unui insolvabil şi duc, atunci când ai obosit toate atenţiile şi bunele voinţe, la definitiva bancrută.

«Manuscriptum», an. XI, nr. 2, 1980 p. 37-39.

*

Trăind o viaţă răspândită în universul unei gospodării, o reducere a universului mereu ignorat, ca într-o planetă personală, izolată în atmosfera ei, eşti zilnic solicitat de o problemă şi încercat de o suferinţă. Viaţa frumoasă e continuă durere.

«Almanahul Luceafărul», 1982, p. 168.

---

[1] Fiţi totuşi curaţi şi la corp, aşa cum trebuie să fiţi şi în spirit.

[2] Să furi nu e mai puţin ruşinos ca îmbogăţirea.

[3] Mă lupt de-o viaţă întreagă cu mine însumi, care este dublă. Dar este în zadar.

*

Ce-i această lege a morții, de care nu scapă nici floarea, nici pasărea, nici căprioara, nici omul? Ele încep să moară de cum se nasc şi tinerețea e-o amăgire.

Eu nu primesc moartea. Mă împotrivesc. Aştept ca omul să omoare moartea.

*

Ca să se creadă nemuritor, omul şi-a făcut viața de după moarte. Nefericitul se minte.

*

Cugetul a rămas în urma inteligenței. Ce-i această anomalie?

*

Moartea s-a mutat la noi în ogradă,
Se-ascunde nevăzută undeva,
Într-un pom, un tufiş.
Ne omoară un câine, un porumbiel, o mâță şi fuge.

*

Învață, învață, multe limbi, ca să stai de vorbă cu Moartea.

«Manuscriptum», an. XV, nr. 3, 1984, p. 37.

*

Râsul este un medicament pe care îl poți scoate direct din viață, fără rețetă medicală.

«Sănătatea», nr. 4, aprilie 1988, p. 16.

INEDITE

Țăranul e cu neputință să fie lichea.

*

Rămâne sfertul din ce-ai făcut.

*

Îndoiala de tot ce-am putut face. Tu zici că am făcut lucru mare. Mie nu-mi place. Nu-i niciodată nimic de ajuns. Altceva caut, ceva mai bun și mai mare.

*

Tu ești prea bun cu mine și nu merit bunătatea.

Trebuie să fiți răi cu mine. Să mă asupriți, să mă chinuiți. De-abia atunci mă regăsesc. Lovește taurul, învrăjbește-l. În atac și apărare, urmărit de-o haită de lupi, taurul își regăsește puterile-n coarne și copite, cu care s-a născut.

*

Consolare

Ești mâhnit, turburat: muncește! Suferi: muncește! Te îndoiești: muncește! Te mint frăția, dragostea, prietenia: muncește! Nu-ți place cât și ce ai făcut, te descurajezi: muncește! Te îmbie somnul, lenea, plăcerea: nu te lăsa! Muncește.

*

Datoria

Întodeauna mi s-a părut că nu mi-am făcut-o.

*

Tu eşti împotriva mea cu calomnia şi eu te birui cu tăcerea.

*

N-am somn, n-am mulţumire: mi se pare că nu mi-am făcut întreaga datorie. A mai rămas ceva neîmplinit întodeauna.

*

Că ţi-a ieşit bine sau prost ce-ai făcut, nu asta te priveşte. Să judece alţii. Nu te opri! Munceşte!

*

Am pus în tine o sămânţă mică. Fă-o să încolţească şi să dea rod. Voieşte şi vei fi!

*

Inconştientul lucrează infinit mai mult, fără să ne dăm seama, mai presus de posibilitatea de control al intelectului nostru.

*

Sugestii

Trebuie să trăieşti! Dacă nu pentru tine, pentru cei ce te iubesc şi pe care îi aperi.

*

Limbajul diplomatic: luare de contact sau de confort personal.

*

Revoluţie

Trezeşte din fundul fântânii sufletului, surpată, izvorul de continuă împrospătare.

*

Să nu ne jucăm cu zbieretul şi lăcomia.

*

Vocaţia nu se forţează.

*

Să avem curajul mărturisirii oneste.

*

Şi în limbile streine versul liber e un pretext de a fi nul.

*

Nasul creşte: datul peste acest nas prea crescut.

*

Prietenie, nu vrajbă, nu vrăjmăşie – care înseamnă sărăcie de alte mijloace.

*

Trebuie schimbat climatul toleranţei în climat de exigenţă.

*

Membru nu e egal cu calitatea de scriitor.

*

Lăsaţi preocupările minore ale unora de tiraj şi întâietăţi.

*

Mi s-a spus la edituri că unii din noi dau lupte administrative feroce pentru tiraje, nepotrivite cu calitatea manuscrisului şi cu numărul cititorilor, şi pretind traduceri necerute. Dar tradusă în fapt o scriere slabă e grămădirea tirajelor nedorite în magazine şi-n pod şi singurul lor mijloc de lichidare e expedierea înapoi, la fabricile de hârtie, pentru topirea şi utilizarea la fabricarea mucavalei. Fabrica dă coale albe pe care editurile păcălite le restituie tipărite.

*

Versul alb, zis liber, e o facilitate.

*

Arta nu e niciodată pentru cineva sau pentru ceva, e făcută pentru.

*

Vorbim între noi şi nu ne aude nimeni.

*

Directorii de ziare sunt violentaţi de unii confraţi pentru apariţia lor în pagina întâi, căutând în asemenea artificii compensaţii de vitrină la absenţa calităţii. Sarcina unui scriitor cu mâzgă e să iasă în evidenţă, indiferent de pagina în care-i apare manuscrisul. Picioroangele nu te scot deasupra, oricât le-ai alege mai lungi.

*

A *crea* nu e egal cu a mânji hârtia şi acest verb nu se conjugă niciodată la persoana întâi a indicativului prezent. *Eu creez* şi *Noi creăm* e o nerozie orgolioasă. *El creează, ei creează* – da! când se întâmplă ca munca şi calitatea să coincidă.

*

Să nu ne apărăm interesele decât în marginile modestiei. Impertinenţa şi violenţa pentru mine sunt cele mai imediate dovezi că scrisul e prost. Ce nu reuşeşte condeiul, bate gura.

*

Om de ştiinţă

Pe măsură ce ştiu mai mult şi mai adânc, mă apropii mai mult de taine şi mă întorc la neştiinţă, care *ştie* mai mult.

*

De câte ori am fost în puşcărie simţeam parcă s-a sfârşit totul pentru mine şi că nu ies viu din zidurile ei. Îmi făceam de fiece dată un testament mental şi ultima oară am semnat pe cel din urmă la tribunalul Târgu Jiu.

Dar am înviat mereu şi câteodată mă gândesc cu plăcere la temniţa din care socoteam că sunt izolat de lume pe viaţă. Timpul îşi aşterne peste durerile trăite giulgiul lui de dantelă şi stele.

*

Antepostume

De unde veniţi, gânduri?

*

Nu jigni copilăria, tinerețea, dragostea, naivitatea, nu jigni durerea, suferința, nu jigni bătrânețea.

Nu lăsa să se adune părerile de rău în cimitirul sufletului omenesc.

Fii cu toată grija.

*

Am văzut lacrimi în ochii tinerilor şi bătrânilor. De ce-i mâhniți?

Am auzit suspinul mamelor muncite. De ce le-ați întristat?

Am văzut tristețea mută a oamenilor nevinovați. De ce?

Aleargă omul, caută şi nu găseşte. De ce i-ați spus: bate şi ți se va deschide, caută şi vei afla, cere şi ți se va da? L-ați înşelat. Nu răspunde nimeni. Nu se deschide nici o uşă, căci le-au încuiat.

*

De ce i-ați spus omului caută, bate, cere? Omul nu uşile sunt închise, auzul e surd. Inimile sunt împietrite.

*

Omul avea în singurătatea lui speranța. A pierdut şi această comoară îngropată. Ce-ați făcut?

*

De ce trebuie să caute uşa care să sune gol şi inima care tace? De ce să se mai ostenească să caute? Comorile s-au furat.

Ieşiți-i înainte cu darurile pe care le ții pentru tine, păstrate cu zgârcenie numai pentru singura ta folosință!

*

Deschideți-i fără să bată. Dați-i fără să caute, fără să ceară.

*

Fereşte-te să nu-i grămădeşti dezamăgirile şi amărăciunile. Omul nu-i un mormânt în care trebuiesc îngropate oseminte.

*

Nu-ţi aduna comori pe pământ, adună-ţi-le în ceruri. În zdrenţele cămăşii, aproape gol, omul s-a dus să şi-o caute în cer. Cerurile erau vaste, singuratice şi goale. Unde să se mai ducă?

Caută speranţa. I-a pierdut cărarea: numai spini şi gropi.

*

Sufletul e un osuar (o criptă), o magazie de broaşte şi chei stricate.

*

Preoţii nu-şi fac nici elementara datorie, care nu cere nici râvnă, nici vocaţie. În mahalale merg cu botezul din când în când şi numai la casele care plătesc «bine». Preotul poate intra nestingherit în orice casă şi poate colporta din om în om vorba care însufleţeşte şi dă nădejde.

Poporul demoralizat între clicile de politici mişei şi douăsprezece mii de preoţi laşi, plus «clerul superior».

Popor fără conducători!

Acum, preotul meu e la Călimăneşti: face băi. La bombardamente fugea, cum fugea şi patriarhul: maşina lui era întâlnită cu un hoit cu barbă pe canapea, pe la patruzeci de kilometri departe de Bucureşti. Monseniorul Ghika făcea subt torentul bombelor liturghia.

*

Neapărat necesară separarea Bisericii celor nedemni de ţară.

*

Să lăsăm termenii farmaceutici deoparte. Nu voi cuprinde peizajele, portretele, curbele vegetale, florile şi petalele ce s-au scuturat din clătinarea tijelor duminică pe scena Studio Naţional în cuvântul barbar de coregrafie. Asta-mi sună prost, ţuguiat şi fals ca sex. Să-i zicem, pe româneşte, joc, care-i un cuvânt filosofic şi complex: jocul, şi dansează dar se şi joacă de-a toate frumuseţile, în germinare, în echilibrul orelor cu veşnicia.

*

Sfaturi copilului meu

Când vrei să faci o scrisoare, gândeşte-te că adresantul va utiliza-o în trei chipuri: pentru el, contra ta sau în folosul orgoliului său. Scrie cu băgare de seamă şi preferă după ce ai isprăvit scrisoarea să o rupi. E înjositor să dai material de operă sau de deducţii, unui prieten de cele mai multe ori inferior.

*

Logodna mai mare decât căsătoria – un imn al dragostei.

*

Morală? Ce-i aia morală, dacă nu suntem de acord asupra ei. O vorbă. Pe o vorbă nu se pot face decât vorbe, nu fapte literare.

Morală? Idem.

*

Decadenţă certă

Atacurile împotriva literaturii vin din Universitate şi Academie; de la cărturari şi scriitori. Ce indiciu mai clar de inconştienţă?

*

Artă teatrală de cerşetor

Eu care am luptat pentru alţii. Eu care am şapte guri acasă, nevasta la spital, soacra în pat cu şezutul rupt, două, surori – luna oloagă şi alta ciungă – plus trei copii tuberculoşi.

Eu care... El care... ăsta care. Atitudine de om.

*

Noi facem educaţia îndoielilor, obişnuind pe cititor să cerceteze mai mult şi să creadă mai puţin. Cum adevăr întreg nu există, cum nimic nu există după regulă şi definiţie, cel care se îndoieşte se află pe drumul cel mai omenesc şi mai adevărat. În viaţa practică: politică, prietenie,

cultură, muncă, proprietate, avere, îndoială e un fel de prudență.

*

Pentru a nu fi stăpâniți de cei mai proşti ca noi, trebuie să începem acțiunea noastră prin pasivitate şi pasivitatea prin îndoială.

*

Ceea ce solicită încrederea noastră nu este un fapt: faptul poate să fie judecat şi cârtit – ci un sentiment, un ideal, un program, o intențiune. Să ne îndoim de oamenii cu dimensiuni măsurabile şi cu greutate la cântar, care ne îndeamnă să credem în lucruri nemăsurate şi necântărite. Ei ne invită îndărăt, să credem într-înşii.

Să nu-ți faci ție chip cioplit: să nu crezi în oameni.

*

Slugărnicia e un temperament. Cine rămâne slugă, dacă nevoia l-a împins stăpân, vădeşte o degenerare, situată pe linia crimei. Servitorul caută în simbrie un mijloc de a deveni stăpân pe sine.

Românii munteni, moldoveni şi olteni preferă slugăriei mizeria, şi țărăncile din Carpați, Dunăre şi Prut sunt nişte cucoane.

*

Ce-am înțeles şi reținut noi din civilizație: conflictul cu autoritatea.

Conflictul: rezultatul oricărei idei şi inițiative. Ai un gând bun, intri în conflict cu o lege, cu un regulament şi agenții de conflict sunt îndată prezenți, după o absență sistematic.

*

Cât se miră neoamenii când au dat de un Om.

*

Specialistul e un hamal al lăzii lui cu medicamente.

*

Luna: astrul gânditor.

*

Prostia tuturora dinaintea misterului: cărți de joc, spiritism, cler, minuni, acatiste.

Procedeul țigăncilor: ghiocul interogat.

Procedeul cărturăreselor de oraș: viermele unei preferințe. Clientul spune ce dorește și ce-l interesează.

Cu un joc de cărți stăpânești lumea.

*

Cum intervine o gâlceavă mai lată între un personaj de dreapta și altul de stânga, se face un plebiscit și iese fiecare din ei pe baza unei liste de subscripție nu numai erou, nu numai român, nu numai bun român, excelent și minunat și delicios român – dar întrerupător al unui trecut milenar și al unui viitor veșnic, sinteză de sinteză, lumină din lumină și Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat.

Și un așa animal cântărește numai între șaizeci și nouăzeci de kilograme.

*

Bărbăție! N-aveți bărbăție, lașilor. Duceți-vă la Consiliul de Război și luați acolo pilde care se petrec în epoca lașității voastre.

*

Oul încondeiat: scrisul și cititul poporului, căruia i s-a refuzat la timp pana și pergamentul.

*

Izvoadele, crestăturile, motivele muzicale și graiurile: un clasicism și o estetică a poporului.

*

Un copil face o scrisoare și neavând timbre le desenează pe plic.

*

Viața: o călătorie printre oglinzi.

*

Ne despărțim atât de repede de frumusețile pământului pe care trăim un moment. Și această clipă o trecem în pizmă, dușmănie și sânge.

*

Ratarea e de grade diverse, atârnă de nivelul pe care ai năzuit să-l ajungi.

*

Adorația guvernelor, admirația guvernelor, critica guvernelor = libertate.

*

Nu sunt niciodată de partea celui tare.

*

Economie politică: ceri un preț și statul ți-l acordă îndoit.

*

M-am limitat la mine, fără să consult limitele, ca niște maidane, ale altora.

*

Raporturile de politeță ne împiedică să ne apărăm interesele și ele trebuiesc substituite cu un secretariat al societății.

*

Dacă toți tinerii la vârsta dragostei se pasionează profund de un ideal căruia sunt chemați să-i slujească, actele lor, exagerate de o ardoare nepotolită, pot ușor să ajungă monstruoase.

*

Nu se poate să fie omul vicios? Să nu bea, să nu fumeze, să nu joace la pierdere? Vrem să-l facem virtuos prin război și-l facem bestie asasină.

*

Clopotele de dimineață, în azur, în soare. Deniile seara. Săptămâna curată de renovare sufletească. Biserica dă cu clopotele rufe albe.

*

Fietecine ține morțiș să iasă deasupra celuilalt. Fudulie orgolioasă.

*

O pricină permanentă de ostilitate dintre oamenii societăţii civilizate este că fiecare din ei crede, în conflict sau semiconflict, că are dreptatea.

Dacă ar renunţa la dreptatea lui, nu s-ar întâmpla nimic tot atât de grav ca procesul dintre ei.

Obişnuiţi-vă să renunţaţi.

*

Tragedia vieţii vine de la diferenţele de personalitate. Cu sinceritate, oamenii nu se înţeleg unii cu alţii. Ştofa fiecăruia e cu câţiva centimetri mai scurtă, mai lungă, mai îngustă sau mai lată. În deplină obiectivitate, trebuie întodeauna şi neîntrerupt să ierţi. Orice dispută e inutilă. Subtilitatea ta nu se suprapune cu a mea.

*

Am văzut o viaţă întreagă mulţimile alergând spre soare. Ca să-l ajungă iute, au încălecat armăsari sălbateci, bărbaţi atletici şi femei despletite. Lehuzele goale ţineau la sân câte un prunc născut pe drum.

Au alergat sute de ani şi nu l-au ajuns. Noaptea îi adormea în gloată şi ei se culcau în câmp, în mocirlă, orânduindu-şi fuga de-a doua zi, mai departe.

Presimţiseră că vor trebui să lupte cu cei veniţi înaintea lor sau cu cei întârziaţi; gloatele erau înarmate cu arcuri, lănci şi securi. Întrecerea zguduia pământul şi mulţi voinici cădeau, rostogoliţi de alţii şi călcaţi în picioare.

Ce-aveau de gând? Să prindă soarele? Proştii de ei credeau că-i fură aurul şi veniseră cu saci.

Dar câmpia era acoperită şi ea cu soare. Aurul e la picioarele noastre. Să-l culegem de pe jos.

*

Cinci dictaturi

O dictatură: U.C.B. Apă proastă, gunoaie neridicate, cadavre, viermi, duhori, putregai.

A doua dictatură: S.T.B. Monopol al transportului, ceasuri pierdute, zile pierdute, lipsă de vagoane, aglomerări scandaloase, accidente, morți.

A treia dictatură, cea mai suportabilă: Electricitatea. E lumină.

A patra dictatură: Telefoanele. Ton fictiv, aparat fictiv.

A cincea dictatură: Radio.

Cinci dictaturi cu depline puteri, cinci state într-un stat inexistent. Pe nesimțite, autoritatea trece la societăți și întreprinderi.

*

Ostentativa frumusețe. Pieptănătură blondă roșcată vopsită, lucie ca tinicheaua și unsă la gura indecentă cu vopsea unsuroasă roșie.

*

Am mâncat bine. Se spune la țară că un om care a mâncat bine râgâie după masă. Intelectualizat și devenit om politic, alegătorul din provincie iese pe stradă cu o scobitoare în colțul gurii. «Am mâncat – însemnează pentru el – la restaurant», el neobișnuind să aibă acasă scobitori ci chibrituri.

*

Forurile tocmesc și pun viața oamenilor la cutie și în flacoane: poporul muncește și tace.

*

Spiritul de invenție al scriitorilor contemporani nu-i afară din cale de pretențios. Odinioară «Facla» dădu naștere «Flăcării» și unei serii nesfârșite de titluri surogate în care focul și fumul alternau. Astăzi, după «Zburătorul», care înseamnă un armator scopit, cu aripi, apare «Zburătorul literar», o femeie cu mâna la gâlci și «Săgetătorul» care nu înseamnă nimic decât un titlu cu scobială albastră. Dacă mai socotim și ziarul «Luptătorul», ne dăm seama că sportivul acaparează tot mai mult publicitatea, în raport cu sacrificiile făcute în război prin cârciumile Iașului.

Vor apărea pe rând o revistă de filosofie, «Înotătorul», o revistă chirurgicală, «Biciclistul», o revistă muzicală, «Boxul», şi «Coaforul român» trebuie să devie publicaţie de literatură şi artă.

*

Păcală

În gara Ciocăneşti s-au *ciocănit* două trenuri. Direcţia Căilor Ferate a schimbat numele staţiei predestinate în *Adormirea*, cu scopul ca pe viitor accidentul să nu se repete.

*

Poliţia a găsit remediul tâlhăriilor, spargerilor şi furturilor. Opreşte ziarele, să nu-i mai informeze pe cititori. Pe de o parte, aceştia pot să fie asasinaţi fără reclamă; pe de altă parte, nemaiauzind de crime şi jafuri, cititorul crede în posibilitatea indefinită a omului. Poliţia a intrat în faza morală şi comisarii vor îmbrăca uniforma preoţească.

Domnul general Nicoleanu va fi numit mitropolit de poliţie.

*

Cum concepe un director de ziar şi advocat al baroului din Bucureşti relaţiile dintre state şi factorii unui război naţional.

«Când a sunat ceasul ca suprema jertfă să fie făcută, vechiul Regat n-a mai socotit sacrificiile, a jucat ultima carte, ca să înfăptuiască România Mare şi a înfăptuit-o.»

Ziarul e «Universul» iar directorul de ziar se cheamă Stelian Popescu, adică Popescu Gutemberg, dublat de Popescu Diderot.

*

Cufărul «directorului nostru»

«Directorul nostru» nu are niciodată sentimentul că se vorbeşte îndeajuns de personagiul Domniei sale. I se pare că ar trebui ca atenţia publică să se fixeze cu o fidelitate permanentă asupra silabelor ce-i compun un nume nemu-

ritor şi preţios. Îl supără că alţii, ca Eminescu sau Balzac, revin subt condeiul scriitorilor chiar după moarte, atunci când «directorul nostru» trăieşte, se arată, se manifestă fără să merite din partea ingratitudinii odioşilor contemporani, cel puţin un articol de fond pe zi.

«Directorul nostru» e prin urmare nemulţumit şi o să se decidă într-o bună zi că pe titlul ziarului ce «conduce» să-şi puie alături de carta de vizită şi fotografia.

«Directorul nostru»! Câtă poezie! Ce dulceaţă! Şi totuşi câtă amărăciune, că numai slugile şi redactorii sunt obligaţi să-i zică «directorul nostru». El ar voi ca un murmur general să treacă prin public, o dată cu un fior – «directorul nostru!» când individualitatea fizică a directorului nostru apare.

«Directorul nostru» aşteaptă cu nerăbdare să se petreacă evenimentele ce-l interesează, pentru ca numaidecât foile ziarului directorului nostru să apară cu titlurile directorului nostru în titlu.

Dacă un domn pasager pierde un sac de voiaj, ştie numai el şi cel mai mult ştie şi soţia domnului pasager. Când «directorul nostru» pierde un cufăr, toate ziarele vorbesc de cufărul directorului nostru şi directorul nostru ar voi să i se piardă şi să i se fure toate cuferele, numai să aibă prilej de publicitate.

Când i s-a furat directorului nostru ultimul cufăr, ziarul directorului nostru a trâmbiţat în tot universul o lună de zile că directorului nostru un cufăr i-a fost furat. Apoi «directorul nostru» a cerut anchetă şi a insistat să se facă ancheta subt ochii directorului nostru, pentru ca atrăgându-şi replicile plictisite ale anchetatorului să aibă un nou motiv să publice un articol asupra directorului nostru. Şi ca să se exploateze până la extrem, directorul nostru ar fi capabil să provoace insinuarea că el însuşi, în persoană, şi-ar fi furat cufărul propriu: atunci «directorul nostru» s-ar apăra pe alte două coloane de calomnia că se colportează.

*

– Ce faci, omule singuratec de-o viaţă-ntreagă, şi tot frământi la pietricele?

– Ce să fac cu o viață atât de lungă? Aleg și culeg din ele, căutând pe cele albastre și de mărgean.

– Și ce faci cu ele când ai găsit din noian câte una?

– Nimic. Le pun deoparte și mă bucur... E fericirea mea.

*

Trăiesc din speranța uitărilor, din scontarea lașității și a intimidării și de fapt din tăcerile dezgustului și din aristocrația ținutei. Dar dacă trebuiesc neapărat cârpite câteva părechi de palme, bucuros, să le cârpim.

*

Să bat în lemn. Începătorii să se caute pe sine până ce se vor găsi: condiție esențială.

*

Neavând mijloace ca să-ți trimită cadourile de oportunitate, el face plasamente subiective: surâsul, pălăria până la pământ și închinăciunea pe brânci.

*

Pierzi din fiecare trebuință de punctualitate câte cincisprezece minute și-ți pierzi toată viață, înghițită de minut.

*

Mai dorm cinci minute, mai stau nițel, lasă-l să mai aștepte...

*

Lacătul limbilor nu poate fi descuiat cu cheile străine.

*

Nu te grăbi niciodată și în nimic. Lasă timpul să treacă. În așteptare, afli ceea ce, împins de entuziasmul de a fi util, era să te grăbești să comiți o prostie.

*

Blestematul «care».

Blestematul cuvânt «care», agățat ca un scai de mătasea gândurilor scrise, trebuie exterminat din călimară și literatură sau cel puțin la maximum redus, rușinea expresiei literare.

*

Vorbesc bine când auditoriul nu e prezent, la microfon şi la telefon.

*

Decât prezumţia de a da lecţii în anonimatul prudent la îndemâna orişicui, ar fi fost o mare bravură să vă semnaţi găinaţul moral?...

*

În aşteptarea Paradisului, îmi spui, Părinte, câte verzi şi uscate.

*

Pierde tot ce-ai adunat, cu generozitate. Un singur lucru să nu-l pierzi niciodată: speranţa.

*

Sugestii

Vrei să faci binele şi nu se poate. Semenului tău dacă-i dai o mână de ajutor o vrea pe a doua, pe a treia, pe a patra şi mai departe, presupus ca Buddha că ai avea douăsprezece braţe.

Când îţi cere o mână, arde-i o palmă, ca să nu ţi-o mai ceară şi pe a doua.

martie 1961

*

Omul se hrăneşte cu oameni (învăţătura lui) şi îi aruncă după ce s-a hrănit cu ei, ca pe nişte coji de ouă, scobite încet cu linguriţa.

*

Pe bolta întunecată, luna trecea ca reflexul rotund al unei oglinzi jucată de pe pământ de mâna unui copil.

*

Condeiule blestemat, m-ai dus până la orbire. Ce ai cu mine? Nu-mi dai nici un răgaz.

*

Întrebări şi răspunsuri

– Crezi că trebuie un popor să moară de foame, ca să plătească bancherilor străini zece miliarde anual?

– Crezi că e onest să te împrumuţi şi să nu mai poţi plăti? (Un stat şi o naţie pot avea o morală proprie, cum şi natura are una proprie.)

– Crezi că ar fi un păcat să se confisce 50% din toate averile?

Foloseşte mai mult decât pierderea sutei întregi?

*

Afirmarea unei credinţe agresive e brutală şi înfumurată.

A avea starea sufletească. Nu predic nici o lege şi nu impun nici o erezie sau biserică. Trag dinaintea voastră o perdea, vă fac o stare sufletească. Uită-te în sus, omule! Plenitudinea unui sentiment. Dumnezeu? Ne-Dumnezeu? Nu cer nimic: vreau o stare sufletească, nu un adevăr precis, răstit categoric, imperativ.

Starea sufletească pentru a ne tempera, pentru a face binele şi a ne asimila poveţele filosofiei şi ale religiilor. Sfintele Scripturi. *Tatăl nostru.*

*

Nu ucide!

Frângeţi săgeata şi n-o trimite cerbului în carne.

*

Astupă-ţi puşca şi nu-i da drumul în mierla care-ţi bate din aripă, în ciocârlie.

*

Aruncă-ţi toporul şi cuţitul cel ce te-a pregătit dinaintea vitei încremenite, care nu te înţelege dar te simte.

*

Ignobila ta prezenţă cu scula ta stupidă în faţa blândeţii lui, dinaintea bijuteriei ochilor deschişi a uimire.

*

Trebuie neapărat împiedicată grămădirea avuțiilor individuale. (Hoția de aur, bijuterii și numerar e explicabilă, raportată la mizeria celor mai mulți.)

*

Ca și oamenii, câini au o expresie a lor, fiecare.

*

Te roade bătrânețea și te omoară moartea.

*

Toate regimurile, la putere, taie, spânzură, se cred eterne și trufașa lor slavă durează o secundă.

*

Intrând în viață, o găsești parcelată, ocolită de bulevarde și străzi măsurate, pe care trebuie să mergi până ajungi la o răspântie indicată, de popas. Pentru parcurgerea ei reglementată umbli ani după ani.

Dar nu orișicine are timp să se conformeze. Unii vor scurta maidanul de-a curmezișul, pe diagonală, și vor ajunge la capătul lui mai curând.

Otopeni. Prima joie

*

Când mi-a ieșit înainte câte o amintire am primit-o și i-am făcut loc în text, fără să țin socoteală de aparenta dezordine a manuscrisului meu.

*

Școala trebuie să fie o plăcere, nu o suferință; și cartea o bucurie.

*

Păstrează-ți gingiile intacte. Ieri măturând prin fața ușii am spălat bale și am luat un făraș de dinți. Ai tuturor celor care au mușcat din pragul meu.

*

Într-o ședință, un lingvist replicând unui scriitor a spus că e lesne de scris, luând cuvintele din dicționarele compuse de lingviști.

Numai că nici lingviştilor nu le slujesc dicţionarele la nimic. Fericiţii de ei, nu ştiu să scrie...

*

Omul între fiinţele date de natură. Solidaritate cu ele, nu vânătoare.

*

Mizeria a atins culmea. Oamenii culegeau mucurile de ţigări pe trotuare.

*

Prin zbierăt şi împingere vor să iasă înainte din coada pentru care sunt predestinaţi.

Nu mai urla, băiete, lucrează şi prin munca ta luminată capătă-ţi locul, care nu ţi se cuvine gratuit şi care nu se câştigă cu limbariţa şi orăcăitul. N-ajunge să vrei: trebuie să poţi.

*

În jurul omului rău, veninos se iscă o atmosferă ca de blestem, care-l urmăreşte toată viaţa, din tragedie în tragedie. (L-a bătut Dumnezeu.)

*

Să vedem cui îi dă mâna să participe la jocul sportiv. Dificultatea constă în a nu lovi mingea cu bocancul ci cu capul.

*

Sportul este o cunoştinţă, ca filosofia, – şi sportsmanul este un savant întocmai ca Laplace sau Claude Bernard.

Nu vă uitaţi de sus la învăţatul muşchiului şi al încheieturii; el stă pe acelaşi plan cu Confucius şi Pasteur.

Creierul tot un muşchi este: ce-mi pasă mie că funcţionează dedesubtul jartierei sau în cercul de piele al pălăriei!

*

Casa e un al doilea portret al omului, şi în interiorul ei corespunde, mai detaliat decât pictura şi fotografia, lăuntricelor lui lumini şi constelaţii.

*

Explicaţia unui act de mânie mistică nu este cu putinţă.

*

Plugarul îşi ară pământul. De secetă cumplită pământul e de piatră. Boii i se deşală rupându-l.

Şi-a semănat porumbul în cuiburi şi aşteaptă. Ce aşteaptă plugarul? Ploaie, şi apa cerului nu mai vine. N-a venit o lună, n-a venit două luni, n-a căzut trei luni. Nu e mălai.

Dar vine furtuna şi ploile mari la netimp. Porumbul s-a uscat.

Sărac de maica mea!

*

De ce te grăbeşti, viaţă, şi nu mă aştepţi?

Ţi-ai făcut geamantanul, dar atârnă din el o panglică.

Viaţă, mă vizitezi. Ai bătut la uşe. Parcă erai şi vorbeai cu cineva.

– Da, era Cârna.

*

Tremură de frig iepurii din pădure. E un spital în marginea pădurii şi vin iepurii să caute adăpost în coteţul de găini al spitalului.

Domnul de colo îi împuşcă în coteţ. Bravură de-a gata.

Nu-i nimeni să le facă iepurilor dreptate?

*

Bagă de seamă, e un plânset pe la uşe. Plânge tăcerea, plânge vântul. Ce vrea vântul? Parcă cerşeşte.

*

S-a întors luna să-mi dea bună dimineaţa, uitase aseară să-mi zică noapte bună.

*

E brav vânătorul care împuşcă iepurii veniţi cu încredere la oameni.

*

Vreau să-ţi spui ceva la ureche, viaţă. Vrei să mă goneşti de lângă tine, viaţă. Spune limpede. De ce mă minţi cu boli. Te ascunzi după ele. Nu îndrăzneşti să-mi spui: Nu te mai vreau şi mă înşeli cu boli nevindecate.

Mă cere Cârna la dans. Începe lent şi înteţeşte pasul pe cât merge valsând. Ştiu unde mă duce. Refuz.

*

Plâng şi se vaietă ciorile. Plouă. E frig. Li-i foame.

*

Nu mă mai place curva de viaţă şi mă înşeală.

*

Simt de un timp că nu mă mai vrei.

De ce te faci perfidă şi nu-mi spui odată, cu sinceritate, că nu mă mai iubeşti?

Îmi dai numai să înţeleg. Ţi-e ruşine că ştii că te-am cântat frumos.

Simt că nu mă mai vrei viaţă.

Am făcut împreună copii frumoşi.

Dacă te-ar întreba cineva: Cum? V-aţi despărţit, ce-ai răspunde? Ai da din umeri.

*

Ce-ai cu mine, vântule? Ce vrei să-mi spui? Bombăneşti pe la ferestrele mele. Hai, te ascult, vorbeşte, nu îngâna.

*

Ce ştie un câine

Un câine ştie că un covor e un lucru de mare preţ şi nu face pe el pipi niciodată, decât în fragedă copilărie, când nu s-a uitat încă la ţesătura şi frumuseţea covorului.

*

Un câine ştie, fără să se înşele, cine-i mai mare în casa lui, ştie să deosebească pe stăpân de stăpână, pe stăpână de rude, ştie cine ţi-i frate, cine ţi-i numai văr, ştie prietenii şi ştie servitorii. Câinele nu se răsteşte la stăpâni, dar ştie să se răstească la slugă; se simte şi el stăpân. Câinele slugii este respectuos cu stăpânii stăpânului lui.

*

Un câine ştie unde stă mâncarea şi cunoaşte dulapul cu pesmeţi şi cozonaci.

*

Un câine ştie medicina ca şi o pisică. Când îi este stomacul încărcat ştie ce iarbă trebuie să rumege, ca să-i gâdile înghiţitoarea şi să-l facă să arunce mâncarea care-l îmbolnăveşte.

*

Unui câine nu-i place muzica, dar o suportă pentru că ştie că-i place stăpânului.

*

Un câine ştie ce este moale, ce este cald, ce este gloduros şi rece.

*

Un câine ştie că cine se crede şi se îngâmfă e un prost şi de aceea nu-i place să se vadă în oglindă. Şi când se-ntâmplă să se vadă, ca să nu cadă în sentimentul admiraţiei de sine şi al deşertăciunii, se preface că vede pe altul şi-l latră.

*

Câinele urăşte pisicile, dar de dragul stăpânului sfârşeşte prin a le iubi.

*

Un câine ştie când suferi şi e simţitor mai ales la suferinţele tale morale, la supărări. El vine şi te dezmiardă, ca să-ţi spuie că aşa e viaţa, dureroasă, dar să fii mulţumit că ţi-a dat Dumnezeu un prieten, pe câine. Prietenul meu e Zdreanţă, plus prietenii lui, Ursei, Hoţu, Bursuc, Moţu, Haiduc, Baciu, câţi au scăpat să nu fie otrăviţi de vecini, cu sticlă pisată în mămăligă, sau cu stricnina domnului veterinar municipal, care-şi poartă otrava într-un ghiozdan de rector *magna cum laude.*

ADDENDA

GERMANIA ŞI ADVERSARII EI

Un act defineşte Germania de azi: acceptarea, în august 1914, a războiului universal. La actul de înfruntare al celei mai precise coaliţii în ce priveşte scopul, poporul, fericit să-şi găsească expresia energiilor lui culminante într-un împărat superior înzestrat, colaborează şi se confundă cu personalităţile pe care a ştiut să le producă şi să le înţeleagă. Încercările adversarilor aliaţi de-a deosebi pentru judecata istoriei şi pentru trebuinţele războiului, mai ales, o clasă ambiţioasă în poporul german, siluind naivitatea unei naţii păcălite, s-au arătat a fi, în trei ani de zilnice jertfe şi de privaţiuni fără pareche, o manoperă a propriilor scăderi şi slăbiciuni. Se ştie că pe când în Anglia şi îndeosebi în Franţa, în Italia, în Rusia cenzura poartă de grijă ca nici comunicatele adversarului să nu pătrundă ca să nu zdruncine optimismul teatral impus de guverne, poporul german citeşte presa inamicului, încă din prima zi a războiului, ia cunoştinţă de tot ce se vântură în atmosfera Înţelegerii, speranţe, iluzii, idei şi calomnii – e cel mai bine informat, direct de la surse, şi instruit asupra tuturor chestiunilor în legătură cu războiul, pe care, ţinute într-o desăvârşită sclavie politică şi intelectuală, popoarele inamice le ignoră.

Dacă în acest război, în care ura, gelozia şi instinctul determină chiar un soi de idealism, trebuie neapărat pusă pe primul plan de motive şi pretexte chestiunea culturii, cum obişnuiesc cu un mare lux de culoare duşmanii Germaniei să o facă, apoi nu e greu de fixat lagărul unde cultura, scrisă cu *C* sau cu *Kapa*, prisoseşte... Anglia monopolizează pentru sineşi toate descoperirile şi invenţiile germane, brevetate la Londra; Franţa destituie ştiinţa ger-

mană, ridicând dreptul onorurilor acordate, cu spontaneitate, de academii, învăţaţilor germani. Wagner e desconsiderat, cu începere din ziua războiului, Goethe devine un sălbatec, Kant se barbarizează, Nietzsche e numit ca un vulgar militarist prusac... Dacă mai rămâne câte cineva, demn de dispreţul puţin mai stilizat al adversarilor bătuţi pe fronturi – vreun Beethoven oarecare – el se bucură de un crâmpei de indulgenţă numai pe temeiul că un ziarist sau un actor afirmă, în ascendenţa personajului analizat pentru desfiinţare, prezenţa unei femei de origine slavă sau a unui frate mut, incapabil de-a vorbi nemţeşte.

Paralel cu acest tratament, germanii consacră săptămâni întregi teatrului englezesc, continuă să citească pe francezi, pe italieni, pe ruşi, uneori în original. În plin război apar ediţii luxoase ale scriitorilor străini. La Berlin, la Lipsca şi în toată Germania se vorbeşte frumoasa limbă franceză şi idiomul trăgănat al duşmanului de pe Tamisa. Istoria, pe care n-o fac agenţii politici, propagandiştii şi bancherii, rezervă germanilor treapta de cultură eficace şi adevărată, contestată de senegalezi şi patagoni.

În 1914 a fost o zi, un ceas, o secundă – cea mai cumplită – în care trebuia hotărâtă atitudinea Germaniei asaltată de negustorii britanici şi de cazacii ţarului Niculae; hotărât, dreptul ei sigur la viaţă sau pieirea ei. Adversarii erau numeroşi şi dibaci. Tot ce dăduse mai rafinat politica unei Anglii, a unei Rusii, a unei Franţe – fără să mai pomenim de pitoreştii limonagii ai Italiei şi de maimuţa calculatoare japoneză – urzi cu încetul cursa menită să surprindă şi să imobilizeze avântul vulturului. În jurul muncii germane se adună păienjinişul seducător al politicii engleze. Prin întuneric, se apropiau Aliaţii, în vârful picioarelor, de faurul german, aplecat în forjă, potrivit ca să fie sugrumat pe la spate. Ciocanul cu care patruzeci de ani a lovit nicovala trebuia să-i scape din mâinile împletite. El ridică unealta la timpul oportun, se întoarse şi doborî cu ea adversarul protejat de noapte.

Se prevedea că asociaţia firmei «Britania and C-ie» nu se va da înapoi de la nici un mijloc ca să discrediteze

Germania; că nu va fi oprită de nimic ca să speculeze asupra nevoilor, orgoliului sau aspirațiilor statelor mici, asupra cupidității celor mari, ca să înmulțească la infinit numărul aliaților și vasalilor ei. Se bănuia că lira sterlina a lui John Bull și inelele lui cu diamante mari fulgerătoare vor fascina ochii spectatorilor nervoşi, pasionați de pompă şi joc; că poate Johann Schmidt va fi silit să-şi măsoare ciocanul cu volumul şi rezistența Planetei...

Germania trebuia sau să cedeze sau să primească lupta inegală. Aliații s-au bizuit pe capitulare. Ei au fost atât de siguri că, înfricoşată deocamdată de numărul inert, Germania va primi înfrângerea înainte de-a se fi împotrivit unui inamic în aparență invincibil, încât faptul că nu s-a supus cu un gest de închinăciune, că a refuzat să facă sacrificiul lui pentru folosul adversarilor şi considerat, cu ipocrizie, ca un atac! Aci va fi punctul de origină al acelei imense campanii de presă, care trebuia să înăbuşe Germania moralmente şi să strecoare, în sufletul poporului german chiar, îndoiala că lupta lui e dreaptă şi curată.

Anglia s-a înşelat. Poporul german era sufleteşte mai puternic decât îşi închipuia o diplomație şireată, deprinsă cu psihologiile degenerate din cuprinsul eterogen și contradictoriu al Imperiului insular. Johann Schmidt îşi puse mănuşa de fier. Din trei lovituri magistrale, date în plină figură, el trimise pe țar peste cap, la Riga: aruncă pe generalul Poincaré cu picioarele-n sus, iar pe Gentleman în fundul Oceanului Atlantic, la suprafața căruia îşi oglindise patru veacuri luleaua şi jobenul.

Îți închipui astăzi cu emoție ora dramatică în care Germania avea să măsoare primejdia – şi gloria şi neantul. De o hotărâre putea să atârne mai cu seamă dezastrul. Şi cel mai viteaz şi cel mai patriot se simte stângaci atunci şi se întreabă dacă nu-i mai bine să-şi închidă ochii decât să tragă spada şi să pornească.

Conducătorii Imperiului au avut încredere în popor şi în Dumnezeu. Ei au primit sfidarea. Şi au izbutit! Bunele destine ale admirabilului popor german, care şi-a gravat numele lui Gott pe arme, au făcut ca în ceasul de tragedie

al Imperiului şi-al omenirii să aibă o elită demnă de marele lui geniu.

Intenţia de-a vorbi de domnul Bethmann-Hollweg e oarecum împiedicată de identitatea dintre bărbaţii de stat ai Imperiului şi naţiune. În epoca gigantică pe care o trăieşte şi o creează naţia germană, nu se poate cu uşurinţă marca unde începe politica, statul şi unde poporul. Voinţa concentrată, talentul stăpânitor al cancelarului, autor al câtorva discursuri de-o frumuseţe bărbătească şi de-o morală superioară încă neatinse, lasă să se străvadă forţa neamului german întreg. Fraza lui dreaptă, cuvintele lui substanţiale sunt ascultate, într-un timp de demagogie politică universală şi de-o evidentă criză europeană de oameni de stat, cu mânie la Londra şi Paris, însă cu respect. Cancelarul dă timpului înălţimea şi gravitatea pe care le comportă, de mare idealism. El e omul Predicii de pe munte.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 154, 19 mai 1917, p. 1. Semnat: Sigma.

MARE ŞI MIC

A fost odată... Puternica flotă engleză stăpânea continentele şi oceanul ca Neptun. Vasele-i pluteau cu mândrie, insule de fier smulse din insula metropolei. Fiece bastiment era portretul, pe mările depărtate, al Marii Britanii: valuri dedesubt, cărbune şi oţel deasupra şi la mijloc sclavi. Ca să le întâmpine cu politeţă prin porturi şi să li se supuie pe coaste, neamurile învăţau englezeşte. Imperiul colonial crescu ca o fantezie subt condeiul unui povestitor oriental, fără sforţare, fără necaz şi, ai fi zis, fără motiv. El creştea când zbura ibisul, creştea când trestiile îşi pierdeau mătasea, creştea pentru că se clătinau talazele, pentru că răcneau broaştele Gangelui... Unde se arăta pavilionul lui Bull cădea o ţară, se strângea o strâmtoare. Anglia cucerise lumea cu un panaş de fum, la chivăra-i aurită.

Ca să se păstreze intactă, şantierele sale deteră naştere vapoarelor din ce în ce mai mari, cetăţi plutitoare, fiinţe monstruoase cu mii de ochi de foc, cu fulgere concentrate-n ţeastă.

Şi, când stăpânea mai bine şi mai dulce cu prestigiul ei secular lacul Planetei, iată că, pe neaşteptate, apare din fundul lui, dintre alge, dintre scoici şi bancuri de mărgean, o jucărie... Era un animal mititel, cu burta de fier, cu colţii mărunţi, cu sufletul electric, neliniştit, fragil şi iute. Înzestrat cu un singur ochi, prins de spinare, el fu văzut cum răzvrăteşte marea şi o străbate, ca o suveică. Flota, Marea Flotă, râse cu hohot de această drăcie, purtată pe dinlăuntru de un german. La Londra ilaritatea fu entuziastă şi sarcasmul presei compătimi un «bluff». Animalul necunoscut voia să atace, iar amiralii cei mai vestiţi din Imperiu umblau să prindă acest purice de apă. Jucăria păru să amenințe flota uriaşă, făgăduise să o dea la fund.

...A fost odată şi totuşi de curând. A fost odată şi nu mai este. Puternica flotă nu mai stăpâneşte marea... A ieşit din jucărie un german tânăr cu braţele goale şi apucând marea de toartă o răsturnă ca un ceaun, şi invincibila flotă rămase pe uscat...

Războiul marin al Germaniei cu Anglia poate fi povestit copiilor, cu un titlu naiv, ilustrat în culori: «Peştele mare şi peştele mic».

Socoteala Angliei purcese din triumful sigur teoretic. Efortul ei se îndreptase către gigantic. O stăpânire vastă dezvoltase gustul proporţiilor imense, exclusiv. În loc de oameni, Anglia construi monumente şi, fără să ştie, morminte. Ea învăţase că o demonstraţie navală în faţa ţărmurilor unei ţări ce trebuia intimidată, e de ajuns. Cu o mărgică Britania cumpăra un trib şi cu un flacon de alcool îndulcit supunea, prezentându-şi tunurile, un stat.

Germania, care muncise în laboratoriile ei mai mult, aflase că nici un organism şi nici un colos, ba mai puţin un colos, nu rezistă înţepăturii nevăzute a unei făpturi studiate la microscop. Ea putu, cu cea mai corectă stăpânire de sine, să aplice metoda ştiinţifică integrală prevăzând cu cifre

şi rezultatul. Iscusinţa ei persevera pe mare în mic. Ziua în care Anglia şi-a luat libertatea să batjocurească civilizaţia germană datează un început de agonie. Gloria britanică scăzu deodată ca mercurul unui termometru aruncat dintr-un cuptor într-o gheţărie; se mai vorbeşte de ea ironic. Robii împărăţiei se deprind să surâdă, miraţi că soarele ce se isca peste continente, din ceţurile Albionului, fusese o splendidă băşică de săpun.

Anglia trebuia totuşi să reacţioneze... pe uscat. Ea se sili să analizeze problema şi pentru combaterea Germaniei alchimiste, care scoate dinamita din aer, cauciucul din cărbune, şi care poate să transmute apele în petrol şi hârtia în aramă, care împotriva adversarului celui mai ilustru născoci arma cea mai mică, acul submarin, Anglia inventă maşina inestetică şi de-o concepţie africană, tancul. Pierzându-şi elasticitatea spiritului, ea crezu că remediul trebuia căutat în acelaşi loc unde îşi primejduise sănătatea. Tancul englez fu un dreadnought terestru, prevăzut cu roate şi dotat cu facultatea de a se târî şi-nnămoli. Cu această copie a decedatului tăvălug rusesc, zămislită de fantezia unui fabricant de marmeladă, inginer în orele lui libere şi inventator, Anglia îşi făcu datoria să vestească lumii amuzate borşirea frontului de Vest... Poate că pentru cucerirea rapidă a Germaniei, Anglia va fi tentată de o idee nouă: ghetele cu talpa lungă, egală cu distanţa dintre Ypres şi Berlin.

Anglia suferă de elefantiazis.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 157, 22 mai 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

CUM SE ÎNNOIEŞTE O ŢARĂ

Întemeiat pe-o experienţă nu îndeajuns probată şi mai mult din sentiment decât din experienţă, omul, leneş din fire şi contemplativ, a făcut achiziţia unei formule care ambiţionează autoritatea adevărului definitiv. După cre-

dința lui, schimbările se dobândesc încet, tot așa de încet ca milionul funcționarului cu salariu fix; ceea ce pare o cucerire, e în realitate economia îndelungată a centimelor politice și morale, adiționate într-o zi. O revoluție ar fi pur și simplu o plată la casă.

Faptul că mașina de cusut e inventată, relativ, de curând, se formulează cu ideea că acțiunea de-a împunge câteva secole cu acul, împins de un degetar, nu putea fi evitată. Trecerea de la andrea la mașină nu se putea să fie bruscă și nici măcar accelerată. Dimpotrivă, cât mai lentă, pentru ca imaginația omului, sedentar, să nu se obosească. Unele babe n-au învățat să coasă cu mașina și, de teama de-a nu-și prinde jupa într-o roată, ele preferă, până la finele istoriei, ghimpele și sula.

De aci acel «trebuie» care împiedică inițiativa, din pricina unei experiențe rău făcute sau prost observată – și o întreagă metodă.

Știința pare să încurajeze cu precugetare pornirile spre întârziere ale omului social. Cu toate că progresele acestui funcționar al naturii vădesc punctul spontaneității – inexplicabil – învățatul s-a obișnuit, pentru eleganța cauzei, să urzească momentul unic al zămislirii în timpul uniform și să înfățișeze ideile și descoperirile ca o succesiune, într-un sens diminutivă, de lucruri de-aceeași calitate, deosebite prin simplu volum sau simplă culoare. Sforțarea uriașă de reînnoire și transformare se reduce la o profesie, acordată naturii, de prestidigitație. Am o pălărie, din care iese o căciulă, din care iese o șapcă, din care iese o tichie. Fac o reverență.

S-a creat și un limbaj pentru popularizarea corectă a unei atari cosmice. În istorie se va zice că evenimentul cutare a fost determinat de împrejurările cutare, nimic nu trebuie să ne mire; să ne ferim de naivitate. Și acestea se debitează pe un ton ca și cum istoricul și criticul au provocat ceva din evenimentul analizat, ca și cum între cauze și istorie se găsește o înrudire ca de la mătuși la nepot. El nu zice că izbucnirea actelor are o valoare neîntrecut mai mare decât aparenta lor pregătire, căci atunci ar trebui să o și caute, și nici nu se preocupă în materia lui de specialist de succesiu-

nile încetate fără rod. Investigaţia ia timpul de-a-ndaratele şi descoperă neapărat oricărui torent un izvor.

În bună parte, războiul e opera Rusiei. În 1914, '15 şi '16 războiul, cu toate înfrângerile grandioase ale Împărăţiei de la Neva, fu purtat cu deciziune. El trebuia să ducă şi la faimoasa «victorie finală» şi s-ar fi descoperit cu uşurinţă seria victoriei finale – dar a dus la revoluţie. Ţarul era sfântul Rusiei. Icoana lui se înjgheba zilnic din lumina apelor şi purpura cerului. Ca să fie El, îşi permitea să trăiască un popor rus fără importanţă.

Într-o zi, solul Rusiei basculează şi sfântul cade într-un beci. Dispare tronul, miniştrii se topesc, autoritatea crudă şi abuzivă a conducătorilor, stăpânii de veacuri ai Imperiului, se risipeşte ca fumul unei ţigări. Toată această putere, menţinută prin asasinate şi un regim de închisori monumentale, piere fără să fie relativ nevoie măcar de-atâta sânge cât i-ar trebui fostului ţar ca să-şi coloreze cuminecătura, pe care un nou Rasputin i-ar strecura-o pentru înviorarea sufletului, între dinţi. Descoperirea fierului serveşte Împărăţiei ruse ca să bată lanţuri.

Ţarul e-o instituţie veche, apăsarea ruşilor datează de mult.

Totul se transformă însă într-o singură zi!

E greu de recunoscut astăzi acest popor, care se înnavuţeşte cu cele mai vaste senzaţii visate chiar de o societate cultivată. Saltul fu uriaş şi brusc, ca de la maimuţă la om. Utopia pe care o trăieşte Rusia de un când de vreme e un basm, am putea zice dumnezeiesc. În toată Europa se aude orchestra atâtor suflete, care din geamăt s-au ridicat să cânte! Şi să nu uităm că misterul s-a petrecut atunci când adversarul cu care se găseşte în război putea să înconjoare armata în delir, să o îngenunche fără cruţare, după strictele necesităţi ale războiului.

Trebuie menţionată aci purtarea adversarului, a căruia ţară fusese devastată de aceşti iluminaţi, de aceste brute din ajun, devenite deodată profetice şi blânde. El se puse să asculte cu simpatie vijelia de clopote ce se înalţă din marea biserică rusă. Oprirea pe loc în faţa rugăciunii de

renaştere ruseşti, a oştirilor germane; cuvântul Germaniei trimis revoluţiei, din Reichstag, că poporul rus va fi lăsat să viseze şi să reîntinerească – compun epizodul măreţ al resurecţiei ruse. El ia loc lângă reînfiinţarea Poloniei şi propunerea germană de pace.

Maşina de cusut mari duci şi mitropoliţi merge într-adevăr prea iute în Rusia. Dar, baba engleză, care înseila atât de bine acul, şi-a rupt şi unghia şi unealta.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 159, 24 mai 1917, p. 1. Editorial semnat: Sigma.

CUM IZBUCNI...

Înainte ca războiul nostru să «izbucnească», trăiau în Bucureşti două soiuri de oameni bine informaţi; cei în curent cu toate şi cei care ştiau puţin însă sigur. Unii pretindeau că nu vom intra niciodată şi cu nici un preţ în război, alţii că vom intra la «momentul» potrivit.

– Nu vă luaţi după aparenţe, pregătirile care vă îngrijorează n-au decât un scop, să ţie în frâu pe «nebuni». E o comedie pentru actori. De altfel nimeni nu vrea război în ţara asta şi te asigur că nici Filipescu şi Take Ionescu nu-l voiesc. Dacă totuşi reclamă războiul, ei cer, în definitiv, cu vorbe mascate, participarea la guvern sau chiar un guvern pe seama lor. Până una-alta, se strâng într-un partid cu doi şefi. Dă dumneata puterea lui Take, şi a doua zi va declara neutralitatea definitivă a României. Toţi sunt nişte farsori. Ascultă-mă pe mine, care sunt în legătură cu cercurile politice de treizeci de ani.

– Te înşeli, răspundea celălalt. Mănânc pe săptămână de mai multe ori cu diverşi actuali şi foşti miniştri. Ştiu şi ce se ascunde în dosul cuvintelor. De altfel, ieri m-am întâlnit cu omul cel mai în măsură să cunoască totul – domnul X – regret că nu-i pot spune şi numele, şi vorbind de război îşi duse mâna la jiletcă. Se ştie că atunci când îşi

duce mâna la nasturii jiletcii, domnul X tace un mare adevăr. E de prisos să-ţi spun ce adevăr e în cazul nostru. Nu vă izbesc însă anume lucruri? N-aţi văzut că sergentul postat în faţa Palatului a fost înlocuit? Că la cursele de cai Majestatea sa regina s-a aplecat spre una din doamnele de onoare din suită şi i-a şoptit, cu gravitate, ceva la ureche? Majestatea sa rostise cuvântul «Ilderim»!... Dar Brătianu? Deunăzi se găsea la masă cu mai multe personalităţi politice. La desert s-a servit caşcaval. Să-mi daţi voie, domnilor, a zis Brătianu, să vă recomand în special această brânză, fabricată în munţii Buzăului. Cred că aţi înţeles; e-o aluzie la viitoarele evenimente din Carpaţi. Invitaţii au priceput; o tăcere tristă îi cuprinse pe toţi. E clar că intrăm în război cât de curând.

Aşa judecau din public, cei în curent cu situaţia... Nu mai pomenim bărbaţii politici de la cafenea, restaurant şi cinematograf, istorici, geografi, strategi. Ca publicul judeca şi presa – zeci de ediţii într-o singură zi. Cât priveşte pe aşa-zişii «factori răspunzători», expresie învăluită şi elastică în care se refugiau toţi indecişii, toţi oportuniştii, – nici inspiraţiile lor nu erau mai solide. Cum în politica românească niciodată mai nimeni nu a crezut nici în ceea ce spune, nici în ceea ce se poate numi o concepţie, religia era schimbătoare şi fragilă. De luni până vineri omul politic român putea să facă nişte progrese grandioase. Când de opiniile lui nu decidea, de pildă, nevasta, se găsea un bărbier, un vizitiu, un chelner care să-l convertească la o idee. E de notat că slugile au avut un rol considerabil în investigaţii politice pe care le întreprindea publicul select, ţinut într-o ignoranţă cu atât mai durabilă, cu cât nici factorii, presupuşi că emit idei, ca păianjenii mătase, nu obţinuseră rezultate consultând propriul lor creier.

În acest timp, ardelenii fugiţi de mobilizarea armatei din care făceau parte, ca să fie încununaţi martiri în Bucureşti, erau întrebuinţaţi la edificarea sufletului popular. Unii dintr-înşii soseau cu un verdict de escrocherie în spinarea gârbovită de suferinţe ideale. Trebuie notat că acestor disperaţi, a cărora revoltă fu extraordinară în ziua când

presa, făcând aluzie în situaţia lor militară, le recomanda onoarea de-a fi recrutaţi în armata română, li se datoreşte o acţiune care a putut ţine locul unei idei politice absente.

Oamenii politici au strălucit prin indiferenţă, mulţumiţi cu sugestii strecurate în câte un ziar. Ei îşi ziceau că guvernul nu va fi în stare să se arunce într-o aventură şi siguri că, la urma urmei, regele, ca moştenitor politic al regelui Carol, ca Hohenzollern şi ca german, va refuza «să iscălească» – contribuiau la luptă, de cele mai multe ori prin rezervă, dacă nu prin dosire. De altfel «factorii» credeau într-o păcăleală universală şi complicată. Când se salutau doi politiciani, unul filorus, altul filogerman, ei aveau aerul să-şi spuie: «Ce şireţi suntem amândoi! Las'că n-are să fie nimic. Cum îţi merge grâul! Ce se mai joacă la operetă!»

În documentele diplomatice tipărite la Viena, contele Czernin are o remarcă de excelentă psihologie (V. nr. 24, 14 nov. 1914):

De la moartea regelui Carol nu mai sunt aci decât două grupări politice, de care se poate ţine socoteală: unii, care spun că momentul de-a ne cădea în spate a sosit şi alţii, «prietenii» noştri, care socot că situaţia nu-i încă potrivită şi că trebuie să aştepte ca să fim întâi bătuţi bine.

Cu variante parţiale multiple dar neînsemnate, portretul situaţiei politice din Bucureşti, după moartea regelui Carol, este exact pentru toată durata neutralităţii.

Oamenii politici mai serioşi, inapţi pentru abilităţi complexe, se ridicau cel mult pe coate ca să-şi facă iluzii şi se culcau, apoi, repede, din nou. În ajunul chiar al «Consiliului de Coroană» care a decis de război, ei spuneau şi scriau, ca în somn, că a doua zi se vor decide, una din două, sau neutralitatea definitivă sau alăturea de Puterile Centrale, pe front.

În abnegaţia generală de-a opune o acţiune formală unei acţiuni dusă de oameni de-a zecea mână, poate că regele şi guvernul său au avut impresii analoge celor din 1914 ale domnului Czernin – şi convingerea că orice om politic român crede numai pe jumătate în ceea ce susţine cu lenevie.

Şi se poate să nici nu fi greşit. În ziua decretului de mobilizare, populaţia Bucureştilor era nespus de afectată dar s-a supus. Şi s-a supus şi a doua, şi a treia, şi în toate zilele de atunci încoace. Sentimentele de independenţă s-au trezit abia târziu, când nu mai avea de ele nimeni nevoie.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 163, 29 mai 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

POLITICA «MOMENTELOR»

Oamenii noştri politici suferă de-o curioasă infirmitate, când evenimentele îi silesc să acţioneze şi să se exprime. Ca şi cum ochiul lor miop este tăiat ca scumpele diamante oferite unei marchize de circ, în faţete, împrejurările li se prezintă frânte şi judecata lor se concepe în fracţiune.

Limbajul nostru politic s-a îmbogăţit de la război încoace cu două cuvinte inexistente în istoria lumii: *trenul* şi *momentul*.

La «tren» cred că am ajuns pornind de la ideea de vagon. Timp de optsprezece luni nu s-a vorbit de altceva în Bucureşti decât de vagoanele care au îmbogăţit o întreagă elită de politicaştri şi escroci – şi vagoanele de grâu, benzină sau fasole au trecut în teoria politică, pentru ca să-i dea un ideal. Se auzea: «trenul României a sosit» sau «trenul României n-a sosit». Macagiii politicii noastre nu s-au înţeles asupra sosirii; cât priveşte trenul, ei se găseau de acord.

Ca să sosească trenul, era nevoie neapărată de «moment». La ce moment soseşte, mă rog. Orariile politicii noastre externe se deosibeau în această privinţă. Dacă s-ar fi pus chestiunea cu alte cuvinte şi ai fi provocat răspunsul oamenilor politici nu asupra sosirii trenului dar asupra răsăritului soarelui, ai fi putut afla că el se ridică atunci când pentru toată lumea asfinţeşte sau după ce apune, pe la nouă seara sau după zece.

Cu încetul, dispăru trenul şi rămase singur momentul. Acum nu mai venea trenul ci trebuie să vie momentul. Controversat moment! Sau venise şi trecuse, sau încă nici nu apăruse sau, în sfârşit, venise şi trecuse de mai multe ori şi totuşi mai rămânea să mai vie o dată sau de mai multe ori.

Un profesor universitar, care nu mai putea vorbi din pricina unui cancer juridic la înghiţitoare, se făcu scriitor, specializându-se în aceste momente. După opinia lui se repetaseră în câteva săptămâni vreo cincisprezece momente. Ridicolul copleşi, cu toată stăruinţa lui, pe cretinizatul profesor, şi-l făcu să renunţe brusc.

Alţi oameni politici, mai economi în cifre, făceau pe seama lor alte momente, a cărora condiţie esenţială era să nu se asemene cu momentele celorlalţi... Concurenţa pe momente devenise generală. Originalitatea autorilor de momente purcedea pur şi simplu din diferenţa de la ceasornic: mai toţi aceşti profeţi politici purtau în creier un orologiu cu roţile deranjate.

Literatura Momentului e monumentală. Defunctul Filipescu, care cumula speranţele ministerului cu mari ambiţii de strateg civil – a lăsat omenirii şi o cărticică, *Momentul de la Lemberg,* al căreia titlu de cuplet are valoarea unui umor reuşit – şi în acelaşi timp o hartă.

Cei mai mulţi nici n-au scris nici n-au vorbit, dar au aşteptat Momentul. Şi când a venit în sfârşit Momentul, aţi văzut că a ieşit ceva. Toată chestiunea se strânsese, prin urmare, aci: în ce moment vom prăbuşi România! Înţelepciunea unui guvern care ştiu să aştepte cel mai bun moment şi geniul unui rege rămas posterităţii făcură ca ţara noastră să fie dată gata în 1916.

Oamenii noştri politici de un lucru nu şi-au dat seama, că a te inspira de momente arată ca duritate intelectuală şi constituie o gravă ruşine.

Este, într-adevăr, permis ca un om de stat să n-aibă o concepţie de *toate* momentele în materie de politică externă, să nu puie în concordanţă momentele cu o tradiţie, să aştepte ca un moment bine sau prost ales să hotărască de poporul care tolerează urcarea nulităţilor la suprafaţă! Ţara

noastră poate fi asemănată în timpurile ei moderne cu o mocirlă din fundul căreia bășicile goale se ridică neapărat către zenit.

Însă școala e mai veche decât războiul. Într-un articol trecut am pomenit de lipsa credințelor politice reale la noi. Subt etichete diverse care pot induce pe occidentali în eroare, noi ascundem aceeași egală incapacitate morală. Treizeci de ani de alianță cu Puterile Centrale n-au fost în stare să ne fixeze și i-am doborât cu o politică de un singur moment. Oportunitatea a slujit exclusiv de ideal și de forță creatoare într-o țară în care nimic nu durează, nici chiar averile, născute într-o singură clipă. Principiul a fost și rămâne Momentul. Pe ziua de 1 Mai socialist, guvernul din Iași a devenit socialist, după ce, liberal cu numele, fusese cu o zi înainte țarist. În ziua în care Rusia va încheia pace cu Germania, el va fi numaidecât filogerman – pentru moment... Mizerabilă situație pentru un stat a căruia viață devine o nemaicurmată chestiune de moment!

Totuși, un moment a fost – e bizar, nu este așa? – momentul revoluției ruse... cu câteva luni mai târziu.

Trenul României sosise într-o stație de bagaje.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 170, 5 iunie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

IPOTEZE

Dintr-un articol anterior al nostru reieșea răspunderea tuturora. Nu credem să se găsească cineva din câți poartă o haină neagră în țara noastră ca să-și mărturisească în secret: eu n-am voit războiul și am încercat tot ce se putea să-l împiedic. El o poate susține numai de paradă.

Desigur că mulți surtucari pacifiști s-au ivit în cele din urmă; numărul lor crește necontenit, deopotrivă cu al filogermanilor convinși... Cititorii nervoși de altădată, care sfâșiau în fața cafenelei foile partizane ale unei politici

liniştite şi insultau îndrăzneala adevărului şi sincerităţii, s-au domesticit. Ei primesc funcţiuni şi le provoacă, bârfesc idolii zilelor de ieri şi curtenesc cu un respect insistent pe acei «vânduţi» destinaţi pe vremuri, în mintea lor înfierbântată, spânzurătorilor celor mai înalte. Liberalii nu mai suportă nici numele domnului Brătianu; conservatorii-democraţi mânjesc memoria domnului Take Ionescu; sufletul defunctului Filipescu e blestemat de toţi agenţii lui electorali. Ingineri, medici, advocaţi, nu mai cunosc decât un Canaan: Germania – care va să zică, a început Regenerarea...

Până la «intrarea în acţiune», aceşti domni au turburat cu scandal aşezarea sufletească a «trădătorilor» acelora care-şi permiteau să sufere pentru ţară şi să-şi îndemne semenii la reflexiune. Ei erau cu adevărat încredinţaţi că cine părea să se opuie curentului demagogic al României Mari avea o instalaţie de telegrafie fără fir acasă în legătură cu marea finanţă germană – şi dacă astăzi îi caută şi îi aprobă pentru trecut nu însemnează că domnii şi-au schimbat opiniunea; ei presupun acelora relaţii puternice şi nădăjduiesc un sprijin în vederea vreunei afaceri... Abia când au priceput că eşti şi astăzi, ca şi ieri, un izolat, începe adevăratul dispreţ. De fapt, disproporţia e uriaşă; ei te credeau intimul Cancelarului şi dumneata nu te bucuri nici de onoarea de-a fi confidentul măcar al unui caporal german.

Dar curentului cine oare i s-a opus, aşa ca să-l slăbească? Cine a sacrificat mai mult de-o zi ca să-l micşoreze? Amicii Quadruplei au avut meritul unei tenacităţi diabolice în acţiunea lor. Poate că unii din adversarii acestora şi-au zis că la urma urmelor nimeni nu poate fi împiedecat să se sinucidă şi că de vreme ce mii din oameni cer cu entuziasm războiul, de ce să-i opreşti? *Vox populi vox Dei.*

Şi-aci se vădeşte şi se pune problema noastră. Trebuie să ducem lupta împotriva oamenilor – care se aseamănă, împotriva partidelor – care se confundă? Ce partid, din câte se cunosc, îşi poate însuşi cu folos autoritatea de judecător?

Apoi e de ştiut dacă intrarea României în război constituie o reală nenorocire; dacă moartea, înfrângerea,

mizeria sunt de astă dată nişte calamităţi. Oamenii binelui şi dezinteresului, idealiştii care deplâng starea ţării pierd din vedere că jalea lor e-n ordinea materialistă. Dacă avem de urmărit, peste scumpirea untului şi cafelei, o îndreptare înainte de toate morală, războiul nostru pierdut poate fi pomenit cu durere nu însă cu antipatie – şi considerat într-un sens, ca un război câştigat...

Să presupunem că războiul ar fi fost pur şi simplu câştigat. Că graţie nouă, atleţilor de la club, vânătorilor de zestre, feciorilor de bani gata, politicianilor înfumuraţi, ziariştilor venali, dascălilor fără merit – Germania ar fi fost doborâtă. Ce atitudine ar fi adoptat în acest caz domnii care doresc, cu bună dreptate, reînnoirea ţării? Exemplul nostru e funciarmente absurd: niciodată o societate de ordine şi muncă nu poate fi învinsă de-o societate destrăbălată.

Nu este-aşa că destrăbălarea s-ar fi întins cu atât mai vârtos cu cât ar fi fost victorioasă? Nu-i aşa că şi speranţa unei renovări trebuia înlăturată! Cu alte cuvinte, vom face noi o cauză din pierderea războiului şi nu numai un prilej pentru o cauză mai veche, superioară? Cine nu ştie că-i mult mai comod şi mai simplu – şi mai avantajos – de-a închide pe nebun decât de-a găsi tratamentul nebuniei.

De altfel, însemnările noastre au un rost mai ales ziaristic şi literar. Evenimentele pot fi cel mult mai înţelese şi asimilate şi aci e toată arta bărbatului de stat, nu aiurea, nu în invenţiunile de politică artistică, în câteva dogme cerebrale. Mai presus de oameni, fie că sunt, fie că lipsesc, lucrează forţele mistice în istoria omenirii – avem trei pilde caracteristice în trei chipuri deosebite: Germania, România, Rusia.

Nu pot sau nu vor oamenii să le cuprindă, mai devreme sau mai târziu apare falimentul, iar forţele rămân întregi. Bancruta noastră s-a consumat. Să ne pregătim pentru o nouă bancrută nu e de admis.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 172, 7 iunie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

MORTUL VIU: CAILLAUX

Sunt oameni cu darul multiplicității.

Telegraful aduce știrea că domnul Caillaux a fost ale șef al partidului celui mai impunător din Franța, radical-socialist. Numele reputatului om de finanțe revine din altă lume. În 1914, la izbucnirea războiului european, el pasiona bulevardul parizian și umpluse, ca subiect de vară și de concurență politică, paginile de iunie și iulie ale ziarelor franceze.

O campanie hrănită de toate ranchiunele politice, și condusă de Calmette, un ziarist fără calități, dar cu relații, trebuia să ucidă reputația fostului ministru. De campania întreprinsă n-a fost strein nici domnul Briand. Rezultat neprevăzut, soția domnului Caillaux pătrunse în redacția ziarului «Figaro» și doborî cu revolverul steaua lui Calmette.

Soția unui om de stat asasină – ce fericit roman senzațional avea să trăiască publicul parizian, întreținut în atmosferă convenabilă de nenumăratele teatre din faubourg și de numeroși dramaturgi exasperați!

Numele lui Caillaux, răcnit cu dușmănie de parizieni, se pierdu în aerul cutremurat de primele obuze ale războiului. Caillaux fu socotit înmormântat pentru todeauna și bine clasat între morți.

Dacă după trei ani de război ne aducem aminte că toți propovăduitorii Revanșei franceze și făuritorii alianței cu Englitera au fost inamicii lui Cailllaux, acuzat în presa naționalistă de «trădare», urmărit ca adversar al unui război cu Germania; dacă ne aducem aminte că acest om a fost, pe temeiul convingerilor sale, luat drept țintă a șovinismului, zi cu zi ațâțat prin presă – poate că am descoperi, o dată mai mult, la guvernanții francezi, intenția precisă de a provoca războiul european de care se mândresc să învinovățească Imperiul german.

Doi oameni politici francezi de întâia mărime nu puteau să-și reprezinte posibilitatea funestă a unui război, Caillaux și Jaurès. Caillaux trebuia degradat prin presă, Jaurès fu, cu simplicitate împușcat – de un «tânăr nu în

toate minţile lui», a căruia crimă credem că n-a fost, din motive desigur medicale, nici până astăzi judecată. Jaurès fusese, se înţelege de la sine, tot un trădător şi un «vândut» – acest cuvânt odios n-a fost inventat de canaliile presei din Bucureşti. Franţa, de altfel, plăteşte uşurinţa de-a fi dat ascultare unor jurnalişti ticăloşi şi de-a fi dispreţuit dragostea de ţară şi sfaturile cetăţenilor ei celor mai oneşti – vorbim de Jaurès.

De domnul Caillaux s-a mai auzit numai în două rânduri de la război încoace. «Le Matin» relata cândva, acum un an sau doi, cu satisfacţia şi destrăbălarea lui particulară, că, recunoscut într-un oraş de către populaţie, fostul ministru de Finanţe fusese huiduit şi aproape linşat.

A doua oară s-a vorbit în presa franceză surprinsă, că domnul Caillaux s-ar fi aflat în Elveţia şi bănuit de-a fi încercat o convorbire asupra condiţiilor de pace ale Germaniei. Astăzi domnul Caillaux e ales la prezidenţia Partidului Radical-Socialist!

Se prea poate ca evenimentul să nu comporte meritul unei atenţiuni depline, cu toate că oamenii politici, înmormântaţi într-un punct anumit al programului lor, nu învie la viaţa politică de-a surda. Să reţinem totuşi că domnul Caillaux, departe de-a reveni la viaţă prin toleranţa oamenilor buni şi compătimitori, dispuşi să acorde semenului lor în restrişte un loc umilit la soare, se întoarce cu autoritatea unui şef, un şef cu atât mai împuternicit cu cât fusese învins şi călcat în picioare: iar ungerea de şef în persoana lui n-o fac cinci poeţi păroşi doritori de un prinţ al Poeziei, la masa unei cafenele, dar reprezentanţii temutei burghezii franceze, o clasă, şi cea de fapt încă hotărâtoare în Republică.

Domnul Caillaux e de temperament iscoditor şi neastâmpărat – radicalii care l-au ales n-au făcut-o doar de plăcerea de-a plictisi fantoma lui Hamlet. Om de acţiune şi inteligenţă extrem de dibace, domnul Caillaux nu-şi făgăduieşte, fără îndoială, o digestie bună şi un somn divin la preşedinţia partidului. Şi din punct de vedere strict personal, acest om hulit, murdărit, al căruia portofoliu a purtat

la Palatul de Justiţie din Paris actele justificative ale unui asasinat – e cu neputinţă să nu fi conceput proiectul unei reabilitări eclatante. E greu de crezut că acţiunea lui se va mărgini la imitarea clişeelor guvernamentale de pân-acum. El are un mandat şi-l vom cunoaşte – afară de cazul când nebunia războinică n-a contaminat în Franţa şi originalitatea.

Domnul Caillaux mai este loc să fie dus în triumf pe străzile Parisului şi răzbunat...

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 175, 10 iunie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

INSPIRAŢIA GENIALĂ

Războiul Quadruplei, comparat cu războiul german, se deosibeşte de el ca descântecul de medicină. Dacă te durea măseaua, recitai, acum o sută de ani, o rugăciune: azi, pui cleştele şi smulgi.

Rând pe rând, aliaţii Angliei au avut câte-o inspiraţie momentană, siguri că vor învinge în război ca la teatru, cu fraza sau cu ideea, fraza stăruitoare şi ideea improvizată. În limba italiană, asta se cheamă «ideea nazionale»: lumea aplaudă şi oştile o rup de-a fuga. Vivat Cadorna!

Quadrupla e, deci, intelectuală; nu trebuie să uităm însă că ea dă lumii pe cei mai buni clovni, vodevilisti şi tenori. Ce-i un clovn? O inspiraţie. Ce-i un vodevil? Un truc. Ce-i un tenor? Un artist cofetar. Influenţa asupra publicului din Quadruplă a fost din partea acestor artişti imensă. S-a creat o şcoală, un gen sufletesc, un stil. Zeci de mii de eroi de Tibru mor pe munţii Austriei şi, ca şi cum ar fi vorba de o glumă, omenirea râde: râd adversarii, râd aliaţii, râd neutrii.

Acţiunea a interesat mai puţin pe aliaţii celor de peste Canal. Ei au căutat, înainte de orice, inspiraţia genială, efectul imediat. Englezii au propus ceva neobişnuit în războaie, un fel de cubism, victoria prin înflămânzire. Publicul a şi

înțeles descoperirea. Ce genială e Anglia! și-a zis. Și cum propunerea n-are nici o precizie ci numai caracterul originalității și putea să dureze tot atât de vie și un veac, publicul a așteptat un an, doi ani, trei ani – și mai așteaptă...

În război, omul s-a obișnuit, printr-o tradiție cuminte, să vadă un singur lucru: bătaia. Când vii însă și-i uimești așteptările cu noutatea că adversarului i se va tăia sifonul, el primește ideea cu entuziasmul cu care citește isprăvile regelui detectivilor. La asta nu se gândise.

Germanii acționează; Quadrupla fabrică șarade.

În București ședeau de vorbă mai mulți advocați, la cafenea. Era prin 1915 și acești domni analizau evenimentele cu simpatie pentru Rusia, care nu înceta să fie bătută. Unul aduse știrea că rușii de-aci înainte vor zdrobi pe germani și, amenințând Germania, el surâdea cu o certitudine misterioasă, lăsându-se să fie rugat, întârziind confidența. În sfârșit, el se aplecă la urechile nerăbdătorilor confrați și spuse tot adevărul:

– Le-a dat voie țarul să urle...

La circ, advocații strânși în jurul mesei ar fi izbucnit în hohote de râs. Acolo, la cafenea, ei încremeniră într-o atitudine solemnă. Era vorba de viitorul României! De vreme ce însuși țarul le-a dat voie soldaților săi să urle, nu mai încăpea îndoială că Germania va fi învinsă. Se ținuse mult împăratul, dar nu mai putea să împiedice fatalitatea; după nopți de groaznice chinuri morale, el dezlănțui cataclismul, porunci cazacilor: urlați!

Un alt advocat, însă francez, domnul Aristide Briand, autorul celei mai ciudate cariere politice, întocmi, în calitate de fost anitmilitarist și civil, un plan strategic genial, înființând, cu colaborarea englezilor fugiți de la Gallipoli, frontul de la Salonic. Ideea domnului Briand se născu din derivație. Vă asigur că englezii nu s-ar mai fi oprit până-acasă, după ce-și tociseră cele mai bine fixate gingii de silexul peninsulei. E o rușine să fugi, însă se pare că a fugi pe o distanță scurtă e onorabil. În pas alergător, goniți dintr-o grădină, englezii se ascunseră subt un pod. Și

pentru că ne oprim aci, să facem şi un front înspăimântător, a zis domnul Briand. Înconjurăm Germania de departe. La un semna, năvălim. Cu noi vor veni grecii. Frontierele Imperiului german se vor nărui şi ne întâlnim ruşi, englezi, francezi, italieni, sârbi, muntenegreni, români, la Berlin şi Viena. Ca să fie lanţul cu desăvârşire închis, italienii intrară cu muzică în Albania.

Ce aplauze! ce beţie! Ideea Salonicului i-a permis domnului Briand să fie Marele Bărbat, timp de ani de zile. Încheiere: Aliaţii mor la Salonic de bube dulci şi se gândesc s-o şteargă înainte ca mormintele generalilor să fie clădite în stepa cimitirului Quadruplei din Grecia, violată cu filosofie.

Câte alte idei n-au scăpărat! Mesele, congresele, conferinţele n-au fost făcute pentru pisici; Aliaţii au produs la şampanie cele mai curate inspiraţii.

Ei zic: ne trebuie o idee. Dă-mi o idee şi te procopsesc. Şi dă-mi o idee de roman foileton, ca să seduc popoarele mele. Publicul ţărilor aliate Angliei se mulţumeşte cu o idee *nouă*. Dacă-i place ideea, e de ajuns. Frumoasă idee! Aş vrea să ştiu dacă i-a venit lui Poincaré sau lui Briand. Eu zic că-i a lui Briand – fac prinsoare.

Aliaţii vor continua să amuzeze lumea cu inspiraţii poetice. Dreptul popoarelor mici nu-i tot o idee cu efect? Dar civilizaţia? Norodul e încântat să primească titlul de apărător al acestor fantasme ale ipocriziei. Găzarul se simte asimilat cu ceva ca un profesor universitar.

Şi, în timp ce Aliaţii visează, germanul biruieşte...

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 178, 13 iunie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

VIERMELE ŞI EROUL

N-am putea spune dacă este ca finală, dar Quadrupla o victorie a repurtat în sfârşit – asupra regelui Constantin! A pus ani ca să o câştige; visul s-a împlinit. Steagurile pot să fie desfăşurate la Londra, la Paris şi New York; douăzeci

de popoare au izbutit să înfrângă un om. Dacă orgoliul britanic şi nobleţa franceză se mulţumesc cu atât, să felicităm degenerarea acestor naţii mari, care ne-au propovăduit o civilizaţie şi o moralitate. Tiparul anglo-francez repetă prin zeci de mii de cărţi şi ziare însuşirea virtuţilor care duc la această abjecţiune.

Răspunsul la ofensiva în sute de acte, ce se sleieşte pe frontul occidental, e slab. Quadrupla deţine secretul unui gen de acţiuni, interesante mai vârtos din punct de vedere medical decât războinic. Neputând constrânge un adversar mai puternic să cedeze, absintul francez şi whisky anglican se răzbună prin asuprirea celor plăpânzi. Cum ar tolera Anglia şi Franţa ca Grecia, România, Belgia, Portugalia şi, prin extensiune, Sviţera şi Olanda să nu se târască, de vreme ce ele, conducătoarele culturii, au căzut?

Faza e gravă; oamenii politici ai Quadruplei, incendiari şi demenţi, se vor întâlni în Paradisul Albionului cu istericii, asasinii şi strangulatorii de prunci, care fac obiectul literaturii lor celei mai gustate. În această privinţă, războiul nu trebuie să se sfârşească printr-o pace protectoare a clinicii quadrupliste. El se va prelungi, ca să stârpească morbul degradator, ca să asigure Europei renaşterea ce i se cuvine, după o Rusie revoluţionară. Poporul german nu se bate numai pentru dreptul lui la viaţă. El înfăţişează onoarea continentului, depravată de nişte generaţii de stârpituri, şi în sacrificiul ce-l face, poartă pe arme demnitatea unei omeniri aşteptate.

Acest lucru trebuie spus necontenit, oricât ar displace, oricât de suculent ar fi putregaiul societăţii care încetează cu începerea războiului european şi de care ne aducem cu emoţie aminte... Trebuie afirmat pentru creierul fiecăruia, din câţi mai clocesc speranţe amestecate cu muşiţa zilelor de ieri, că pui de aur nu vor putea naşte din ouăle de viermi; că o lume nouă, cu voie sau fără voie, furtunoasă şi aprigă, va călca faţa pământului, că ceea ce nu îndeplineşte cugetarea, voinţa, va realiza baioneta germană, bună deopotrivă pentru ruşi, francezi, englezi şi români.

Grecii au la rândul lor de comparat. Între o ipocrizie engleză şi un pumn de fier german nu-i de gândit şi de ales

prea mult. Pumnul izbeşte şi doboară, dar când a căzut se desface şi-ţi iese înainte mâna întinsă pe care o poţi cu cinste strânge în mâinile tale. Regele lor Constantin, izolat ca un monolit pe stânca depărtată a patriei, înconjurată de pâcla engleză – va fi poate cel mai mare din istoria greacă. El dă pildă de bărbat, nu se conformează unei demagogii curente şi, exterior timpului de laşitate şi minciună al canaliei culte europene, toată sforţarea lui de om şi de patriot caută drumul mare şi onest al istoriei, pe unde poporul grec a trecut de mai multe ori, fără discipolii lui Bull, însetaţi în ceaţa lor cenuşie de culoarea sângelui de la sudul fierbinte, o dată cu Platon şi altă dată ca Hristos... Dar englezul, care a furat stâlpii Acropolei şi i-a vândut muzeului din Londra, s-a mâniat că n-are atâtea diamante şi bare de metal preţios ca să cumpere, pentru idealul de ramolisment al advocaţilor şi zarafilor lumii, sabia unui mândru pribeag.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 181, 15 iunie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

IDEAL...

Idealismul e o stare morală, pe care societatea românească avută n-a dobândit-o, graţie benzinei, vagoanelor de cereale şi vitelor cornute, decât în ultimii doi, trei ani. Până atunci, tendinţa ei fusese, am putea spune, realistă. Cucerirea Transilvaniei deveni o nevoie sufletească imensă, numai în momentul în care cetăţeanul bine situat şi-a pus întrebarea: «Bani am, ce-mi mai lipseşte?» Soarta Ardealului şi a fraţilor, depărtaţi de mecanismul unui permis de untură şi de filosofia compensaţiilor, s-a desinat deodată, clar, inteligenţei sale. El se simţi dureros impresionat de calvarul părintelui Lucaci şi îşi pierdu răbdarea. Caracteristic este că epoca pur idealistă a corespuns cu cel mai mare număr de localuri de petreceri şi de cocote

scufundate în perle, pe care l-a dat cosmopolei vreodată capitala. Niciodată consumaţia băuturilor cu aroma tare nu s-a ridicat la ceea ce a putut să suporte era idealului naţional. Niciodată croitorii, arhitecţii, furnizorii de mobilier n-au strălucit atât.

De aceea idealul nostru, care la alte popoare înfăţişează veacuri de sforţări, de jertfă şi cultură solidare, concentrarea celor mai mari sentimente, asociate cu cele mai curate acte, apare caricatural şi este analizat ca simpla combinaţie politică a unui cârd de aventurieri pasionaţi de senzaţia nouă a imperialismului.

Falimentul rapid şi definitiv al acestei improvizări, de pe urma căreia se va trezi însă puterea înăbuşită, cea adevărată a poporului românesc, n-a smerit limbariţa unora, n-a micşorat naivitatea altora, dintre cei rămaşi. Neputând să o cucerească, după cum au făgăduit, idealismul lor s-a restrâns la o acţiune de căpătare a Transilvaniei râvnite.

Au voit să o *ia*: astăzi ei vor să li se dea.

Ar fi foarte greu de determinat formarea acestei aspiraţii printr-un proces, altul decât al ignoranţei şi grandomaniei, provocate de succesul în afaceri, fără muncă şi capacitate – Ardealul până la Tisa, Crişana, Temişana, Banatul – când măsori nota noastră de plată cu programul celorlalte state în război.

Cu cinci milioane de soldaţi, cu şaisprezece secole de cultură, cu o sută de miliarde de franci şi cu înjghebarea celei mai vaste alianţe politice agresive din câte se cunosc, Franţa, de pildă, se străduieşte, nesigură, să recucerească o Alsacie minusculă. România vroia jumătate din Europa Centrală! Şi oamenii ei politici au crezut în atare fantezie. Au crezut că se va găsi o singură putere europeană, chiar în cazul unei cuceriri de fapt, ca să se învoiască la dezmembrarea Austriei – soluţia unui număr infinit de probleme – şi la retrogradarea Ungariei occidentalizate.

Chestiunea Ardealului nu-i măcar de ordinul idealismului, dacă ţii socoteală numai de faptul că un stat înapoiat socialmente nu constituie un punct de atracţie inevitabil pentru o ţară mai înaintată. Poate că în teorie să fie admisibil ca degetul arătător să crească de cinci kilometri, dacă

l-ai uda la rădăcină; fiziologia lui Păcală, bună la cinematograf şi în monoloage, nu promovează însă valoarea unui om de ştiinţă. Singură politica şi îndeosebi cea orientală se hrăneşte cu miraculoasele precepte ale marelui filosof.

Mai sunt domni, aci, care contribuiesc la eternizarea naivităţii în politică. Ei au aplaudat participarea Americii la război şi din răsturnarea regelui Constantin fac un eveniment de seamă, aşteptând victoria franceză, triumful englez. Poate că mâine, cine ştie, intră în război Spania, Norvegia...

Suntem datori să conducem pe aceşti domni deoparte şi să le spunem că iluziile nu mai sunt de competinţa noastră. România, până în toamna anului 1916, a trăit în funcţie ameninţătoare pentru toţi beligeranţii, şi câteva zile, pentru Quadrupla, ca un oportun instrument accesoriu de izbândă. Noi n-am fost primiţi de Anglia şi Franţa pe temeiul idealului nostru naţional, dar pentru că le-am sugerat victoria prin contribuţie de voinicie. Nu vom susţine că victoria datorită acordului nostru n-ar fi fost răsplătită cu recunoaşterea cinstei de a fi luptat pentru civilizaţie şi cultură: ceva mai mult, probabil că regelui Ferdinand i s-ar fi conferit titlul de Doctor în Oxford şi Sorbona. Dar astăzi, când se recunoaşte că acţiunea României numai Înţelegerii nu i-a fost de folos şi că din aventura noastră situaţia ei a ieşit şi mai compromisă, nădejdea în icoanele anglo-franceze echivalează cu o satiră.

Nu, domnii mei! Ţara noastră nu mai are de aşteptat nimic din afară, fie situaţia Quadruplei de o sută de ori mai puţin proastă decât se cunoaşte, intre în război oricâte neamuri neutre şi inventate. Noi cu victoria şi cu înfrângerea nu mai avem raporturi, tratamentul nostru fiind particular. Poate că într-un singur caz ne-am încredinţa pe deplin de acest adevăr, just în toate cazurile posibile: pacea şi alianţa ruso-germană... Iar durata războiului, favorabilă poate altora, nouă ne este funestă. Fiece zi de război adânceşte şi mai mult prăpastia, pierderile noastre cresc monstruos, cu fiece oră nouă.

Bancruta face parte de aci înainte din istorie, suntem datori să ne-o înfăţişăm cu seninătate. Acum abia începe

adevărata muncă, la care sunt chemați toți românii, și cei ce au greșit, și cei ce s-au păcălit, și cei răi, și cei proști, și cei ce văd în tragica noastră cădere data reînvierii.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 188, 23 iunie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

TITU MAIORESCU

Izbucnirea războiului european a surprins România într-un moment de criză manifestă. Generația independenței și a întemeierii noului stat dispăruse. Lipsa de solidaritate de la om la om și de la an la an, caracteristică culturii noastre de accese și improvizări, ne făcuse să uităm chiar amintirea luptelor și străduințelor din care s-a schițat ființa statului românesc. Faptele oamenilor de ieri n-au mai fost cercetate când autorii muriseră și au căzut în ridicul când unii dintr-înșii, romanticii principiilor, îndrăzneau să mai trăiască printre noii-sosiți, aventurieri, samsari, oportuniști. Lozinca necesară a epocii consecutive victoriei fiind îmbogățirea, rapidă, care permite imitarea opulenței streine, câștigată cu o lentă și tenace laboare seculară, un americanism necunoscut se ivi la noi, tocmai atunci când reculegerea meditativă a bărbaților politici ar fi degajat din evenimente sensul tradiției pentru orientările viitoare. La fiece capăt de sfoară țesătorul face un nod; urzitorii destinelor României moderne uitară capetele nelegate și au lăsat firul să zboare.

Distrați, ei visau călătorii de plăcere, hoteluri vaste, mobiliere scumpe, lovituri de bursă, fără, bineînțeles, să observe că pasiunile lor, la care colaborau: Grâul, Danubiul și Petrolul, acceleraseră prea mult asupra timpului, uniform și calm. În 1914 putem face, paralel, două inventarii contradictorii de averi; de o parte, câteva mii de automobile, castele, cazinouri, rulete, nenumăratele magazine ale luxului agresiv, orașele argentine: Sinaia și

Constanța, și, ca să le slujească, vreo treizeci de ziare, cu «directori» în mare parte analfabeți. De altă parte, cinci, șase milioane de flămânzi, de pelagroși, de ftizici, sifilitici, alcoolici ai mizeriei: țăranii. Politica, Școala și Administrația se cuprind, integral, în partea dintâi.

Nu-i de mirare că oamenii ridicați pe materialul unei atari epoci au arborat cu încredere și petulanță spiritul de provocare în politica țării. Se cerea un eveniment pentru ca valoarea tineretului să se vădească. Răscoalele din 1907 nu fuseseră încă un eveniment; însemnarea lor putea să fie ușor contestată. Evenimentul de promovare îl impuse războiul european.

În ziua în care nu mai încăpu nici o îndoială despre direcția și durata lui, se puse întrebarea dacă generațiile tinere, stăpânind puterea și cu o autoritate câștigată în jocul politicii de cartier, vor putea să înțeleagă situația și să mistuiască evenimentul. Ele nu prea fuseseră văzute la lucru în afară de terenul întreprinderilor politice comerciale și, ca să le cunoști trebuia să frecventezi Palatul de Justiție, să guști cancanul, să citești gazetele. Luptele din Parlament și stradă, unde se concentrase vigoarea cea mai pură, intelectuală, a noilor generații, nu dovedeau însușiri esențiale. Dacă totuși, această lume nouă, care din tumultul activității de construire a statului românesc nu va putea să facă față evenimentului și să-l exploateze cu folos, ne rămân – și-au zis observatorii – câțiva bătrâni experimentați.

Încă din 1914 împuținarea bătrânilor constituia o fatalitate; dar generațiile politice noi, așteptate la operă, și cu încredere, nu era demonstrat că nu puteau să fie, în definitiv, la nivelul celor trecute. Se dorea măcar atât, ca în caz de inaptitudini politice marcante, să nu cadă prea departe de ele – căci valorile sunt sau nu sunt. Nu se pot inventa valori la comanda unui eveniment.

Dar muri regele Carol... Muri Sturdza. Azi moare Maiorescu! Să notăm că fatalitatea e reală și că în bună parte poartă răspunderea războiului și insucceselor noastre.

Necrologul lui Titu Maiorescu e lesnicios în multe privințe. Cu toate că în prezența unor titluri mai mari nu

s-a bucurat, ca alți oameni politici, autori ai unui amendament sau câteodată ai unei singure întreruperi într-o viață parlamentară lungă, de supranumele de «muncitor» și «foarte muncitor», el e unul din oamenii politici cei mai încărcați pentru posteritate. Laolaltă cu acțiunea politică vie, ca să zicem așa, susceptibilă de judecata istoriei («Ce bogată e literatura în idei și ce săracă este istoria în fapte!» a scris Maiorescu) el lasă posterității o activitate scrisă – ceea ce, independent de calitate, îl pune deasupra oamenilor politici, lipsiți de sprijinul penei. El poate fi urmărit în gândirea și sufletul lui, el n-a murit ca un actor sau ca un cântăreț despre care critica ziarelor ne informează, fără să-l putem controla, că a fost genial. E nu numai un indiciu de superioritate la Maiorescu, dar un semn de încredere, de prietenie și de generozitate. A scri nu însemnează, la rigoare, nimic, și îndeobște fapta scrisului interesează mai ales prin simpla vocațiune a scriitorului. De la un rang social înainte, a scri și a tipări, când nu e vorba de un ridicul snobism și de o vanitate goală, echivalează într-un sens mai înalt cu știința de carte, mărturisește o simțire, o cugetare. A scri, atunci, e a fi contrariu orgoliosului și înfumuratului particularist, e a te pune în rând cu toată lumea și în judecata ei nemijlocită. Omul public câștigă sau pierde, dar e dator să se lase cunoscut pe dinăuntru. Regele Carol, unul din bărbații cei mai bine zidiți sufletește, cei mai siguri și mai gravi din epoca lui, a fost un scriitor.

Maiorescu a scris pentru tot cărturarul de la paisprezece ani în sus. Scrisul lui se citește cu satisfacție. De pildă: «Cuvântul pronunțat este numai un fragment al raportului dintre om și om: restul se stabilește pe tăcute» atingând punctele sus-puse, de gândire.

El a scris: «Naționalitatea, dacă acest cuvânt vrea să aibă un merit și o valoare, nu poate fi un pretext, subt care să se ascundă lenea și barbaria, și ținta noastră în viitor nu este de a ne păstra numai limba, și sângele, și teritoriul brut, fără altă aspirație mai nobilă. Limba, și sângele, și teritoriul sunt elemente prețioase ca mijloc spre un scop mai înalt, și acest scop nu poate fi altul decât progresul civilizației omenești prin toleranță și știință, prin bunăstare

materială şi morală, potrivită todeauna cu gradul culturii unui popor. Dar a susţinea mijloacele prin un sistem care nimiceşte scopul, este cea mai absurdă din toate rătăcirile politice, ce se pot închipui.» Acestea în discuţia situaţiunii evreilor români, persecutaţi.

Să mai cităm, pentru necesităţi de contrast, dintr-un discurs: «Dar la acţiune? La acţiune cu d. Vernescu? Cu d. Vernescu, care a trecut de la Justiţie, unde făcuse ce v-am spus, la Finanţe, unde a făcut ce ştiţi? Dar aţi văzut îndată efectul colaborării domniei sale ca mai înainte; neutralizare legislativă, basculă în administrare. În fiecare district antagonism între vernescani şi catargişti.»

Titu Maiorescu a ştiut să fie multiplu, ceea ce i-a folosit ca să-şi păstreze noutatea în toate regiunile lui de acţiune şi o elasticitate de spirit, care la cei mai mulţi oameni politici români se pierde după câţiva ani de Parlament. Profesor de filosofie, ministru de Instrucţie, ministru de Externe, orator, şef de partid, literat, viaţa lui umple câteva cariere şi de la «Junimea» până la Pacea din Bucureşti poate fi fragmentată în mai multe părţi independente şi judecată deosebit.

De altfel, inteligenţa i-a fost divers slujită de-o abilitate dusă la perfecţiune şi de un noroc extrem de fidel. Sceptic, Maiorescu a putut să fie ministru de Culte şi să prezideze dezbaterile Sinodului, fără să jignească vreodată susceptibilitatea religioasă a prelaţilor. Critic, el şi-a legat iscălitura de numele celor mai citiţi scriitori şi lui îi revine meritul de-a fi aşezat pe Eminescu în literatura mare europeană. În 1913 a prezidat cabinetul Păcii din Bucureşti, după care s-a retras din viaţa politică şi s-a mulţumit să aştepte.

Maiorescu mai avea, poate, un rol de jucat în timpul războiului european. Desigur că tăcerea lui neclintită a plecat din credinţa că ţării, după ce se manifestaseră toate partidele şi toţi oamenii politici, îi trebuia o rezervă pentru momentul când cabinetul Brătianu s-ar fi retras de la guvern. El a mai crezut că România nu va intra în război şi că în nici un caz împotriva Puterilor Centrale; în această privinţă nu fuse singurul om politic român înşelat.

Titu Maiorescu a fost unul din românii care au cunoscut mai bine Germania, patria lui de-a doua, şcoala şi etica lui. El a studiat în Germania, a trăit în Germania şi visul i-a fost să-şi sfârşească zilele la Stuttgart, refugiul tuturor ceasurilor lui de amărăciune sau de dezgust.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 197, 2 iulie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

DUPĂ UN AN ŞI DUPĂ TREI

Pasiunea oratorică şi de varieteuri a Puterilor din Antantă a făcut din războiul european o partidă, la care pe când unul câştiga fără greş, celălalt, sculându-se de jos, cam şifonat şi cu câte două, trei coaste rupte, trăgea concluzii, punea note şi formula judecăţi. Era şi asta o manieră de-a rămâne arbitrul Europei... Abia târziu, şi mai ales acum de curând, încep Aliaţii să părăsească nobila lor atitudine de critici şi să înţeleagă că lupta cu Puterile Centrale nu-i un *match* de box, nici o cursă de cai, dar că se înfăţişează ca un război adevărat, cu ruina gravă a mai multor state, bătute pe teritoriu propriu.

Ce-a fost ocuparea Belgiei şi a regiunilor franceze din răsărit? Ce-a fost cucerirea Poloniei, a Serbiei? Ce-a fost cucerirea României? Ce-a fost înfrângerea şi desfiinţarea atâtor numeroase armate? Un fleac, un moft... Când s-a luat oraşul Lille, presa franceză a observat cu sarcasm că nu se cucerise Parisul. Când trupele germane intrau în Varşovia, ziarele franceze şi italiene dovedeau cu o claritate pur latină că până la Petersburg şi Moscova e încă mult. Vastele operaţii şi rezultate germane erau analizate în glumă, ca nişte dezagramente trecătoare, incomparabile în ce priveşte importanţa abstractă a consecinţelor, cu centimetrul pătrat pe care îl câştiga Antanta la Salonic sau la Atena...

– Aşteptaţi, ne făgăduiau Aliaţii. Un an, doi ani, cinci ani, zece ani... Noi avem o metodă care câştigă la urmă, o metodă sigură, însă secretă.

Şi oamenii au aşteptat acţiunea infailibilei sisteme, cu răbdarea jucătorului la ruletă, care a dat câţiva poli unui inventator de noroace pentru imbecili. Ei, care cunosc isprăvile lui Nick Winter, resursele lui Sherlock Holmes şi învăţaseră că surprizele şi imposibilităţile au căzut în domeniul tangibil al siguranţei, nu s-au îndoit de facultăţile altor englezi şi detectivi şi mai tari decât predecesorii lor romantici, Kitchener, Grey şi Balfour, şi au crezut până deunăzi în Marele Truc Mondial, care într-o serie de foiletoane mărețe, ilustrate în culori, va purta numele misterios de «Ultima lovitură».

Dar între timp s-au mai luat Bucureştii, Riga, Insulele Baltice şi germanii se gătesc să puie mâna şi pe aristocratica Veneţie...

Prea multe glume nu suportă nici splina cea mai rezistentă. Domnul Lloyd George îşi părăseşte în sfârşit ironia şi la o masă, la Paris, atrage atenţia francezilor că germanii prepară «catastrofa» Antantei...

A mai deprecia valoarea actelor germane în ochii unui public admirabil de răbdător, li se pare chiar englezilor o tragică neruşinare. În al patrulea an de război domnul Lloyd George face şi o descoperire senzaţională, că anume Aliaţilor săi le lipseşte, ca şi chelului, frontul unitar! Dacă italienii nu s-ar fi bătut ca italieni, dacă francezii n-ar fi luptat ca nişte francezi, dacă ruşii nu se îndărătniceau să participe la împărţirea lumii ca ruşi ce sunt; dacă toată lumea aliată s-ar fi luptat ca nişte lei, vreau să zic: ca nişte englezi, o, atunci victoria nu mai era să fie niciodată victorie finală! Să facem frontul unitar şi să ne întâlnim la anul pe vremea asta.

Rusia, spune domnul Lloyd George, nici să nu ne mai gândim la dânsa. Rusia a murit. Vă asigur că şi fără Rusia victoria finală va fi a noastră. Să nu ţinem socoteală că numărul nostru se împuţinează, că puterea noastră s-a înjumătăţit: daţi-mi frontul unitar, daţi-mi Consiliul Superior de Război, voi cei săraci cu duhul, şi garantez că veţi fi fericiţi întru împărăţia lumii. – Ceea ce fusese oraşul Tăvălug rusesc, devine, prin urmare, şi pentru Marea Britanie, o maşină de tocat castraveţi.

Dar unde se găseşte oare România în discursul bărbatului de stat englez? Domnul Lloyd George este senin, parcă nici n-ar fi auzit. Şi nimeni nu-i va putea cere mai mult, atunci când frontul unitar şi victoriile ipotetice din Vestul anglicizat preocupă singure şi absorb inteligenţa unor aliaţi, care s-au jucat de-a cursele cu măgarii prin toate ţările pierdute subt culorile Antlantei.

E-o seamă de oameni care nu pot adopta idealismul dezinteresului englezesc şi geniala indiferenţă a guvernanţilor din Londra – şi aceia sunt românii. Pe ac[illegible]ucură generalităţile unui aliat atât de civilizat şi de filosofic.

Ei ar dori să li se pomenească cel puţin ţărâna, dacă sângele şi petrolul li s-au uitat.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 336, 19 noiembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

PENTRU CE MAI LUPTĂM?

Te întrebi, într-adevăr, ce mai aşteptăm noi de la participarea la război. Transilvania, pe care cafenelele din Bucureşti o anexaseră cu mult înainte de declararea lui, credem că nu mai ispiteşte nici iluziile bucătarului domnului Take Ionescu. Iar coroana de împărăteasă, făgăduită de un silf nefericitei regine Maria, bănuim că nu mai formează idealul de găteală solemnă, decât al vreunei prinţese de ospiciu.

Au pierit toate pricinile războiului nostru şi chiar visul statuii ce trebuia ridicată în Ardeal paraliticului cerebral C. Mille. Şi au pierit, dimpreună cu ele, înşile ţările româneşti, adunate odinioară pe hartă subt o singură culoare. Autoritatea guvernului român s-a restrâns la câteva districte şi poate că la singurii Iaşi, – o autoritate aproximativă, supusă tuturor influenţelor străine.

Populaţia din ţările ocupate se întreabă pentru ce se mai bat copiii ei în Moldova, pentru ce se mai recrutează noi tineri, destinaţi unui măcel inutil.

. Câtă vreme inamicul nu pătrunsese în ţară, se mai putea scoate, cu chiu cu vai, un argument pentru catastrofa de voie bună, în care a fost târâtă ţara. Astăzi, ce se mai poate spune şi scri? Ziarele din Moldova vorbesc pe faţă de nenorocirea noastră şi acelaşi stil de plângere îl adoptă şi agenţii trimişi în străinătate, ca să popularizeze cu ajutorul presei neutre ideea dezastrului românesc definitv.

Pentru ce mai luptăm, dacă nu mai apărăm măcar caricatura unei ambiţiuni de om politic aberat? Am căuta un ţel şi împrejurările ni-l refuză; am cerşi un scop cât de steril şi nimeni nu e în stare să ni-l improvizeze. Cei mai elocvenţi din politicianii noştri, aceia care au ştiut întodeauna să născocească, pentru inducerea publicului în eroare, ţeluri şi din neant, nu mai găsesc nici dânşii – bogaţii frazelor şi bijutierii pietrelor false – un scop mărturisit. Ne vom lupta până la dispariţia poporului românesc, a îngânat unul din guvern, în urechea amuzată, ca de un asasinat interesant, a unui ziarist străin.

Bine, ne vom lupta până la pieire – însă pentru ce, domnule Take Ionescu?...

A fost un timp în care s-a putut vorbi de Rusia. În spatele nostru sta cu picioarele rupte dar sta cu picioarele rupte dar sta, orişicum, Imperiul rusesc. Imperiul nu mai există. România, prevenită din vreme că Rusia merge la revoluţie, a trebuit să tresară în fiece zi la transformările haoticului aliat. A fost parcă un blestem ca România să spere cu un Kerenski, să viseze cu un Kornilov, să cadă cu un cadet, să îngălbenească la mânia unui bolşevic, să facă sărituri extravagante între un ţar şi un socialist, între un socialist şi un maximalist. O săptămână Rusia cere pace şi într-altă săptămână crede că vrea război. La Petersburg, la Moscova, populaţia şi soldaţii se măcelăresc, în două tabere politice duşmane.

Poate că Lenin va încheia peste câteva ceasuri pacea? Ce face România?

Să precizăm: noi zicem România şi înţelegem România. Pentru domnii din guvern, cinci miniştri şi câţiva poliţişti sunt România – această Românie se va transporta într-un vagon de dormit, la Paris...

Dar oamenii aceştia, zece sau douăzeci, se cred atât de extratereştri şi atât de puţin legaţi de noi, ca să evite să împartă cu ţara destinul pe care i l-au pregătit! Sunt ei atât de englezi, atât de francezi? Atât de monstruoşi?

Fără îndoială că în mintea lor a luat un chip precis sentimentul de responsabilitate. Prea puţin generoşi, incapabili de o căldură patriotică mai puternică decât nenorocirea, ei dispreţuiesc un popor care, în loc să-i strivească în plod, i-a crescut şi împuternicit. Poporul românesc să fi fost bun numai atâta timp cât a făcut deputaţi şi funcţionari; atâta timp cât a servit o clientelă pentru politică şi pentru bănci! Ei nu găsesc într-înşii resortul încrederii, care să-i facă să-şi mărturisească păcatul! Ei n-au virtutea bărabaţilor adevăraţi, de a căuta răspunderea şi de a primi cu seninătate şi ca un merit pedeapsa!

Poporul românesc nu vrea să se aştepte ca guvernul din Moldova să fugă încă o dată în străinătăţi, unde pribegesc şefii de state care n-au cunoscut onoarea să moară pe pământul patriei, răpusă din pricina lor.

Este de altfel cu putinţă ca guvernul să rămână, în speranţa unor condiţii de pace digestive. Nu e uşor de închipuit ca proprietarii atâtor latifundii şi întreprinderi să se despartă de avutul lor. În acest caz, perseverenţa în război are un scop bine determinat: se vor împuţina, în fiece zi mai mult, soldaţii şi oamenii în stare de a cere după pace socoteală – şi asociaţia celor douăzeci, treizeci de oameni politici va putea în toată liniştea să domnească peste ologi, peste văduve şi peste morţi.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 340, 23 noiembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

VICTORIA ADEVĂRATĂ

Pacea, pe cât se pare, nu e prea depărtată. Frontul oriental se destramă ca o ceaţă, urzeala lui de mult s-a zdrenţuit; prin ceea ce a fost un zid de piepturi şi arme,

colindă viscolul edificiilor dărâmate. Armistițiul, pe care l-a cerut guvernul rus, atârnă de atitudinea comandamentului german ca să devie în câteva ceasuri, poate, o realitate. Suspendarea formală și prin înțelegere comună a luptelor înseamnează pacea.

Subt pasul hotărât al adversarului, Alpii s-au scufundat și frontul italian a căzut. Armatele lui Cadorna din munți au intrat în Imperiul german subt formă de prizonieri și tunurile, cu care Gabriele d'Annunzio trebuia să ajungă la Viena, sunt de fapt în capitala Habsburgilor, prin magaziile muzeului de război.

Cu toată energia tardivă și pizmașă a bătrânului Clemenceau, nici Franța nu se prevede a se putea mândri cu o situație viitoare mai bună. Mâine, armatele libere ale Germaniei vor putea să dispute anglo-francezilor laurii ultimelor lupte și victorioase, după ce un soldat a ținut în frâu zece adversari, să împingă vulturii steagurilor Imperiului, adânc, în occidentul Republicii ostenite. Parisul e la vreo șaptezeci de kilometri de front și nici Anglia, peste Canal, nu-i prea depărtată. O irupție a puterei germane în Marea Britanie s-a văzut că nu-i o utopie nici pentru fiii splendidului Albion.

Am crezut de la început că războiul se va încheia cu o pace germană și niciodată nu s-a văzut mai clar această posibilitate ca astăzi. Pentru că au respins cu orgoliu mâna împăciuitoare pe care împăratul Wilhelm le-a întins-o superbilor antantiști, aceștia vor ști să se resemneze ca pacea să le fie dictată.

Și odată încheiată, odată semnată, lumea va redeveni slobodă și gânditoare, popoarele se vor întoarce la drepturile lor suprimate din poruncă. Atunci vor afla și puținii îngropați de vii în tranșeele din Vest care au mai rămas să o ignore, mașinația războiului dintre nații. Se va ști de către toți ce a făcut Germania pentru pace și ce au operat aliații Angliei pentru distrugerea bunurilor obținute cu greu de-o civilizație suferindă. Se feresc ele guvernele țărilor, de această zi penibilă și hidoasă pentru politicieni și prelungirea războiului nici n-a avut altă rațiune, dar de ziua cumplită nu vor scăpa.

Pentru că au mințit, pentru că au escrocat, au siluit, au nimicit şi au ucis, politicianii şcoalei de oroare conştientă şi demagogie îşi vor primi toată pedeapsa, de asta nu ne îndoim. Pacea între popoare va fi semnalul războiului dintre popor şi conducători, în toate țările Antantei. Orice asprime şi orice fărădelege chiar îi vor fi iertate şi de Dumnezeu şi de Istorie, poporului, batjocorit de câteva mediocrități politice, venale şi înfumurate.

În România, evenimentele vor trebui să se nască şi să se dezvolte la fel. Poporul românesc nu va rămâne înapoia datoriei pe care i-o comandă dezastrul, în ziua răfuielei. Această răfuială o cere Dreptatea şi bunul popor să fie întreagă şi neiertătoare. Nici o explicație şi nici o plângere a vinovaților nu vor mai putea să fie ascultate; epoca discursurilor, a frazelor, a cochetăriilor a trecut. Sângele cere hotărâre, morții vor umbla printre noi ca să ne încălzească şi să ne îndemne. Astăzi, cu adevărat, vocea morților este sfântă.

Şi cei mai sceptici îşi dau seama că ceea ce a fost în România nu mai poate să dureze, că războiul, care a ridicat popoarele spre victoria sufletului şi a minții cea mai deplină, trebuie să ne purifice şi pe noi.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 345, 28 noiembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

FRANK WEDEKIND: *ŞARPELE*

Pentru întâia oară apare la rampa teatrului românesc muza enigmatică a germanului Wedekind. Publicul nostru, educat mai ales pentru gustul pieselor în genul cărora, una, cu nume de păsărică, s-a spart de curând, ca o băşică de săpun de indiferența lui, vine la reprezentațiile *Şarpelui*, numeros.

Şarpele traduce, din condescendență față de afiş, cuvântul *Erdgeist*, poate că intraductibil pentru noi. Con-

trariu obiceiului în genere adoptat, de-a lipi orice titlu o dată lucrarea terminată şi adeseori numai simpla carte de vizită a unuia din personajele dramatizate, pe afiş sau copertă, autorul le strânge şi cu două silabe face o sinteză. Acest detaliu are importanţa lui şi ţinem socoteală, oprindu-ne la el, de impresia superficială de dezordine, pe care a putut-o face profunzimea ciudatului dramaturg.

Ceea ce a întârziat la început recunoaşterea lui Wedekind, pentru care calificativele comune de talentat şi mare par nişte copilării, a fost în primul rând noutatea deplină a personalităţii lui, inteligenţă nouă, preţuire nouă, organizare morală nouă. Când cultura se sileşte să stabilească, pentru vecie sau pentru cât mai multă vreme, categorii desluşite de valori şi o regulă imutabilă după care este permisă şi în ce măsură chiar variabilitatea lor, ivirea unui spirit nouă strică acest aranjament şi pentru că ruinează tendinţa spre o definitivă anchiloză, e primită ca un atac şi tradiţia se apără cu energie.

Poate că fabricanţii de mătase n-ar fi îngăduit niciodată păianjenului, fără capital şi maşini, să toarcă un fir atât de fin, tolerat din pricină că insecta e un concurent neserios. La ce luptă ar da loc şi câtă revoltă ar stârni încă în sânul marilor societăţi nespecialistul care, mulţumită unui har extraindustrial neprevăzut, ar produce, pentru plăcerea lui inocentă, tone de catifea cu ajutorul unui băţ plimbat prin frunzele uscate.

Wedekind va fi avut obligatoriu împotriva lui toate categoriile organizate, care împotriva naturii şi a geniului ei viu şi-au făcut cu toate acestea buna deprindere de a ceda îndată ce opera agresorului ia proporţiile unei lumini.

Erdgeist ne aduce aminte, prin simplă analogie, o piatră stranie cioplită de Brâncuşi «Cuminţenia pământului» şi poate că a şi influenţat asupra ei. *Erdgeist* e emanaţia pământului... Lulu, femeia senzuală şi irezistibilă din piesă, s-a născut parcă din colaborarea oarbă a mocirlei crepusculare cu aurul razelor ce-o scumpesc. Toţi bărbaţii care trec prin atmosfera ei ameţesc în vapoarea unui fatalism iremediabil. Lulu nimiceşte voinţele, sfarămă deosebirile, nivelează clasele şi merge înainte, prin sânge

şi raze, cu o nevinovăţie sublimă. Trei bărbaţi mor deocamdată pentru dânsa, un consilier ramolit, un pictor tânăr şi un ziarist ilustru... Pe şantier se întrevăd multe alte viitoare cadavre. Sălile în care dansatoarea Lulu aţâţa bărbaţii fascinaţi ar intra cu entuziasm în vârtejul ei ca să dispară.

Wedekind n-a pus pe scenă o curtezană, o femeie care se joacă de-a mingea cu inimile adoartorilor ei, o Veneră calculată şi capricioasă. Creaţia lui nu comportă banalitatea teatrului modern, compus mai ales din sexualitate, lăcomie şi adulter. Ea vine mult mai departe şi mai de sus... Lulu e pusă să participe cu toată natura la iresponsabilitatea şi frumuseţea puterilor ce-o cârmuiesc. Ea e senină, tragică şi pură ca vâltoarea, care n-a băgat de seamă vieţile furate în ascunsul ei şi continuă să se desfăşoare uniform după ce a răsturnat luntrea şi a înecat-o. Dacă cineva i-ar spune dansatoarei Lulu că ea poartă moartea cu sine, ar mira-o, căci nici concepţia morţii nu poate să o aibă această femeie pentru care moartea e-o modalitate de viaţă. Sensul filosofic şi prin urmare superior moral al piesei îl vădeşte Wedekind cu invenţia în diverse momente ale dramei. De pildă, atunci când Lulu îşi ucide soţul de-al treilea, cu un foc de revolver. Abia cade ziaristul Schön şi Lulu strigă: Singurul om pe care l-am iubit!

Wedekind nu caută efectul de simetrie pe care îl urmăresc îndeobşte teatrul şi literatura şi dispreţuieşte sentimentul de satisfacţie cu care trebuie să plece spectatorul acasă. Acesta se desparte de «Şarpele», excitat în curiozitatea lui şi profund preocupat, chiar atunci când, socotindu-se destul de apt ca să se ridice peste autor, ar voi, ca un domn care ne-a interpelat la teatru, să termine cu el, surâzând de la înălţimea unui Caillavet, Wedekind îi arată sensul mistic al artelor, fatalitatea lor neînlăturată. Personajele lui străbat sufletul publicului distrat cu producţiile unui teatru mercantil ca nişte elefanţi care intră din preistorie într-o cofetărie... El încinge muritorii cu aureola pierdută a nepăsării din haos, le dă aristocraţia pe care şi-au cheltuit-o într-o moralitate textuală şi în orba factice a unui crâmpei de viaţă. Legăturile pe care le indică între noi şi infinit fac din Wedekind un profet de simboluri.

Ochii spectatorului se pot opri la suprafețe, cu toate că scriitorul are permanenta grijă să puie unghiuri și ferestre în planul vieții ce-i slujește de cauză și de efect în același timp. Dar înlăuntrul fiecărei împrejurări e mai mult decât se construiește, e odoarea sacră a lucrurilor vii, umbra lor violată. De aceea și spectatorul simte, turburat sau fermecat, nevoia, pe care n-o provoacă niciodată opera de rând, să mărturisească: n-am înțeles. Un om care nu înțelege face un act de intelectualitate.

Erdgeist este și enorm de greu de jucat. Situațiile aparent disparate cer ca să le adune într-un punct mâna cuprinzătoare dar și nesfârșit de subtilă a unor giganți. Interpretul trebuie să joace în Wedekind în două timpuri – un tempo de schiță, când se colorează în linii mari împrejurarea și un tempo de punct, când apare sensul.

Totuși excelenții artiști ai Teatrului Modern au făcut, cu doamna Marioara Voiculescu o Lulu care a consacrat *Șarpele* pentru publicul nostru și cu domnii Storin și Mihalescu, onoare artei de la cap în sus și teatrului românesc. Doamna Voiculescu are momentele de exact Wedekind. Vigoarea domnului Storin, finețea pură a domnului Mihalescu au fost violent aplaudate, iar domnul Ferry, un amorez fierbinte și nenorocit, a impresionat prin justa lui tinerețe.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 347, 30 noiembrie 1917, p.1-2 (*Cronica teatrală*). semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Modern*: *«Șarpele» (Erdgeist) de Frank Wedekind.*

MODELUL FRANCEZ

Ceea ce deosibește războiul în curs de celelalte războaie, poate fi numărul fantastic de soldați împinși pe fronturi și de mașini – și strict militărește adaosul de mijloace de atac, aparatele de zburat sau de înotat subt apă. Dimpotrivă, perfecționarea instrumentului n-a schimbat

scopul războiului, care a rămas identic cu idealul antic al omului, exterminat cu piatra şi parul. Cât mai multe forțe distruse în timpul cel mai scurt şi, la rigoare, în orice durată de timp. Ce ne grăbeşte într-adevăr să sfârşim o partidă atât de agreabilă, în care zilnic mor câteva mii de oameni şi cad într-o ureche mai multe duzini? Moară lumea dar trăiască războiul!

Deosebirea adevărată e aiurea, în ura civilă dintre nații şi în facultatea nouă câştigată în Europa culturală de-a minți cu entuziasm, născută din neputință.

A tout seigneur tout honneur, meritul se cuvine în primul rând poporului francez, a căruia tristă decadență nu poate fi mai bine marcată. Presa franceză, de-o mediocritate încă neatinsă nici în vremurile cele mai searbăde ale jurnalismului parizian, şi-a făcut din calomnie o sfântă chemare. Astăzi, ca şi în august 1914, Franța e pasionată de cancanul zilnicei minciuni şi domnul Clemenceau favorizează cu îndemânare scăderile fanfarone ale poporului său, ținut în furie permanentă de marile cotidiane. Germanii surprinşi în Franța de evenimente au fost supuşi celui mai sălbatic tratament şi, după ce mulți dintr-înşii vor fi expiat păcatul de-a se fi născut peste Rin, vine rândul neutrilor elvețieni, olandezi şi scandinavi. Din dreptul ei de-a muri de bunăvoie, Franța culturală croieşte pentru neutri datoria comică de-a-i lua apărarea. De ce să zacă Georges şi Vasile să se plimbe? Deocamdată, neutrii din Franța primesc calificativul de spioni. Cu ajutorul noului preşedinte de Consiliu, evoluția poate să devie rapidă.

De şcoala franceză a suferit între alții, şi mai ales, România. Subt cuvânt că ştie franțuzeşte, românul şi ziaristul român s-a îndeletnicit până la declararea războiului cu copia pură şi simplă a fanfaronadei franceze. Calomnia pariziană, aliată cu Orientul, a slujit de îndrumare şi de filosofie politică dezamăgiților noştri concetățeni. Au fost bețivi politici care trăgeau la răspundere pe germani pentru că sunt blonzi, şi pe mărturia ochilor albaştri şi a obrajilor albi emiteau teorii, distribuiau manifeste. Acest soi de intelectuali a câte un abecedar, un manual de aritmetică şi un volum de literatură propriu, desființau învățătura şi

munca germană şi geniul unei naţii într-o informaţie de gazetă şi la un şpriţ.

Rezultatul? Cu declararea războiului – stranie formulă pentru noi! – au fost arestaţi mii de supuşi de-ai ţărilor beligerante, care contribuiseră la înnavuţirea României şi la cultura poporului nostru. Oameni care învăţaseră să-l iubească, prieteni adevăraţi ai ţării noastre, cunoscură suprema amărăciune de-a se vedea târâţi în captivitate.

Făcând ca francezii, ne trezirăm călcând şi batjocorind spiritul românesc de ospitalitate, cunoscut printre toţi străinii. Din pricina Franţei domnului Poincaré, l-am văzut pe soldatul român trimis să ia subt baionetă familii întregi de oameni cumsecade, pentru motivul că vorbeau, pe lângă limba românească, o limbă pe care cu spor el ar fi învăţat-o – să-i poarte în pâlcuri, pe drumurile ţării, ca pe nişte asasini.

Războaiele vechi, mai crude, cruţau cetăţenii fără uniformă. Franţa revoluţiei nu ne mai îngăduie această procedare.

Şi iată România, din senin, cu altă afacere pe braţe, din pricina marei Republici. Anchetele, rapoartele ce s-au făcut în ce priveşte viaţa persoanelor civile în lagărele române sunt departe de-a ne fi favorabile nouă – şi vom avea de justificat, dacă ni se va da în vreo adunare diplomatică un loc. Pe lângă toate celelalte mizerii şi dureri ale noastre şi această imensă murdărie inutilă comisă contra străinilor.

Dar ce nu face românul pentru advocatul procesului Hallier!

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 348, 1 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

CÂŞTIG ŞI PIERDERI

Desigur că războiul a fost într-o privinţă o calamitate – putem să punem pe «a fi» la trecut. Ruinele şi morţii, sleirea popoarelor, aproape desfiinţarea unora din ele, miile de mici dezastre particulare, însumate într-un total de neant, nu pot intra printre fericirile tangibile.

Este însă de știut dacă dureroasa lor contribuție nu trage în cântarul culturii deloc. Înțelepciunea popoarelor e în proporție neglijabilă formată din lacrima văduvii, din descurajarea învinșilor și foamea pruncului ofilit și orfan.

N-a fost războiul o bună școală experimentală? Nu s-au verificat, la contactul cu el, doctrinile, valoarea omului, civilizația lui? Atmosfera celor mai multe state din Europa anemiase sufletul și năzuințele cele mai pure. Neurastenia fu boala răspândită a vremurilor mai noi, artificializate. Ca să se avizeze puterea de speranță a omului, dezgustat, se oferea spiritului public cu încredere în autoritatea oficialității invenția imperialismului naționalist, menită să combată mai ales tendințele democratice. Dovadă și teza aparentă subt care, vicleană, și-a ascuns alianța engleză lăcomia. Dreptul statelor mici, dreptul naționalităților, distrugerea «militarismului prusac» sunt articole de propagandă cu nuanță democratică și seduc, bine servite, un timp, cel puțin atâta timp cât ai nevoie să încleștezi un popor, trezit prea târziu, în fierăria legilor marțiale.

Dar idealul național! De asuprirea lui nu se mai putea trăi și într-însul ambițiile unor clase și ale câtorva politicaștri găsiseră îngrășămintea suculentă a popularității. Nu se discuta, firește, întrucât merită în istorie un popor onoarea unui ideal național și dacă a fi sârb, de pildă, era de ajuns ca să reclami imperii pentru suverani destinați asasinatului tot atât de național. Degenerate în acte de vulgar banditism, «idealurile» fuseseră create cu încetul pentru ca la semnalul convenit să joace rolul de factori sentimentali într-un conflict.

Războiul a vindecat lumea de acest soi de idealism – și-i un mare folos pentru nații să înțeleagă, în sfârșit, că în vederea unui ideal cată să te perfecționezi și să te cureți – și să dai omenirii o contravaloare culturală, demnă de revendicările formulate. Pe lângă infirmi și peste cimitirele încremenite, trece vârtejul imens al vieții, pornit cu noi puteri în tăioasa-i spirală.

Achizițiile practice și morale ale omului, în acest război, sunt considerabile.

El a învăţat ştiinţa raporturilor juste, aplicarea exactă a energiei, încrederea în sine şi în dreptul lui. Eroii de pe front se vor întâlni cu eroii de la vatră într-o simbolică îmbrăţişare. Şi, mai presus de toate, se va şti adevărul, rătăcit în volume moarte şi interpretat cu părtinire, că acţiunile poartă într-însele sancţiunea lor şi că împotriva tuturor atentatelor şi pasiunilor coalizate, chiar atunci când au de partea lor complicitatea universală, izbuteşte adevărul, câştigă dreptatea! Spiritul în acest fenomenal război a făcut cucerirea noţiunii, destrăbălată prin uz, că forţele subiective ale naturii n-au dispărut.

Se va cunoaşte de-aci înainte mai precis valoarea datoriei, omnipotenţa muncii. Calomnia, minciuna şi toate savantele tertipuri obscure ale adversităţii s-au dovedit incapabile să clintească pumnul conştiinţei, aruncat la lumina zilei în ceata lor concupiscentă. Pe viitor concepţiile se vor exprima cu îndrăzneala frumoasă a credinţei, spinările vor umbla drepte, capetele demne. Nu vom mai vorbi, ci vom acţiona. Un prestigiu nebănuit pân-aci va face strălucirea omului, mântuit de ură şi decadenţă.

Toate vor da un puls accelerat vieţii, o viteză neasemănată luptei pentru bine şi frumos. Şi cel ce are suflet în argila lui se va ridica până la stele...

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 350, 3 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

PENTRU VIITOR

În ce ne priveşte pe noi, românii, o sarcină penibilă îi rămâne clasei intelectuale de împlinit în ţară, după încheierea păcii. Pe când celelalte popoare, întinerite la şcoala războiului, se vor bucura de victoriile superioare ale luptei, noi suntem constrânşi la datoria de a face educaţia poporului nostru.

Nu vom confunda știința de carte, care trebuie sistematic și repede răspândită, cu ceea ce ne lipsește mai mult, poporul ignorant, suduitul țăran, stând sufletește mai bine decât compatriotul lui, orășeanul. Educația domnilor în haine negre și ghete de lac trebuiește administrată. Docții fragmentari și aproximativi, imbecilii gravi, proștii cu ifos, lichelele capitalei și provinciei, toți creatori de «curente» și teren fertil în mâna primei canalii politice venite, trebuiesc revizuiți și corectați...

Materia asupra căreia se vede silit educatorul să opereze, detestabilă și informă, descurajează, amărăște și pe cei mai bine intenționați și totuși ea trebuie să fie perfecționată, orânduită; din necesitate națională! Și va fi cu atât mai greu să modelezi creierul mocirlos al acestei categorii, cu cât fiecare dintr-însa e o mare personalitate, un individ complet și universal care s-ar simți profund jignit să-l conduci de urechi pe potecile morale ce răspund din mahalaua spiritualității lui în caldarâmul cu lustru al datoriei. Ei nu vor primi să abdice de la rangul european de oameni culți cu nici un preț, și ideea că nu mai e indispensabil să participe la cârmuirea planetei le-ar da emoții aproape revoluționare.

O răbdare sfântă trebuie să animeze pe educator. Nervii și dezgustul lui vor găsi temperamentul lui util în faptul că nimeni, niciodată și în nici un chip, nu s-a preocupat de rezultatele catastrofale, la noi, ale unei educații nule.

Înainte de toate trebuie să dispară la orășenii noștri acel spirit de suficiență și obrăznicie care ne caracterizează de la o fragedă vârstă, pe care a tolerat-o familia și au întreținut-o de multe ori profesorii, și nu cei mai neînsemnați. Ceea ce s-a putut numi în ultimii cincisprezece-douăzeci de ani de cultură, n-a fost – dacă observăm exact – altceva decât un cult de obrăznicie. Fără această modalitate a sensibilității publice, n-ar fi fost posibil nici domnul Take Ionescu, nici domnul sindic al Bursei, Filotti, și nici război mondial n-am fi avut în biata noastră țărișoară. Și pentru că lipsa de valoare și onestitate secretă se aliază firește cu obrăznicia, întreg produsul unei epoci astfel dezorientate e submediocru. Domnul Mille a putut să fie mare ziarist și

deputat, domnul Radu Cosmin scriitor însemnat, domnul Thoma Ionescu un savant! Băieții din liceu și funcționarii deveniră, paralel, bărbați de stat și suflet de națiune!

Opera trebuie începută deodată la toate vârstele, domnul Tată și doamna Mamă vor concura pentru educațiune, cu domnii copii – și-i prea serioasă ca să nu solicite toată atențiunea oamenilor chemați să guverneze țara și să emită un program. Cu câteva puncte într-un regulament public și cu câteva altele într-unul particular, puternic impuse și strict păzite, se poate reorganiza armonia generală a celor cinci simțuri, mari și late, de câte dispune un român modern cu cravată de mătase, ceasornic de aur și bine înfumurat. Chestiunea ar merita munca și inteligența unui minister, și sporirea plăcutelor portofolii de marochin cu unul n-ar fi inutilă.

Numai că și aci e nevoie de curajul de a indispune publicul suveran, învățat să dea soluții și să nu-și primejduiască digestia și seninătatea. Și nu e cel mai mic curaj. Poate că ar fi fost mult mai lesne de declarat război Europei, după cum s-a și făcut, decât năravurilor noastre triumfătoare.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 356, 5 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

ABECEDARUL

Știința de carte – ca să continuăm – va fi sporită cu folos dacă fiece cărturar, de la arendaș până la magistrat și chiar până la profesor, va fi convins, prin mijloace potrivite, că a instrui pe altul e la orice grad al învățământului un ideal de datorie.

Toată această clasă cultă, mai cultă decât săteanul, duce la țară și în orașe o viață dezorientată, copleșită de o neurastenie specific românească și singurele atracții le oferă în câmpia Munteniei și în șesul Moldovei setea de

aur și setea de alcool. Burghezia provinciei își omoară timpul cu jocul de cărți, de care puțini au putut să scape și acești puțini trăiesc izolați și ridicoli. A nu cunoaște și a nu aprecia farmecele unui «pocheraș» trece drept un semn vădit de stupiditate. Cu o strângere tragică de inimă aude călătorul răspunsul incurabil, pe care îl dă inginerul, prefectul, medicul, ofițerul, funcționarul de bancă...

– Ce mai faci?

– Mă plictisesc...

În parte, ei traduc din fanfaronadă cuvântul francez *«Je m'embête»* și când vor să arate că stăpânesc limba franceză cu desăvârșire, nici nu se mai silesc să traducă rău un cuvânt străin și îți administrează directul: «Mă ambetez». Dar, în genere, îl simțesc.

Te întrebi cum se poate să se plictisească și să se ambeteze toți acești oameni sănătoși, pe care i-ai văzut isprăvindu-și studiile și plecând să-și facă slujba pentru care au fost instruiți, uneori, cu câte o preocupare frumoasă în capul lor proaspăt și nou? Cum au vreme să se plictisească acești nenorociți și când au ajuns ei la adopția unei expresii care ștampilează o stare sufletească gravă? Unii dintr-înșii au părăsit școala de un an, de doi... După cinci ani de viață, pe care își dau toată osteneala să o mediocrizeze, după o căsătorie și un copil sau doi, nu mai rămâne dintr-înșii nimic... Ghetele încep să se scâlcie, marginea pantalonilor se zdrențuiește, pete de grăsime constelează gulerul hainei, barba crește nerasă, unghiile aparente poartă zăcămintea cunoscută. În fața unui monument a căruia inscripțiune nu este citită de nimeni, îl vezi pe piața publică singuratec, cocoșat și pârlit. Sărbătoarea, cântă muzica militară în grădina orașului, unde se duce ca să vorbească despre Take Ionescu și, timp de câteva ore, degetele lui coapte la fumul de tutun răsucesc țigara mizerabilă care i-a roșcovănit mustața.

Toate școlile noastre fructifică an cu an pentru această elită intelectuală, înnămolită. La treizeci de ani omul nostru a îmbătrânit, vorbește singur, ține discursuri interminabile asupra doxei copiilor lui, care vor muta nămolul social puțin mai departe.

Or, în jurul acestui ins ucis de mediu şi de slaba lui rezistenţă, grâul se coace cu regularitate ca să ducă pâinea românească în ţările depărtate, unde muşchi activi şi minţi puternice realizează neîncetatul miracol superior al existenţei. În faţa acestui plictisit şi ambetat, spectacolul naturii se primeneşte zilnic...

Creaţi o datorie pentru acest produs corcit al şcolii cu politica. Căci el e păstrătorul, de fapt, al tezaurului cultural şi de obicei o fostă fiinţă inteligentă care s-a pierdut... Creaţi-i un ideal... Obligaţi-l să răspândească scrisul şi cititul, şi când nu se va supune, pedepsiţi-l... Mulţi vor descoperi în această activitate neaşteptată corzile care încetaseră să vibreze în ecoul inimii tinere şi ne putem aştepta de la dânşii la rezultate adevărate. Pregătirea învăţătorilor trebuincioşi ca să dispară cei optzeci la sută de analfabeţi. câţi muncesc ca nişte sclavi orbi în holdele României, cere un secol, poate doi, mai cu seamă în împrejurările de azi. Şi aceia pot să dispară repede, în patru sau cinci ani. Dacă ştiutorii de carte îşi vor lua sarcina de dascăli cu entuziasm. Cât despre entuziasm, el se obţine...

Gândiţi-vă la situaţia groaznică în care se găseşte poporul românesc, într-o vreme în care linia ascendentă a altor neamuri se întâlneşte cu drumul lui brusc scoborâtor. Dezastrul nostru cel mai mare vine de aci, de la suflet... Trimişi la luptă fără să cunoască întodeauna nici comandanţii lor scopul pentru care s-au bătut, soldaţii noştri ni se întorc la vetre nu sluţi şi mândri, ci nişte adversari iluminaţi de o gândire, fie şi greşită, dar umiliţi şi slugarnici... Ei şi-au dat seama că au voit să înfrunte armate alcătuite din oameni învăţaţi şi siguri de nădejdile lor, şi că în faţa unor stăpâni naturali, au plecat capetele lor triste.

Ei n-au ştiut şi nu ştiu nimic...

Grija cea grea a celui ce caută să-şi dea socoteală de mersul vremii nu vine neapărat de la realitatea că situaţia internaţională a ţării va fi proastă. Popoare mai mari, mai bine cârmuite şi mai puţin avute decât noi au avut ceasurile lor de încercare.

Starea lucrurilor dinlăuntru, putinţa limitată de a ne rezema pe oameni, numărul extrem de restrâns al oame-

nilor cu simțul răspunderii și cu o judecată plină, în interiorul unui popor pe care l-au lăsat veacurile și guvernele intact în ignoranța lui, aceasta e problema zilei și suferința de drept a României.

Cartea noastră portocalie va fi Abecedarul...

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 355, 8 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

A. DE HERZ: *CA SĂ TRĂIEȘTI*

Înainte de toate, un succes.Publicul s-a bucurat, a bătut din palme, garderoba la sfârșit a fost asaltată de cucoane vesele și de domni bine dispuși. Nici nu e, zău, nevoie de mai mult.

Nimic obscen, nimic trivial sau numai un crâmpei, o dată, de două ori și numai din pricina limbii românești, în care «comedia» a fost, ca să reproducem termenul programului, «prelucrată». Și lucruri în definitiv cunoscute, repetate, de nenumărate ori puse în speculația scenică. O căsnicie nepotrivită, desfăcută pentru contractarea unei alte căsătorii, bineînțeles fericită – soțul e artist mare și soția o mocofancă: artistul, pictor, e înțeles, în sfârșit, de-o fată de hangiu. O altă căsnicie, ireproșabilă – domnul e compozitor și joacă în formele invariabile ale domnului Toneanu. Coarne! Un sinucis care trăiește. Înmormântarea, zărită prin sticla geamului, a unui mort care nu-i viu...

Mădularele scheletului sunt răspândite într-o atmosferă, după care nu trebuie să alergi mult, de pictură, să zicem de artă. Primul act, care nu spune nimic și pare a fi fost adăogat la urmă, e însărcinat să ne redea impresii din viața pictorilor. Unul din acești băieți se preface bolnav, e apucat de o colică artificială, se canonește, bea coniac, ca să aibă prilejul unei glume stupide. Al doilea act se petrece în atelierul sinucisului mincinos. În al treilea, se organizează o expoziție de pictură a lui Montelaros care, deși

fusese înmormântat, continuă să zugrăvească și bogat, într-un târziu, se ascunde la țară subt un nume de colecționar de tablouri american. Învierea mortului. Ca să-și facă original personajul, autorul pune în gura pictorului laitmotivul «mă doare măseaua, îmi iese măseaua minții» după exploziile lui artistico-filosofice – efect prin contrast.

Dacă mai doriți o femeie cu pântecele în a șasea lună, se găsește. Inspirația are diverse dărnicii pentru încântarea publicului din sală, amuzat, nu e vorba. E și ziaristul palavragiu, care știe tot ce vrei. Ba mai este și artistul de geniu, uzurpat de mediocritatea pictorului fără talent. Dar pentru că există și onestități minore, autorul piesei a fost, în învârtirea atâtor elemente în jurul unui singur fus, cinstit. El nu a furat, ca să zicem așa; el a luat ce a găsit în drum și a dat o întrebuințare corectă sacului cu mofturi gentile descoperit pe trotuar.

Prin urmare, am fost la un spectacol, mă rog, sănătos, unde stalul și loja râd ca în cele mai suculente zile de dulce. Și bănuim că cele trei acte ale comediei vor ține afișul, relativ, mai multă vreme.

Poate că spectatorul pretențios ar căuta noduri în papură regizorului și l-ar mustra, de pildă, pentru că scaunele de pe scenă sunt numerotate, ca fotoliile din sală, pentru că tablourile din pereți sunt niște îngrozitoare mâzgălituri. Dar ce, pentru trei, patru lei de parale, n-o să-i ceri Fra Angelico sau Dürer! Un zugrav de firme poate foarte bine să procure teatrului un succedaneu.

Și s-ar mai agăța și de capacitățile peruchierului, spectatorul arțăgos. Capete atât de grosolane încă nu s-au văzut, băieții și experții din piesă au consumat, pentru o singură ieșire, kilograme de alifie. În schimb acei actori, care au avut de susținut câte două roluri, nu și-au schimbat fizionomiile îndeajuns și spectatorul pasionat a putut să tragă din această neglijență concluzii de obscuritate intenționată din partea autorului, clar ca lumina zilei.

Interpretarea în genere, cu suferințe în ce privește veselia zgomotoasă din primul act, a plăcut și dacă doamna Fanny Rebreanu n-ar fi fost roasă de-a lungul scenelor de viermele unei inexplicabile melancolii, s-ar fi desăvârșit și

mai mult atmosfera de exuberanță. Pe când sufleurul grăia prea pe şleau din vizunia domniei sale, doamna Sonia izbutea să fie o mitocancă verde. S-a remarcat iuţeala cu care această doamnă trecea alternativ prin două situaţii sufleteşti deosebite. În Madelena, doamna Radovici a împlinit cu abilitate senină simpatia pe care trebuie să o impuie rolul domniei sale agreabil şi delicat. A! dar de ce se exprimă tristeţea şi dureroasa chemare pentru artă, cu plastica într-un şold şi adusă dintr-un umăr al domnului Soreanu! Şi de ce domnul Toneanu, atât de liber în alură când îl saluţi pe stradă, se mişcă în scenele posomorâte cu grumazul înţepenit? Trebuie să fie până în amănunte o regulă tainică de corespondenţe între fizic şi sentiment. Astfel, când stăm cu spatele şi ni se ascunde figura, recurgem la mimica pe un singur muşchi a cefei. Dar domnul Soreanu, cu masca lui de naivitate potrivită, a fost salutat în permanenţă cu aplauze mari. O siluetă degajată, aşa cum place scriitorului de teatru, care vrea să-şi vază închipuirile trăite şi nu învăţate pe de rost, prezintă domnul Iancovescu; un moment îi ajunge.

Probabil că susceptibilitatea, adeseori exprimată, a domnilor artişti, n-are să sufere că nu-i numim pe toţi şi că nu le consacrăm individual câte o coloană de ziar. Lipseşte spaţiul şi cheful cronicarului este şi el măsurat. Mai ales că un artist dramatic nu se poate să fie, orice ar face şi oricât l-ar izola de glorie o critică evident părtinitoare, decât admirabil.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 356, 9 decembrie 1917, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Ca să trăieşti», comedie în trei acte, adaptată de A. de Herz.*

ORATORUL WILSON

Domnul Wilson, curiosul preşedinte al Statelor Unite, e pe cale să ajungă, până la finele războiului, cel mai comic exemplar de om de stat din câţi au dat evenimentele

actuale, infinit mai solemn şi mai ridicul decât înaintaşul său Joseph Prudhomme, născut din imaginaţia lui Monier.

Ruşii propun armistiţiul şi, de acord cu adversarii lor, suspendă ostilităţile. Tocmai atunci vine şi domnul Wilson şi declară Austriei război, nu însă şi Turciei şi Bulgariei, ca să-şi rezerve şi alte prilejuri de-a scăpa ocazia...

Domnul Wilson e un spirit extrem de inactual. La spartul târgului apare şi domnul Wilson – şi cu o regularitate atât de perseverentă încât s-ar părea că o face într-adins. El parcă ar vrea ceva şi parcă nu vrea nimic şi este sau un ipocrit fără multă inteligenţă, sau un tâmpit sadea şi de-o sinceritate de Păcală.

Nostime sunt şi discursurile sale. Domnul Wilson are întodeauna ceva de explicat, care rămâne fără greş pe dinafară. O introducere lungă în care declară că are să facă declaraţii importante şi apoi basta! – ori se opreşte din pricină că a vorbit prea mult înainte de-a intra în subiect, ori dă declaraţiilor extraordinare anunţate o formă care aduce aminte inspiraţia politică a personajelor studiate de Caragiale. Se repede mult şi sare puţin, ca clovnii al cărora comic consistă în disproporţia dintre sforţarea uriaşă şi rezultatul neglijabil.

Ultimul discurs al domnului Wilson fu rostit acum câteva zile, la 4 decembrie, la Washington, în atenţia reculeasă a Congresului. Să comentăm în câteva linii acest discurs, ca să se vadă unitatea lui şi problema cugetării preşedintelui.

«Nu mai vorbesc de armatele Germaniei şi de câte rele ni se trag de aci, căci toţi americanii ştiu despre ce e vorba.

Vreau însă să vorbim de ţelurile noastre de război. Orice american ştie că ţelul nostru e să câştigăm războiul.

Dar când vom considera că războiul a fost câştigat? Nici nu mai am nevoie să răspund, dat fiind că orice american ştie el ce ştie – şi suntem cu toţii bine înţeleşi.

Sunt alţii care fac agitaţie şi dezordine şi nu pricep ce va să zică să fii american. Ei nu vor să ne atingem ţelurile noastre.

Germania e rău condusă şi m-am pus să cuget adânc la Ungaria. De aceea trebuie să exterminăm răul.

Suntem împotriva autocrației, dar n-avem cu nimeni nimic, suntem amici cu toată lumea. În Austria sunt popoare străine robite – dar ce-avem noi cu Austria? Germania are un împărat, dar ce-avem noi cu împărăția germană? Deci luptăm pentru libertatea Americii.»

Aceasta-i măduva ultimului discurs al președintelui Wilson. El vrea război și nu vrea nimic, are țeluri dar n-are nici unul și dacă vrei să cunoști bine țelurile de război ale domnului Wilson, un singur criteriu există, să fii american. De-aceea discursul de mai sus te și lasă completamente chinez.

Ce dureros este să nu poți cel puțin face pe americanul, ca să prinzi numai ceva-ceva din gândirea politică a președintelui. Toată chestiunea americană se poate rezuma în șase cuvinte românești: Hai să ne aflăm în treabă.

În 1916, domnul Clemenceau, aliatul de astăzi al domnului Wilson – președinte cu președinte – a definit pe domnul Wilson în ziarul său «L'Homme enchaîné» precum urmează:

«Ondulos și alunecos, domnul Wilson e un fel de omul-pește al diplomației. Pe spate, pe burtă sau la coadă, el are aripi înotătoare multe. D-abia îl zărești într-un luminiș că el a și ajuns într-o ascunzătoare de umbră, de unde neprevăzutele lui scânteieri de solzi se vor ridica tocmai acolo unde l-ai așteptat mai puțin.

Însușirea principală a domnului Wilson este că întodeauna e pe punctul de-a face ceva pe care nu-l face. Dacă tatăl nostru Adam ar fi urmat aceeași politică față de Eva, noi nici n-am mai fi unde ne găsim.»

Poate că astăzi domnul Clemenceau își înțelege mai bine colegul, și cu atât mai bine cu cât într-o zi sau alta președintele ministerului francez va fi silit să recurgă la același gen de activitate și discursuri, pretențioase și haotice.

Dar e cineva, care fără să fie american, îl înțelege de minune pe domnul Wilson – și acela e omul mic negricios și cu ochii strâmbi de la Tokio, care nu se știe dacă va mai aștepta multe probe de asemenea elocvență americană.

«Gazeta Bucureștilor», an I, nr. 358, 11 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

PEDEAPSA MORȚII

Într-un cartier popular, pe seară, cântă un gramofon... Pe măsură ce înaintez în obscuritatea străzii, aria *Puppchen du bist mein Augenstern* face loc cunoscutei *Yougou* din repertoriul unei binecunoscute cântărețe franceze de café-concert, care a făcut mai mult pentru alipirea Bucureștilor la Antantă decât însuși domnul Porumbaru. Acum gramofonul atacă pe nerăsuflate un *Deașteaptă-te, române* pițigăiat.

O dungă de lumină taie perdeaua. În casă o lume supărător de veselă petrece pe socoteala unei zile de calendar. E o sărbătoare de familie și familia e baza societății. Toate vârstele și sexele sunt reunite pe scaune și canapele. Te-ai crede în fața unui Paradis pentru porci cu aspirații.

Potpuriul e infinit de trist și petrecerea extrem de animată. Să nu turburăm totuși cu prea multe reflecții și epitete inocența stupidității. O familie petrece, nimic mai firesc. Probabil că cel puțin un mort a dat și ea pentru țară. Dacă nu mă înșel, cumătra cea mai zglobie din dunga ferestrei e cernită. Așa a voit Dumnezeu!

Dar gramofonul și casa în care sfârâiau plăcile și se însuflețea societatea mă chinuiesc. Mașina cu pâlnie crește în orizontul meu și înainte de-a fi ieșit din ulița fericită, fantoma ei se confundă cu România. Internaționalism și naționalism, claie peste grămadă. Ceea ce mi s-a părut atroce a fost priveliștea unei schițe de dans, acolo în odaie, pe ritmul lui *Deșteaptă-te, române*, degenerat...

Sărmanii oameni erau beți... Cu aceeași voie bună și seninătate ei ar fi mâncat chibrituri și mucuri de țigare.

Dar nu suferim cu toții de-o beție asemuitoare, astăzi când toate popoarele din jurul nostru se trezesc? Nu ne învăluie pe toți și ne amețește o undă mare, ca de alcool? O fericire, artificială prin intoxicare, ne înjosește. Uitați-vă, pretutindeni numai oameni beți, în plină isterie imaginativă, umblă și visează. Ochii lor nu mai văd decât pe dinlăuntru. Vrei să-i dezmeticești și ei mai cer să bea, încă bâjbâind în picioare pe drumurile țării scufundate.

Ceva necunoscut şi tragic se alcătuieşte undeva, pe-aci pe lângă noi, în inima noastră, fără să ne dăm socoteală. Pleoapa noastră a căzut cu greutatea unui oblon de plumb. Unii s-au şi prăvălit pe spate şi dorm în drum, pe când soarele lumii noi s-a ridicat de-o suliţă deasupra ruşinii lor. Dacă mai bâlbâie câte unul dintr-înşii, prinzi, din vorbe fără şir sau din gesticularea mută, voinţa lui de-a fi mai mare, nu ştii peste ce şi peste cine, peste beţia lui.

Aş dori să jignesc pe compatrioţii mei ca să se trezească din nebunia lor la insultă. Sfaturile şi jalea nu mai ajung. S-a luminat de zi şi aceşti trântori ai judecăţii dorm, tâmpiţi de orgia din ajun. Nimeni nu-i împunge, nimeni nu-i ghionteşte, nici un bici binefăcător nu cade cu nodurile-i grele în carnea putredă a spinării lor. Scularea de la sineşi pare fără nădejde.

Ei dorm din august 1916 şi zile mari au scăpărat peste dânşii, ca peste turmele nesimţitoare închise în staule calde. Soarta lor se poate hotărî fără dânşii în timpul somnului şi al beţiei. Se aşteaptă de la ei o muncă laolaltă, dovada unei voinţi, mărturia energiei. Cei ce n-au adormit şi au rămas încă teferi, se privesc unii pe alţii distraţi, din depărtare, sau discută, supăraţi de sforăitul mulţimii, despre constelaţii şi despre durabilitatea culorilor.

Oameni împotmoliţi în întuneric, luaţi seama că ceasul se apropie, ceasul s-a apropiat, ceasul e aci. Alegeţi-vă păstorii ca să vă înveţe şi uniţi-vă cu dânşii. Ei au nevoie de o naţie, vouă vă trebuiesc călăuzitori hotărâţi. Duceţi-vă la dânşii, ei vă aşteaptă, glasul lor neputincios să vă adune, vă cheamă strânşi în rânduri. Siliţi-vă să-i faceţi să creadă-n voi pe aceşti oameni care şi-au pierdut încrederea şi nu mai păstrează în amărăciunea lor decât o credinţă doborâtă.

Beţia, somnul, visul *acum* trebuie să sfârşească. Peste o zi, poate peste o oră, va fi prea târziu deşteptarea. Naţii mai vii, mai fierbinţi şi mai iuţi v-o iau înainte. Culcaţi pe aşternuturi bogate, voi vă puteţi deştepta pe gunoiul lui Iov, mâncaţi de bube orientale, arşi de friguri bizantine. Atunci ne veţi cere socoteală nouă, celor ce am scris todeauna în zadar pentru mintea şi deşteptarea voastră şi

ne veți mustra că prea blânzi cu voi, ca față de niște frați nebuni, dar frați, nu v-am sculat de jos, din negură și tină, cu lovituri de măciucă.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 360, 13 decembrie 1917, p. 1. Semnat: Sigma.

ALEXANDRE BISSON: *NECUNOSCUTA*

Cu toate că prima zi de zăpadă și polei a reținut mult public la gura sobei, reluarea *Necunoscutei* s-a făcut în fața unei săli îndeajuns de plină pentru ca direcția trupei românești să aibă sentimentul unui nou succes.

În cele cinci acte câte are drama nu-i nici un răgaz lăsat îndoielii spectatorului, curios de-a-și da seama cu răceală câtă melodramatică e urzită în desfășurarea lor copioasă. Actele în mare măsură nu antrenează, iar pauza, publicul o fumează, întrebându-se care din doi interpreții advocatului Rafael, din domnii Storin și Valentineanu, este mai «mare». Dacă excludem un adjectiv, întrebarea nu e fără rost.

Mă rog, piesa e combinată așa fel ca nici un om din sală să nu scape de influența unei particule oarecare de emoție sau de senzațional. Și între actul întâi și cel de-al doilea, autorul găsește mijlocul, cu toată imensitatea spectacolului, deloc obositor, să mai intercaleze și-o epocă obscură, în care personajele pot să crească și îmbătrânesc, de douăzeci de ani. E-adevărat că dacă mergeau lucrurile cu oarecare viteză, băiatul de patru ani nu mai avea timpul să devie major și să joace nici în actul al cincilea și ar fi fost păcat să lipsească din final momentul covârșitor al întâlnirii unei femei nerecunoscute cu fiul ei necunoscut.

Probabil că autorul s-a străduit, înainte de toate, să facă o dramă, gândindu-se după aceea că poate arunca în vârtejul artelor și ceva dintr-o teză. Deși preceptul că femeia care și-a înșelat bărbatul și fuge cu un amant – n-aș putea să

spui de ce numaidecât fuge – trebuie pedepsită de Dumnezeu, asociat cu bărbatul, e obişnuit în teatru şi provoacă toate durerile domnului Demetriad din *Necunoscuta*, răspunderea femeii îndrăgostite se distribuie tuturor. Nici domnul C. Mărculescu, un Pepe locvace şi cu nişte ochi îndrăciţi, nu-i cu totul nevinovat. Aţi văzut cum face domnul Mărculescu ca Nottara şi cum ţine braţul drept când o frază muzicală a puternicului său organ se prepară să părăsească gâtlejul?

Prin urmare, în primele trei acte au loc evenimentele:

Aldonza Farger pleacă pe din dosul actelor cu un amant a căruia moarte s-a petrecut înainte de actul întâi, cam în timp ce publicul se găsea pe bulevard ştiind că spectacolul începe la opt ore precis – în culise. Tot în culise gemea greu bolnav copilul care va fi în actul al patrulea advocatul, fără să ştie, la bară, al mumei sale ucigaşă.

Aldonza vine acasă şi cere bărbatului iertare... Acesta o dă afară, însuşi recunoaşte mai târziu cu brutalitate, într-o măreaţă vociferare – şi imediat cade pe un scaun şi cu batista la ochi declară suspinând că o iubeşte.

Tot atunci vine Pepe din America, unde se dusese cu două sau trei, n-aş putea şti, cu două sau trei gloanţe în eul său de carne – totuşi mi se pare că numai cu două, cu toate că nu mai interesează câte gloanţe şi-a băgat în corp un om, o dată ce trăieşte şi e sănătos. Înţelegem că se împuşcase la căsătoria Aldonzei cu Farger, pentru că o iubise şi el şi nu voia ca existenţa lui să stingherească, el ştie în ce chip, fericirea gravă a celui mai bun prieten, de profesie magistrat. Pepe îl mustră că şi-a izgonit nevasta pocăită. Farger făgăduieşte că se va duce să o caute, plânge, geme, izbucneşte, suferă colosal, aşa cum numai domnul Demetriad izbuteşte. Durerile domnului Demetriad sunt întodeauna sincere şi adânci.

Timp de douăzeci de ani soţul şi prietenul caută pretutindeni pe Aldonza, care plecase în America şi se întoarce în sfârşit în ţara ei natală, agăţată de inima periculoasă a unui escroc. Bea eter şi dă cu cărţile. Banditul Casasco e jucat cu bun cinism şi odioasă canaillerie de către celălalt

Mărculescu, sau mai bine-zis de cel dintâi Mărculescu, domnul Mărculescu Grigore (cartierul Calea Rahovei).

Aldonza nu divorțase de soțul ei. Un biurou de șantaj și escrocherie ia pe Casasco de colaborator și prima lovitură ce-i încredințează privește zestrea amantei lui. Șantaj asupra soțului, actualmente prezident Farger. Aldonza ucide pe escroc. E arestată.

În cele două acte finale, Curtea cu Juri, care judecă și achită în fața publicului pe Aldonza, se manifestă întreagă puterea dramatică a jocului doamnei Demetriad și talentul care-mi place cu deosebire de mult, al domnului Valentineanu.

Sunt lauri de distribuit de altfel tuturora. Doamna Rebreanu s-a arătat un moment în actul al III-lea degajată și firească – numai un moment. Domnișoara Sonia, domnișoara Ignătescu au avut de asemeni clipele lor excelente.

O mențiune insistentă în dreptul numelui domnișoarei Cleo Pann, personaj proaspăt și încă misterios al teatrului, într-o frumoasă siluetă de porcelană transparentă.

Să cităm creionajul domnului Iancovescu într-un rol fără mijloacele-i obișnuite și satira lui asupra procurorului junevil cu monoclu. Să cităm pe domnul Petrescu, om de afaceri și, după o apelație străină, fost notar. Să mai cităm pe domnul Romano, gardistul.

Momentul culminant al actului Curții cu Juri, atunci când se așteaptă verdictul, a fost cu desăvârșire stricat de către un domn Blumenfeld în rolul de grefier, însărcinat să citească textul sentinței. Cu cea mai clară dicțiune din lume domnul Blumenfeld a extropiat sentința în chipul următor: «Vinovata nu este acuzată».

Numai prezența de spirit a domnului Georgian (prezidentul), care trebuie felicitat, a putut să mai îndulcească efectul detestabil al distractiei grefierului, pus cu o autoritate care a plăcut, să citească sentința juraților din nou.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 363, 16 decembrie 1917, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T. A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Necunoscuta», dramă în 5 acte.*

BOALA FRANCEZĂ

După trei ani trecuţi de război, Franţa mândră de trecutul ei, Franţa lui Ludovic şi Napoleon, Franţa artelor şi a poeziei prezintă cel mai ciudat aspect şi sănătatea ei sufletească pare definitiv compromisă. În plină criză de război, cu teritoriul ocupat de armatele puternicului vecin din vest şi într-o epocă în care lumea rusă face, dintr-o înfrângere unică în istorie, o victorie a poporului şi a ideilor emise de chiar Revoluţia franceză, Franţa se pasionează, ca în cele mai urâte timpuri ale afacerii Dreyfus, de palavrele şi calomniile unui gazetar.

Cu venirea domnului Clemenceau la putere, gazetăria stăpâneşte Republica, şi de jos şi de sus. Stăpânul adevărat al Franţei nu e totuşi directorul ziarului «L'Homme echaîné», transformat o dată cu chemarea lui la guvern în «L'Homme libre», libertatea omului neputând să fie gustată, după părerea «Tigrului», decât în societatea unui minister. Un gazetar mai mărunt, infinit mai neînsemnat şi care nu-i măcar un scriitor de talent, dispune azi de inima şi mintea marii Republici. Numele lui, ilustrat de un ascendent celebru, Alphonse Daudet, autorul lui Tartarin de Tarascon, ediţie literară a exemplarului de carne Léon Daudet, niciodată nu s-a bucurat de popularitatea pe care o exploatează astăzi gazetarul.

Toate ziarele se ocupă de acest mare personaj pe care trei zile de beci poliţienesc l-ar fi făcut sau împărat sau muritor de rând. De condeiul lui mediocru s-au împiedecat ministere şi şi-au frânt gâtul câţiva miniştri; foaia lui «L'Action française» nelinişteşte şi cele mai puternice conştiinţe. S-a văzut un membru al guvernului Painlevé, domnul Malvy, suindu-se bolnav şi nenorocit la tribună şi cerşind Camerei Franceze o Curte care să-l asculte şi să-l judece, pentru că Léon Daudet îl acuzase, cu o insistenţă din care calomnia lui îşi trage puterea ce-i lipseşte, de trădare. Cu cea mai mare seninătate ziaristul a scris şi a tipărit că un ministru francez în funcţiune, om cu o avere imensă, a vândut adversarului planurile de război sustrase... Şi cu aceeaşi seninătate publicul şi presa din Franţa

discută pe Daudet, îi consacră cele mai calde preocupări ale lor. E adevărat sau nu? E Malvy un trădător sau nu? Dacă Malvy nu e un trădător şi un vândut, Daudet tot trebuia să primească toată simpatia Franţei, ca un patriot cu grijă de onestitatea oamenilor de la guvern.

E de necrezut ca gazetarul să găsească pe cineva să-l tragă la răspundere şi să-l desfiinţeze în Franţa; s-ar mai face o mare revoluţie şi s-ar mai afişa încă o dată drepturile omului pe zidurile rezervate pentru reclamă, ale Europei. Prin guvernarea domnului Clemenceau situaţia morală a micului pamfletar se va întări tot mai mult şi «Tigrul» nu va reacţiona decât atunci când stăpânitorul de fapt al Franţei îi va pune şi lui colţii în primejdie. În ziarul său, actualul şef al guvernului francez a dus aceeaşi luptă cu mocirle împotriva oamenilor politici care îl împiedecau să se reîntoarcă la direcţia Franţei. Aşa că între cei doi ziarişti, unul de mare temperament şi celălalt lipsit de aptitudini deosebite, s-a stabilit o tacită alianţă.

Domnul Clemenceau se străduieşte acum să înlăture şi guvernul ce-i va urma, după ce a doborât guvernul ce-l ameninţa să dureze, şi dorinţa cea mai vie a acestui om politic, prea bătrân ca să se mai bucure de o vedere limpede şi de-o gândire întreagă, este să rămâie permanent la putere, nimicindu-şi, dacă se poate şi la propriu, toţi concurenţii. Domnul Clemenceau încearcă o carte primejdioasă pentru vârsta lui, menită să dristrugă pe domnul Caillaux, omul presupus al păcii cu Germania. Concursul lui Léon Daudet îi devine cu atât mai preţios, şi acest gazetar nu-i la prima lui afacere ruşinoasă pentru ca un spasm de onestitate necunoscută să-i scuture subit mediocritatea.

Dacă va izbuti sau nu, e altă chestiune. În ce ne priveşte, credem că de astă dată bătrânul «Tigru» va fi răpus.

Ceea ce interesează colecţia de curiozităţi universale e aspectul Franţei de astăzi, de gâlceavă, de suspiciune, de ură nevindecată, de credulitate şi de copilărie, în faţa spiritului german care nu cunoaşte nici una din bolile morale specific franţuzeşti şi decadente.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 364, 17 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

JALEA ÎN ZADAR

Din timp în timp şi cu o regularitate semnificativă, presa, când neutră, când antantistă, cuprinde câte un articol iscălit de câte un compatriot al nostru sau câte o scrisoare.

Cu generozitatea unui fabricant de pânzeturi care ne-ar dărui cu titlul de reclamă batiste pentru lacrimi, ziarele franceze acordă ospitalitate, sperăm gratuită, gemetelor noastre postume. Franţa nu are să-şi reproşeze că în momentele grele ale României ne-a lăsat fără ajutor. V-am dat tot ce am putut – ne poate spune Franţa – agitatori înaintea războiului şi litere de tipar după ce l-aţi pierdut.

Noi avem, după cât se vede, în Franţa nu numai dreptul de a declara pe faţă şi cu o documentaţie luxoasă trădarea Rusiei ţariste şi teroarea maximalistă, dar şi acela de a trage la o platonică răspundere, pentru părerile lor asupra noastră, pe oamenii politici care au precedat, la guvernul francez, domnului Clemenceau. Ba putem face mai mult, ne putem plânge chiar împotriva propriei noastre armate, aducând la cunoştinţa Europei că guvernul a fost *silit* să încheie armistiţiul, că peste voinţa armatei şi a poporului stă, credincios pactului din Londra, numai guvernul...

Nici nu ne dăm seama cât se confirmă de formal şi, cu toată autoritatea oficialităţii, ceea ce s-a scris încă de la început şi a fost tăgăduit, că războiul nostru cu Puterile Centrale [e] opera unui pumn de oameni care n-au avut cu ţara şi naţiunea decât legătura dintre arendăşie şi populaţie. Dar e curioasă şi această grijă de a scoate cât mai în relief aptitudinile de fidelitate faţă de un aliat de câteva zile, după ce aliatul de patruzeci de ani a fost tratat aşa cum se cunoaşte.

Ca şi în Rusia ne folosim în fiece epocă, în care se formulează regretul nostru de a fi fost uşurateci şi proşti, de presa ultimului partid sosit la putere. De la «Le Journal» al căruia director a fost dat judecăţii pentru înţelegere fictivă cu inamicul, plângerile noastre trec în «L'Homme enchaîné», pentru ca atunci când domnul Painlevé, astăzi persiflat de un domn Constantinescu sau Popescu, va reveni la putere, printr-o surpriză, jalea noastră să se

exprime în foile sale. Şi, după timp, vom fi prieteni cu însuşi domnul Caillaux şi chiar cu Bolo Paşa. Iată ce am ajuns, ca tragedia noastră să fie prezidată de ridicol.

În Franţa putem face tot ce voim, atâta timp cât ne menţinem la presă. Domnul Clemenceau, care a mai tratat cu românii, în 1913, când printr-un faimos articol din ziarul său lua pe neaşteptate apărarea noastră contra vechilor sale simpatii – grecii – poate de astă dată să-şi cheme redactorii ca pe vremuri administratorul, şi să le spuie:

– Lăsaţi pe aceşti români să scrie. Nu ne costă nimic. Revizuiţi numai sintaxa şi vocabularul lui Popescu şi trăiască Franţa! Când ne vom aranja cu inamicul, le vom trimite un mandat de expulzare.

De altfel avem asigurat şi concursul activ al presei franceze, care în imposibilitate de a face mai mult pentru nişte aliaţi bătuţi, publică descrierea literară a chipului cum ne-am păcălit şi ne îndeamnă la o reverie infinită. Visaţi, băieţi, că nu este rău a visa.

Combinaţiile cele mai bufone sunt transformate în articole cu peripeţii asiatice, japoneze şi americane, în care joacă un rol de gură-cască pasional România. Eroii noştri sunt imaginaţi în Caucaz, după ce literatura de pace franceză, todeauna ireverenţioasă faţă de noi, ne-a prezentat pe români în ipostaza escrocului şi a măsluitorului de cărţi, pitoresc în teatrul parizian.

Francezii ne sunt datori la urma urmei puţină proză şi oleacă de hârtie de ziar – şi oricât de plictisiţi de insistenţele unui aliat care ţine prea mult să se explice, şi se gândesc că războiul şi literatura lui pentru orientali odată şi odată să sfârşească.

Cei mai greu de împăcat vor fi însă românii – pentru care în fond ne şi îngrijim să dăm cât mai multe explicaţii, ca să ni se micşoreze responsabilitatea. Românii, cu toate că flataţi de a fi fraţi cu francezii, sunt pretenţioşi şi au devenit realişti. Nici o tiradă nu va putea ţine în loc necazul poporului minţit şi asasinat. În această privinţă autorii războiului să nu îşi facă nici o iluzie. Vorba *trădare* a putut să fie exploatată înaintea războiului împotriva tuturor oamenilor sinceri şi drepţi din această ţară. Politicianii

care s-au specializat în manipularea ei şi după război şi contra Aliaţilor – să nu mai aştepte ca ea să dea altceva decât un verdict pentru ei.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 367, 20 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

MORAVURI NOI

Toată lumea ştie că todeauna s-a vorbit la noi de moravuri şi de schimbarea lor. Pentru munca de educaţie civică şi naţională, care va putea fi în sfârşit începută pe baze mai puternice, constatarea că moravurile trebuiesc schimbate e un punct câştigat. Rămâne de căutat şi de aplicat formula.

Aci lucrurile se complică. Fiece căciulă pe care o întâlneşti acoperă câte o idee şi pentru că tot românul de la oraş e cel puţin un individ genial, căciulile ajung să nu se mai înţeleagă. Socotindu-se mai puri şi mai înzestraţi, cei din Bucureşti sunt de multe ori convinşi că fericirea României atârnă de spânzurarea celor din Iaşi, tot aşa cum s-a propovăduit înaintea războiului că aceeaşi fericire se dobândeşte prin spânzurarea partizanilor neutralităţii. Or, dacă îşi mai aduce cititorul aminte, s-a demonstrat aci, încă demult, că răspunderea situaţiei rele de azi, care cere din partea tuturor un efort înzecit decât era nevoie fără împrejurările războiului, o are tot românul surtucar. Nimeni din câţi se lamentă astăzi nu-şi poate spune, afară de cei câţiva, număraţi pe degete, că şi-a făcut *toată* datoria. În ziua procesului nostru moral şi naţional, când se vor discuta în mod public şi deschis cauzele doliului nostru, câţi se vor simţi destul de tari în conştiinţa lor ca să ne declare că s-au îndoit într-adevăr de rezultatul excelent al unui război cu Puterile Centrale, chiar dacă până la izbucnirea lui l-au repudiat? În această privinţă notele diplomatice ale contelui Czernin, pe care le-am citat într-un articol mai vechi, oferă discuţiei un document.

Foarte bine va răspunde ţara, dar acum e vorba de găsit mijlocul de îndreptare. Şi i se poate răspunde ţării cu o

întrebare: Ce oameni ne-ai dat tu şi câţi, capabili de jertfa ce le-o ceri?

Îşi dă seama cititorul de cantitatea virtuţilor acumulate, trebuincioase unei noi educaţii şi unei orientări serioase? Mai presus de ciuda şi furia spectatorului, posomorât de urmările unui război nesocotit; mai presus de sentimentul acuzaţiei reciproce – stă această uriaşă nevoie de virtuţi şi de voinţe.

Între soluţiile în curs, mai mari şi mai mici – aceiaşi medici pot da mai multe reţete în aceeaşi maladie – se întâlneşte şi preocuparea de a se suprima presa politică.

Cu drept cuvânt s-a vorbit la capitolul moravurilor noastre de corupţia presei, de influenţa ei dizolvantă şi orice om cu minte s-a gândit ce cârmă trebuie dată acestui vehicul de idei juste şi mai ales de erori. Dar presa oglindeşte viaţa politică a ţării şi, aşa cum a fost, e opera oamenilor politici. Tonul ei de polemică de multe ori dezgustătoare, în primul rând pentru ziaristul silit să-l întrebuinţeze, reproducea diapazonul ridicat al adversarilor, care nu mai ştiau ce arme le mai trebuiesc ca să lovească. Şi la presa dintre partide şi oameni politici s-a adăogat, inevitabil, mult-puţina presă care i-a ironizat sau i-a terfelit deopotrivă pe toţi.

Educaţia unui popor e o mare problemă, desigur, dar nu trebuie uitat nici el la formularea dogmelor menite să-i asigure fericirea. Trebuie văzut dacă îi convine să fie fericit după formula dumitale şi dacă nu preferă alte reţete, poate mai proaste, dar de vreme ce-i vorba să-l fericeşti pe el şi nu pe altul, în acord cu firea lui. Să-l sileşti să se identifice cu un exerciţiu care, în loc să-i dezvolte pieptul şi plămânii, îl cocoşează sau îl şchiopeşte, iarăşi nu e ceva prea nou şi de zece ori într-un secol nu poate fi schimbată metoda de educaţie a unui popor.

Ne rezervăm să revenim de multe ori asupra acestui punct esenţial din programul României viitoare.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 369, 22 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

SPECTACOLUL SUBT OCUPAȚIE

Suspendată subit în ziua mobilizării, viața teatrului românesc rămase mai multe luni de zile ca un lucru străin, petrecut într-altă parte și care n-ar fi existat nicicând. Actorii plecaseră la front, unii ca să nu se mai întoarcă.

Între timp, administrația română de război demobilizase pe câțiva, ca să fie întrebuințați în spitale unde instrumentele, răsunătoare, monoloagele și recitările serveau bolnavilor, căzuți în luptă, un adjuvant folositor la tratamentul infirmităților dobândite pe câmpul de onoare. Neacșu Ion auzea de multe ori pentru întâia oară vocea unui actor și pentru întâia oară zărea piciorul mătăsos al unei actrițe pus în mișcare pentru delectarea lui... Împrejurare cu desăvârșire nouă și uimitoare, el putea să stea culcat în fața superiorului și să fumeze fără să-l ghiontească sergentul când treceau generalii și domnii miniștri și când plutonierul cu nas mare, Tănase, îi consacra artistica lui izmenitură... Cu toate că plătise intrarea în lăcașul simpatic și îmbietor al spitalului, cu piciorul sau cu brațul, lui Neacșu Ion, obișnuit să nu i se facă muzică și declamație nici în sat nici la cazarmă, nu-i prea venea să creadă și i se părea mai degrab' că visează orânduirea nouă, ideală.

Ocupația germană surprinse o seamă de actori în București, civili sau în uniformă. Alții care se găseau răniți ca și Neacșu Ion, captivi prin lagărele de prizonieri, fură aduși de ocupanți ca să îndestuleze în oarecare măsură personalul artistic al teatrelor ce urmau să fie puse în funcțiune. O dată ce moartea sau spaima trecuse peste dânșii, actorii, cântăreții, muzicanții trebuiau să trăiască... Cum totul se transformase în București și cum magazinele de ghete se apucaseră să vândă fasole și bretele, și actorii s-ar fi resemnat de multe ori să joace pe un scaun de berărie și pe o masă de cafenea, să debiteze comicul irezistibil reclamat de un stomac trist, dar din păcate sănătos.

Rând pe rând se deschiseră toate teatrele începând cu Teatrul Național, unde o trupă germană alterna cu trupa română. Trebuie să spunem că jocul și calitatea actorilor

români au plăcut specialiştilor în teatru ce sunt germanii şi austriacii. Românii cunoscură mai bine pe colegii lor streini şi cu toţii fraternizară în onoarea aceleiaşi profesii sau vocaţii.

Trupa românească se guvernează independent şi, lucru nou în România, actorii înşişi se ocupă de gospodăria lor rămasă, în ce priveşte administraţia, în clădirea teatrului, şi trecută, în ce priveşte scena, de câtva timp la Teatrul Comoedia.

Între unii şi alţii, între artiştii români şi cei germani, domneşte tonul celei mai bune camaraderii şi prieteniile n-au întârziat să se nască şi să se strângă legăturile dintre adversari, în afară de noţiunea biruinţei şi a înfrângerii la front.

Artiştii străini, cei mai mulţi în uniformă, se bucură, comparativ cu cei români, de o situaţie mult mai puţin privilegiată, constrânşi, ca mobilizaţi, la viaţa aproape strict militară. Sunt actori români plătiţi cu câte trei mii de lei pe lună, alături de confraţii lor germani, mulţumiţi cu un supliment neînsemnat peste soldă. Aceştia poartă adeseori insignele «Crucii de Fier», care atestă că jocul lor n-a fost în tot timpul războiului îndulcit de căldura caloriferului şi că teatrul unde s-a exercitat primea mai multe granate decât flori, iar laurii pe vârful baionetei.

După teatrele Naţional şi Comoedia, s-a redeschis vechiul Modern, cu doamna Marioara Voiculescu în capul distribuţiei. Pentru a ne face o idee de atenţia cu totul excepţională acordată teatrului, să notăm cifra onorariilor primite de această artistă: şase sute lei pe seară.

Două trupe de operetă nu întârziază să ocupe zilnic afişul: trupa Gabrielescu la «Eforie» şi ansamblul de la «Lyric». Cinematografele, grădinile, revistele, verieteurile se înmulţiră până la belşugul actual de spectacole. Ultimul local deschis teatrului e «Donau-Palast»-ul coloniei austro-ungare.

Bucureştenii n-au, prin urmare, răgaz să se plictisească şi frecvenţa spectacolelor se face chiar cu entuziasm.

La începutul ocupaţiei s-a ridicat în societate scrupulul patriotismului şi n-au lipsit nici actorii impresionaţi de

argument. Un sentiment de teamă morală, care s-a risipit lesne în ambianța vieții, îi determina să nu sară, așa deodată, de la război la comedie, de la sânge și mai ales de la înfrângere, la jubilare. Teatrul înțeles ca un amuzament prostesc justifică de altfel acest fel de a simți. Dar el, cel puțin în parte, dispune părțile delicate ale sufletului la o vibrare în acord cu scrupulul cel mai frumos. Puțin câte puțin, cedară și cei mai intransigenți și astăzi nu s-ar putea spune, nici cu aproximație, câți din concetățenii noștri, fluctuanți, ușurateci și nesiguri, își mai aduc aminte că peste dânșii au căzut morții și s-au rostogolit roțile tunurilor grele.

Societatea aleasă din București organizează concerte și bazare, ca astăzi, în folosul familiilor sărace cu bărbații plecați, și astfel spectacolul poate fi asociat și în vederea foloaselor practice cu demnitatea nenorocirii.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 369, 22 decembrie 1917, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T. A.

ALIAȚII ROMÂNIEI

Presa Înțelegerii se ocupă și mai mult de noi. O ploaie de articole consacrate României cade pe piatra Destinului nostru. Biata țară, care nu mai departe de un an se răsfăța fericită cu apele și minele ei, la căldura darnicului nostru soare, atrage mila gazetelor franceze și englezești. Ziariștii care, timp de doi ani de neutralitate, ne-au disprețuit și ne-au insultat, ne aduc suprema injurie a sentimentului lor de comizerațiune, cu aceleași pene înflorite și vane. Unanim, ei fac tragica și neașteptata – de cei ce au crezut în alianța Antantei – constatare, că România s-a prăvălit ca un joc de șah condus de mâna Rusiei și răsturnat de piciorul cazacului mâniat. Unii ne dau sfaturi triste, alții inspiră guvernelor aliate cu noi să ni le trimită ele pe cale oficială.

Şi paralel cu dorința de pace a tuturor popoarelor aliate, pe care presa le-a hipnotizat şi nu mai izbuteşte să le adoarmă pentru ca trecerea din somn la moarte să fie dulce şi generală – guvernele înmulțesc gesturile romantice menite să dea impresia că războiul urmează...

Cu deosebire de groaznică şi diavolească în seninătatea şi ironia ei este ideea exprimată de un francez, care caută mişcarea perpetuă în politică şi în război. El ne povățuieşte să trecem pribegi, armată pribeagă şi popor pribeag, în Asia, ca să ne batem acolo, fără țară, pentru neamurile descrise în geografia pitorească şi să facem drumul primitiv al popoarelor de invazie înapoi. Şi alături de această eventualitate dorită se aşază altă idee, a regelui Ferdinand, care, brav cum îl cunoaşte toată lumea, comunică Europei batjocoritoare că atâta timp cât va mai sta un singur soldat în picioare, Majestatea sa nu va pleca la Paris, unde regii fără tron pot să ducă o viață suavă de numismați, de amatori de timbre şi de fluturi.

Un fior de demență nouă covârşeşte judecata acelor oameni, cărora li se cuvine datoria hotărârilor bărbăteşti şi curajul afirmațiilor aşteptate de la ei.

Ca şi guvernul nostru, Aliații de la Paris se gândesc prea mult la alianță şi prea puțin la noi. Ce zic, ei fac abstracție totală de poporul românesc. Față de el, guvernanții şi şeful statului n-au nici o datorie şi ar fi foarte mirați să li se spuie că acum toată puterea lor de voință trebuie să se concentreze în acest singur punct. Partida fiind definitiv şi fără leac pierdută, nişte oameni cu simț de răspundere şi cu dor de țară au datoria să caute calea frumoasă a curajului care duce înapoi. Singura bucurie – şi-i o mare bucurie –, care rămâne omului vinovat de-a-şi fi sacrificat familia, este să-şi mărturisească păcatul şi să rămâie să sufere laolaltă cu ea. Fuga din fața primejdiei lipseşte pe vinovat şi de acest ultim rest de onoare, de-a nu se înfricoşa de realități şi de adevăr. Cum? Orgoliul să fie mai mare şi mai durabil decât conştiința rezultatelor? Vor fi conducătorii noştri mai mari pentru Istorie şi mai cinstiți – cred ei – dacă vor fugi, târând după dânşii oştirile, îndatorate să-i apere în pustietate de şacali şi lupi?

Aliații care ne pomenesc de Belgia, de Serbia și de Muntenegru, pentru ca să nu ne simțim prea singuratici în neasemănata noastră suferință, pot să slujească României, flămândă după ajutor, într-altfel decât cu proză și cu povețe de roman senzațional. Dacă este sigur că jumătate cel puțin din dezastrul României li se datorește lor – ei știu acest lucru mai bine – apoi, ei și-au luat răspunderea stării noastre și atârnă mult de actele lor imediate compensația în fapte ce ni se datorește. Vremea sfaturilor e ridicol să mai notăm că a trecut. Speranțele sunt inutile, iluziile sunt stupide, vorbele nu mai au loc în sufletul nostru pângărit de fraze. Rezoluții urgente cere situația noastră, care concordă cu a întregului continent. O singură hotărâre trebuie luată: pacea generală.

Anglia, Franța, Italia să se asocieze la armistițiul frontului oriental și să iscălească acordul cu un adversar, care i-a întins o mână de prieten și pe care acum un an i-a respins-o.

Dar pentru care dintre Aliații noștri prezintă România un interes mai mare decât subiectul unei descrieri captivante cu peripeții și morți?

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 371, 24 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

POPORUL VICTORIEI

Astăzi, când războiul merge în toate țările pe sfârșite și când un guvern ca al domnului Clemenceau încearcă să-l prelungească la zgomotul tobelor mari de scandal, să ne amintim atmosfera în care Germania, primind provocarea unor adversari viguros asociați, a intrat în luptă și s-a războit cu Planeta.

Partida era evident inegală. De jur-împrejurul Imperiului statele cuceritoare, cunoscute în istorie pentru înlesnirea cu care și-au întins pe glob pretutindeni stăpânirea, asediau Germania ca o cetate. Intenția de a o distruge în munca ei și umili în liniștita-i mândrie, reieșea, dacă băr-

baţii lor de stat n-o declarau în discursuri şi prin mii de ziare, din importanţa Alianţei. Şi direcţia adversarilor o luase Anglia, a căreia reputaţie întemeiată, de-a nu ceda nicicând şi de-a duce cu răceală un război, până la ultimele consecinţe, fusese de mult stabilită. Anglia pierduse pe Napoleon, sfărâmase rezistenţa înverşunată a bravilor buri; cum nu va îngenunchea cu Rusia şi Franţa un popor atacat din patru, cinci părţi deodată!

Pe lângă armatele uriaşe împinse către fruntariile germane cu maşinile cele mai perfecţionate, o putere necunoscută războaielor din trecut fu organizată împotriva vrăjmaşului preferat – presa. Progresul ideilor, la care participaseră deopotrivă şi şcoala revoluţiei sociale şi disciplina economică, zămisliseră în lume o conştiinţă a măsurii şi a datoriei şi în sufletele şi-ale celor mai imperialişti oameni de stat şi diplomaţi un scrupul delicat. Agresiunea trebui – lucru nou în istorie – să fie scuzată pe motive de ordin cultural şi trecându-se răspunderea războiului asupra adversarului, izolat şi prins între arme, se atingea un rezultat îndoit, din care cel mai mic n-a fost ura latentă cu dibăcie dezvoltată, la toate popoarele civilizate, împotriva lui. O experienţă îndelungată în luptele politice interne arătase că bine dozată şi susţinută, calomnia şi falsificarea cu socoteală aduc încredere celui ce le pune în funcţiune. Nu importă scopurile mari secrete sau mărturisite pentru care se duce lupta – acestea nu fac subiectul articolelor, cărţilor şi broşurilor ce se tipăresc şi rămân ascunse şi înţelese de-o elită restrânsă, incapabilă prin însăşi calitatea şi prin însuşi numărul ei să influenţeze la lumina demonstraţiilor fluxul pasional şi veşnic instabil al opiniei publice. Dacă paralel cu războiul şi cu actele lui extraordinare de iniţiativă şi suferinţă vom lăsa să se citească subt lampa familiei în fiece seară amănuntul descrierilor zilnice şi sistematizate ale ziarelor, calculat ca să mişte inima tatălui şi să înspăimânte sensibilitatea afinată, prin practica religiei, a mumei, ţinta e atinsă. Aşa s-a împrăştiat şi a făcut rădăcină calomnia amară, ignobilă pentru timpul nostru, că specialitatea trupelor germane, ieşite din poporul cel mai sentimental şi mai devotat educaţiunii, e asasinarea copiilor, din principiu. Şi cu această stupidă ticăloşie, reeditată de sute de mii de

ori, s-a captat simpatia universului în folosul Marii Britanii şi al Franţei!

Iată cu ce adversari a primit să se lupte poporul german şi ce adversari a cutezat el să voiască a birui.

E fără îndoială extraordinar că a izbutit. Dar ceea ce întrece acest rezultat la care nici unul din agresori nu s-a putut – şi logic – aştepta, este, în domeniul moral, atitudinea poporului german, de la împărat până la lucrător. El a suportat totul cu o linişte îngrozitoare; niciodată presa germană n-a căutat să puie în săgeţile ei veninul fabricat la Londra şi Paris. Ea s-a mulţumit cu condeiul, condus de o mână muncită şi inspirat de o conştiinţă senină. Conştiinţa germană, care trebuia atinsă şi slăbită înainte de toate, s-a concentrat şi mai tare, ca sufletul refugiat în Dumnezeu al unui muritor singuratic, urmărit de invidia oamenilor şi de duşmănia evenimentelor. Şi la vorbe, ea răspunse, în vederea justiţiei imanente, cu faptele drepte şi cinstite ale unei sforţări în creştere neîncetată.

Azi se constată că forţele diavoleşti ale adversarilor s-au sleit. Presa lor nu se mai aseamănă cu cea din trecut. Ziarele fac loc scrisului onest, judecăţilor serioase. «Barbarii» nu mai intră ca ofensă literară în vocabularul gazetelor. Germania e contemplată de departe ca un ideal. Germanii sunt admiraţi ca un popor de preoţi.

Toate acestea le vom povesti copiilor noştri, pentru folosul lor individual şi pentru folosul ţării noastre, în care trebuie să credem.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 373, 26 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

FELIX PHILIPPI: *BINEFĂCĂTOR AL OMENIRII*

În aceeaşi familie trăiau doi medici: socrul, consilierul de Fortenbach, în serviciul Curţii, savantul de încredere al domnitorului, şi doctorul, pur şi simplu, Eduard Martius, ginerele lui. Teama bătrânului, parvenit orgolios şi esclusi-

vist, de concurența irezistibilă a tânărului și valorosului doctor formează elementul conflictului progresiv dezvoltat și face din primul moment pe Martius simpatic. Fericitul posesor al acestui rol atât de înlesnit de toate intențiunile autorului, care îl părtinește cu exagerare, a fost domnul Soreanu, dus de-a lungul actelor în aplauzele furtunoase ale unui public entuziasmat. Martius este și un adversar politic al socrului său, în calitate de socialist. Vă închipuiți ce succes poate să iasă dintr-un doctor învățat, bun lecuitor, dezinteresat, când politicește se dă, vorba ceea, de partea democrației. Ceva mai mult, moștenitorul, care va lua sceptrul domniei îndată, după moartea din actul al treilea a Ducelui, rău îngrijit de consilierul Fortenbach, e un prinț cu idei înaintate și binevoitor față de Martius, a căruia carieră e întârziată de inimiciția profesională a socrului.

De Fortenbach a greșit diagnosticul, dar ca să-și menajeze reputația persistă cu îndârjire în eroarea lui și după ce doctor Martius, chemat la căpătâiul Ducelui, consemnează greșeala într-un raport amănunțit. Ați înțeles cum sfârșește conflictul după sucombarea ilustrului bolnav? Consilierul demisionează, se mărturisește copiilor lui și se sinucide. Nu vă așteptați însă să moară, căci doctorul Martius e prin apropiere și îl scapă, ca să treacă dincolo de orice limită obișnuită a simpatiei publicului mișcat. E un doctor, mă rog, fenomenal, neutralizat pentru orice altă pasiune decât a științei, a curajului și dreptății.

Un rol extrem de greu de jucat, în tunul pe care i l-a împrumutat Demetriad, e al consilierului de Fortenbach, care ar putea fi scoborât cu ușurință la trivial. Ne îndoim că un altul ar putea să-l desineze cu demnitatea și acurateța distinsă a domnului Demetriad, care l-a susținut cu o noblețǎ pretutindeni egală și-l detaliază într-un stil ornamental armonic și sobru.

Dar între cei doi medici intervine fără încetare tipul dublei rezistența a unei femei, fiică și soție în același rol. Rostul lui ni se pare arbitrar; jocul a fost de-o vehementă mediocritate. Doamna Eleonora Mihăilescu a muncit ca un titan inutil, masca domniei sale s-a supus gimnasticii celei mai vaste gratuit, cu toate că și-a permis neglijența cochetă

a marilor tragediene consacrate, de-a nu juca *d'a capo al fine* decât într-un singur costum, de catifea neagră. Asprimile, revoltele, durerile doamnei Mihăilescu pot fi blândeţile, obedienţele şi fericirile doamnei Mihăilescu. În toate, ceva factice, un grăunte de silă, o monotonie neutră.

Schiţe episodice, domnul V. Bumbeşti e un bun bancher von Brock, un aristocrat de Dealul Spirei şi de mai sus. Domnul Valentineanu continuă să-şi menţie linia. Domnul I. Constantiniu, secretarul, vrea să fie rigid şi poate. Domnul Romano vine cu mustăcioare. De domnişoara Cleo Pan trebuie să pomenim ca de-o fiinţă frumoasă, desfătată care pare accesibilă la adopţia convingerii că, în definitiv, de la o actriţă teatrul nici nu cere mai mult. O formalitate exagerată de fata mamii şi în mişcările, degajate, şi în rostire, cu puţină intenţie peltică. E un public în sală încântat de graţiile acestei alese persoane; se mai găseşte însă unul care ar bănui resurse artistice şi le aşteaptă.

Să revenim asupra doctorului Martius şi să trimitem domnului Soreanu cadoul unui omagiu. În rolul său, repetăm, foarte simpatizat, domnul Soreanu a strălucit: erau oameni în sală care ar fi murit pentru el şi în special galeria, populată de un tineret admirabil, a leşinat de-o mare emoţiune, fericirea adevărată a domnilor artişti.

«Gazeta Bucureştilor», an I, nr. 375, 29 decembrie 1917, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Binefăcător al omenirii» de Felix Philippi, 3 acte.*

PACEA

De câte ori, în cursul celor trei ani de război, s-a vorbit de pace, speranţele şi cele mai entuziaste se simţeau descurajate de convingerea că numai tratativele preliminare vor dura multă vreme, cel puţin un an. Aşa că pacea, care trebuia să fie un sfârşit, n-ar fi fost decât o continuare.

Expunerea rezultatelor la care s-a ajuns la Brest-Litovsk în câteva zile, ne arată cât ne-am înşelat eliminând din împrejurări bunăvoinţa părţilor de-a se înţelege, şi francheţa lor.

În câteva articole numerotate se cuprinde precizată toată materia care face baza păcii germano-ruse – şase puncte:

1. Nici o anexiune. 2. Independenţa ţărilor cucerite. 3. Autonomia naţionalităţilor în statele eterogene. 4. Dreptul minorităţilor naţionale. 5. Nici o despăgubire de război, de la stat la stat. 6. Coloniile.

În punctele 1 şi 5, Comisiunile sunt de perfect acord. Trupele vor fi retrase din teritoriile ocupate. Se renunţă la compensaţii pentru cheltuieli şi pagube de război. Se vor plăti cheltuielile prizonierilor către ţara care i-a întreţinut. Pagubele încercate de supuşii străini civili constituie o datorie particulară a ţării în care aceştia le-au suferit.

În celelalte patru puncte acordul Comisiunilor prezintă variante, conciliabile în principiu, şi care ţin mai mult de putinţa materială de aplicare. Să nu uităm că se găsesc în prezenţă nu două feluri de a vedea – căci şi după repetatele declaraţii făcute în Germania şi Austro-Ungaria, s-a văzut încă demult înţelesul democratic din care îşi inspiră actele de pace cele două împărăţii – dar două soiuri de oameni: unii obişnuiţi cu guvernarea, şi alţii cu totul noi pentru viaţa de stat.

În orice caz întâlnirea acestor două lumi, una de experienţă seculară şi tradiţie şi cealaltă începătoare şi animată de o frumoasă naivitate, are un interesant caracter pitoresc. Fotografiile publicate în revistele germane ne arată pe soldaţii ruşi, subt căciulile lor de berbec, degajaţi în înfăţişare şi totuşi greoi, conversând în limbi pe care nu le cunosc, cu prinţii ofiţerimii germane. Poate că lucrul cel mai sugestiv din aceste tratative este seriozitatea pe care o acordă Puterile Centrale Rusiei noi, recunoaşterea practică a noului regim. Ceva ne spune că o Franţă socialistă şi o Anglia democratică n-ar fi găsit, în locul Germaniei, o stare sufletească de acelaşi fel şi că n-ar fi primit să trateze la egal cu nişte ţărani. Dar Germania nu-i la prima dovadă

ce-o face în acest război, de infinita ei adaptabilitate, mai puternică pentru izbânda unei cauze şi a unui popor decât resursele militare şi industriale cele mai vaste.

În urma programului de pace stabilit, au rămas de discutat amănuntele. Să remarcăm că principiile enunţate nu exprimă gândirea egoistă a unei Germanii victorioase şi a unei Rusii înfrânte. Ele formează temeiul de împăcare şi de dezvoltare viitoare pentru toate statele şi toate popoarele, cu simpatii vădite pentru cele mici. E o pace intelectuală şi generoasă. E prima pace demnă de o lume cu adevărat civilizată, după un război sălbatic şi nedrept, şi dacă părţile nu câştigă nimic materialmente, omenirea ştie că a câştigat ceea ce ar fi putut dobândi cu greu şi cu alianţa timpului nesfârşit într-o eră liniştită. Istoria s-a prescurtat printr-un sacrificiu universal. Vom mulţumi puterii de rezistenţă şi de victorie a Germaniei de acest rezultat.

S-a făcut o pauză de zece zile în tratative, pentru ca Rusia să comunice aliaţilor din Apus încheierile. Actul acesta de credinţă şi de umanitate are o considerabilă importanţă. Atârnă de răspunsul aşteptat, ca să se ştie dacă Anglia şi Franţa vor să-şi menajeze în istorie reputaţia de dezinteres şi dreptate ce-au dorit să-şi întemeieze pe dezlănţuirea nesocotită a marelui război. Aceste două puteri, dezamăgite dar orgolioase, cărora le datorează şi România nenorocirea ei, au prilejul să-şi acopere preocupările secrete, date astăzi în vileag, cu spiritul de conciliaţiune pe care împrejurările îl favorizează.

Vor refuza guvernele lor să ţie socoteală de însemnătatea ceasului care a sunat şi trece? Va birui orgoliul lor sentimentul datoriei? Vor crede nişte guvernanţi ca domnul Clemenceau că războiul va putea să continue subt opresiune, după ce poporul francez va lua cunoştinţă de concluziile tratativelor de le Brest-Litovsk?

Pacea e o realitate. Întârzierea ei nu mai este cu putinţă.

«Gazeta Bucureştilor», an. I, nr. 377, 31 decembrie 1917, p. 1. Semnat: Sigma.

DERIVATIVELE RĂZBOIULUI ÎN FRANȚA

Apucând puterea din mâinile domnului Painlevé, pentru care urmaşul nu avusese destule motive ca să se plângă, domnul Clemenceau, buturuga clasică a guvernelor, era hotărât să schimbe norocul Republicii şi să-i forțeze inițiativa.

Ideile tuturor predecesorilor săi fuseseră aspru criticate în articolul zilnic al foii «L'Homme enchaîné». Spiritul cunoscut al «Tigrului» persiflase rând pe rând pe oamenii de la guvern şi după toată evidența un singur bărbat de stat mai era în stare să înfățişeze cu demnitate poporul francez, să-i aducă o victorie pe care mai multe milioane de ostaşi nu putuseră să o dobândească. Acel bărbat de stat, o conspirație a tuturora făcea să fie ținut departe de guvern, cocoşat pe o masă de redacție, în fața unei sticle cu cerneală amară, pedepsit, ca un Crist captiv, la tortura mai nouă a lanțului. El singur putea să mântuiască Franța, şi cititorul zilnic al articolelor domnului Clemenceau nu avea îndoieli asupra direcției în care mântuitorul era de găsit.

Când, în sfârşit, zorile curate se iviră pentru Franța, când redactorul-şef al gazetei în care gemuse îşi scoase jobenul şi decorațiile din dulap ca să suie cu ele scările Eliseului, către măreția până în ajun batjocorită a prezidentului Poincaré, când marele nemulțumit dobândi puterea, Franța se puse în aşteptarea fenomenelor ce trebuiau să iasă din degetul lui cel mic. Domnul Clemenceau avusese neglijența să nu acorde curiozității publice enunțul unor soluții. Ziarul domniei sale se mărginise la satiră. Poate că în definitiv cochetăria gazetarului fu surprinsă în ziua în care şi-a dat seama bine că e luată în serios. Acum era, prin urmare, vorba de înfățişat un program, care trebuia improvizat, în cazul că marele bărbat de stat din redacție nu parvenise, în calitate de particular, să şi-l construiască la timp.

Atunci, în locul victoriilor franceze, pe care trebuia să le provoace, domnul Clemenceau apucă drumul victoriilor personale. Atenția Franței, smulsă, fu mutată de la război la scandaluri. Cine se mai gândeşte la inamic, la dezastru,

la glorie, cu atât mai puţin la domnul Clemenceau, în faţa spectacolului pasional în care joacă trădarea un fost prim-ministru şi actualul şef de partid! Domnul Caillaux fu identificat cu pierderile Franţei, cu neputinţa ei de a birui. Daţi-mi capul lui Caillaux în coşul cu tărâţe al ghiotinei şi eu, Clemenceau, vă garantez victoria, victoria finală! Caillaux mă turbură şi mă intimilează. Închideţi aceşti ochi care mă privesc şi mă urmăresc cu o drăcească seninătate. Un Clemenceau nu poate trăi subt priveghea unui Caillaux. Asasinaţi-l? Ca pe un Jaurès.

Se pare însă că lucrurile nu merg întocmai după dorinţa «Tigrului» îmbătrânit, care se complace în mirosul sângelui omenesc. Domnul Caillaux e întâmpinat de apărători din cei mai tari, şi în Parlament şi în presă. Partidele stângii n-au gustul dovezilor inaugurate în Franţa încă din afacerea Dreyfus şi din afacerea Durand, mai târziu. Domnul Briand însuşi, acela care a încercat şi el pe vremuri să desfiinţeze puterea lui Caillaux, a spus ce crede despre dovezile domnului Clemenceau, iar discursul lui Caillaux, de apărare, a fost o indicaţie că Adversarul nu poate opera în voie.

Ziarul «La Bataille» publică un frumos articol, al unui redactor întors de pe front, plin de pronosticuri pentru viitorul imediat al Franţei, o ameninţare formală împotriva tuturor fabricanţilor de scandaluri, ambuscaţi în redacţiile foilor care împrăştie în public suspiciunea şi isteria. Vom cita pe de-a-ntregul, sfârşitul acestui articol:

«Pentru moment, constatăm neantul actului de acuzaţie pe care l-aţi dresat împotriva omului după călcâiele căruia latră, de ani de zile, haita duşmanilor Republicii. Pelletan, André, Picard şi celălalt, Clemenceau el însuşi, au cunoscut aceste lătrături împotriva aşa-zişilor trădători şi vânduţi.

Nu ne ajunge ca un guvern să urle ca lupii ca să ne şi simţim satisfăcuţi; dimpotrivă, asemenea atitudine ne revoltă şi ne dezgustă.

Până la proba contrarie, din pricina originii suspecte a învinovăţirii, din pricina inanităţii rechizitoriului guvernamental, privim pe domnul Caillaux ca pe o victimă a urilor

îngrămădite contra omului impozitului pe venit, contra omului care ne-a evitat războiul în epoca Agadirului, contra soţului aceleia care a ucis pe insultătorul Calmette; şi ne vom feri de a-l face vinovat de crimă pentru că ambiţionează să ia puterea şi să adopte în conducerea evenimentelor alte vederi decât acelea, atât de nesigure, ale guvernelor ce s-au urmat în Franţa în decursul acestor patru ani de război.»

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 378, 1 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

PUBLICUL

După ce am cumpărat bilete, după ce ne-am lăsat paltonul la garderobă, după ce ne-am scos şoşonii şi mi-am aranjat cravata, iată-ne, apărem. Curios! a început... În sală e întuneric. Scena e ocupată de doi domni şi o cucoană care vorbesc. Scumpa mea soţie, cu toate că foarte corpolentă, are un temperament iritabil şi suferă că s-a ridicat cortina cu o jumătate de oră mai devreme.

– Ai să vezi, îmi spune ea, că n-o să înţelegem nimic.

– Ţi-am spus, îi răspund eu, că mergem la teatru şi când am venit să te iau, nici nu-ţi puseseşi corsetul...

– Lasă, răspunde scumpul meu fiu, un copil plin de calităţi, că o să citim programul acasă.

– Obraznicule, răspunde scumpa mea soţie, ai să vezi ce-ai să păţeşti...

– Mai încet, te rog, răspund soţiei mele, iritat la rândul meu...

Un domn mojic din sală se răsteşte la noi cu un şşşşt! provocător. Dacă n-aşi fi la teatru, i-aş cere socoteală.

– Biletul, mă rog! mă întâmpină uşierul... Poftiţi, programul.

– Stalul întâi, 27, 29, 31...

– Pe uşa din stânga, mă rog. Aici sunt numerele cu soţ...

– Vezi ce va să zică să nu te uiți la bilete? îmi spune scumpa mea soție. Parcă n-ai mai fost pe la teatru...

Din mai multe staluri se îndreaptă spre noi șoapta de liniște a domnului mojic. Nevastă-mea e foarte supărată, eu abia mă stăpânesc.

– Nu știi, Suzano, cât te iubesc, și dacă am răbdat patru ani să mă mistui în tăcere, este că n-am îndrăznit să ți-o mărturisesc – declară tânărul de pe scenă.

– Ai auzit? îmi întreb soția, uitându-mă cu drag la dânsa.

– Lasă-mă-n pace! răspunde.

– Ca să ajungem la ușa din stânga, trebuie să ocolim pe dinafară, spune fiul meu, dezamăgit.

Și ieșim, ca să dăm ocol, însoțiți de un șșșșt general... Publicul din București n-are educație.

Până la ușa din stânga soția mea n-a mai spus un cuvânt. Cadența pasului ei, agresivă, arăta că o vijelie clocotește în sânul ei dezvoltat. Am tăcut și eu. Ușierul din stânga căuta să ne oprească în loc, până la antract. Era să-l plesnesc.

– 27, 29, 31... Ia-o înainte, Gogule... Pardon, mă rog... pardon... Locurile noastre se găseau tocmai la capătul rândului de staluri și furăm siliți să ne înghesuim... Câte unul, toți spectatorii din rândul nostru se sculară și pe când eu surâdeam cerându-mi scuze, eram primiți cu cele mai dezgustate mutre. O doamnă bătrână cu puține mustăți mi-a trântit:

– Uită-te, domnule, unde calci... Ce, ești chior?...

Era să-i răspundă nevastă-mea, dar am strâns-o de mână și i-am făcut semn cu o încruntătură c-am luat notă și că voi discuta pe urmă. Mi se părea că trecem printr-o magazie cu lăzi goale, că ne ciocnim de cufere și dulapuri. Sala teatrului suna de un zgomot de tâmplărie.

– Tăcere! zbiară un mucos de la galerie.

Ne-am așezat, în sfârșit. Stalurile pârâiră adânc, mai ales scaunul scumpei mele soții, care, ca să-și vădească furia, puse între noi pe copil. Auzii de pe scenă un oftat adânc, al tânărului căruia Suzana îi spunea cu durere:

– Află, scumpul nostru Petre, că iubesc pe Zimniceanu, judecătorul ocolului VII. Îl ador! La optsprezece corent avem logodna.

– Ţi-am mai spus să nu mă aduci la prostii de astea – mi se adresează nevasta, fără să mă privească. Ziceai că se joacă *Hamlet*.

– Să mă ierţi dumneata, răspund soţiei. Ţi-am spus că astă-seară e premiera dramei *Enric al patrulea* sau *Sufletele noastre*, adaptată pe scena românească de Gusty. Ai vrut s-o vezi.

Deodată izbucneşte toată sala în aplauze şi strigăte: «Bravo Soreanu!» «Bravo Soreanu!» Noi nu înţelegem nimic şi probabil că nici ceilalţi, dar aplaudăm, simţind în noi fiorul artei dumnezeieşti.

O tuse convulsivă. Gogu a răcit. Altă tuse mai departe. Publicul are guturai. Gogu strănută.

– Aici trage, spune nevasta. Mă miram să fii în stare să alegi locuri mai bune.

Între timp, madam Mateescu, care vorbea cu o doamnă necunoscută, blondă, intră în vorbă cu soţia mea, şi din faţă ne salută cu evantaiul mama lui Pitiş. Astă-seară, numai lume bună; în lojă, domnul Belitoreanu cu familia şi surorile Balaban. Fetele astea nu s-au mai măritat.

– Păcat de Aglaia, zic nevestei, c-ar fi fost drăguţă...

– A îmbătrânit, s-a isprăvit, zice nevasta.

Gogu nu mai tuşeşte. Gogu doarme, sforăie ca un salahor. Scaunele scârţâie lung, grupuri-grupuri publicul vorbeşte de teatru, de actor de bodegă, de războiul mondial, de murături.

– Când evenimente atât de mari se petrec în lume, zic nevestei, cui îi mai arde de teatru?

– Şşşşt! strigă din când în când câţiva idioţi. Ca şi cum lumea aleasă vine la teatru numai ca să asculte prostiile actorilor.

Se lasă cortina. Actorii sunt rechemaţi de şease ori în aplauzele unui public în delir. Ce succes! Vezi, oricât de grele ar fi timpurile, ca orice om cult, eu mă înnebunesc după teatru. Am spus-o şi o repet, teatrul e o admirabilă şcoală, de la care multe poţi învăţa.

– Tiţo, îngerule, zic scumpei mele soţii, scoală băiatul...

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 378, 1 ianuarie 1918, p. 1-2. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru I. Publicul.*

DUPĂ BREST-LITOVSK

Înțeleşi în principiu şi poate că mai mult decât se presupune, duşmanii de ieri şi deja prietenii de azi au luat pe frontul oriental un răgaz de zece zile. Mergem către sfârşitul acestei pauze, la capătul căreia se găseşte pacea, poate, pentru unii, falimentul pentru alții şi poate că şi pacea pentru toți...

Cine ştie! E un chin şi dulce şi groaznic în această aşteptare a popoarelor, care, tăcute şi gânditoare, urmăresc imaginea neîncetat fugitivă a îngerului visat de oameni, ca să le poarte pe deasupra războaielor speranțele, adeseaori în deşert.

Răgazul de zece zile a fost acordat în vederea aliaților Rusiei, al căreia guvern, impus prin revoluție şi ieşit dintr-un ideal ce părea monopolizat – pentru firmă – de puterile Antantei, ține chiar atunci când nu i se poate pretinde moştenirea legăturilor detronatului țar, să facă onoare până la capăt scrupulelor față de un contract cu scopuri străine. În zece zile aliații din Occident ai Rusiei au prilej să se pronunțe dacă primesc şi ei sau nu să participe la tratative; dacă îşi asumă răspunderea să continue războiul singuri, tocmai în momentul când se realizează ca act politic, consimțit şi de germani, ceea ce atâta vreme cât nu s-a manifestat în practică, formase obiectul teoriilor de gazetă ale Angliei şi Franței: libertatea popoarelor, consacrată prin încheierile ultime ale conferinței de la Brest-Litovsk.

Antanta se va afla într-o situație ciudată, dacă nu se raliază la conferință. Imperialismul ei, fardat cu democrație şi idealitate ipocrită, va apărea şi celor mai naivi în toată puritatea lui de subt suliman. Să aşteptăm... mai sunt *două* zile...

Desigur că guvernanților aliați nu li-i sarcina uşoară chiar dacă individual ar ceda în taină sentimentului evident că tot ce mai poate să aducă popoarelor asuprite de încăpățânarea de sus războiul, e tot mai multă calamitate şi glorie tot mai puțină. Reîntorşi din mormintele frontului,

cetățenii îi vor întreba pentru ce s-au războit, pentru ce a fost avuția vieții nimicită – și ei nu vor putea să răspundă cu o voce mai convingătoare ca glasul tratatelor secrete, date la lumină de revoluția rusă. Spaima de acest răspuns, căreia guvernele, cu dreptul de viață și de moarte asupra popoarelor împinse mute în război, îi preferă o prelungire a războiului, o adâncire a neantului, provoacă la guvernanții antantiști o stare de spirit asemănătoare încă demult cu demența. Domnii Lloyd George și Clemenceau, unul prin acțiunea lui, celălalt prin torentul nemaiînțărcat al retoricii sale, dovedesc de curând o temperatură de alienați.

Această atitudine pare să se fi și schimbat. Un ziar englez din cele mai ascultate reține dintr-un discurs, rostit de domnul Lloyd George într-un cerc muncitoresc, o declarație cu totul neașteptată, comparativ tonului din prima oră, ce a succedat hotărârii de a se lua o vacanță diplomatică de zece zile. Primul-ministru al Marei Britanii a spus, într-adevăr, că spiritul în care Germania și Austria și-au exprimat condițiunile la Brest-Litovsk constituie un pas mai mult către pace că, domnia sa, Lloyd George, îl consideră cu seriozitate și că va conferi în această privință cu guvernul farncez.

Deci de la o zi la alta guvernul englez poate să se schimbe. Până la finele săptămânei nădejdea nu trebuie pierdută.

Se poate însă ca în destinele Germaniei să se cuprindă realizări viitoare neînchipuite, ale cărora proporții scapă chiar conducătorilor acestui imperiu la care exercițiul miracolelor ajunge o deprindere curentă – și atunci Franța, Anglia, Italia, lovite de o copleșitoare isterie, nu se vor mai putea opri din dansul lor pe povârniș.

Noi, românii, să chemăm asupră-ne îndurarea sorților noștri deosebiți – și să cerem ca pentru noi întunericul și moartea să-și oprească uneltele în loc – și pentru oamenii noștri politici să vrem voință și bărbăție românească.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 380, 3 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

DOUĂ EXTREME

Când concetăţenii noştri au manifestat un optimism extrem relativ la războiul şi viitorul României, ne-am silit să le micşorăm sentimentul din care se dezlănţuia copilărescul lor entuziasm şi să stabilim între realitate şi ficţiune paralela comparativă. A jubila cu patru adversari în ţara ocupată şi cu al cincilea – aliatul – în ţara rămasă, printr-un joc de cuvinte, liberă, uitându-ne morţii şi jalea, chiar dacă amintirea erorilor comise şi vederea ruinelor grămădite n-au dispărut, vădea inconştienţă.

Dar iată că trebuie să procedăm la fel împotriva excesului de care sunt atinse unele naturi, aplecate din fire către profunda melancolie şi mizantropism. Sunt inteligenţe influenţate prea mult de o digestie accidentată şi moraluri asupra cărora un intestin rebel sau nervozitatea duratei au putere de doctrină şi precept.

Cum majoritatea activă, care aleargă şi se zbuciumă, are parte de un organism rezistent şi de o sentimentalitate expansivă, durerile prea copleşitoare, torturile prea grave sunt apanagiul nefericit al unei minorităţi sedentare, cărturari dezamăgiţi, intelectuali metafizici, poate şi savanţi înnămoliţi în mierea trădătoare a ştiinţei.

Comerţul cu dânşii e plin de interes. Îi întâlneşti şi-i asculţi cu plăcere, impresionat, amuzat şi adesea te stăpâneşte, părăsindu-i, senzaţia plictisului patologic, ca atunci când vizitezi saloanele de clinici ale unui spital şi sala de disecţii. Singurul păcat al acestor temperamente consistă în autoobsesiunea personalităţii. Doctrina lor generală asupra tratamentului unei suferinţe, mari într-adevăr dar a căreia ultimă gravitate se găseşte mai adâncită în fiinţa lor decât în realitate, e modificată de morbul particular al fiecăruia, început şi final mistic de teorie. Observaţiile concordă atât de mult şi dau o logică atât de strictă, încât ai putea întocmi după ele nu numai topografia exactă a punctului atins, dar şi un tablou reprezentând cifra venitului anual...

După constatările lor, dezastrul ţării e prea uriaş ca să mai fie nevoie de remedii. E nevoie de alte dezastre ca să

fie vindecat, idee ce aparține unei chirurgii din fericire neaplicată în terapeutică, posibilă numai în maximele politice, şi după care bolnavului cu picioarele retezate de o maşină s-ar cere să i se scoată inima şi să i se taie limba, ca să-i crească membrele din nou. Doctrina diferă întrucât unii preconizează numai suprimarea stomacului sau a unei jumătăți din creier, iar alții abolirea părților reproductive. Artişti tiranici ai macabrului, dus la o subtilă perfecțiune, ei ne înspăimântă cu viziunile unui Infern, pe care însuşi Satan n-a fost în stare să-l imagineze când s-a hotărât să muncească speranțele făpturii lui Dumnezeu.

Se întrevede tot visul acestor intelectuali... O lume culcată pe spate, hrănită artificial, cu seringa, slobodă să fie veselă sau tristă numai la semnalul unui clopot cu bronzul gros, tras de portarul cimitirului național, în uniformă. Fără să te doară falca, un dentist însoțit de doi jandarmi, recrutați dintre ciocli, se apropie de patul dumitale şi, din când în când, îți scoate, pe motive higienice superioare, pe care nu ți le explici, câte o măsea, fără anestezie, provocându-ți în acelaşi timp, grație unei unsori şi unui elixir misterios, creşterea din nou a dinților pentru o extracție ulterioară. În jurul dumitale totul va fi negru: cămaşa, cearşaful, varul pereților, laptele. Va fi rugat soarele să nu-şi mai strice lumina pe noi. Se va interzice florilor să poarte culori şi femeilor broderii. Râurile vor curge de păcură.

În această Apocalipsă, fructele vor putrezi înainte de a se coace, strugurii vor face bube contagioase, animale sinistre fabricate la Teatrul Național vor parcurge străzile răspândind din sufloaie gigantice gaze asfixiante. Din muzică va fi permis numai gestul orchestrei, pentru ca sunetul să rămâie mut pe coarde şi înecat în tromboane. Vor fi îngăduite gemetele şi oftările, chiar din rărunchii cailor, care vor fi hrăniți cu spărturi de geamuri sfărâmate, amestecate cu pietriş. Se va aproba pentru oameni atâta viață de circulație de câtă vor avea nevoie ca să-şi mute scheletul de pe o uliță într-alta şi o privire speriată. Dacă fabricile îşi vor relua activitatea, se înțelege că toți ochii vor fi înlocuiți cu ochi de sticlă. Şi cei mai liberi de inițiativă dintre noi, dacă gustul acestui lux nu ne trece, vor avea dreptul să umble în

genunchi, după ce asfaltul trotuarelor va fi fost presărat cu boabe de porumb şi ţinte de planşetă cu vârful în sus...

Cam aşa se înfăţişează viaţa de mâine a poporului românesc, după câteva profeţii mai noi, debitate la cafenea şi birt. De la idealul naţional de anul trecut până la acest idealism nu-i, cum se vede, decât un pas. Cui nu-i place, să se spânzure, reînvierea noastră se dobândeşte prin abnegaţie şi moarte.

Căci nu-i numai o glumă. Sunt filosofi politici şi de aceştia, care îşi extrag teoriile exclusiv din dorinţa pedepsei, pedeapsa eternă, dozată pentru toate categoriile de cetăţeni, o pedeapsă a oamenilor reci, după pedeapsa fatalităţii.

Acestor concetăţeni ai noştri trebuie să le liniştim tragedia sufletului cu lumini mai mari şi să-i scăldăm în ceruri mai vaste decât fundul pălăriei.

E sigur că războaiele noastre împânzesc astăzi zăbranicul cel mai negru pe care l-a purtat vreodată ţara, dar datoria principală a fiecărui român e o datorie de bărbaţi chibzuiţi, cu mintea bine aşezată, cu puterea de a se hotărî şi fixa pe pământ sănătos.

Pentru înţelegerea şi remedierea stărei de azi, ştiinţa aspră şi integrală nu este de ajuns. Ca să simţi cald şi viu în iubirea ta nemărginită de ţară, nu poţi uita nici neamul căruia ţara i-a dat născare cu însuşirile lui şi bune şi rele. Inginerii care vor întreprinde reconstruirea ei trebuiesc să fie şi poeţi, ca să priceapă că o clădire trebuie făcută cu stil şi că stilul trebuie să fie frumos şi inspirat.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 382, 5 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

BĂTAIA

Cetăţeanul îşi aduce aminte cu părere de rău trecutul şi belşugul neutralităţii. Acum, după război şi consecinţele lui, el le povesteşte cu tonul trist şi cu emoţia zadarnic orgolioasă a cerşetorului, care şi-a pierdut averea, o bogăţie

imensă, la cărți, într-o singură noapte de beție. Imaginile grase de abundență proverbială obsedează mai ales de sărbători, sufletul sătul de tirade și lihnit după suculență al românului din București, care de astă dată râvnește și el, în sfârșit, la disprețuita fericire a săteanului, astăzi mai înstărit decât el.

S-au schimbat atâtea lucruri, numai într-un an și jumătate de război! Dacă dorința unora din concetățenii noștri se realizează și pacea nu se încheie curând, cu timpul nu ne mai recunoaștem.

V-aduceți aminte altceva: cultul nostru pentru obrăznicie? Acela s-a conservat, se dezvoltă. Să fie atât de adevărat că neobrăzarea e o însușire de slugi? De când am căzut, poporul întreg și țara, în captivitate, clasica noastră obrăznicie fără păreche s-a îndoit, face parte din toate acțiunile cărora le dă o exagerare bestială. Fiecare se silește să fie cât mai înfumurat și mai impertinent, bineînțeles că exclusiv cu cel de naționalitatea lui. Ne-am făcut, se pare, inconștient cu toții raționamentul că în fața înfrângerii noastre suntem obligați a fi realizat măcar o caricatură de ideal revoluționar în ceea ce privește Egalitatea. Niciodată n-am avut atâta vulgară democrație în «centrul nostru cultural». Dacă, neputincios a chema la ordine pe fiece obraznic, ți-ai acorda singur puterea de-a face dreptate cu bastonul în nenumăratele cazuri de obrăznicie ce se prezintă zilnic, ar trebui să te bați de o sută de ori până seara, în douăzeci de mahalale deosebite. Ar trebui să bați câțiva onorabili negustori de alimente și de îmbrăcăminte, câțiva restauratori, conductori de tramvaie, simpli trecători, mai mulți birjari, diverși funcționari, cărora regulamentul nu le recomandă în nici o împrejurare să brutalizeze pe bietul om trimis de nevoie să le înfrunte impertinența, și el de cele mai multe ori un obraznic. Și bătându-te singur cu toate aceste forțe animale n-ai ajunge la nimic.

Femeile muncitoare care se întorc grăbite din ateliere la copii n-ar înceta să fie stupid acostate și insultate de un domn elegant, după ce dimineața brutarul i-a trântit ghișeul în nas, după ce lăptarul i-a vândut apă cu tibișir, după ce băcanul i-a cerut cinci lei pe o sută grame de unt, după ce

proprietarul o amenință cu expulzarea iar patronul i-a micșorat un salariu caraghios. Vânzătorii de pește n-ar înceta să gonească lumea din hale, după câteva ore pierdute în așteptarea unui aliment care când sosește e repede ales și ascuns. Negustorul clandestin ar continua să ceară și să obție zece prețuri pe marfa strecurată din piață până la mâna lui hrăpitoare. Firmele cu reputație tot douăzeci și cinci lei ar cere, cel puțin, pe un articol căruia nu s-au ostenit măcar să-i suprime eticheta veche, marcată cu patru sau șase lei.

E nevoie de un mijloc mai eficace?

La o cercetare mai de aproape s-ar vădi că cel puțin două treimi din această lume obraznică, de comercianți și slujbași, au fost de partea unui ideal național, aprinși războinici, mândri de-a fi români, chiar fără să fie, și de-a afișa o «simțire românească». Ei au cerut o Românie mare, alături de agitatorii politici, în vedere că o dată cu țara trebuie să crească și prețurile și salariile. Dacă țara nu a crescut, ei impun datoria ca văduvele celor ce s-au bătut și au murit și gurile pruncilor lor să compenseze în bani pe brânză și grăsime partea nerealizată din idealul politic și deocamdată și-au pus toată osârdia să se despăgubească de sumele subscrise la împrumutul național și de donațiile făcute în ceasurile de entuziasm Crucii Roșii române, speculând infirmii, jefuind orfanii.

Ce-i de făcut?

Remediul tot în bătaie trebuie căutat, în bătaia care exasperează sentimentul nostru de onoare și politeță, în bătaia instituită de stat. Disciplinarea obrăzniciei noastre pare compatibilă numai cu lovitura, chiar atunci când bățul sau nuiaua s-ar rătăci și pe spinarea celui care croiește... O! câți frumoși domnișori nu așteaptă pe Calea Victoriei educația vinelor de bou, argumentul palmelor, decisiva piciorului! Câți bandiți liniștiți, apărați de-o firmă și de-o profesie onestă nu cer să li se corecteze temperamentul! Câți politicieni, câți gură-cască și câți încurcă-lume nu râvnesc după bătaie! – și câți intelectuali!...

Încetați frământările, suspendați proiectele, amânați idealurile – nimic din energia ce se pierde cugetând și nă-

zuind nu face cât un baston sănătos. Chemați între noi să ne îndrepte spinările, să ne agerească firea, să ne învinețească lenea, bătaia, bunul nostru mântuitor național – bătaia dată cu inimă și fanatism, ca o învățătură supremă!

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 387, 11 ianuarie 1918, p. 1-2 (*Cronica*). Semnat: Sigma.

VICTORIA MORALĂ

Când acum un an Imperiile Centrale au propus adversarilor pace, oamenii politici și presa Antantei nu găseau fraze destul de muzicale, ca să prezinte situația victorioșilor ca o slăbiciune și propunerea ca o presimțire de înfrângeri. Grație uimitoarei elasticități a raționamentului, la care s-au dovedit în atâtea rânduri a fi ajuns conducătorii Angliei și Franței, a putut prinde în țările respective noțiunea învingătorului învins... Ce folos că ne bateți, dacă sunteți bătuți! Antanta scotea o nuanță de bucurie foarte specială și foarte stranie la niște bărbați de stat, din faptul că, tot lovind și răsturnând, Germania va sfârși prin a durea-o pumnul. Ce frumoasă onoare și câtă mândrie bine înțeleasă la două guverne destinate, după închipuirea lor, să reprezinte demnitatea națională pentru toate popoarele din lume!

O voce timidă, o singură voce, atât de slabă și de neascultată, încât nu ne mai aducem aminte cui aparținuse, o singură voce a înfățișat în presa Antantei propunerea germanilor ca o nouă ofensivă, de un gen special, numind-o «ofensiva ideilor». Să facem tot ce putem, scria un francez, ca să luăm din mâna adversarului această inițiativă; după ce ne-a înfrânt militărește, el ne atacă pe cale diplomatică, cu cele mai bune arme.

De atunci a trecut, deci, un an și victoriile militare ale Puterilor Centrale nu se mai numără – până la consecințele lor recente, dizolvarea forțelor militare ruse, armistițiul cu Rusia și România, tratativele de pace din Brest-Litovsk. A

urmat pauza de zece zile, pentru prezentarea condițiilor de pace din partea Rusiei foștilor ei aliați. Bilanțul diplomatic se încheie, ca și cel militar, cu totul în avantajul Puterilor Centrale.

Condițiile de pace au provocat consternare la Aliați. Pentru că abilitățile sale care – trebuie să le recunoaștem – n-au mai fost în stare să reprime sau cel puțin să întârzie dorința unanimă a poporului rus după pace, asupra căruia lirele sterline, scumpe câtorva idealiști ai regimelor anterioare, se dovedesc fără prestigiu și efect, domnul Buchanan, ambasadorul Angliei la Petersburg, a fost cât pe-aci destituit. În istorie rămân de aci înainte definitiv asimilate două situații, care vor forma un argument de forță în lupte viitoare ale democrațiilor franceze, italiene și engleze: de o parte Germania și Austria, acuzate de a fi pricinuit războiul, repetând propunerile de pace; de altă parte Anglia, Franța și Italia, apărătoarele dreptului, servitoarele păcii, refuzând să le discute, neputincioase de a vorbi chiar atunci când pacea începe să fie o realitate, neștiind, în stupefacția lor, să mai armonizeze faptele nici cu frazele cele mai subtile și mai căutate.

Superioritatea germană e evidentă, pe cât se vădește mai limpede rușinea dușmanilor ei din Vest. Deputatul Renaudel, în numele grupului parlamentar din care face parte, a citit în această privință o declarație extrem de interesantă, în Camera franceză:

«Tăcerea observată de către totalitatea guvernelor aliate asupra principiilor generale, esențiale pregătirii unei păci durabile, ni se pare că puțin câte puțin creează o stare de inferioritate morală, dăunătoare cauzei noastre. Ea poate chiar dezvolta la popoare sentimentul că guvernele aliate ezită încă de a-și expune politica comună fățiș de la tribuna parlamentară.

În fața inițiativelor repetate ale adversarilor noștri, această timiditate de spirit, care pare să-și aibă izvorul într-un fel de neîncredere, nu numai față de anumite forțe, pe care le reprezentăm noi în țară, dar încă față de țara întreagă, naște, după părerea noastră, o primejdie morală sigură.»

Declarația de mai sus, semnată de nouăzeci deputați francezi, e cel mai caracteristic certificat ce se dă pacifismului german, după ce alte iscălituri, la începutul și în timpul războiului, l-au tăgăduit, și e consacrarea pentru toată istoria a noilor sforțări de pacificare a lumii, pe care le întreprinde Germania și a înaltei moralități a războiului german, împotriva căreia calomnia în sfârșit a cedat.

Când cancelarul german s-a rostit că în fața lumii și a viitorului, împărăția stă liniștită cu fruntea sus și cu conștiința senină, el a vorbit în auzul veacurilor, pentru vremile când dușmăniile sugrumate se vor fi stins, – fără să se gândească, poate, la o confirmare atât de apropiată, pe care au rezervat-o cuvintelor lui adversarii.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 389, 13 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

«PÂNĂ LA EXTREM»

Domnul Take Ionescu și-a rezervat la Iași rolul de interpret al dorințelor României. Domnia sa întodeauna a interpretat țara și totdeodată și țările străine. Se știe cu câtă exactitate și cu ce succes, facultate care i-a atras din partea unui francez amabil, în curent cu geografia continentului, supranumele de european. Cuvântul a fost fericit și decisiv pentru cariera vanității sale. Astăzi, domnul Take Ionescu s-a specializat în rolul său mondial, și se îndeletnicește exclusiv cu sarcina de a duce la urechea Europei vocea României. În momentele cele mai grele și atunci când așteaptă mai puțin, această voce a pustiului nostru se rostește. Laconic, ca o cucuvaie, domnul Take Ionescu își silabisește sentința: «Românii vor lupta până la extrem». Armata noastră preferă să fie internată în Siberia, decât să cedeze inamicului după încheierea păcii rusești.

Luptă până la extrem? Ce judecată se poate ascunde în acest superlativ, grav ca un jurământ?

Unde începe extremul, cât durează el? Dacă extremul a început şi pentru domnul Take Ionescu în momentul când, împotriva asigurărilor pe care domnia sa le-a apărat cu o stranie pasiune timp de doi ani, armata românească s-a retras lăsând adversarului Muntenia şi Dobrogea dărâmate, n-avem nimic de zis; se va reţine numai atât că în loc să ajungem la Viena, cu sârbii, cu italienii, cu generalul Sarrail, în vreme ce domnul Take Ionescu intră călare în Pesta, ne-am pomenit în Moldova pregătiţi să nu ne oprim decât în Siberia, după ce mulţi dintre noi s-au instalat şi în Japonia. Tonul vestitorului nostru politic lasă a se înţelege însă că împrejurarea extremă abia se anunţă; după opinia lui, situaţia e încă satisfăcătoare, de vreme ce persoana lui trăieşte. Armata românească deci va mai lupta, fără scop, pentru fericirea morală a domnului Ionescu, căruia sângele şi morţii de până azi nu-i mai ajung. Cu graniţa rusească închisă în spate, cu forţe formidabile înaintea ei şi pe flancuri, ultimele puteri de tinereţe şi viaţă ce-i mai rămân României se vor sacrifica pentru onoarea unui politician puţin deprins cu exercitarea ei.

Poate să fie şi acesta un punct de vedere, nu tăgăduim. Intri în război ca să realizezi un imperiu, cu câteva sute de mii de robi fără ţară, făgăduieşti realizarea lui şi când, părăsit de o alianţă falsă pe care ai provocat-o cu toate mijloacele şi de norocul armelor, trebuie să iei o hotărâre, cel puţin hotărârea de a te sinucide, pui chivăra roşie, te sui în vârful prăjinei şi anunţi că spectacolul va continua. Să se sinucidă domnul Take Ionescu, nu e cu putinţă, o viaţă mică n-are dreptul la o moarte mare; domnia sa doreşte să mai practice advocatura la Ilfov.

Ideea continuării până la extrem, ar mai putea să aibă o înfăţişare acceptabilă, dacă Rusia nu s-ar fi retras din război; omul politic ar mai putea să spere şi să comunice oarecum poporului, pe care îl conduce, sentimentul speranţei. Câtă vreme descurajarea, jalea şi suferinţa pot să fie stăpânite de o nădejde, mai este loc de îndemnuri şi discursuri. Dar astăzi, când nimic nu mai poate întârzia izbucnirea crizei de durere a Moldovei, decât numai vremelnic o presă minuţios cenzurată; când de jur-împreju-

rul fiecărui om şi fiecărui soldat se urzeşte golul cu ceaţa – e un act de ură împotriva oamenilor şi o insultă faţă de ţară să iei atitudinea verbală a domnului Take Ionescu, care dă evenimentelor cu tifla şi face pe grandiosul de operetă.

Cum? Poporului şi ţării noi nu le suntem datori nici o încredere, nici o sinceritate? Nu le putem spune pe faţă, cu vorbele adevărate ale pocăinţei, cât am greşit şi ce pedeapsă ni se cuvine? Nimic eroic şi frumos nu poate să ridice nevoia sincerităţii până la suflet şi până la buze, în faţa atâtor eroi câţi au pornit să înfrunte fatalitatea la sfatul nostru nechibzuit?

Nimic!

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 390, 14 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

RELATIV LA BĂTAIE

Cunosc un domn, supărat de articolul *Bălaia* pe care îi socoteşte antidemocratic şi foarte suspect de reacţionarism. În lumea viitoare visată de omul dezgustat de-o viaţă socială meschină şi mediocră, lucrurile şi evenimentele trebuie să se comporte ca într-un fel de paradis, populat de nemuritori încinşi cu brâuri de trandafiri, a cărora singură dispută, inspirată de-o inocenţă nesecată, va fi pricinuită în cel mai rău caz de dorinţa celui mai tare de-a face şi mai fericit pe cel mai slab. Recunoaştem că în vocabularul nostru prezent, încă plin de noţiunile inegalităţilor şi nedreptăţilor trecute, există relativ la societatea viitoare nenumărate lacune; mai tarii şi mai slabii nu vor mai avea nici un sens, întrucât toată lumea va fi deopotrivă de tare, deopotrivă de inteligentă şi de genială şi legea uniformităţii intrând în sfârşit în adevărata ei funcţiune şi dezvoltare nu se va mai tolera între oameni nici deosebirea de statură, exprimată în

centimetri şi kilograme, şi prin urmare nici varietatea fizionomiilor actuală. Pe toată lumea o va chema Năstase şi devenind cu toţii la fel, conform idealurilor celor mai înaintate, nu mai e nevoie nici de botez: sufletele vor fi numerotate.

Aşadară, cum va putea să existe într-o atare rânduială bastonul şi vorba baston, nuiaua, biciul şi celelalte instrumente de tortură? E un nonsens. Ceva mai mult ca să se previe abuzul, de altfel imposibil, se va suprima din anatomie acea parte care atrage de preferinţă biciul, situată pe peretele omului dinapoi. În aceeaşi zi în care se va publica decretul unanim consimţit al renaşterii, se vor dizolva spontan şi cărnurile inutile, prin funcţiunea inversă a marelui principiu că necesitatea zămisleşte organul.

În România se va exclude din limbă chiar Sfântul Niculae, întrucât el numeşte ciomagul, aşezat după uşă, cu ajutorul căruia într-o epocă sălbatică a fost înmuiată spinarea vecinului cârcotaş.

– De ce ne-am luptat atâţia ani pentru desfiinţarea bătăii în armată? Ca să facem dintr-însa un principiu de guvernământ?

Prietenul meu se revoltă cu sens, gândindu-se că şi el în definitiv merită sistema educaţiei prin bătaie. Ca să spunem drept, o merităm cu toţii. În această privinţă, noi românii, căci de noi vorbim, ar trebui să participăm la distribuirea bastoanelor, prin rotaţie. Azi primesc cei care au dat ieri şi aşa mai departe...

Vezi dumneata, sunt în toate celea momente: atârnă de apreciere – e un moment când cineva trebuie să mănânce neapărat bătaie. Atunci discuţia, efortul de persuasiune sunt inutile: înţelepciunea comandă «întoarce foaia». Nici o doctrină, oricât de dizolvantă şi de sentimentală, nu-i absolut incompatibilă cu bătaia. Câte îndrăzneli politice şi sociale n-au ca pricină fundamentală faptul că apostolii lor s-a scăpat din vedere să fie bătuţi la momentul oportun... Credeţi dumneavoastră că dacă ar fi fost umflat la timp, cutare politician român mai putea să ajungă atât de mare şi de important? Nu. El n-a mâncat bătaie nici la zece, nici la şaisprezece, nici la douăzeci, nici la treizeci şi cinci de ani

– şi de aceea, în bună parte, a trebuit să mănânce bătaie Regatul, la cincizeci de ani!... Şi dacă bătaia aceea se lecuia cu o săptămână liniştită petrecută în pat, bătaia noastră a tuturora nu se mai vindecă uşor.

Închipuiţi-vă că toţi clienţii distinşi ai institutului «Capşa» erau într-o zi ridicaţi cu amabilitatea datorită condiţiei lor, transportaţi la Poliţie şi trataţi individual cu câte douăzeci şi cinci de surprize, aplicate pe cea mai hrănită porţiune a personalităţii lor. Mai aveam război? Nu. Repetaţi în imaginaţie acest gest admirabil pentru mai multe localuri, cluburi şi cafenele. Nici nu ne facem idee cu câtă pasiune ar fi îmbrăţişat bucureştenii de marcă «neutralitatea leală şi definitivă».

E, la urma urmei, o chestie de estetică şi stil să dai bătaia fără economie, de câte ori trebuieşte. După război e util ca românii să ajungă buni stilişti.

Firi tragice şi profund posomorâte, preconizează şi prevestesc spânzurători şi decapitări. Să excludem teatrul, spectacolul din mijloacele viitoare; e suficientă bătaia. O singură bătaie, bine administrată, limpezeşte şi cele mai tumultuoase principii. Şi nu e chiar nevoie de votul Parlamentului... Exersaţi-vă muşchii acasă şi folosiţi-vă de ei cu onestitate, la ceasul potrivit, pătrunşi de acest ideal, că obrăznicia noastră, individuală şi colectivă, trebuie în cea mai scurtă vreme să dispară.

Dacă programul fiecărui cetăţean cinstit va cuprinde câte o sută de lovituri, ce vor trebui plasate pe săptămână, nu-i mai dau obrăzniciei nici două luni de viaţă.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 392, 16 ianuarie 1918, p. 1-2 (*Cronica*). Semnat: Sigma.

EROUL O ŞTERGE...

După o ştire din Moldova, între domnii Brătianu şi Take Ionescu raporturile de colaborare ar fi intrat în faza alianţei româno-ruse. Domnul Ionescu ar voi să se scape de răspunderile grele ce-i apasă curajul, demisionând din

gurvern şi obţinând un paşaport de vilegiatură în America – pe când domnul Brătianu îl reţine, silindu-l să se bucure până la urmă de consecinţele victoriei sale din Bucureşti, de-a fi determinat cu Filipescu şi cu diverşi isterici, paralitici cerebrali, alcoolici şi obraznici, curentul de intrare în acţiune, împărtăşit prin sugestie şi teroare, în cele din urmă, de către toată lumea.

Retras într-un apartament din New York sau Chicago, unde cel mai reputat dintre escrocii noştri politici ne ameninţa pe timpuri că va candida la postul de chelner, dacă naţia îi refuză serviciul participării la război, domnul Take Ionescu speră să revie la ideile sale generale, la rolul său european de inspirator al guvernelor Antantei... Din America, el ar putea să-şi continue seria «Amintirilor» întrerupte de război şi să polemizeze din loc sigur cu foştii săi colaboratori. Teza că România a intrat în război într-un moment ales de domnul Brătianu şi nu de domnia sa, poate fi din belşug demonstrată prin ziarele americane şi totul va concorda ca şi altă dată să ne arate, subt pană proprie, că singurul om mare politic în cele două continente tot Take Ionescu a rămas.

El n-are să spuie că a fost trădat de Rusia, pe care o vizitase în neutralitate la Reni – căci Take Ionescu înţelege blamul ce şi-l acordă un om politic, recunoscând că a fost incapabil să prevadă evenimentele şi mai ales revoluţia rusă, a cărei izbucnire s-a produs nici la cinci luni după mobilizarea noastră. Domnia sa nu va risca să acuze un aliat, ci va concentra răspunderea asupra capului domnului Brătianu, care a ţinut să-şi rezerve exclusiv rolul de a împlini, când nimic nu-l silise, tragedia României.

Cu alte cuvinte, Take Ionescu îşi menajează o întoarcere în ţară, căreia, victimă scumpă, i se va prezenta după un ocol prin Statele Unite. De data asta n-a greşit defel momentul: ruşii tratează pacea, situaţia României cere hotărâri pe care el n-are nici puterea morală nici autoritatea să le ia. Multe confidenţe în bună parte inventate, nenumărate falsuri cu care advocatul nostru este de mult deprins, subtile insinuări şi explicaţii – pot forma dosarul preliminar de apărare al prietenului domnului Filotti,

celebrul bandit takist, în vederea reînceperii vieţii politice româneşti. Apoi o gârlă de lacrimi la «Dacia», o comedie de suspine la un miting, şeful oamenilor fără căpătâi nădăjduieşte să se reconstruiască şi să se impuie din nou.

Nu ştim ce soartă le este rezervată celorlalţi oameni politici care au adus ţara unde se găseşte azi. Multe lucruri se cunosc, mult mai multe însă nu pot fi ştiute decât târziu. Asupra unei acţiuni, cea takistă, şi asupra unui individ, Take Ionescu, nimeni nu are îndoieli. Opera acestui avorton e de domeniul public. Se ştie zi cu zi şi ceas cu ceas tot ce a făcut şi tot ce a comis desfrânatul agent al puterilor străine pentru România, acela care faţă de presiunile actuale ale maximaliştilor în Moldova are neobrăzarea să se plângă de amestecul, provocat şi dorit încă din timpul neutralităţii, al ruşilor în afacerile interne ale ţării. Campaniile ziarelor «La Roumanie», «Adevărul», «Acţiunea», «Epoca» şi celorlalte foi, conduse de principiile şi strategia domnului Take Ionescu, întâlnirile cu amiralul Visolkin relatate şi de presa rusă revoluţionară, ameninţările cu invazia ruşilor şi ultimatele lor, dorite de Filipescu şi Take Ionescu, arată oare altceva decât că acest amestec făcea parte de ani de zile din programul celuia ce se plânge azi?

Ştim însă pozitiv că în special domnului Take Ionescu i se rezervă după pace în România, liberată de regimul legilor marţiale, o primire, pe care excelentul său simţ de conservare nu va face rău s-o evite. Asupra acestui om care a fugit întodeauna şi caută o dată mai mult să se facă nevăzut din vreme, se concentrează toată ura românilor, după ce asociatul său, un temperament monstruos dar dezinteresat şi sincer, a ştiut să moară. Între Gara de Nord şi castelul din str. Atena, unde idealistul grămădise considerabile provizii sustrase cu prevedere consumaţiunii populaţiei sărace, este loc de mai multe ori pentru un mormânt odios.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 394, 18 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

HERMANN SUDERMANN: *STANE DE PIATRĂ*

Pentru motive de aceeaşi natură, probabil, publicul românesc a primit cu ovaţii doi dramaturgi atât de deosebiţi, ca Wedekind şi Sudermann. Eternul subiect al conflictelor conjugale şi al moravurilor disolute, exploatat cu rafinament de teatrul parizian, osteneşte, mai ales când se repetă necurmat, şi pe cei mai credincioşi discipoli ai salonului cu ferestrele pe Bulevardul monden.

De câte ori a fost adusă pe scenă atmosfera unui atelier, a unui timp, munca, trecutul sau utopia, publicul nostru a populat sala ca-n seara de marţi, când Teatrul Comoedia era cu mult prea mic ca să-l încapă. Şi piesele cele mai aplaudate din repertoriul curat românesc îşi datoresc succesul aceluiaşi caracter de curiozitate, independent de orice altă valoare – subiecte istorice, ţărăneşti, boiereşti, viaţa studenţilor, a provinciei. Cât despre Sudermann, numele lui are o autoritate de lucru sumbru, masiv şi îndepărtat, rămas în urechea generaţiilor din mişcarea socialistă mai veche, de când autorii germani erau studenţi de preferinţă. Apoi *Stanele de piatră* au mai fost jucate în Bucureşti de domnul Davila, al cărui simţ particular pentru spectacol a ştiut să ghicească întodeauna gustul unui public capricios.

O lume simplă, în cea mai mare parte curată şi onestă, face fondul *Stanelor de piatră* – în traducere literară: *piatră printre pietre*. Pietrele sunt pietrele reale ale unui şantier de fasonat blocurile de calcar, iar piatra dintre aceste pietre poate să fie şi maestrul Zarnke, patronul atelierului, un bătrân singuratic, generos şi cam trist, şi fiica lui, Maria, fără mamă, bolnăvicioasă, întârziată în feciorie, şi Biegler, un taciturn, abia ieşit din închisoare unde a ispăşit crima de a fi ucis în luptă pe bărbatul femeii la care fuse prins, şi Laura cantiniera, fata paznicului, sedusă de lucrătorul Götiling, o canalie brutală cu care avusese o fetiţă. Cele patru personaje simpatice din piesă au în fiinţa lor, dulce şi resemnată, ceva din atitudinea şi lumina pietrei. E poezia în care trăieşte lucrarea. Ele se bucură cu o naivitate

primitivă, pe care arta nordului o descoperă adeseori, de ciripitul păsărilor, de mătasea soarelui aşternută peste viaţă, de tinereţea indiferentă a primăverii.

Maestrul Zarnke e un iubitor de oameni, cu o preferinţă ce nu-i întâmplătoare pentru oamenii care au avut de suferit, pe lângă povara melancolică şi duioasă a existenţei, efectele sentimentului de dreptate al societăţei. Când Biegler se înfăţişează patronului ca să ceară de lucru pe şantier, Zarnke schimbase mai multe rânduri de puşcăriaşi şi mai avea printre lucrătorii lui un borfaş vesel, încălzit de un cinism copilăresc, pe Struve, jucat cu tonul potrivit de temperatura hilariantă a domnului Toneanu, care a redat o compoziţie de Struve, împestriţat cu Zeilig Şor.

E frumoasă întâlnirea fostului deţinut cu Patronul, jucat de domnul C. Mărculescu cu o bonomie moale şi cântat de acest actor foarte prezentabil, dacă ne oprim la fizic, cu cea mai bună voce de Jupiter al declamaţiunii. În contrast cu Zarnke, stă interpretarea concentrată de sălbatic şi speriat a domnului Aristid Demetriad, puternic în rolul său, din primul act îndeosebi. În celelalte acte, poate că Biegler se cam uită pe sineşi, aducându-şi aminte mai des de domnul Demetriad. E adevărat că urzeala scenelor mute cere, ca în timpul cafelei, din cantină, o diversitate în monotonia elocventă a tăcerii lui, aproape cu neputinţă de realizat, mai cu seamă după repetiţiile puţine cu care *Stanele de piatră* au fost pregătite. Sunt momentele acelea, pe care scriitorul de teatru le indică prin două cuvinte, pe care singur cititorul poate să le interpreteze just, la lectură, printr-o intuiţie instantanee. Atunci actorul, care nu posedă ca mijloc extern de reprezentare decât mimica şi mişcarea, e supus necesităţii de-a popula durata cu atomi confuzi de senzaţii imperceptibile la rampă.

Laura e jucată de domnişoara Cleo Pan, seducătoare în calda ei descurajare. Rolul cantinierei nu-i pretinde nici o mondeneitate afectată şi o lasă liberă şi stăpână în viaţă până la capăt a personajului său firesc. O tinereţe elastică şi reţinută, o linie a corpului de-o sinceritate clasică şi populară, ochii punctaţi de-o lumină duioasă în linia prelungă a pleoapelor, inteligente, culoarea figurii adause

la tumultul interesant şi vioi al personalităţii preţioase a interpretei fac tot mai mult din domnişoara Cleo Pan artista aşteptată a teatrului nostru, mai bogată în forţe bărbăteşti decât în femei. Când paznicul Biegler, de care este în secret îndrăgostită, vrea să suie în inspecţia nopţii, scara de subt macara, de lanţurile căreia spânzură blocul de calcar ameninţător, pregătit ca să-i ucidă spontaneitatea Laurei, informată, de a-l însoţi şi de a fi ucisă o dată cu el, constituie pentru domnişoara Cleo Pan, într-o secundă, un pas decisiv în carieră.

Eichhois, paznicul de noapte, înlocuit cu Biegler, e compus de domnul I. Constantiniu, cel mai bun beţiv, dacă nu ne înşelăm, din câţi ne-au trecut pe dinaintea ochilor la rampă. Rolul său de beţiv durează cât piesa, tot atât de important ca şi al personajelor principale. Pentru întâiaşi dată facem cunoştinţă cu un beţiv care nu ştie să fie trivial, care înlătură mijloacele comune ale actorilor de a simula inconştienţa alcoolică şi nu păstrează decât ceea ce se împacă frumos cu demnitatea artei, înmulţind stilul de expresie al acestui timp, exploatat adeseori în teatru cu motive curate şi originale. Am aplaudat cu galeria şi sala întreagă pe domnul Constantiniu ca o revelaţie importantă.

Domnul Gr. Mărculescu joacă pe pietrarul Göttling cu o bestialitate, cu o grosolănie, cu un lichelism, pentru care am mai avut prilejul să-l felicităm... Domnul Gr. Mărculescu e destinat unei lucrări dramatice, încă nescrisă, în care brutalitatea şi poltroneria, cruzimea, ocara şi noroiul şi toată purulenţa morală ce zac răspândite în personajele teatrului se pot întâlni armonic pentru un efect zdrobitor.

Comisarul Reitmeyer a fost rezervat domnului V. Romano, care a ieşit din redingotă şi joben cu o mustaţă bine aşezată, iar domnişoara Sonia s-a achitat limbut de rolul ei de servitoare.

De-a lungul şi latul celor patru acte cu inevitabile antracte mari, nu se vădeşte o intrigă inexorabilă, plecând dintr-un punct şi întorcându-se de unde a plecat. Sunt trei romane mici reunite, prin etape, între ele şi, pe nesimţite, trei sfere confundate treptat. Dacă te-ai întreba ce a voit Sudermann în *Stein unter Steinen*, sunt răspunsuri de căutat

şi de găsit, dar cel mai exact pare să fie şi cel mai natural, că a voit să scrie o piesă frumoasă, o nuvelă dramatizată pentru plăcerea estetică a spectatorului, cu oameni adevăraţi.

Blocul de piatră, care rupe firul macaralei şi cade, e un final bărbătesc şi marcat ca de daltă. E a doua piatră destinată să ucidă un om. Crima ispăşită a lui Biegler fusese comisă tot cu piatra, cu care a lovit...

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 394, 18 ianuarie 1918, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T. A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Stane de piatră» (Stein unter Steinen), patru acte de Sudermann.*

DOVADA

Părăsirea Tratatului nostru de alianţă de către oamenii politici, care timp de doi ani au agitat opinia publică prin presă şi întruniri, obişnuind-o cu ideea unui război cu Puterile Centrale, şi provocând în sfârşit şi războiul, constituie încă din 1914, data izbucnirii ostilităţilor dintre Antantă şi ele, o serioasă problemă pentru noi.

Directorii mişcării pornite din Bucureşti făcură o bruscă schimbare de front, după ce zeci de ani îmbrăţişaseră cu înflăcărare politica noastră tradiţională, alături de regele Carol, care concentra pentru conştiinţa şi programul lor politic şi economic toată înţelepciunea, tot tactul şi toată prevederea politică. Punctul de gravitaţie al ţării era Berlinul, ales de ei, unde totul se întocmea, unde se puneau la cale de către oamenii noştri de stat toate iniţiativele pe terenurile utile. Un om politic ca domnul Take Ionescu ajunsese în faza unei desăvârşite adoraţii. Portretul Kaizerului era ostentativ arborat în salonul lui de primire, lăsându-se vizitatorului libertatea, orientată prin aranjament, de a construi între Împărăţia germană şi şeful conservatorilor-democraţi un pod imens de afinităţi şi corespondenţe. Singurul român care obţinuse Ordinul «Vulturului Roşu» era domnul Take Ionescu. El se considera ca

un soi de mareşal civil al Curţii germane şi, vanitos cum îl cunoaştem, nu evita prilejurile să ne arate că pălăria lui stă uneori atârnată în cuierul Palatului Imperial, alături de şapca de vânătoare a Cezarului. Şi, de la pălărie la Coroană nu-i decât o deosebire de ştofă...

Se ştie că la primul Consiliu ţinut la Sinaia, subt preşidenţia regelui defunct, agitatorii de mai târziu au fost partizanii neutralităţii «leale şi definitive». Ce s-a întâmplat în urmă, pentru ca unul din sateliţii lor să intre în teologia subtilelor definiţii ale vocabularului şi să ne demonstreze că *definitiv* nu vrea să zică *etern*? El nu era nici filolog, nici literat şi se ocupa de materialul lexic într-o gazetă de propagandă. Deci, o atitudine totuşi precisă, în concordanţă cu tradiţia şi, în acelaşi timp, o pauză. Se mai ştie că pauza a făcut-o şi presa, care, lipsită întodeauna de principii, aştepta dincotro va bate vântul. Vântul însă n-a întârziat să-şi desluşească direcţia, la limba de orientare, zăpăcită de curente mici locale, a presei şi politicii româneşti.

Problema noastră în faţa istoriei consistă întru a şti ce ne-a determinat să trecem în câmpul pân-aci dispreţuit al foştilor noştri adversari, căldura idealului naţional, care la orice rezultate ne-ar fi dus şi la orice mijloace de realizare ne-ar fi constrâns, constituie, în ultimă analiză, o scuză ce poate înfrunta judecata pe consecinţe a viitorului – sau *altceva*, şi anume ce?

Învinsă, zdrobită, chinuită, distrusă, o ţară îşi păstrează orişicum cinstea ei, care rămâne în forţa ei abstractă. Amintirea faptelor şi celor mai prost combinate, întemeiată însă pe o credinţă, consolează sufletul poporului celui mai nenorocit şi se stabileşte în conştiinţă ca un izvor curat al unor efluvii noi.

În polemica dintre ziare s-a susţinut că iniţiatorii curentului ce ne-a dus la război n-au adoptat atitudinea lor subt presiunea unei vaste nevoi morale şi în urma unei socoteli greşite despre valoarea grupărilor combatante. Pricina capitală a întregii acţiuni de intrare în război ar fi fost aurul străin.

Cu toate că n-au lipsit semnele fizice, după care se putea orienta această dureroasă judecată pentru noi – chiar

un frate al domnului Take Ionescu, un analfabet, numit deputat şi improvizat director al unei gazete fără cititori, cunoscut prin lipsa lui de onestitate profesională, prin dezordinea şi datoriile lui, şi-a construit în plin război o casă privată în valoare aproximativă de un milion – din faptul şi risipa evidentă a politicianilor acţionişti nu se putea deduce neapărat culpabilitatea venală a propagandei lor. Ei trăiau, doar, în epoca exportului urcat, a permiselor, a vagoanelor scumpite şi, dacă pe de o parte atacau politiceşte Puterile Centrale, şi pe de altă parte încasau economiceşte banii austriaci pe grâu, această operaţie practică, oamenii noştri politici au izbutit să o impuie ca una din cele mai onorabile, plus remizele şi bacşişul...

Acuzaţia era prea funciarmente ruşinoasă pentru ţară, ca să se fi putu admite cu seriozitate că dascălii politici ai idealului naţional erau cumpăraţi şi plătiţi în această funcţiune.

Astăzi, acuzaţia se adevereşte...

Distribuitorul sumelor afectate propagandei în România, ne dovedeşte cartea, a fost domnul Take Ionescu, marele preot al idealului naţional!

Dacă nici acum publicul românesc nu va simţi nevoia violentă şi sfântă a unei stări de lucruri noi şi oameni noi la cârma ţării, trebuie să ne socotim definitiv pierduţi.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 397, 21 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

CEASUL DIN URMĂ

La fiece început de an ziarele franceze şi englezeşti au făgăduit victoria anului curent, pentru ca sfârşindu-se cele douăsprezece luni câte are, aceeaşi serie de promisiuni să fie retipărită.

De patru ori s-au repetat frazele care vesteau victoria Antantei, în mai multe limbi, cu o lipsă de spirit critic surprinzătoare, pe măsură ce victoria dorită în deşert se depărta

tot mai mult de teatrul ei de război. Ca să se întreţie iluziunea popoarelor asociate într-un ideal inutil şi în cele din urmă ridicol, an cu an, către sfârşit, un nou aliat era adus de ceafă sau de urechi în lagărul englez. Intrarea României în război, realizată în august 1916, n-a avut alt scop decât să întârzie prin sacrificarea ei, hotărâtă cu sânge rece la Londra şi Paris, capitalele raselor superioare, cu drepturi nediscutate la desfiinţarea raselor mici, izbucnirea nerăbdării în ţările supuse influenţei domnilor ca Lloyd George.

Foarte cu greu a fost decisă în sfârşit şi America să se ralieze cauzei sfinte antantiste, nu însă înainte de a se fi înmulţit numărul milionarilor yankei, negustori de unelte şi ingrediente producătoare de moarte. E cea mai bună achiziţie pentru politiciani, întrucât America, sortită să mântuiască Antanta de crimele ei uriaşe, se mişcă încet şi socoteşte cu viitorul.

Ciudată politică pentru un popor reputat, din pricina ideilor lui precise, ca poporul englez. Când sultanul Abdul Hamid recunoştea că, în lipsă de ideal şi concepţii, tărăgănirea poate fi adoptată cu succes, occidentalii se revoltau cu un nobil dispreţ faţă de un derivativ politic atât de balcanic. Oamenii politici ai Angliei şi Franţei nu mai au de invidiat Orientului nimic. Teza lor s-a redus la atât. Vom prelungi războiul cât mai mult; poate, cine ştie, se va isca din inerţie un eveniment şi în folosul nostru. Căci speranţele sigure de a sugruma Germania, singurul obiectiv adevărat al Antantei, au dispărut demult şi atât de definitiv, încât englezii au abandonat cu desăvârşire, ca prea ieftină şi învechită, chiar campania ei de calomnii împotriva poporului german. Penibil a fost să se exprime deocamdată cifra; după ce însă cititorul gazetelor antantiste şi-a obişnuit ochiul cu ea, doi ani de zile de aşteptare cel puţin, în vederea ajutorului american, se consideră ca o medie satisfăcătoare. Guvernele vor fi scutite măcar de încă două discursuri şi presa nu se va mai simţi obligată să stabilească alt necrolog al speranţelor, pe 1918, şi o nouă tabelă de certitudini pentru 1919, în ianuar.

E remarcabil cum în acelaşi scop s-a adaptat limbajul Antantei tuturor evenimentelor. «Marele aliat din est», pe

temeiul căruia îşi construiseră Anglia şi Franţa toată aventura, într-o bună zi s-a dezumflat ca roţile unui automobil, deodată. Îndată aflarăm, cu o bruscheţă comică, noutatea că Antanta se poate lipsi de Rusia şi asta nu din pricina ajutorului Americii, care în nici un caz n-o poate înlocui în spaţiu şi în volum, dar, ştii, aşa ca să vorbim, căci limba de-aia omului i-a fost dată. Dacă toate cetăţile trâmbiţate pentru rezistenţa lor n-au mai însemnat nimic, odată cucerite, cum s-ar putea admite că defecţiunea Rusiei ar avea vreo importanţă?

Cele mai dureroase ceasuri le-au trăit însă Aliaţii atunci când Germania le-a făcut oferta ei de pace şi le trăiesc astăzi când pacea se discută la Brest-Litovsk şi în parte a şi fost realizată. Guvernul englez nu se poate să nu simtă tragica lui situaţie. Dar după o expresie a celui mai apropiat aliat, *il faut faire bonne mine à mauvais jeu.* El a găsit şi aici cuvântul potrivit: condiţiile de pace ale Puterilor Centrale «nu sunt serioase!» Şi e rugat şi domnul Wilson să spuie o vorbă potrivită, care să fie telegrafiată în Europa. Domnul Wilson are însă înţelegerea greoaie şi cuvântul întortocheat: domnia sa scrie «mesagii» de o lungime îngrozitoare, comparabile, dar numai în lungime, cu epistolele sfinţilor apostoli.

Or, se vede cât de colo că numai la pace nu se gândeşte Antanta, căci cine-i poate da de pomană o pace care să poată justifica vărsarea de sânge şi dezastrele de până aci? Cine-i poate plăti ziua după tariful ei? – şi-i cel mai redus tarif, în ce o priveşte. Italia şi Franţa tot au mai găsit o diversiune, foarte trecătoare, dar de ce lucru nu se foloseşte un guvern exasperat? – în afacerea Caillaux, căruia i s-ar putea în mod obscur atribui de francezi şi italieni toate înfrângerile de până acum. Ici Wilson şi America, dincolo Caillaux şi Malvy, publicul e încă ţinut în atmosferă.

Preocuparea guvernelor Antantei este pur şi simplu de ordin interior. În impas, ele prelungesc războiul. Câtă vreme? Fără vreme.

Paralel însă cu această dramatică aşteptare orientală, ideea păcii face drum. Cu încetul conştiinţa publică dobândeşte noţiunea, tot mai clară, că nu adversarul pune

piedici la pace. Şi ceea ce s-a petrecut în Rusia se poate repeta tot atât de repede şi de aspru în ţările celorlalţi: revoluţia.

Politicianii de la Paris şi Londra îşi dau toate ostenelile s-o întârzie: o zi mai mult de viaţă îi e dragă orişicui. Ei ştiu însă că ea vine şi am putea spune clar că, oricare ar fi preţul ei pentru dânşii, la urma urmelor o aşteaptă ca singura dezlegare firească a unei stări de lucruri, complicată prin aproape patru ani de maşinaţiuni şi meschinării fără rezultate.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 401, 24 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

NEGURA MARE

În august 1916 România intră în război, aliată cu Rusia. În decembrie, scurtată până la Dunăre şi Siret, România îşi restrânge suprafaţa la limitele Moldovei. Dobrogea e ocupată de bulgari şi turci, Muntenia de germani, austriaci şi unguri. În Moldova stăpânesc în multe puncte ruşii, care apasă populaţia, o jefuie şi o necinstesc; în schimb, organele de activitate ale statului român fac din Rusia, până la Moscova, Kiev şi Odessa, unde se strămută, hinterlandul Moldovei. Românii au trecut prin Basarabia în exil: pământul moldovenesc, renegat de acţionişti, nu-i va fi făcut să suspine?

Averea statului român fu depusă în Rusia.

În februarie 1917 izbucneşte revoluţia. Românii, aliaţii ţarului, care dispare în Siberia, se întreabă dacă mai sunt primiţi de noul regim. O sută de mii de morţi recoltează în Moldova numai epidemiile. E scumpete şi foamete între Carpaţi şi Prut. Kerenski, noul ţar, civil, leagă din nou firul întrerupt o zi şi drept pacea făgăduită ruşilor continuă războiul, se numeşte generalissim, preşedinte de republică şi poate că şi mitropolit şi ia ofensiva, care se isprăveşte

mizerabil. Germanii au înaintat în coasta Mării Nordului către Petersburg. Românii dau Rusiei grâu şi nu primesc în schimb nimic.

O contrarevoluţie. Figuri ca generalul Kornilov se căznesc să răstoarne noul regim cu care România abia se împrietenise... Maximalismul, fiind mai răspândit ca tifosul în Moldova, e tolerat la Iaşi, după ce câţiva «tovarăşi» socialişti fuseseră împuşcaţi. Mai mult, se întemeiază un partid al muncii, cu intenţia ca oamenii politici care l-au creat să poată eventual intra cu socialiştii în tratative directe, dacă generalul nu reuşeşte.

Revoluţia din octombrie răstoarnă regimul lui Kerenski, pe tema încheierii unei grabnice păci. Lenin şi Troţki pun mâna pe putere şi încheie cu armatele Puterilor Centrale un armistiţiu, care le dă imediata autoritate şi la care aderă şi armata românească. Ţarul, Kerenski, aliaţii României sunt departe, poate că nu mai sunt. La Brest-Litovsk încep tratativele de pace, la care România nu participă. Generalul Kaledin pune stăpânire pe regiunile Donului, se face împărat al cazacilor. Se desface de Rusia Ucraina, care nu exista nici pentru istoricul Iorga nici pentru Take Ionescu, atâta timp cât cel dintâi se învăţase să combată pe casierul general al Rusiei, stăpâna câtorva tarabe de propagandă în România. Cum să ştie domnul Take Ionescu de existenţa unui popor a cărui monedă nu o pipăise?

Ultimul guvern maximalist confiscă averea statului român şi ameninţă România... Aliata cea mare cu Occidentul rupe toate tovărăşiile şi domnii de la Petersburg dispreţuiesc mica Românie că a căutat în război anexări, contrarii principiilor ruseşti revoluţionare. Instituţia Comisarilor poporului face curente printre soldaţii din Moldova. Guvernul român arestează dintr-înşii. În Rusia se găsesc două armate ruseşti dizolvate, una revoluţionară, alta pe cât se pare ţaristă, şi se bat între ele.

Mişcarea cea nouă, a treia sau a patra sau a cincea revoluţie, pare acum să se ivească. România ia parte pe cât se pare la ea, împotriva maximaliştilor. Ordin: regele României să fie arestat de trupele maximaliste! O armată rusă se îndreaptă spre Iaşi ca să se bată cu românii, şi în

acelaşi timp maximaliştii, ca un simplu guvern monarhic urât socialiştilor, dizolvă şi Constituanta abia întrunită. În Rusia liber-cugetătorii se manifestă prin metanii şi revoluţionarii prin asupriri. Mitraliere, sânge!... Un ţar, un mare duce şi un cnut dorm în fiece muscal. Care-i situaţia României în această fantastică desfăşurare uriaşă de evenimente? Văd cei din Moldova mai limpede ca noi? Trăiesc ei în lumină? Niciodată, nimeni, nicăieri nu a cunoscut împrejurări mai contradictorii şi mai absurde ca românii, siliţi în acelaşi ceas în care regretă să şi spere, regretând speranţa în secunda chiar când ea pare să se desluşească. Românii fug din Moldova în Rusia şi din Rusia în Moldova. Cu un obraz Moldova râde, cu celălalt plânge, – incertă, posomorâtă, descurajată şi aţâţată.

Ultimele veşti vorbesc de încăierări formale între armata română şi cea rusească.

Germanii, austriacii, bulgarii, turcii pe un front – celălalt front e atacat de ruşi. În război cu adversarii pe care ţi i-ai ales, în război cu aliaţii pe care ţi i-ai ales. Ce diavol murdar a putut să ne batjocorească într-atât, să ne dea o pedeapsă pe care infernul încă nu a născocit-o pentru nici un viciu, pentru nici o crimă?

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 403, 27 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

ACTORUL

– Vă salut, maestre.

– Bună ziua, domnule redactor... Dacă doreşti un interviu, sunt cu totul la dispoziţia dumitale.

– Mulţumesc, maestre; mă voi mărgini la plăcerea de-a vă fi văzut sănătos.

– Sănătos?... Zi mai bine distrus, mort, nimicit... Poate crezi că nervii Mei sunt de rezistenţa oţelului..., că n-am dreptul şi Eu, ca orice muritor, la osteneală... Dumnea-

voastră, ăştia profanii, nu vă faceţi idee de munca titanică a unui artist... *Amorul lui Bacchus* m-a îmbătrânit cu douăzeci de ani. Ce vrei, pasiunea de artă e a doua natură, pe care mi-am făurit-o; m-am născut cu ea şi o să mor cu ea. E o fatalitate...

– Aveţi un rol superb...

– Cea mai splendidă creaţie din toată cariera Mea!... Dar nu zici că era cât p-aci să mi se refuze? Dacă n-aş fi făcut uz de energie, Mucius ar fi fost luat de secătura de Nae, domnişorul Pavelescu. Nici unul din aşa-zişii mei colegi nu voiau să joace decât rolul ce-mi aparţinea prin firea lucrurilor Mie... Să vezi aere, să vezi pretenţii... fiecare actoraş se crede un artist mare... E revoltător; în ţara asta nimeni nu mai cunoaşte măsura...

– Slăbiciunile meseriei, maestre...

– Ce, aşa eram eu la optsprezece ani?... Parcă mă văd, abia ieşisem din Conservator... fizic incomparabil, dicţiune perfectă, joc de scenă extraordinar. Dar am fost modest, nu m-am crezut. Şi-am muncit cu răbdare şi am fost răsplătit după merit. M-am ridicat exclusiv prin forţele mele.

– Partenera dumneavoastră, maestre, se pare că suferă de o indispoziţie destul de gravă. Decoltajul din rolul Lidiei i-a fost funest...

– O crezi?... Vrea să i se urce leafa şi nu găsea un mijloc mai bun de şantaj. Tuşeşte, ca pe scenă, fals. Alaltăieri era cu unul la hipodrom şi nouă ne scria că zace de piept. M-aş teme să nu te influenţez că ţi-aş spune eu ce cred şi despre acest coconet din teatru.

– Credeam că versurile nu mai reuşesc pe scenă. Imnul lui Bacchus din actul al II-lea e o bijuterie literară. Cine bănuia că Mateescu are atâta talent. Romanul lui *Încâlciţii* nu anunţa deloc pe autorul acestui fermecător poem...

– De, nu ştiu ce să-ţi spui... E adevărat că lucrarea nu e rea. Când ne-a citit-o în comitet, părerea Mea a fost că autorii tineri trebuiesc încurajaţi şi am susţinut-o. Dar, vezi dumneata – poate că ai să-nţelegi – în teatru literatura nu e ceea ce se spune, totul atârnă de talentul artiştilor sau mai bine-zis de al artistului care joacă rolul de căpetenie. Cine

nu scrie şi câte nu se scriu!... Dar câţi actori mari avem?... Foarte puţini, unul, doi, maximum trei, deşi Eu cred că şi doi este exagerat... Nimeni nu poate să cunoască valoarea unei opere literare ca un actor. El desluşeşte, mai bine ca oricine altul, rarele părţi bune şi părţile rele ale unei scrieri dramatice, că trăieşte cu ea... Nu ţi se pare, însă, dumitale, curios, că unul *scrie* piesa şi că alţii o *creează*?... În această separaţie de atribuţii e ceva anormal şi suspect. Dată fiind creaţia, care-i opera artistului, ar fi natural ca tot artistul să o şi scrie, întrucât a crea e mai mult, dacă nu mă înşel – şi nu obişnuiesc să mă înşel – decât a scri... Ce înseamnează oare a scri? Un condei, o călimară, un caiet, un fleac de imaginaţie, şi aşa-zisa lucrare dramatică e gata. Ei bine, greul începe de-abia acum. Arta, adevărata artă, aceea care nu cere nici condei, nici pensule, nici instrumente... unde artistul se prezintă aşa cum l-a făcut Dumnezeu, singur cu geniul său sau cu lipsa lui de talent, o are actorul... Că piese scrise, aşa am şi Eu... patru comedii de salon, o piesă istorică şi şease drame – şi să nu-ţi închipui că nu sunt excelente. O, nu! Credeam şi eu că a scri e lucru mare. Vă înşelaţi. Prima Mea piesă am scris-o într-o duminică după-prânz... o jucărie. Şi fiindcă îmi faci impresia că te îndoieşti, să-ţi dau argumentul decisiv. Mă rog, actorul are el nevoie de autor? Nu! E-atât de indiferent autorul încât noi, când n-avem o piesă, ce facem? Luăm una din franţuzeşte, o idee, o transformăm cum ni se pare mai bine şi o jucăm, indiferent dacă autorul se numeşte Dubois sau Toni Dumitrescu. Chestia e cum are să fie piesa jucată. Dar, ia spune-mi acuş, un autor poate să facă acelaşi lucru? Poate trăi fără noi? Poate să invente actori, cum inventăm noi autori? Îl poate transforma?... Evident că nu.

– Dispuneţi, maestre, de-o argumentaţie foarte strânsă.

– E adevărat!... Tata a fost un bărbat excepţional de cult. Când am o cauză justă de apărat, sunt chiar elocvent... şi să mai ştii un lucru. Dacă văd că cineva se încăpăţânează să mă contrazică pe nedrept, îl iau la palme. Aşa a fost cu Tomescu, de la «Ecoul». Ştii, în momentul când Lidia vrea să sară pârâul, Mucius se repede şi o prinde în

brațe. Tomescu pretindea că m-am repezit prea iute – ceea ce este absolut fals, pentru că treaba lui Mucius este ca Lidia să nu-și scrântească piciorul printre pietre; și că mișcarea mea ar fi fost neestetică sau ca să întrebuințez expresia lui, răscăcărată – ceea ce constituie o calomnie. L-am luat cu binișorul, am căutat să-l conving... Și i-am tras două părechi de palme.

Acum să nu-ți închipui că am procedat de teama criticii așa. L-am bătut pentru că mințea, nu pentru că m-ar fi putut atinge aprecierile lui fără sens și de altfel idioate. Părerea gazetelor e mai prejos de onorabilitatea Mea artistică.

Fiindcă vorbim de gazete, nu ți se pare că în ultimul timp au intrat în presă o grămadă de nechemați?... Mai este presa ce era ea odinioară?... Toată lumea scrie critică dramatică și pariez că nici unul din mucoșii pe care i-am în vedere n-au făcut măcar un an de Conservator... Pe vremuri, gazetarii erau oameni de înțeles, băieți excelenți... și mai sunt vreo câțiva, nu putem contesta... au mai rămas... buni camarazi... Îi angajai cu luna... Noi jucam, ei făceau o dare de seamă justă, obiectivă... N-am avut niciodată altă explicație cu ei, decât poate că în ce privește forma... Ia ascultă, nenișorule, îi spuneai, prea exagerezi cu Petrescu; n-a fost atât de fenomenal cum l-ai decretat... Și dacă-i mai puneai și-un pol în mână – da, necesitățile vieții sunt mari – revenea...

– Bine maestre, dar ăsta e un adevărat interviu...

– Te înșeli, domnule redactor... Nu ți-am vorbit decât superficial, ca-ntr-un colț de stradă. Altceva e un interviu. Vino să vezi salonul Meu, camera Mea de lucru, biblioteca Mea și să-ți destăinuiesc planurile Mele, vederile Mele generale, concepțiile Mele... Deocamdată, uite fotografia Mea cu iscălitură. Poți s-o dai la gazetă... Apropo, e unsprezece jumătate... Nu vrei să luăm amândoi un delicios pahar de Madera?... A, să nu te simți jenat, poți să plătești dumneata.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 404, 28 ianuarie 1918, p. 1-2. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru 2 – Actorul.*

PACE...

N-am putea spune dinainte cum vor răspunde după război inițiatorii acestui funest război la voința de-a fi lămurite, a națiunilor târâte în sânge ca la o sărbătoare. Atât e sigur, că popoarele care au asaltat munca și energia unui popor de ordine și disciplină ca poporul german, nu vor lăsa să treacă ora socotelilor și nu vor putea să uite că timp de patru ani, cu libertățile suprimate, unicul drept de care s-au bucurat a fost de-a muri pentru hârtia descoperită grație unei revoluții, a câtorva tratate secrete. Dacă omul e ființa inteligentă și perfectibilă pe care o are în vedere speranța de mai bine și mai frumos a celor mai mari și mai nesocotiți pân-aci din dascălii lui, o transformare desăvârșită a lumii trebuie să aibă neapărat loc după război.

Dar pacea, pacea de care se vorbește cu accentul patimilor generoase, a izbutit să fie un mare vis al omenirii de astăzi, ale căreia senzații, destrăbălate într-o luptă pentru trai adeseori pretențioasă, se mărginiseră la cingătoare. Astăzi pacea e cerută ca darul Cerului cel mai scump, fără ca fericirea de-a sta cu ochii în lumină și cu capul ridicat în căldura soarelui e un bun searbăd... Oamenii ar primi să sufere mai mult sau tot atât cât suferă în zilele acestea, să renunțe la plăcerile practice ale vieții, însă într-un regim universal de omenie, de respect al opiniilor și al dreptului fiecăruia de-a fi un individ de sine stătător, comandat de propria lui putere.

Ce copilăroase încep să pară și cele mai sfinte îndeletniciri ale minții, din aplicarea cărora într-o epocă de simplă muncă și străduință trebuia să iasă o stare de lucruri, care în bună parte, cu nedreptățile și apăsările cunoscute, omenirea nu se poate plânge astăzi că esențialul i-a lipsit... După cele ce se întâmplă în Rusia, unde ideile sociale cele mai înaintate au parvenit să stăpânească de la guvern și să se comporte la cârmă ca niște bârfite puteri reacționare, nu se poate deduce că schimbarea dogmelor sunt în stare să dea omului în societate simțitor mai multă demnitate și bucurii de-o specie mai curată decât i-au putut acorda formele reputate învechite și incompatibile cu un timp predominat prea mult de politică.

O cantitate imensă de bunuri mărunte formau tezaurul individului, oricât de singuratic şi dezmoştenit, fără de care omul pare bestializat. Conştiinţa că poţi atinge la toate bunurile, că nimic nu-ţi este oprit în principiu, că facultăţile de care te poţi simţi înzestrat sunt recompensate, conştiinţa că în jurul tău ai cincizeci de şanse protivnice dar întodeauna cincizeci la sută favorabile, lumea o pierde în război. Puteai respinge pentru o filosofie, sau din temperament, situaţia de-a te măsura cu împrejurările şi de a le învinge; puteai visa, puteai flămânzi de voie, puteai iubi şi dispreţui, puteai citi, zugrăvi, cânta şi plânge; puteai voi şi puteai refuza să voieşti, puteai să fii activ şi puteai fi leneş... Puteai călători în lumea mare, cu un milion sau cu un ciocan în buzunar, risipitor când ţi-a plăcut risipa, strângător, nebun sau cuminte. Cine te-a oprit vreodată să înconjuri pământul, să-l cercetezi cu neamurile, cu limbile şi cu frumuseţile lui? Popoare peste popoare şi oameni peste oameni au zburat ca polenul deasupra florilor depărtate. Corăbiile cu produsul Orientului debarcau liniştite la ţărmul Nordului ceţos. Trenurile străbăteau continentele. Scrisoarea parcurgea Planeta, ca o pasăre liberă binevestitoare. Timbrul lipit pe plicul închis, în faţa cutiei de la poştă, avea el însuşi emoţia lui particulară, care în bună parte a fost suprimată. Ziarele, cărţile, gravurile frumoase nu mai pot umbla ca mai înainte, dintr-un capăt la celălalt al firmamentului. E război! Oamenii se îngroapă câte o sută, câte o mie, minut cu minut dispar, în plină putere, lumi întregi de nădejdi şi de hotărâri. Omul fusese cineva. Ce-i azi el, mai mult decât un număr, cu care se adună altul?

De pace se vorbeşte tot mai mult... O nevroză deosebită stăpâneşte popoarele, nerăbdarea păcii imediate... Patru ani pentru ca domnul Lloyd George ori Wilson să aibă dreptate, începe să fie excesiv de mult. Popoarele nu mai pot să aştepte. Şi fiece discurs nou, fiece încheiere nouă, fiece articol nou de gazetă răscolesc şi mai mult pasiunea de pace. Poate că va sosi mâine, poate că va sosi diseară... se apropie, e pe undeva pe-aci, primprejur...

În această atmosferă se iveşte şi se dezvoltă linia mare a discursului cancelarului german. Singure homeliile preşedintelui Wilson făcuseră până azi impresia că pacea

poate să ia o formă. Cuvântarea contelui Hertling aduce, mai mult decât toate manifestările anterioare de această natură, siguranța fericită că pacea într-adevăr se ivește în sfârșit pentru toată lumea și pentru fiece om...

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 405, 29 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

MAXIMALISMUL ȘI ROMÂNII

Una din obiecțiunile cu care socialismul a fost întâmpinat în România, unde, ca toate formele și ideile potrivite sau nu, i se datorește prezența, înainte de toate importului și dorinței de-a sta la nivel cu străinătatea cultă, era că doctrina lui Marx nu găsește teren. Pătura muncitorească fiind aproape exclusiv formată din țărani, proprietari sau candidați la proprietate, adepții socialismului nu se pot recruta – s-a spus și s-a repetat – decât printre muncitorii orașelor, prea puțini și prea slabi comparativ. Și cum parte din aceștia din urmă erau străini, s-a dedus că socialismul nu poate da roadele dorite la noi, că va rămâne ca o doctrină de consolări platonice la mizeria câtorva vizionari sinceri sau ipocriți și că, în definitiv, neasimilat și indiferent, nu va putea să ajungă niciodată o aspirație de clasă, românească.

Că socialismul nu e în stare să-și ție făgăduiala și că în vederea maximei lui internaționale, *Proletari din toate țările, uniți-vă*, nu poate crea tipul uniform de perspectivă și de simțire cerut, a demonstrat-o cu vârf și îndesat războiul mondial, în care convingerile socialiste au fost învinse de credința națională. Socialiștii din Germania, din Franța, din Anglia se bat ca germani, ca francezi și ca englezi. Un socialist ar introduce în această frază cuvintele «din nenorocire»; un observator ar descoperi aci o infirmitate caracteristică pentru puterea teoretică a unei învățături chemate să schimbe, în caz când s-ar realiza în mod integral, fața și interiorul omenirii.

Singuri socialiştii ruşi s-au abătut de la regulă – şi încă nu toţi, întrucât Rusia cultivă în socialism, ca şi în creştinism, o sumedenie de secte şi nuanţe, adversare între ele. Din menţinerea tipului total socialist ruşii au ajuns la ultima descompunere şi la haos. Acum sunt pe cale, târziu nu e vorba, să redevie ruşi, să cadă din maximalism în naţionalism, de vreme ce subt cuvânt că apără achiziţiile revoluţiei, se zvoneşte că ar fi dispuşi – Lenin şi Troţki, ca mai înainte Kerenski – să continue războiul... Un război, evident de operetă, în care ideea principală s-ar exprima în limba ţarilor «Piară toată lumea, doctrina să trăiască». Dar socialiştii ruşi din nuanţa maximalistă au redevenit buni ruşi, ba excelenţi ruşi, din ziua în care au dizolvat Constituanta...

Prin urmare, s-ar putea adăuga la incompatibilităţile socialismului ceva mai mult decât până azi, o stare sufletească particulară a fiecărui popor de a fi socialist, ceea ce s-a întâmplat de altfel în toate credinţele şi religiile. Şi această particularitate pare, în ce priveşte România, mai mult decât faptul posesiunii şi proprietăţii – care n-au stăvilit aiurea succesul – o piedică formală.

Adevărul este că nici populaţia muncitorească a oraşelor româneşti n-a răspuns după aşteptare la apelurile documentate ale Partidului Socialist. Mulţi, foarte mulţi lucrători nu sunt şi refuză să fie organizaţi; dăm acestui verb un înţeles socialist sau cel puţin sindicalist. Marea necesitate ei nu o înţeleg. De ce? Din lipsă de instrucţie, din incultură? S-ar părea că nu, dacă punem alături un muncitor socialist şi un muncitor antisocialist: în punctul culturii, moralul lor coincide şi se acoperă exact. E altceva, e un fel de a fi, un temperament. Ţinem socoteală, evident, şi de influenţa pe care o exercită asupra unora din muncitori partidele politice clasice.

Dacă s-ar fi făcut o asemenea afirmaţie în trecut, ar fi fost primită, poate, cu ironie. Astăzi va fi primită afirmaţia, după experienţa hotărâtă pe care o face socialismul în Moldova.

Mulţi s-au temut de ceea ce se poate petrece în ţară, după întoarcerea la vetre a soldaţilor retraşi în Moldova. Şi

cu dânşii ne-am temut şi noi. Acolo, ei au văzut maximalismul la lucru, răsturnând tot ce se stabilise din vechime în respectul sau susceptibilitatea oamenilor, propagând revolta până la nebunie şi făcând o şcoală politică chiar din asasinat. Soldaţii noştri se vor întoarce deci, s-a spus, «infectaţi de maximalism». Şi nici socialiştii oficiali nu s-au bucurat de această eventualitate, maximalismul fiind un socialism pe care nici socialiştii nu l-au cunoscut până azi.

Ţăranii români n-au suferit influenţa socialismului rus, cu care au vieţuit un an întreg în tranşee şi în cazărmi. Dimpotrivă – un dimpotrivă foarte special – ei se bat cu socialiştii ruşi! Armata românească schimbă deodată frontul şi atacă trupele socialiste, cu o înverşunare şi cu o convingere pe care o ilustrează succesele ei rapide. S-ar putea spune că românii duc în Moldova şi în Basarabia, unde au pătruns cu armele până la Chişinău, un război naţional...

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 408, 1 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

CAILLAUX ŞI CLEMENCEAU

Venind la putere după trei ani de război şi de zilnice atacuri împotriva tuturor ministerelor anterioare, sleite în sforţări, domnul Georges Clemenceau făgăduia, prin atitudinea domniei sale, reţeta definitivă şi sigură a victoriei. Franţa ajunsese să creadă că «Tigrul» păstrează secretul înfrângerii adversarului şi aştepta cu nerăbdare ca în seria guvernului să moară rând pe rând toate ministerele, care în chip logic duceau la Clemenceau. Practica vieţii parlamentare dezvoltă mirosul politic în aşa fel că, date fiind împrejurările, se poate prevedea cu preciziune ce formaţiuni guvernamentale se vor succeda până la un termen ales, într-o ţară cu forţele cunoscute. Domnul Clemenceau era inevitabil să guverneze Republica în ceasul în care i s-a

acordat puterea de a-şi alcătui un minister – tot aşa după cum rândul final din serie aparţinea domnului Caillaux.

Domnului Clemenceau i-a lipsit reţeta fermecată. El nici nu putea să aducă nou nimic, după neîncetatele încercări făcute de predecesorii lui. Oamenii de aceeaşi meserie şi de ranguri egale nu sunt în sensul unei singure orientări, simţitor mai capabili şi mai inteligenţi, unii faţă de alţii. Ce ar fi putut face mai mult domnul Clemenceau decât domnul Briand? Să adauge un pahar de rachiu la porţia zilnică a soldatului francez, să înlocuiască un colonel, să ordone întrebuinţarea hârtiei albastre în locul celei albe la Ministerul de Război, toate acestea nu constituiesc o acţiune de reforme, în stare să înnoiască valoarea unei armate şi să slăbească un adversar.

Pentru acoperirea insuficienţei sale fireşti, atunci când atenţiunea obştească, sistematic preparată, atinsese o culme, domnul Clemenceau, excelent psiholog şi cu practica îndelungată a gimnasticii politice, făcu brusc o diversiune, prea violentă şi prea senzaţională ca să nu răspundă la încordarea publică şi să nu o sporească. El suci deodat linia şi-i dete o direcţiune nouă. Vorbeaţi de victorie. Ei bine, să vă vorbesc eu de trădători...

Se întâmplă ca trădătorul să fie un mare personaj politic şi în acelaşi timp omul de care s-au temut siguranţa şi zilele guvernului Clemenceau. Cu aceeaşi lovitură domnia sa zdrobea un concurent primejdios şi asurzea urechea publică, întinsă după cuvinte de pace. Numai o jumătate de lovitură a izbutit. Adversarul însă, cu imunitatea parlamentară ridicată, acuzat, cercetat şi în sfârşit arestat, închis şi supus regimului celular, nu e doborât; criza periculoasă pentru el a putut să treacă, presa nu s-a lăsat aprinsă de pasiunea domnului Clemenceau. Nu se va afirma cu certitudine că venerabila lui cruzime a refuzat să se complacă în speranţa că până la arestare, Caillaux, întunecat de cea mai groaznică acuzare pentru un bărbat de stat, putea să fie linşat de un public în delir... Opera lui Clemenceau are toată aparenţa de-a fi fost concepută în vederea unui sfârşit rapid, ca un asasinat prin înăbuşire. Caillaux ucis de mulţime – ce splendidă carieră politică pentru un guvern al

dreptăților naționale! Astăzi situația domnului Clemenceau e cu totul alta. Duşmanul trăieşte. El avu timpul să ia poziție şi o dată cu dânsul o parte a opiniei publice franceze. Imaginile au crescut. Ceea ce trebuia să fie un fapt divers ignobil, a devenit o chestiune mare. Lovitura nu a lovit...

Că domnul Clemenceau a purces la desființarea lui Caillaux cu ceva măcar din această gândire, ar dovedi-o peripețiile ulterioare, foarte ciudate şi de un romantism criminal, ale afacerii. Vedem că după ce n-a izbutit pe loc şi sumar sfârşitul, intră în scenă Detectivul italian... Se deschide la Florența casa de fier ce-o avea la Bancă domnul Caillaux, fără ca un reprezentant al proprietarului să asiste. Sunt scoase de acolo şi transportate la Paris câteva dosare cu documente, din care unele au dispărut. Presa pariziană de bulevard înmulţeşte descrierile conținutului, fără să-l cunoască, şi subt întreaga protecție a domnului Clemenceau, se construiesc romanele senzaționale de circumstanță. Din toate aceste stupidități trebuie neapărat să reiasă, nu acuzația de la început, că domnul Caillaux a fost înțeles cu inamicul, dar o vinovăție nouă, că fostul prim-ministru a căutat să despartă Franța de aliații ei.

Presupunând că nu se minte, ne-am întreba ce fel de «trădare» a consumat Caillaux şi cine-l va putea judeca pentru o concepțiune politică personală? Ce vină e aceea care consistă în a gândi într-alt fel decât guvernul, mai ales când inițiatorul este însuşi un om de guvernământ? În orice caz, o bună parte a ziarelor franceze ia apărarea lui Caillaux şi reclamă tot mai tare publicarea oficială a documentelor. În ce priveşte celula, Caillaux pare mulțumit. La masa de puşcăriaş pe care i-a dăruit-o guvernul, el lucrează tot timpul, cu liniştea unei conştiințe sigure de ea. Cel puțin până în ziua care telegrafia fără fir a Parisului ne va informa, ceea ce nu e cu totul exclus, că domnul Caillaux «s-a sinucis»...

Impresia că domnul Clemenceau proiectase un asasinat, se menține şi se întăreşte la citirea ziarelor pariziene.

Să nu se pară expresia prea tare. Să nu uităm că pe acelaşi material, care în mâinile domnului Clemenceau acuză, guvernele precedente au refuzat să construiască o trădare şi un proces. Domnul Clemenceau poate să fie într-un fel

oarecare inocent, inocent ca domnul general Crăiniceanu, care se spune că a participat ca spectator curios la împuşcarea fiului său, colonelul Crăiniceanu, şi că ar fi dorit să comande în persoană plutonul însărcinat cu execuţia.

Sunt vârste la care convingerea ia forme fantastice şi scuză în conştiinţa individului stârpită prin fanatism, orişice act.

Caillaux era omul păcii, acela care-şi pusese în cap să cruţe Franţa de un război mai lung. Clemenceau e dimpotrivă întruparea ideii războiului «până la sfârşit». El aşteaptă victoria Franţei de la eternizarea înfrângerilor ei. Aci e scăparea patriei sale, bătută şi în 1870, pentru el. Ideea i se prezintă ca o iluminare, acestui Jeanne d'Arc masculin şi bătrân.

Şi pentru ca să izbutească, el arestează şi închide. Cine gândeşte la pace e un trădător.

Datoria patriotică poate să determine pe domnul Clemenceau să falsifice şi actele din dosar. Iar când nu se va găsi în Franţa un călău disponibil, cu o fericită seninătate medievală, domnul Clemenceau va alerga să reteze el capul lui Caillaux sprijinit în ghilotină.

Şi, stropit de sânge, va cânta, cu ochii întorşi către Palais Bourbon, imnul democraţiei şi gloria Republicii a treia.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 412, 5 februarie 1918, p. 1. editorial. Semnat: Sigma.

HANS LAND: *DER LETZTE AKT*; I. MIHALESCU: *INTERPRETUL*

L-am văzut pe domnul Alwin Neuss «în carne şi oase», cum îl arată afişul. În carne şi oase? Da. Cu toate că acest gen de-a mări reputaţia unui actor aparţine literaturii scrisă cu tibişirul pe uşile circurilor la bâlciuri, unde se produce un rinocer sau o balenă, el are în cazul nostru un sens, numai că rău exprimat. Alwin Neuss e o cunoştinţă veche

a publicului din Bucureşti, care l-a aplaudat de multe ori, care l-a văzut zilnic de câţiva ani încoace, însă pe pânză, pe pânza cu imagini a cinematografelor. Cum s-ar fi putut spune mai limpede că de astă dată Alwin Neuss apare nici pe sticlă, nici pe bumbac, dar în toată realitatea fiinţei lui, decât cu cuvintele «în carne şi oase»?

Jumătate din *sketsch*, a căruia idee se datoreşte chiar actorului, se petrece, este drept, pe pânza de proiecţiune a filmului – însă a doua jumătate, după ce se ridică pânza, după ce s-a despicat cortina şi apare scena, se petrece ca la teatru, interpreţii vorbesc într-un salon din Versailles.

Sosirea domnului Neuss, din Berlin, a dat naştere unui curent care s-a tradus în sală cu o înghesuială fenomenală. Toată lumea îşi pierduse capul şi protestările în două limbi ale publicului au fost adeseori pe punctul să se rezolve în carne şi oase... Singur domnul Alwin Neuss a ştiut să fie rece, un rece, de altfel, de puţină durată, căci explozia nebuniei lui Werner Lutz-Narciss, pe care l-a jucat, trebuia să ia tonul definitiv şi patetic, deoarece Narciss ucise prin înăbuşire pe Marchiza de Pompadour (Hella Weber) jucată de doamna Elsa Norden, într-un costum admirabil.

Succesul domnului Alwin Neuss nu poate fi comparat cu nimic. Cel puţin de zece ori furtuna unor ovaţii nemaiauzite l-a chemat înapoi pe scenă.

INTERPRETUL, jucat de domnul Mihalescu şi artiştii de subt direcţia domniei sale, G. Iliescu, N. Boian, I. Stănescu, C. Simionescu, doamnele Marietta Ionescu, Mariette Bârsan, e povestea tâlmaciului unui hotel din Bucureşti, care pentru întâia oară în cariera lui vine în contact cu străinii... E de prisos să spunem că interpretul nu ştie nici o limbă. Întâlnirea lui cu Occidentul poliglot o face în persoana unui voiajor englez.

De aci zeci de crâmpeie, de incidente comice şi mai mult bufe, care distrează publicul, gâdilat la coardă simţitoare. Câteva replici ale domnului Mihalescu dezlănţuiesc uneori hohote de ilaritate care fac imposibilă continuarea comediei.

Domnul G. Iliescu a dat un englez foarte convenabil, al căruia principal defect consistă într-o nervozitate calabreză. Excelent chelner, domnul C. Simionescu şi domnul Boian un personaj sigur de el. Doamnele Ionescu şi Bârsan, foarte la locul lor.

Între *Interpretul* şi *Ultimul act* a interesat domnul Hans Kandlers, izbutit în pantomima femeii la toaletă şi pe placul publicului la piano, unde pe aria *Colo-n grădiniţă subt bolta de viţă...* potriveşte cuvinte germane împestriţate cu exclamaţii româneşti.

P.S. Domnul Maniu, autorul preţuit în cercurile literare, al *Figurilor de ceară*, s-a hotărât să lege prietenie şi cu publicul mare, scriind în colaborare cu domnul Scarlat Froda, mai nou în literatură – mai recent – o piesă de teatru, *Fata din Dafin*.

Cum şade bine unei legende, piesa este compusă în versuri. Cititorii domnului Maniu ştiu cu câtă subtilă uşurinţă toarce acest poet firul stihului românesc, căruia îi comunică o fineţă, o ductilitate şi o moliciune necunoscută ritmicei oficiale, jucată monoton pe galopul silabei. Ei vor recunoaşte în poema centrală a piesei, din actul al doilea, pipăitul lui nevinovat şi mistic, şi în celelalte două acte vor avea surpriza tonului just şi a replicei spirituale, care par să caracterizeze mlădierile estetice ale vocaţiei domnului Froda.

Ne bucurăm că cei doi autori au renunţat la idealul foarte recomandat, de a căuta perfecţiunea în confundarea aporturilor izolate şi în reducerea lor la unul absolut. Cu voie sau nu, ceea ce-i egal, ei apar continuu deosebiţi de-a lungul scrierii lor, păstrându-se fiecare întreg.

Fata din Dafin a fost citită comitetului trupei de la Comoedia şi, lucru surprinzător, primită pentru a fi jucată. Era normal ca o scriere atât de sinceră şi de curată să fie respinsă, şi asta cu atât mai mult cu cât cei doi autori s-au prezentat comitetului fără recomandaţia nici unei persoane competinte în domeniile străine de teatru.

E regretabil atât, că *Fata din Dafin* trebuie strămutată din textul ei îngrijit şi din atmosfera dulce în care ne-a fost acum câteva zile citită, pe scenă şi în mijlocul elementelor

actuale ale trupei de la Comoedia. Care dintre doamnele artiste ar şti să debiteze versul fără aproximaţii şi în acelaşi timp conţinutul lui imponderabil? Graiul Fetei are nişte delicate umbriri interioare şi multe similitransparenţe, în care se zăreşte până şi mişcarea sufletului câteodată, aproape fizic, inexistente pentru curgerea superficială a recitării, aşa cum o cunoaştem realizată astăzi la noi.

Altă interpretare dificilă priveşte pe genialul boem copilăresc Michiduţă, care n-ar putea să izbutească decât cu participarea la distribuţie cel mult a domnului Iancovescu. Dar bărbaţii sunt orişicum mai bine reprezentaţi în teatru decât doamnele femei.

Probabil că avându-se în vedere mai ales interesul pur artistic şi foarte puţin vanitatea, comitetul va ajunge la o împărţire a rolurilor, leală. El nu va uita că *Fata din Dafin* e singura piesă originală de valoare de la război încoace, scrisă în timpul chiar al ocupaţiunii, ceea ce adaogă un punct la meritele ei cu adevărat excepeţionale, ci îşi va da toată osteneala să facă deplină cinste cuvântului românesc.

Să notăm două calităţi supreme în piesa domnilor Froda şi Maniu, cu un subiect atât de fraged, atât de tânăr şi atât de supus căderii în preţiozităţi şi dulcegărie: caracterul bărbătesc şi construcţia solidă.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 413, 6 februarie 1918, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Carol cel Mare: 1) «Der letzte Akt» (Ultimul sketsch) de Hans Land, după o idee a domnului Alvin Neuss. 2) «Interpretul», un act, jucat de trupa de comedie a domnului Mihalescu.*

RICHARD VOSS: *VINOVAT!*

Senzaţională dramă şi de-o acţiune imposibil de activă.

Thomas Lehr (Petre Sturdza) a stat la închisoare pentru o crimă care nu a fost a lui, lăsând acasă un băiat, pe Karl (G. Storin) şi o fată, Iulia (Cleo Pan) cu mama lor Martha

(Constanța Demetriad). Cu toate personajele facem cunoștință tocmai după douăzeci de ani, cât a durat osânda, întreruptă prin descoperirea vinovatului adevărat, Wilhelm Schmidt (I. Constantiniu), care se înapoiază din America, bogat și bolnav. Spovedindu-se unui preot, acest preot, care nu trebuie nimănuia dat model, dar care ajută cu efect dramei ca să se nască – prea puțin îi pasă autorului de sfântul secret al confesiunii și de puritatea interioară! – se duce și denunță autorităților pe asasin.

Actul I ne face să asistăm la confruntarea asasinului, care după ce se trădase tăgăduiește, cu nevinovatul, în biroul procurorului Herbert (C. Mărculescu), asistat de supleantul von Eulen (V. Valentineanu). Ucigașul, care înfruntase într-o polemică îndrăzneață pe magistrați și singurul martor pentru stabilirea dovezii, nu poate suporta privirea blândă și prietenoasă a nevinovatului, imbecilizat de imensul regim al pușcăriei – și afirmă:

– Da, eu l-am ucis.

De unde rezultă, contra moralei, că asasinul era un om cumsecade... Și aci e scena cea mai rotundă și mai plină din toată piesa, foarte bogată în mari lovituri concordante.

Nevinovatul e pus îndată în libertate, și tot atât de nefericit cât și de fericit el vrea în același timp și să se întoarcă acasă – unde? la cine? – și să rămâie, subt protecția justiției, în pușcărie.

Domnul Constantiniu se depărtează progresiv de vechea lui timiditate exagerată probabil prin suficiența colegilor de teatru. El calcă dârz în lumina rampei și începe să impuie. Am fi mulțumiți din aprecierile noastre cu atât, contribuind să sporească prin ele încrederea în sine a domnului Constantiniu, până astăzi izolat. Agonia lui Schmidt, care se petrece în fața publicului, e mult mai puțin melodramatică decât locul tuturor celorlalți – și dusă într-un stil sobru. Detaliu amuzant: domnul Constantiniu a izbutit să-și contrafacă respirația potrivit cu împrejurarea până la a-și învăța să-i fluiere plămânii.

Al doilea act ne dă cârciuma mizerabilă în care femeia ocnașului nevinovat a căzut ca să-și crească copiii. Iulia se gătește pentru balul de deasupra, dintr-un etaj convertit de

amantul Marthei, o cinică brută, în lupanar. Amantul Adolf Kramer e domnul I. Petrescu, transferat în jigodie, cu toată brutalitatea necesară.

Intră să bea Karl, înstreinat de muma lui, alcoolizat însă harnic şi social-democrat. Scenă vie între el, violent, şi cochetăria surorii lui, Iulia, batjocoritoare. Sus, orchestră şi dans.

Intră domnul Ion Petrescu în forma lui de Kramer, însoţind pe Gustav Berger (Victor Bumbeşti), agricultor bogat şi tânăr, căruia Kramer i-a făgăduit, în schimbul unui preţ bun, pe Iulia, pentru o noapte. Cu toate că domnul Bumbeşti nu prea stă pe picioare în rol, el e un tânăr delicat, înţelege situaţia. Scârbit de Kramer se îndrăgosteşte de Iulia Lehr, aşa, ştii, brusc. Scenă nouă de violenţă a lui Karl. Tinerii se duc sus şi, îngroziţi de ceea ce se petrece acolo, decid să se iubească imediat şi pentru eternitate, prin căsătorie. Vor pleca la ţară la mama lui Berger-Bumbeşti.

Rămas singur cu Martha, Karl o roagă să se mute la el. Va munci pentru dânsa şi pentru soră, va renunţa la alcool, duminica se va plimba cu ele în pădure, va fi fericit. Dar muma lui nu cutează să primească, fiind în stăpânirea şi subt teroarea amantului ei. Spectatorul înţelege hotărârea luată de Karl, de a ucide pe amantul mamei chiar în acea seară.

În timpul unei absenţe a lui Karl apar şi se instalează, la o masă a cârciumii, doi streini: puşcăriaşul inocent, însoţit de substitut... Soţia lui nu-l mai recunoaşte.

O neglijenţă, nu de grimă nici de distribuţie, e a regizorului. Căutând masa la care să se aşeze în cârciumă, pentru a fi mai greu de recunoscut, domnul Sturdza, obişnuit cu colţul ce şi l-a destinat la repetiţiile din timpul zilei, zice:

– Domnule Substitut, să şedem colo, mai la întuneric – şi alege masa cea mai luminată, s-ar zice într-adins cu lămpile cele mai puternice din scenă.

Martha, servind, are un sentiment durabil de nedumerire, care în sfârşit trece. Substitutul pleacă, nu se ştie de ce, înainte de-a face introducerea pentru care venise şi de-a prepara contactul dintre soţi, după douăzeci de ani de despărţire. Se va întoarce peste un ceas, ca să-l ia pe Thomas şi să-l culce acasă la el, la magistrat.

Al III-lea act se desfăşoară în aceeaşi cârciumă, unde Thomas Lehr se întâlneşte cu fiul său Karl, fără să se cunoască, evident, şi intră cu el într-o discuţie din cele mai complicate. E şi actul cel mai complicat şi mai lung. Thomas ghiceşte că omul cu care stă de vorbă e hotărât să ucidă pe oarecine. O luptă se angajează între argumentele lor. Autorul a făcut din Karl un lucrător cu sensibilităţi filosofice atât de speciale încât l-ai confunda cu un colaborator de la «Mercure de France». Karl e învins. El azvârlă cuţitul, care rămâne subt scaun. Thomas l-a zdrobit cu îndemnul de a se ruga lui Dumnezeu. În tot dialogul, domnii Storin şi Sturdza au secunde cu accent veritabil. Karl pleacă să ia aer, asemănându-se în această privinţă cu Substitutul.

Când soseşte Martha, e târziu, trebuie închisă prăvălia. Lehr este poftit să plece. Lehr nu se va mai da pe faţă, se va întoarce la închisoare. Mai ales în urma convorbirii ce-o auzise, dintre fiica lui, Iulia, fericită că se căsătoreşte, cu toate că tatăl ei e un osândit, şi Martha. Ele îl credeau vinovat, poate mort. Dar sentimentul e mai tare şi autorul exploatează cu egalitate de fire toate situaţiile şi *pentru* şi *contra*.

Soţii se recunosc... Stau îmbrăţişaţi. Martha proiectează fuga împreună. Se aude glasul de sus al amantului care se întoarce de la cheful din etaj. Martha se strecoară pe sacră până la uşă, pe care o încuie, ca să acopere plecarea soţului, îndemnat, fără să înţeleagă, să aştepte afară. Acesta iese.

Între amant şi Martha se iscă o furtună de opinii, de strigăte şi de cinisme. Martha e transfigurată. Tiptil, se întoarce soţul, care a priceput şi urmăreşte disputa. E vorba de martiriul Marthei şi de vânzarea virginităţii fiicei lui, pe care amantul voieşte să o prostitueze. Cuţitul rămas subt scaun e pipăit de mâna pân-atunci binecuvântătoare a lui Thoma Lehr. Thomas se apropie încet şi înfige cuţitul în spinarea amantului.

Valvârtej se întoarce toată lumea şi domnul Substitut. Iulia, îngrozită, ieşise din odaie, trecuse peste cadavru şi parcurgând cârciuma ceru în stradă ajutor. Karl întrebă:

– Cum? Acest om a omorât?

Thomas strigă Substitutului, care îl arestează cu doi agenți:

– Da. Acuma sunt vinovat!

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 415, 8 februarie 1918, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia «Vinovat!» (Schulding), dramă în 3 acte de Richard Voss.*

PACEA MAXIMALISTĂ

Când guvernul maximalist al Rusiei de nord a început tratativele de pace, opinia publică din Europa s-a simțit satisfăcută că în sfârșit unul din zidurile, care despărțeau lumea în două tabere dușmane, s-a povârnit. Tovarășul Troțki, care îndrăznea să se depărteze de niște aliați, indiferenți la suferința popoarelor și autosugestionați de ideea victoriei, chiar dacă victoria finală echivalează cu înfrângerea, era urmărit cu o simpatie universală.

Simpatia descrescu însă pe măsură ce se întârziau hotărârile la Brest-Litovsk. Dizolvarea Constituantei ruse fu afirmarea clară că maximaliștii se întorc, în numele libertății și al înfrățirii popoarelor, la metoadele celui mai țarist absolutism. Țarul fusese relativ mai liberal. Garda Roșie, sprijinul puterii maximaliste, își merită numele cu prisosință, înmuiată zilnic în sângele adversarilor politici. Jafuri, pustiiri, asasinate ilustrează până la sfârșitul ei, care se apropie, epoca maximalistă. Misiunea ultimei revoluții socialiste e compromisă.

Ceea ce au făgăduit maximaliștii și ceea ce au așteptat popoarele Rusiei și ale Europei de la ei, a fost pacea. La Brest-Litovsk comisiunea rusă a făcut cu totul altceva, o polemică de teze și de persoane, o literatură caricaturală. Și paralel cu frazele de acolo, alte fraze zburau prin telegrafia fără fir peste Europa. Domnii Troțki și Lenin își formulau disprețul pentru toate guvernele din Occident, subt cuvânt că democrația din toată lumea e una și

aceeaşi. Un moment ei au crezut că pot să fie şefii unei revoluţii generale, condusă din fostul Palat de Iarnă al ţarilor ruşi.

Dacă nu are loc o schimbare bruscă de atitudini, tratativele de pace cu ruşii din nord pot fi socotite ca isprăvite. Ajunşi la putere pentru întâiaşi dată de la sistematizarea revendicărilor lor, socialiştii, luaţi de vârtejul orgoliului, n-au realizat nimic. În numele orişicărei credinţe, asasinatele rămân asasinate. Pacea va fi realizată, probabil, de alte republici din Rusia şi maximaliştii, din ce în ce mai izolaţi, vor suferi fatalitatea reacţiunii. Ei vor fi pricinuit ideilor socialiste înfrângerea cea mai cumplită şi poate că pentru multă vreme definitivă, până ce popoare mai culte şi cu o tradiţie de gândire vor parveni să realizeze din socialism puţinul practicabil.

Ofensiva împotriva absolutismului maximalist au luat-o, până una-alta, românii, care nu sunt singuri în întreprinderea lor. Ei ocupă Basarabia, primiţi, ceea ce-i lesne de înţeles, ca nişte liberatori. Cu toate că scurtă, teroarea maximalistă oboseşte şi dezgustă. Trupelor româneşti se vor adăoga diversele organisme militare, care continuă să fie credincioase câte unui general mai energic şi mai merituos, şi descompunerea morală a bandelor maximaliste va fi un element mai mult pentru succesul lor.

Războiul în Orient, complicat până la haos, şi-a schimbat pe nesimţite forma şi scopul. Un nou război pare să se schiţeze, cel puţin pentru români. Nimic nu ilustrează mai bine transformările succesive pe care le-a suferit războiul, ca următoarele rânduri extrase dintr-un articol al domnului general von Ardennes, apărut în «Berliner Tageblatt» asupra conflictului româno-rus:

«Dacă Troţki şi partizanii lui vor începe din nou războiul cu Puterile Centrale, acestea se vor gândi fără voie că urmăresc aceleaşi ţeluri ca şi românii şi anume: zdrobirea tiraniei maximaliste».

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 417, 10 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

DRAMĂ SAU COMEDIE?

Ar trebui făcută, la fiece zece ani, o definiție a teatrului nouă și restabilit din când în când caracterul lui.

Zecile, sutele și miile de piese ce s-au fabricat și a cărora imensă multiplicitate se datorește câtorva unice scheme, combinate unele cu altele, lăsând spiritului de invenție și originalității autorilor, în mare majoritate mediocră, o banală sarcină de compilatori și copiști, au dat teatrului o îndrumare de simplu spectacol. Indiferent de ceea ce se joacă, publicul văzându-se tot mai admis, vrem să spunem: participând tot mai mult, cu superficialitățile și scăderile lui, la teatru, populează sălile, aplaudă și se isterizează. Romanele senzaționale și cromolitografiile de odinioară pentru stricarea gustului public au fost strămutate pe scenă, de vreme ce librăria, încăpută pe mâna editorilor învățați și artiști și a scriitorilor selecți, a realizat în mijlocie un progres hotărât, pe lângă care teatrul, în mijlocie, a înaintat puțin.

– Adu-mi ceva care să nu-mi uzeze creierul și stârnească aminte – cere publicul de la scriitori. Ceva care să meargă de la sine, fie că voi plânge cu lacrimi cât pumnul, fie că voi râde prostește. Și căutați, domnilor autori, să vă slujiți în dramele și comediile voastre de inteligența care circulă în mahalaua noastră.

Autorii au prevăzut și s-au executat cu atât mai lesne, cu cât numărul lor, crescând, s-a apropiat în calitate de dorința spectatorului de rând. Nu atârna decât de autori ca să se dea alte orientări publicului, care, când nu poate asupri servilismul autorilor, îi urmează și din pricina sentimentului de bravură că nu s-au lăsat dominați: oricâtă groază are publicul de complicații și idei, le înțelege și se perfecționează la contactul cu ele. Publicul e ca școlarul leneș, simțitor la frumusețile științei când autoritatea profesorului i le impune, și capabil, subt o direcție fermă, să devie un savant. De fapt, public și autori s-au influențat și depravat reciproc.

Azi, arta teatrului nu mai prezintă nici o dificultate celui care năzuiește să cadă în doaga autorilor și-i de mirare că nu s-au tipărit încă rețetele cu succes asigurat. Cele

mai simple rețete sunt cele dramatice; lor le și datorește repertoriul universal marea lui bogăție.

E adevărat că nu numai publicul și autorii, dar că și actorii sunt la largul lor în dramă; unul aduce lacrimi, alții aduc patetisme și grimase. Sunt anume situații curente care produc întodeauna, în toate piesele și la toți autorii, exact același efect. Cu aceleași cuvinte, uneori cu un singur cuvânt, de mii de ori răsuflat la rampă, scoți lacrimi sau provoci oftatul. În acest fel de teatru e cu neputință să faci partea actorului și partea autorului, și acest teatru deține recordul succesului. Scenele se succed spre dreapta, cum s-ar putea înșira spre stânga, în ordinea autorului sau de-a-ndaratele. Totul curge ca niște fotografii. Acolo actorul e de cele mai multe ori superior autorului, care singur nu s-ar fi putut înfățișa judecății cititorilor. Dialogul e uniform și șters; în limbajul și în situațiile dramei nu se zărește nici un resort, nici o infiltrare abstractă, nici un simbolism. Când Ibsen apare, Laroumet îl acuză că s-a născut la nord și că-i lipsește inspirația latină.

Dar darma, căutată cu pasiune de toate clasele sociale, să fie cel mai bun produs teatral și un ideal pentru teatru? Vorbim de drama adevărată, de aceea care dă emoții brutale și lacrimogene; căci drama la care prezidează filosoful și artistul constituie un gen inclasabil în categoriile curente.

Ce-i drama altceva decât o atitudine pasivă a vieții, în care individul sufere și se jăluiește, neputincios să ia ofensiva și să se lupte cu împrejurările și cu destinul, ca egal? Abnegat, omul primește tot ce-i vine și reacționează ca un păcătos, văitându-se în proză și versuri, aruncând răspunderile lui asupra mediului și a naturii. În loc să atace, așteaptă el să se apere și cedează teren. Inevitabil, cade în alcoolism, în sterilitate, înnebunește sau se sinucide. Cu voința, cu rezistența, cu inteligența lui, el se lasă cotropit.

De aceea comedia, manifestare comică, ironică sau satirică a inteligenței, dezinteresată, analitică, mai științifică e incomparabil superioară dramei. O dovedește repertoriul mic, aproape neînsemnat al comediei. O dovedește numărul restrâns al scriitorilor. Toți poeții se bocesc, toți romancierii plâng. Cu doi satirici s-a umplut toată literatura

clasică, de la Juvenal încoace – şi când profesorul de literatură vrea să-şi explice genul, citează cel mult din Persius.

În comedie scriitorul se ridică peste împrejurări, pe care le ţine strânse în mâna lui liberă. El le priveşte cu răceală şi le corectează şi pe fiecare din ele îşi pune marca lui personală – şi în acelaşi timp e elegant cu cititorul şi stăpân pe actori. În umbra acestuia se zăreşte mâna lui înainte de toate.

Cum se realizează astăzi comedia e o altă chestiune; totuşi, ea e preferabilă, la calitate egală, dramei. Dacă n-ar urmări decât hohotul de râs, chiar râsul canaliei, comedia e orişicum mai înaltă şi mai generoasă decât concurenta ei cocoşată.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 417, 10 februarie 1918, p. 1-2. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru I. Dramă sau comedie?*

ARTISTUL DRAMATIC

Uitaţi-vă la acel actor specializat în suferinţa dramei. În momentul de faţă el interpretează durerile unui amant deznădăjduit. Scrisorile iubitei trec prin mânile lui scufundate într-un sertar, ca un talaz de pasiuni. El le desface una câte una, la reciteşte mut, suferinţa lui durează o jumătate de ceas, în care nu rosteşte un singur cuvânt. Aci cade subt ochii lui, luminoşi de văpaie, fotografia. Dincolo şuviţa de păr bălan, încovrigată subt strânsura unei panglici trandafirii, care a fost probabil smulsă din dantela cămăşii de noapte. Atenţiunea publicului e deocamdată încordată şi când osteneşte, datoria de-a se resemna stăpâneşte pe spectatori. Mulţi din ei ar putea să strige actorului de pe scenă cu sinceritate: «Domnule, te rugăm să ne slăbeşti», dar se tem de aprecierile vecinilor, nu vor să rişte să fie consideraţi incapabili de înţelesul secret al artei. Motivul esteticii şi religiozitatea dramatică îi silesc pe toţi la ipocrizie, le sporesc laşitatea şi oferă penelor critice extazul frazeologiei.

Acelaşi actor a jucat altă dată un rol de nebun, cu lucidităţi geniale. Nebun, el a ucis o fiinţă iubită; lucid, e prădat în sufletul lui contradictoriu şi cu zigzaguri de căinţă. Se frământă ca o panteră, clocoteşte ca un fluviu, geme ca marea – şi cele mai supreme momente le trăieşte în tăcere. Tăcerea, pauza, e colaborarea lui, a domnului actor, cu opera autorului. Când autorul nu o are, artistul o introduce, întârziind sfârşiturile, făcând să dureze virgula, eternizând punctul. Dacă-i refuză dreptul individualităţii lui, aşa cum o pricepe actorul, acesta refuză să joace şi când nu mai joacă el, piesa rămâne în cartoanele direcţiunii. Tirania marelui artist, care a cucerit lauri şi aplauze, sanctificat de respiraţia reţinută a galeriei, glorificat ca un personagiu ceresc, într-un cuvânt: nemuritor, e cea mai groaznică din câte se cunosc. El are toată importanţa generalului care nu vrea să se bată pentru că în ceaşca de lapte servită de un cazac a găsit un fir din barba lui.

Altă dată, marele artist a interpretat o agonie şi, ca să moară, a întrebuinţat un ceas întreg, fără să spuie un cuvânt, fără o singură articulaţie care poate fi însemnată cu litere şi silabe, exclamativ şi onomatopeic. În vederea succesului de care se simte sigur, marele actor a vizitat spitalul, a luat parte la moartea mai multor internaţi, mimând într-un ungher masca bolnavului condamnat. El numeşte acest cabotinism plastică, sculptură, pictură şi studiu după natură, realism şi verism, după nomenclaturile istoriei literare.

În toate împrejurările în care se dezvoltă pauzele tragice, ale dramaturgului, interpretarea consistă în jocul mădularelor, izolat sau armonic. Ochiul, pleoapa, sprânceana, obrajii, buza de sus, buza de jos, nasul, fruntea lucrează ca să exprime ceea ce îi inspiră rolul, momentul şi fantezia. Febrilitatea braţelor, linia umerilor şi a coapsei, talpa piciorului se dozează în impresia generală impusă acasă, dinaintea unui panou de oglinzi. Actorul se complace să lungească asemenea şedinţe de contorsiuni.

Ca la Paul Bourget, ele constituie pagini şi volume de psihologie, pentru vanitatea lui. Între filosofi şi savanţi şi el se naşte o camaraderie secretă de cel mai comic efect.

Cu toate acestea, actorii de dramă nu prea sunt înțeleși asupra unei reguli, decât când se copiază unii pe alții. Îndată ce urmăresc originalitatea, unul e trist cu ochii deschiși și altul, ca să exteriorizeze același sentiment, închide și cască gura. Ați văzut vreodată un om în suferință, un om adevărat, care n-a învățat durerea la Conservator? Ce frumos tace, sărmanul, și ce puțin chef îi rămâne pentru jocul psihologic al figurii lui, imperceptibil! Actorii vor observa că teatrul e o convențiune și că viața trebuie să se decupleze pe scenă, până la monstru. Ei n-ar tolera să li se răpească adevărata bucurie a carierei, aceea de-a distruge textul și ideea ca să-și cheltuiască mutra, ca să acopere totul cu expoziția fizicului lor, de cele mai multe ori antipatic.

Cine va scăpa omenirea civilizată de împărăția actorului psiholog?

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 420, 13 februarie 1918, p. 1. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru 2. Artistul dramatic.*

MOMENTUL

Deodată, trei evenimente. Pacea ucraineană, demobilizarea Rusiei și consecința: demisia guvernului Brătianu.

Până la declararea războiului nostru împotriva vechilor aliați ai României, discuția micilor autorități parazitare ale politicii din București s-a învârtit în jurul momentului în care prietenii noștri vor trebui atacați. Cu cea mai largă publicitate a cinismului particular speciei politicianilor noștri, bizantini și în principii și în amănunte, s-a scris că momentul vine sau că a trecut.

Politica momentelor a dat tot ce putea să dea: nesiguranță, timiditate și dezastru. Astăzi momentul se impune singur, fără să-l fi chemat cineva, singurul moment adevărat pentru noi, din 1914 încoace. E momentul pierzaniei noastre sau al zămislirii noastre din nou, atârnă de noi,

atârnă de conducătorii politicii României pentru ca rezultantele nenorocirilor ce ne bântuie de optsprezece luni să fie însumate într-o direcţie puternică şi justă.

Facem apel nu numai la patriotismul lor, care nu poate fi pus la îndoială, dar la gândirea lor liniştită, la viziunea lor clară, la generozitatea şi toleranţa lor, unii faţă de alţii, întrucât s-ar putea ca diferenţe minime de program să împiedice strângerea tuturora laolaltă şi munca lor în comun. A suferit prea mult România de pe urma fanteziilor politice de până azi, pentru ca să mai poată suporta durerile ce i-ar fi provocate de o dezbinare între constructorii ei actuali. Starea noastră e atât de grea, încât n-ar ajunge luminile unuia singur sau ale unui singur nucleu politic, ca să o cuprindă toată şi să o rezolve cu o formulă; este nevoie de colaborarea tuturor românilor, pentru construirea şi aşezarea treptelor pe urcuşul cărora se va face dezvoltarea din nou a statului şi a poporului românesc în conformitate cu firea, cu originalitatea lui.

Toată lumea ştie la noi – a învăţat – că toate trebuiesc schimbate – şi nu de dragul schimbării, ci pentru a fi îmbunătăţite. Poate că nici geniul covârşitor al câtorva bărbaţi politici, pe care istoria ţării îl doreşte cu înflăcărare, n-ar fi îndestulător, ca să ne vindece în toate adâncimile noastre, purulente sau sângerânde. Numărul trebuie chemat să împuternicească unităţile care dau valoare cifrelor aşezate la rând.

Facem apel la întreg poporul românesc să se orânduiască repede şi cu încredere în jurul oamenilor determinaţi de împrejurări, să ia în mâini puterea de-a lucra pentru el.

Trebuie să dispară acea suficienţă orgolioasă care ne-a dus, în vreme ce alţii lucrau rău dar lucrau din răsputeri, la război, din pricina absenţei noastre voite. Nimeni nu mai poate să se ascundă, să stea deoparte, să lipsească de la marea sforţare ce trebuie făcută acum. Ar fi ca şi cum ne-am lăsa copiii în agonie, în ceasul când medicul încearcă o terapeutică supremă, şi ne-am refugia într-un club de jucători de cărţi. Şi la această străduinţă de îndreptare sunt chemaţi să participe şi puţinele demnităţi pe care le-a produs epoca anterioară războiului dar şi cei «potriviţi»

sau răi, dat fiindcă toată cazna noastră a fost făcută în sensul de-a vicia pe oameni ca să-i avem în robia poftelor şi relelor noastre.

Să nu ne sprijinim pe ideea că dintr-o dată se vor ivi, paralel cu mişcarea întreprinsă, îngeri – întrucât larva îngerului n-a fost molia sau viermele niciodată. Armata trebuincioasă tot dintre noi se va recruta, aşa cum am fost şi cum vom continua să mai fim o bucată de vreme. Încrederea, orişicum, în sinceritate măcar a unei singure dorinţe – care-i unanimă – că trebuie să fim însănătoşiţi, asociată cu bune măsuri pentru paralizarea vechiului viciu românesc al caracterului, ne poate garanta un program de muncă şi o epocă de realizări folositoare.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 423, 16 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

G. KADELBURG ŞI R. PRESBER: *PUNCTUL NEGRU*

Iată o piesă necontaminată de probleme, o piesă fără preţiozităţi, zguduiri şi complicaţii. Publicul nu este o singură clipă pus în situaţia de-a căuta un înţeles şi de-a desface enigmele capricioase ale unui autor cu pretenţii înfumurate.

De la început până în fine, un mare şi continuu hohot de râs, provocat fără concursul nici unei trivialităţi, cu o simplicitate de mijloace care îşi capătă culoarea de la verva onestă şi permanentă a celor doi autori.

Situaţia este, scenă cu scenă, foarte bine exploatată şi hazul ei consistă în contactul şi contrastul dintre două familii cu tradiţii diametral opuse.

Baronul Gebhard von der Dühnen e tipul marelui aristocrat exclusivist, care nu concepe că poate fi îngăduită vreo atingere între nobilime şi burghezie. Negustorul e pentru baron un animal de dispreţuit, ceva inevitabil anti-

patic, un produs murdar al naturii. Or, fiul lui, Emmerich, s-a îndrăgostit de fata consilierului comercial Cristian Brinkmeyer, un bădăran în toată puterea cuvântului, inteligent, Emmerich este şi el iubit de Lotti Brinkmeyer şi în actul întâi cei doi şefi de familie şi odraslele lor se întâlnesc în castelul baronului, la ţară, unde consilierul comercial cumpărase o moşie.

Baronul e îmbrăcat după ultimul jurnal şi are o manieră de a primi în casa lui, care supără francheţa şi bonomia negustorului, preocupat totuşi să nu displacă unui aristocrat. Vizitatorul a încercat să-şi facă un fizic agreabil, asociind la un costum de mult demodat un joben din secolul trecut; nasul baronului nu se familiarizează însă cu atmosfera. Vorba lată, totuşi spirituală, a celui care căuta înrudire cu blazonul, înfăţişat de un şir de străbuni pictaţi în salon, exasperează pe baron. Care-i trecutul istoric al acestei familii de mitocani? Nici unul. Ajunge marea ei avere ca să-i dea voie la visul de a intra în familia vestită şi extrapură a baronului. Nu! Niciodată! Când întinzându-se la vorbă, Brinkmeyer, apucat de orgoliul rasei lui, afirmă ca strămoşi trei vaci cu care a venit la Berlin, baronul îl dă afară şi căsătoria e distrusă.

Copiii care se iubesc, indiferent de lăptăria unuia şi de boieria celuilalt, nu se dau bătuţi şi pun la cale o altă întâlnire. Cum baronul nu mai poate fi tolerat de protocol să stea de vorbă cu un mojic pe care l-a dat afară, el e mulţumit că s-a luat măsura ca ambii părinţi să simuleze că nu s-au mai cunoscut. A doua întâlnire de un efect extrem de comic. Domnul Gr. Mărculescu, care joacă pe negustor, e de o sinceritate şi de o naturaleţă absolut în rol, în tot timpul, hohotele de râs şi aplauzele unei săli ce nu se mai poate opri sunt toate pentru domnul Mărculescu. De mai multe ori consilierul comercial fusese iarăşi pe punctul de a fi dat afară şi în special atunci când povesteşte întristat că şi în familia lui s-a petrecut o mezalianţă, o fată a lui căsătorindu-se fără voia părintelui cu un cizmar. Baronul, care se cam obişnuise cu ideea să introducă printre umbrele glorioase ale neamului său un negustor milionar, nu putea în nici un caz să turbure paradisul tradiţiilor sale prin

apropierea de aceste sfinte lucruri a unui cizmar. De astă dată proiectul de căsătorie e definitiv rupt.

El va fi reluat pe curând.

O fiică a baronului se găseşte de câţiva ani la St. Francisco. Boby, care trece pentru afaceri prin Berlin, e recomandat într-o scrisoare ca să fie bine primit în casa părinţilor ei. Baronul, încântat, pune să se pregătească odaia în care a dormit pe vremuri Napoleon I... Soseşte Boby, Boby e un negru. Teroare, surpriză, consternare, stupefacţie. Fiica baronului e căsătorită de doi ani cu Boby şi are cu el doi copii...

Baronul îşi aduce aminte că şi consilierul comercial are un punct negru în familie, pe cizmar; al lui propriu e incomparabil mai negru... Se fac căsătoriile toate...

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 423, 16 ferbruarie 1918, p. 2 (*Cronica teatrală).* Semnat: T. A. A apărut cu titlul *Teatrul Comoedia «Punctul negru» (Der dunkle punkt), comedie în trei acte de G. Kadelburg şi R. Presber.*

CAUZELE RĂZBOIULUI MONDIAL

Iată registrul voluminos de fapte mari şi de acte scelerate ale celor trei ani şi şease luni de război. Dacă însumezi conţinutul, transformat în generalităţi, altceva decât pierderi nu se poate obţine. Pierderi de viaţă, milioane de tinereţi distruse, milioane de infirmi, milioane de familii dezolate. Pierderi financiare, averi private şi averi de stat, nimicite, impozite viitoare grele, răscumpărate cu sforţările uriaşe de voinţă şi obedienţă ale câtorva generaţii. Pierderi în ştiinţă, pierderi în artă, pierderi morale. Locul iubirii aproapelui – propovăduit în atâtea secole de creştinătate şi acceptat, cel puţin de formă – l-a luat ura dintre oameni şi naţiuni. Cu acelaşi devotament ipocrit cu care a fondat o societate celebră de distribuire a Sfintelor Scripturi, Britania a început şi campania de zâzanie, de calomnie şi

insultă împotriva adversarului ei brav, hotărât să nu se supuie amenințărilor unui prestigiu în mare parte artificial, dobândit în luptele cu elefanții și în victoriile liliputane repurtate împotriva triburilor înfricoșate de tunetul puștii.

Noi credem că partida dintre Anglia și Germania este câștigată, și nu pentru că vrem să credem așa, dar pe temeiul realității. De altfel, ar fi fost profund imoral ca națiunea cea mai pacifică și mai muncitoare, dar conștientă de primejdie și de rolul ce-l are de jucat în istoria civilizației, să fie învinsă de imperialismul politic și comercial al celor mai numeroși aliați ca s-o desființeze.

Întru cât însă avea nevoie Germania de o victorie militară, când victoriile ei pacifice admirabile i-au atras omagiile în același timp cu ura statelor concurente? În stare de legitimă apărare și neputând opri cu argumente explozia dușmăniei engleze, Germania nu-i răspunzătoare de război decât în fața adversarilor, de a nu fi fost destul de slabă...

Răspunderea o are alianța celor o mie de neamuri, prinse cu miere și cu arcanul, pentru a sluji politica lui Eduard, ilustru prin petrecerile lui de la Paris. Dar mult le-ar fi folosit și lor o victorie engleză? Evident, ei au socotit că în șase luni cel mai târziu, Puterile Centrale, înconjurate ca într-o fortăreață, vor fi depus armele, primind condițiile unei păci îngenuncheate.

Dacă ai închis registrul și ai văzut cum a început războiul, cine l-a exaltat, ce factori activi l-au condus și aprobat, cum s-au asociat și cum au căzut națiunile mici în firma *England & C-nie*, ești izbit de o permanentă surpriză: lipsa bărbaților de stat la toate popoarele Antantei.

Dacă Anglia și Franța dispuneau de oamenii de stat ai tradiției lor, întâi nu s-ar fi aliat împreună; al doilea, nu cutezau să atace organizația și evoluția poporului german, pe care l-ar fi putut înțelege și respecta pe față; al treilea, nu s-ar fi aliat cu negarea propriei lor ființe culturale, cu țarul și cu haosul rusesc. Niște bărbați de stat, demni de acest nume, ar fi căutat alianța cu Germania.

Dacă Italia dispunea de oameni de stat și nu de flașnetari politici, nu și-ar fi putut trăda alianțele. Actul tră-

dării apasă și în opinia noilor tovarăși asupra unui guvern ca guvernul italian. Dar italienii, proști calculatori și ei – cu toate că numai calculatori –, și-au zis că asaltul general al Antantei va doborî Germania și că nu va mai rămâne timp pentru revendicările morale.

Dacă Serbia, Muntenegrul și România dispuneau de oameni de stat, aceștia nu și-ar fi putut închipui o dată cu capul că vor lua parte la despuierea adversarului învins. Serbia nu s-ar fi putut visa împărăție, România n-ar fi uitat că un război împotriva unui adversar mai cult nu poate fi câștigat de o armată de iobagi, de oameni fără carte, fără mălai și fără pământ. România n-ar fi fost ispitită de fantezia de a anexa Transilvania pentru că intră după doi ani de zigzaguri în război, după ce și-a indispus și aliații de patruzeci de ani și aliații de o singură zi. Ea n-ar fi uitat că românilor le-au fost preferați în Apus ungurii, ca și pentru englezi și mai ales pentru ei, ca și pentru francezi, Austria rezolva prea multe probleme în formația ei, ca să fie pur și simplu desfăcută și împărțită, cum se scria în București, la ziar.

Oamenii de stat ai puterilor mici ar fi știut că la masa verde chestiunile s-au dezbătut întodeauna într-alt fel decât la cafenea și că, oricât de înjurată, o Germanie e primită între adversari cu atenția și cinstea care nu se acordă niciodată și nici pe departe unui aliat în genul Italiei. Ei ar fi avut intuiția justă a rolului lor pur decorativ într-un război, în care, chiar învinsă, Germania își păstra integritatea votului și a voinței. Puterilor mici li se rezerva numai inscripția comemorativă că s-au bătut pentru Anglia și că poporul englez regretă sincer de a fi fost rău pregătite și repede bătute. Ele se găsesc în situația tristă și comică a acelui tânăr evreu, care, luând parte din greșeală la o manifestație naționalistă, condusă de antisemitul Nicolae Filipescu, pentru intrarea în acțiune, a fost din greșeală ucis pe Calea Victoriei de trupele poliției.

În ultimă analiză, tot războiul și toate iremediabilele lui dezastre vin de acolo că pe tronul Franței se găsea în 1914 domnul Poincaré și, păstrând proporțiile, la toate guvernele aliate de mai înainte sau de mai târziu, funcționau snobii,

amatorii, diletanții, aventurierii civili din aceeaşi familie, floarea cea mai pură a nulității politice, caracteristică epocii noastre de savanți mari şi de conducători imbecili.

Ceea ce face situația şi mai tragică, dintr-un punct de vedere, este că nimeni nu poate fi tras la o răspundere formală, lipsindu-le tuturor onoarea de a face față vinovăției măcar cu principii şi credințe.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 427, 20 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

APLAUZE FURTUNOASE

Pe nesimțite, s-a introdus «claca» şi la noi. Galeria Teatrului Comoedia e populată de un tineret tot mai numeros, a căruia prezență la spectacole vrem să credem cu tot dinadinsul că se datoreşte pasiunii crescânde pentru cultură. Uniforma liceelor predominează. Trei sau patru clase gimnaziale sunt întodeauna de față, cu moralul în permanență ridicat şi într-un zgomot, într-o fierbere, într-o dezordine, ca acum douăzeci de ani la ora de greceşte, când tineretul sălbatic al cursului secundar era instinctiv convins de ridicolul studiilor clasice, oglindite în pedagogii mari ai momentului, Zottu, Vârgolici şi Boul, autori de gramatici şi compilatori de «Teme şi versiuni».

La teatru, toată zburdălnicia – care nu-i dezagreabilă – toată isteria şi lipsa de creştere a multora dintre capii, îşi dau liberă carieră, se exagerează prin autoadmirație şi colaborare şi fac dintr-o piesă interesantă o exhibiție de bâlci.

Dacă te-ai plânge domnilor actori, care pot interveni în entuziasmul barbar al galeriei, ei ți-ar răspunde, probabil, că nu trebuie turburată inima tineretului, că sufletul acestuia e ca o floare ce nu trebuie veştejită prin ordonanțe şi reguli bune de purtare, pentru că şi Iisus a zis: «Lăsați copiii să vie la mine». E bine înțeles răspunsul şi motivul lui. Actorul trăieşte, ca să fie aplaudat, şi tot ce regretă el

este că omului îi lipsesc mai multe părechi de palme, ca să bată cel puțin din câte douăzeci oadtă. E-o muzică infinit de dulce urechii întinse după glorie, a domnului actor. Iar aplauzele și profesia devine dezgustătoare. El vrea să se expuie colo, în vederea publicului și să primească, suportând-o cu un sentiment de fericire, gălăgia și salutând.

Lui îi este indiferent cine-i distribuie notorietatea, cine-i împletește cununa de lauri. El vrea să fie aplauze, scurt! Și ca să fie, fatuitatea lui le și plătește la nevoie câte unui grup de băieți, așezați la galerie, ca să dea semnalul marelui succes și a recunoașterii interpretării geniale. Ați văzut la teatre buchețele și coșurile de flori, pe care un camarad le oferă, nu se știe din partea cui, frumoasei actrițe, care a jucat castitatea sau amorul – la scenă deschisă? Actrița are o vădită uimire și înfățișarea ei exprimă și plăcere pentru gentilele vegetale și teamă că nu merită un cadou atât de gingaș. Cu toate acestea, înainte de a-i fi fost dăruite, ea s-a ciocnit de câteva ori de coșul cu flori pregătit în culise și știe îndeajuns că darurile fac parte din cheltuielile de rechizită. Mai mult, și le-a comandat singură, rozele care acum o emoționează cu atâta putere subt cortina ridicată. De altfel, actorii nu fac decât să imiteze pe domnii scriitori, care își compun elogiile singuri, subt anonimat.

Asemenea procedee, născocite de morbul gloriolei, de setea de a fi mari a celor microscopici, nu pot fi eliminate cu înlesnire și, mai repede, vor însoți întodeauna teatrul și literatura. Băieții de la galerie sunt însă susceptibili de-a fi disciplinați, făcându-se și din partea actorilor câteva sacrificii. Când vor înțelege că mâinile pot fi ținute în buzunare; că aplauzele nu înnebunesc orgoliul artiștilor – oh! oh! – că autorii, dimpotrivă – Dumnezeule! – se simt ei destul de mari, destul de eterni și fără urale, copiii vor fi mai liniștiți.

Aplauzele produc o stare sufletească de nevroză, se hrănesc unele pe altele, viteza lor crește, spectatorul intră într-o fază primejdioasă de despersonalizare, se pervertește. Dacă, în vreme ce nenorocitele lui mâini se scâlcie de admirație, un vecin i-ar trage două palme, probabil că

s-ar petrece un fenomen de anormalitate. Entuziastul sau ar înnebuni subit, sau ar cădea mort, sau ar plesni ca un balon.

Ceea ce vrem să propunem e ignobil, e de neiertat – ni-i ruşine... Dar, în sfârşit, curaj!... Nu credeţi dumneavoastră că e şi demn şi practic să nu se mai ridice pentru aplauze cortina, o dată ce a fost lăsată?... Oare discreţia artiştilor, delicateţa artistelor, pura legătură a interpreţilor cu arta (acestea trebuiesc debitate pe un ton linguşitor şi insinuant), nu s-ar simţi mai senine, când aplauzele se vor petrece dincolo de scenă, cu perdeaua definitiv închisă? Şi această situaţia eschiză, care scuteşte pe domnii şi doamnele din piesa gustată cu patimă de curbete, de complimente, de metanii, nu l-ar dispensa şi pe subtilul şi pudicul autor de tortura apariţiei, între personajele sale, în frac, cu cea mai vastă crizantemă la butonieră?

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 427, 20 februarie 1918, p. 1. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru. Aplauze furtunoase.*

ROMÂNIA ŞI ANTANTA

Antanta se arată nemulţumită de demisia guvernului Brătianu şi de preocuparea noului guvern, prezidat de domnul general Averescu, de a încheia pacea cu Puterile Centrale. După telegramele ce sosesc, se interzice României de a suferi şi de a căuta remedii la starea ei de azi, datorită numai şi numai alianţelor actuale. Ca putere mică în Europa, datoria ei, când se simţea atât de bine în neutralitate, a fost să se bată pentru Rusia şi Englitera. Astăzi, părăsită de aliaţi şi tratată ca un vrăjmaş de către ruşi, România năzuind la o linişte pe care adversarul pare a se învoi să i-o acorde, prietenii din Londra se supără şi ameninţă. România nu are voie să-şi lege rănile atâta timp cât mai poate să-şi întregească un corp, curmat în mai multe puncte.

Ce să facă biata noastră ţară ca să nu-şi înstrăineze simpatiile platonice ale Antantei? Unde să-şi îndrepte privirea şi ce liman să caute ca să nu merite scârba Ei? N-am făcut până azi destul şi n-am făcut mai mult decât am fi putut nădăjdui să facem? Nu ne-am distrus averile, ca să plăcem ochilor ce se întorc azi de la noi cu atâta superioară greaţă? N-am prăpădit sursele noastre de petrol? N-am trimis morţii zeci de mii din cei mai tineri şi mai bravi dintre noi? N-am lăsat pe drumuri un popor întreg? N-am pierdut, graţie tuturor epidemiilor împinse încoace de şuvoiul asiatic, favorizate de sărăcia unui neam flămând, ceea ce n-a cotropit tunul şi n-au desfiinţat puşca, bomba şi mitraliera? Ce mai putem să încercăm pentru a păstra agrementul intenţiilor bune şi irealizabile ale Antantei?

În locul sprijinului moral pe care îl aşteaptă o ţară, jertfită cu entuziasm teoriilor anglo-americane, recriminări. În locul sfatului, dojana; în locul speranţelor, dispreţul. Abandonată, singuratică, nefericită, ţara noastră trebuie să mai cerşească Aliaţilor, care se manifestă prin telegrame şi fraze de la două mii kilometri distanţă, supremul beneficiu de a nu provoca dezgustul.

Pe cât se vede, Anglia, care nu face un pas şi nu aruncă un om în luptă fără o socoteală netedă, pe taraba împărăţiei sale coloniale, ar cere de la noi o atitudine de idealism feroce, pe care nici poeţii ei cei mai buni n-au fost în stare s-o realizeze cu spiritul practic britanic; un romantism afară din cale de exagerat şi atingând grotescul. Domnilor de la Londra, uzaţi în senzaţii, cărora dacă singurul joc de cărţi pe sume fabuloase mai e în stare să le iuţească temperamentul, românii le datoresc, prin pierderea lor definitivă, emoţii. Românii trebuie să piară până la unul, ţara lor ei sunt datori s-o prăbuşească, pentru ca să bucure inima bărbaţilor politici care se ceartă între dânşii pe malurile Tamisei şi ca să-şi atragă sentimentul de plăcere al birjarilor din faţa Bursei, grămădiţi pe un articol de elogii consacrat abnegaţiei noastre. Orgoliul englezesc trebuie dospit cu sângele nostru, pentru ca Britania să-şi poată zice, legănându-şi capul cu zbârcituri şi perucă: «La vârsta mea mai pot inspira pasiuni extraordinare».

Până azi elogiile pe care le-a agonisit România, în presa admirabililor ei aliați, au fost cam acestea:

1. România a intrat în război, de partea noastră. Ce dovadă mai bună pentru popoarele Antantei, nesigure de succesele finale, că programul nostru va fi cu de-amănuntul realizat? Dacă noi înșine, conducătorii politicii războinice, ne-am îndoit, de astă dată am căpătat siguranța pe care n-am avut-o nicicând, că bine am făcut ce am făcut. Românii, de acolo, departe, de pe țărmii Dunării, au o viziune mai clară decât noi înșine și după doi ani de chibzuire au văzut cui va aparține victoria totală și s-au decis să vie cu noi.

2. România a intrat în război, e adevărat, și a fost învinsă. A cui e vina? A României. Ea nu poate spune că n-a fost avertizată la timp și că ne-a dat formal ajutorul pe care ni l-a făgăduit. E regretabil de mărturisit, dar intrarea românilor în război a devenit pentru noi o nouă ghiulea atârnată de picioarele Antantei.

Pentru continuarea acestor dovezi de prietenie se mai așteaptă de la România un singur lucru: să se sinucidă pentru luleaua lui John Bull.

A venit, dimpotrivă, timpul ca România să-i telegrafieze Antantei: «Doamnă, te rog să ne cam slăbești».

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 429, 22 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

ÎNTÂMPINARE

Trimișii celor două mari Împărății își dau întâlnire cu delegații României pe pământul înecat zadarnic în sânge al greu încercatei noastre țări. Peste câteva ceasuri, ei vor începe a chibzui împreună încheierea războiului umilitor, în care ne-am pierdut și prestigiul și onoarea.

Desigur că situația noastră e mai rea decât a oricărui popor ce se cunoaște, și ceea ce o înrăutățește mai mult nu e în primul rând dezastrul jalnic pe care l-am suferit și în

bunuri şi în inimi, şi care a făcut din noi nişte umbre triste şi pribege în pustietatea unui cer, de unde steaua noastră a căzut. Nu de mult, strălucirea ei chema privirea atentă a tuturora. Astăzi trebuie să stăm faţă în faţă cu aliaţii noştri de zeci de ani, care au luat parte principală la dezvoltarea noastră, cu sprijinul cărora ajunseserăm un popor respectat şi fericit. Pe aceşti aliaţi i-am părăsit fără motiv, subt instigaţia duşmanului lor, cu care ne-am unit ca să-i doborâm şi subt conducerea unui grup de oameni politici lipsiţi de însuşirea stăruinţei şi de prevedere. Aceştia n-au voit să asculte cuvintele bunilor patrioţi care s-au străduit să provoace în minţile războinicilor cel puţin o pauză de gândire. Vocea lor n-a fost auzită, scrisul lor a fost dispreţuit şi, lucru ştiut de toată lumea, cei care s-au opus războiului, au avut de suferit suprema injurie de a fi suspectaţi pentru ceea ce fusese mai sincer şi mai frumos în lupta lor. Regretul lor cel mai mare a fost atunci când temerile li s-au realizat, chiar întrecute de împrejurări.

Printr-o povârnire ciudată a conştiinţei, iubirea de ţară consista atunci în a fi cu cei mai numeroşi, care cereau în toate oraşele, în toate gazetele, în toate adunările, războiul împotriva unor aliaţi tradiţionali. Mai ales capitala fusese cuprinsă de o înflăcărare ciudată, a căreia scuză în ochii observatorului o dădea forma de nevroză gravă în care se înfăţişa. În scurtă vreme poporul orăşenesc se transformase într-o lume de dezordine cumplită, de o cruzime necunoscută, la care colaborau presa străină, jurnalismul local, politicianii cu prozeliţii lor.

Şi toate acestea se urzeau în jurul sentimentului admirabil al idealului naţional, pe care popoarele mari l-au cultivat cu seriozitate şi l-au stabilit prin cultură. Ideal naţional! câte personaje necinstite şi ticăloase şi-au permis să vorbească în numele religiei tale! şi câţi bieţi oameni incapabili să-şi înfăţişeze un ideal, n-au fost adunaţi ca să te apere şi să te propovăduiască! La sugestia câtorva domni a căror viaţă a însemnat numai ruşine pentru ţară, masele au căpătat convingerea că România poate să câştige un război, pe care ţări ca Anglia şi Franţa l-au pierdut şi să anexeze teritorii de câteva ori mai întinse decât cuprinsul ei...

Iată trecutul cu care ne înfăţişăm la tratarea păcii. Povara lui e mare şi nu poate să nu influenţeze şi pe unii şi pe alţii din delegaţi. Domnul general Averescu, a căruia valoare e îndeobşte recunoscută, trebuie să dispuie de resurse geniale ca să discute o pace favorabilă cu trimişii Puterilor Centrale, bărbaţi ca domnii Kuehlmann şi contele Czernin.

Orişicum, delegaţii îşi vor aduce aminte că poporul românesc nu merită cea mai de pe urmă indiferenţă şi că el nu poartă vina războiului din 1916. Popor inteligent, făcut pentru o cultură strălucită, paşnic prin dovada întregului trecut, bând, ospitalier – el e încă chemat, cu toată asprimea împrejurărilor la o dezvoltare europeană importantă. Când conducătorii vor înceta să-l întrebuinţeze ca pe un simplu sclav şi se vor îngriji de instruirea şi de educaţia lui, România va fi o ţară cu totul nouă şi individualităţi puternice se vor naşte într-însa ca să îndrepte stările de astăzi. Armatele Puterilor Centrale ştiu mai bine ca oricine primirea prietenoasă pe care au avut-o în popor. Nenumăratele legături create între germani şi români, între austriaci şi români, la toate treptele sociale, nu dovedesc inamiciţie şi lipsă de simpatie reciprocă. În peste un an de ocupaţiune, care a permis românilor şi germanilor să se cunoască, s-a întemeiat insensibil cea mai bună garanţie de prietenie viitoare, mai tare decât tratatele, mai sigură decât orice politică dusă de clasele suprapuse. Ceea ce a lipsit în trecut a fost tocmai această cimentare. Dacă, printr-o înţelegere între state, numărul românilor trimişi în Germania şi Austria ar fi fost cu mult mai mare; dacă în afară de câţiva militari şi ingineri, s-ar fi perfecţionat, în contact cu munca germană, mulţi lucrători, mulţi negustori; dacă s-ar fi luat măsuri ca limba germană să fie pretutindeni studiată la noi, ideea războiului, care a găsit în ignoranţa noastră cel mai favorabil teren, nu putea să fie primită.

Fie bineveniţi, delegaţii Păcii şi aibă pentru România, abandonată şi de oameni şi de Dumnezeu, bunăvoinţa şi generozitatea de care avem atâta nevoie în timpul cel mai greu ce-l trăieşte neamul românesc.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 432, 25 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

TRACUL

Am întâlnit un tânăr actor, afectat de însemnările noastre intensive relativ la profesiunea lui. Contrariu constatărilor făcute cu actorul foarte mândru de *chemarea* lui artistică şi că în admirabilul lui dezinteres şi spirit de jertfă preferă aplauzele oricărei altă recompensă – fără să dispreţuiască, bănuim, nici speciile muzicale când mai ales pot să cifreze bine – tânărul artist ne mărturiseşte că nici o vanitate nu roade inimile consacrate teatrului şi că actorul nu mai e acel de acum douăzeci, treizeci de ani. Actorul de azi ar fi un model de simplicitate, primitiv cu sufletul, idilic şi om învăţat, ca să zicem aşa: un fel de inginer documentar al pasiunilor, expuse cu metodă şi sculptural în faţa unui public ce nu-l înţelege; un martir, care sufere cu pasivitate aplauzele, trecând peste ele ca să rămâie în interiorul lui, curat ca un muzeu de cristale. Ce-i poate face publicului, într-adevăr? Să-i arate că succesul îl indispune, că triumful îl supără, că gloria îl plictiseşte? Nu. Actorul rabdă, rabdă şi se despăgubeşte de toate aceste rele, speciale vocaţiunei, acasă, la recitirea nemuritorului Kant... Actorul din zilele noastre nu mai este cel de odinioară, el e un intelectual, un filosof, omul nou. Cu alte cuvinte, actorul e fiinţa excepţională pe care nu a produs-o încă în masă nici o altă îndeletnicire, afară de, vezi bine, scena, culisa şi Conservatorul. Să nu contrazicem acest fel de a vedea.

Ne-am hotărât, dimpotrivă, să bucurăm sufletul tânărului actor cel puţin o dată, ocupându-ne în treacăt şi atât cât permite tiparul de emoţiile adevărate pe care le simte actorul, fie el genial, fie slab, ceea ce-i cu neputinţă: că joacă pe portarul de la hotel «Metropol» sau pe Hamlet, un artist n-are voie de la direcţie să fie altfel decât talentat.

Actorul se bucură de-o emotivitate particulară, pe care o numeşte cu o vorbă franţuzească *le trac*. De câte ori joacă, în conştiinţa lui se petrece un fenomen complex de gol, de obscuritate, de teamă, de îndoială. Cu un ceas înainte de ridicarea cortinei el râde, se ceartă, bombăneşte

ca în cele mai normale momente, face discuții estetice, politice, își ia camaradele de mijloc, tachinează partenerul, făgăduiește că are să dea cu capul de pereți pe primul gazetar care nu va recunoaște că interpretarea lui a fost fără păreche... Și, când sună clopoțelul regiei sau începe semnalul celor trei lovituri de bâtă în parchet, că spectacolul urmează, sângele se oprește brusc într-un organ oarecare, de competința fiziologiei, respirația face o pauză, picioarele încremenesc, ochii devin sticloși. Un grad mai sus, ființa celui ce va să iasă pe scenă s-ar înnămoli definitiv în cleiul atâtor senzații mai puternice decât voința lui. Într-o secundă actorul străbate o eternitate.

Cu fiece reprezentație și mai cu seamă la fiece premieră, senzațiile se repetă aceleași, cu o intensitate egală, care nu poate fi dominată de nici una din siguranțele construite de actor în vederea momentului suprem. El știe totuși că întodeauna a suferit de această temere inutilă și experiența senzației ar fi trebuit să i-o tocească, să o reducă la nimic, la ceva de care te scapi strângând din dinți, tușind, aruncând cu pumnul în aer. Zadarnic. În temerea lui se strecoară și reflexii, de natură să i-o sporească.

Actorul bătrân se întreabă dacă nu cumva, cum se întâmplă, vigoarea de a exterioriza exact l-a părăsit fără să-și dea seama, dacă dintr-o dată nu se va pomeni că șovăie. Atunci publicul va pricepe imediat că el a încetat să mai fie ceea ce a fost și în urechea sufletului se aude sentința: «Tu vei fi pensionar!» Actorul tânăr își exagerează și el starea nervoasă, prin gânduri pe care i le provoacă inconștient spontaneitatea răului de mare ce-l simte în culise. Poate că până astăzi a putut juca atât de bine sau atât de mulțumitor, grație simplei nimereli; dar acum? mai e acum în stare să facă față rolului său?

Toate acestea torturi durează până în momentul intrării în scenă. A spus două, trei cuvinte, a făcut doi, trei pași – *tracul* a pierit. Slobod de spaimă și luat de curent, actorul se simte stăpân pe scenă și pe sală.

Mărturisește, tinere artist jignit, dacă acest singur moment de-a fi zilnic sufletește virgin nu face să dai naibei

susceptibilitățile dumitale și să suferi chiar critica dreaptă ce ți se face?

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 433, 26 februarie 1918, p. 1. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Notă de teatru: «Tracul»*.

[PIERRE WOLF]: *PĂPUȘILE*

Motivul comediei îl face variabilitatea sentimentelor, al căror curs fantazist poate fi lesne schimbat, subt influența unui lucru de nimic. Un marchiz de cea mai pură speță aristocratică s-a căsătorit cu Leonarda, nepoata unui fel de savant entomologist, pe care nu o iubește, pe care o neglijează. Dragostea violentă a femeii pentru soț sporește indiferența și, finalmente, îl dezgustă. Modestia, simplicitatea ei excită cruzimea permanentă a domnului marchiz, care se liniștește în brațele elegantei aventuriere. Marchizul e de altfel stăpân pe inima lui rece, simțitor la dragoste numai atât cât e nevoie de-a face un popas voluptuos, înainte de-a trece de la o aventură la alta. Singurul defect al marchizului consistă în noblețea lui ostentativă, care nu uită nici un detaliu capabil să-i învedereze origina strălucită. Așa, în primul act îl admirăm cum își arată publicului blana, cu pulpanele date în părți, pentru a se aprecia mai just nota furnizorului...

Leonarda dispune de un ochi analitic și pricepe situația de minune. Viața onctuoasă a mânăstirii, în care și-a făcut studiile de fată, nu i-a micșorat abilitatea de-a considera lucrurile femeiește, dimpotrivă dezvoltată. Ea înțelege că disprețul bărbatului, pentru făptura ei devotată și amoroasă, vine din convingerea imposibilității formale de-a fi iubită. Înțelege că monotonia personalității ei austere nu-i făcută să ațâțe un om deprins cu seducțiunea artificiului și, subit, se transformă. Leonarda își aruncă de la gât crucea de călugăriță, de pe umeri haina închisă, își smulge mâ-

necile şi ne apare în cea mai frumoasă rochie decoltată, la un bal, nudă pe sfert, ispită a bărbaţilor şi invidie a femeilor. Marchiza le întrece pe toate în resursa de cochetărie şi îndrăzneală. Bărbatul ei începe să fie gelos.

Leonarda nimereşte exact. Marchizul începe să o iubească, o iubeşte, şi amorezat ca un idiot de soţie sfârşeşte cu fidelitatea conjugală, care împacă pe toată lumea din sală, încântată de acest sfârşit.

Subiectul n-are nimic nou şi deosebit. Dar plăcerea pe care ţi-o procură *Păpuşile* nu rezidă în frăgezimea naivă a subiectului; ea se distribuie în nenumăratele scene de-o fineţă particulară, care se urzesc în interiorul actelor, spumante ca o şampanie şi ca o broderie muselină. Negreşit că autorul, care trage sforile – de invizibilă mătase – cu o mână iscusită, nu uită nimic ca să asigure piesei cel mai trainic succes, nici muzica, introdusă însă în piesă cu o superioară pricepere a oportunismului, şi acordă publicului şi scena, întotdeauna de efect, a unei declaraţii de dragoste în cadrul nopţii străbătute de melodia depărtată a unui cor de voci de Argentina.

Între evenimente se strecoară când un joc de păpuşi – când figura bătrânului unchi al Fernandei, naiv, bunic, şiret, inocent, jucat de domnul Petre Sturdza – când tipul veşnicului curtezan, albit în succese la femei, interpretat cu obişnuita caldă şi cinstită bonomie a domnului Soreanu, inimitabil – când îndrăgostitul sincer şi rezervat, care aşteaptă ceasul potrivit şi vine prea târziu, redat cu o desăvârşită lipsă de mijloace de-a înţelege rolul a deşi tânărului domn Valentineanu.

O schiţă iarăşi din câmpul colorat şi multiplu al ansamblului, amanta marchizului, vie şi gustoasă în persoana doamnei Aura Radovici, căreia îi lipsesc toate acele mărunte grandomanii preţioase, ce au făcut din mai toate doamnele din *Păpuşile* nişte apariţii de bragagerie artistică.

Despre doamna Eleonora Mihăilescu nu ne permite conştiinţa să afirmăm mai mult decât că a fost foarte bine îmbrăcată şi că a schimbat cinci costume frumoase. A

vorbi despre jocul domniei sale, este a fi blestemat de nepricepuţii, deşerţii şi interesaţii care au fabricat cu materialul domniei sale un talent, pentru asuprirea talentelor adevărate.

În sfârşit, trebuie să recunoaştem un lucru, că *Păpuşile* e una din piesele cele mai greu de jucat în afară de patria şi atmosfera în care a fost compusă.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 436, 1 martie 1918, p. 1. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Păpuşile», comedie în 4 acte, tradusă de domnii Victor Eftimiu şi M. Săulescu.*

ŞCOALA CEA BUNĂ

În vreme ce armatele de uscat au întins frontierele zonelor ocupate în răsărit departe, s-au scoborât în sud şi ameninţă enigmatic apusul, apele sunt pretutindeni furnicate de submarine germane. Zi cu zi bogăţiile scufundate cu discreţie de această făptură nouă, care populează mările, sporesc. Luată în râs la început, fiara aquatică a tehnicităţii germane s-a înmulţit, a făcut pui pentru toate adâncimile de pe glob şi chipul ei îngrozeşte acum seninătatea superbei foste regini a drumurilor maritime.

Pentru lucrul pe care l-a împlinit cu o uimitoare siguranţă şi răbdare, submarinul s-a comportat ca un filosof care munceşte şi tace, într-o odaie de mansardă, ani de zile, o singură problemă. Problema lui a fost să atace în mod izolat unităţile marine ale vrăjmaşului, pentru a dărâma, totalizându-se rezultatele parţiale, flota lui. Şi, azi puţin, mâine puţin, mereu câte puţin, când în apele calde, când în talazele reci, submarinul are deja un capital de victorii considerabil, care în ultimul timp a găsit noi mijloace ca să crească mai repede şi mai precis.

Şi o dată cu submarinul, flota de pe faţa apelor realizează isprăvi care dau giganticei lupte dintre două şcoli şi

două civilizații un colorit fantastic de poveste. E în amintirea tuturora viața ciudată, cu mii de peripeții, a vasului «Moeuwe», întors în patrie într-o zi în care se pierduse cu totul speranța revenirii lui. Fiece tânăr român va citi cu folos pentru sufletul și puterile lui de izbânda în viață, traducerea ce s-a publicat nu de mult în București, infinit mai frumoasă și mai vie decât tot ce s-a scris mai bun în literatura lucrurilor extraordinare, pentru că e adevărată.

Vasul care s-a ilustrat de curând prin aventurile lui senzaționale e un crucișător auxiliar cu numele de «Wolf», întors în Germania după cincisprezece luni de activitate în jurul continentelor, neliniștind apele Africei, ale Asiei orientale, ale Oceaniei și Americii și urmărit de flotele locale aliate, care când nu erau înfundate deveneau proprietatea lui «Wolf». Vasele astfel capturate slujeau la aprovizionarea lui și, transformate în ajutătoare, erau trimise să opereze în zonele indicate, cu un echipaj anume detașat.

«Wolf» a dus cu el pe întinsul oceanelor vreo cinci sute de prizonieri și a distrus adversarului bunuri de mai multe sute de milioane...

În pasiunea ei nestinsă de a compune fraze, presa pariziană a prezentat întodeauna, de la război încoace, poporul german ca o lume de mașini, conduse de resorturi. Un cavalerism nou consfințit de războiul de astăzi, bogat în palavre, consistă în a deprecia adversarul puternic prin calomnie. E mai tare, deci e mai prost – de unde reiese că slăbiciunea mea se datorește unei inteligențe superioare...

Germanii, cântat-au tenorii Antantei, n-au inițiativă...

Se poate inițiativă mai caracteristică decât aceea care face pe «Wolf» să cutreiere Universul și să lupte la unison cu patria lui, la distanțe neînchipuite, înconjurat de vigilența inamicului universală, izolat și pretutindeni strein? E cu putință o inițiativă mai mare decât a fiecărui submarin ce se dezlipește de coasta Germaniei cu singura sarcină de a face onoare poporului lui care l-a construit și-l trimite în necunoscut ca să biruiască? A fost și poate să fie o inițiativă comparabilă cu aceea a unui mănuchi de oameni închiși în corsetul de fier al unui vas cât o insectă. O! la ce pot folosi cuvintele, puse în serviciul invidiei și urii.

Şcoala germană, pe care nădăjduieşte încă s-o înfrângă şcoala Antantei, e şcoala faptelor, a realizărilor, a efortului stăruitor, a încrederii în sine fără fanfaronadă. Toate personalităţile care individual au armat-o înainte de a fi ajuns doctrina formală a unui popor întreg – în industrie, în politică, în comerţ, în artă, în ştiinţă – au izbutit cu dânsa întodeauna. Ea asigură actelor şi oamenilor care o adoptă după ce au înţeles-o, şi sprijinul acelor modalităţi de-a se înfăţişa, ale împrejurărilor, pe care admiraţia metafizică a delicaţilor, a timizilor şi a invidioşilor somnolenţi, le numesc noroc. Ea duce la perfecţie spiritul de jertfă, învinge în indivizi teama de moarte, micşorează setea pasională de a trăi cu orice preţ, cu simţurile aprinse şi veşnic ispitite. A realiza ideea fără şovăire, întâmplă-se orice, împotriva tuturor piedicelor ce se pun numeroase şi puternice în drumul acţiunii.

Oamenii din submarine, eroii de pe «Wolf» şi «Moeuwe» nu sunt alţii decât noi. Aceleaşi mărginiri fizice fac şi dintr-înşii nişte fiinţe trecătoare. Sufletul lor e însă altul decât al nostru, partea din lume în care unii cred, pe care alţii o tăgăduiesc; acel prea puţini şi acel imens de mult ascuns în făptura noastră, dezvoltat de către poporul german dincolo de marginile închipuite până azi.

Indiferent de ura politică, pe care a ştiut s-o stârnească la popoarele slăbite sau încă slabe, indiferent de calcule şi dezamăgiri, tineretul european să ia bine aminte la metodele şcoalei germane şi să se folosească de învăţăturile ei. Pentru noi, românii, a le studia şi adopta, cât mai curând, e o datorie de neam.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 439, 4 martie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

DECADENŢĂ

Dacă, părăsind spectacolul, faci socoteala emoţiei de care s-a bucurat sufletul spectatorilor şi te întrebi pentru ce, în definitiv, piesa cutare a repurtat un succes meritat

sau nu, cu înlesnire, îți dai seamă că valoarea însăși a comediei jucate a contribuit cu prea puțin sau nu contribuie deloc la succes.

Alți factori, accesorii, auxiliari prin voința pervertită a autorilor și a publicului au luat-o înaintea calităților nude ale lucrării. Dificultatea de a concepe și de a seri o comedie bună crescând pe măsură cu înmulțirea scriitorilor de teatru, justificați de creșterea nemaipomenită a publicului, tot mai dispus să se lase indus în eroare, autorii au recurs din ce în ce mai mult la adjuvantele străine profesiei lor, așa încât astăzi s-a ajuns la o rețetă compusă din orice vrei, afară de ceea ce înainte de toate trebuie să ceară arta teatrului de la servitorii ei.

Colaboratorii autorului nu sunt, în primul rând, actorii și nici actorii nu decid singuri de cel mai multe ori de succesul piesei. Factori mai importanți decât artistul, scriitor sau interpret, intervin în teatrul modern. Tapițerul, zugravul, croitorul, electricianul, peruchierul...

Teatrul a încetat în mare parte de-a mai fi o luptă de simbole mânate de intelect și de geniu, ca să devie un lucru drăguț, agreabil, pentru toată lumea, ca și pentru toate pungile. Convenționalismul inițial, numai ca metodă, al teatrului, s-a exagerat în artificiu.

Așa se face că organizarea unui teatru nu mai consistă principalmente în adunarea talentelor și în constituirea unui repertoriu calitativ. Un director de teatru se gândește, înainte de-a începe, la bagaje. Cât mai multă pânză vopsită, pe cât mai multe șasiuri, kilometri de păreți, plafoane, uși, ferestre, ceruri, grădini, candelabre... O scenă de douăzeci de metri pătrați necesitează sute de metri pătrați de magazii. O sforărie cumplită, un personal de mașiniști etc. Toate acestea alcătuiesc un material de obiecte și oameni, greoi și scabros.

Efectul cel mai prost al situației actuale a teatrului îl suferă direct producția artistică, aceea de la care, normal, teatrul trebuie să înceapă.

Scriitorul de teatru e rău primit în această garderobă de vechituri, a căror masă sporește an cu an. Piesa lui trebuie «montată», studiată din punctul de vedere al tâmplarului,

al bărbierului, al arhitectului. Scriitorul știe că o piesă se joacă numai dacă bagajul lui Hamlet se potrivește pe statura lui Poliche. Scriitorul e obligat, cu toate acestea, să nu îndrăznească să-și conceapă piesa fără ornamentația unui imens zarzavat. Triumful bucătărie la teatru e complet.

E drept că o dată cu mediocritatea scriitorului se vede satisfăcută și inferioritatea actorilor fără vocație. Ei se pot strecura bine într-un decor splendid de noapte, care îi face insignifianți sau într-un salon opulent, atractiv pentru ochii admirativi ai publicului, în genere sărăcăcios și râvnitor la formele avuției chiar mâzgălite pe zece coți de chembrică și carton. Aruncați mobilierul, răsturnați decorul și trimiteți pe autor și pe actor să se producă în spațiul sobru al unei odăi comune, sau în fața unei simple perdele drept orice fond – și veți vedea îndată unde-i arta, unde-i talentul... Decorul simplu exclude mediocritatea.

Actorul de talent are nevoie de câteva scânduri pe care să se producă și de altceva nimic. Restul e dulgherie, coafură, bal-mascat, numai artă nu e. Actorul conține în el atmosfera pe care se încearcă să o redea fizic și vizibil regimentul de profesioniști diverși, grupați în jurul scenei. El e și noaptea cu stele, pe care o manipulează lampagiul, și parcul și interiorul de casă unde se petrece scena ce-o joacă. Un gest evocă un castel, o intonație face lacuri și sălcii, o mișcare populează aerul în care actorul își atrage prin farmec auditorul.

În teatru, singură emoția interesează și emoția trebuie să apară din două unice lucruri: textul și interpretarea. O emoție de hala vechiturilor, sau de palat de justiție, sau de magazin vizitat e ceva cu totul strein de menirea teatrului – și adeseori grandioasele mijloace cu care se reține atenția sălii, exterioare idealului teatral, te revoltă ca o escrocherie lent organizată.

Cât pierde cultura publicului într-un teatru ce-și înțelege atât de puțin chemarea, nici nu se poate calcula.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 447, 12 martie 1918, p. 1. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru: Decadență.*

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON: *UN FALIMENT*

E ca o plimbare printre munți cu sate industriale la picioare, populate de muncitori vioi și sănătoși. Celor care le-au cunoscut trebuie să le amintească țările scandinave. Nouă ne-aduce *Falimentul* aminte de Winterthur, de Neuchâtel. O aromă tare de ghețari, în care fumul fabricilor miroase a zăpadă și se dezlânează alb în azur.

Oamenii cu conștiința puternică, modelați pentru muncă, pentru o izbândă grea, mândri și închiși ca niște lacăte, pe care le descuie numai împrejurările, compun piesa înzestratului norvegian. Femeile trăiesc credincioase, fetele sunt fecioare, bărbații onești și hotărâți. Însuși Tjelde, marele negustor falit, care se împotrivește fatalității printr-o zadarnică luptă de ani de zile, dată cu toate mijloacele orgoliului și disperării, are un fond de onestitate eroică. La cincizeci de ani, ruinat și compromis, el știe să-și reconstruiască viața și să renască: cât ne place de mult pilda renovării, când compatrioții noștri, descurajați la pubertate, se descompun înainte de-a li se fi ofilit mustața.

Această idee de tinerețe permanentă, de perpetuă speranță și replăsmuire, de veșnică posibilitate, pe care teatrul o combate neîncetat cu realitatea minoră a ființelor copleșite de osteneală și de plictis, de sentimentul secret al uzurii, prețuiește omului, învins în jocul meschin al vieții cu aprobarea lui însuși, mai mult decât toată înțelepciunea. Ar trebui să revie în literatură mai des, să fie popularizată ca tabla lui Pitagora, ca circulația sângelui, ca îngrășămintele chimice în agricultură.

E un moment în *Falimentul*, când după ruina șefului câtorva mari întreprinderi, din care trăia familia în opulență, cinci persoane au de luat o hotărâre și o preferă pe cea mai aspră: Tjelde, un mare învârtitor de afaceri (domnul Petre Strudza), doamna Tjelde (doamna C. Demetriade), Valburga (domnișoara Lily Popovici) și Signa (doamna F. Rebreanu) fiicele lor – și în sfârșit Sannös (domnul Storin) procuristul casei Tjelde. Averea și plăcerile pe care ea le procură n-au moleșit puterile sufletești. Toți primesc și împart sacrificiul de a munci la remedierea catastrofei,

cu o simplicitate pe care şcoala modernă de nuanţă pariziană nu o cunoaşte şi refuză să o şi bănuiască. La sacrificiul familiei se adaogă jertfa străinului Sannös, care lucra în firma patronului de copil şi adunase, cu experienţele sale proprii, vreo patruzeci de mii de lei, capital cedat acum lui Tjelde, pentru organizarea în mic a unei afaceri noi. El rămâne credincios stăpânului său până ce datoriile falimentului sunt plătite...

Advocatul Berent (domnul Soreanu), reprezentantul băncilor din Christiania, e iarăşi un individ de calitatea dură şi gravă a celor de mai sus, dar cu o inimă caldă cu discreţie în capul lui de lup. Scena luptei dintre Berent, care cere clientului său să-şi semneze singur falimentul, şi Tjelde e una din cele mai frumoase din câte s-au cunoscut în teatru. Trebuie văzută. Trebuie văzut neapărat Soreanu, care aduce o interpretare fără seamăn. Niciodată acest actor ciudat de inegal nu s-a găsit mai mult în rolul ce-i convine. Mai presus de toate remarcatele lui însuşiri, strânse laolaltă, domnul Soreanu s-a întrecut într-o interpretare magistrală, demnă de cea mai mare scenă din lume. Stăpânirea de sine a lui Berent a fost înţeleasă şi colorată de domnul Soreanu, admirabil. Şi vocea lui calmă, energia lui blândă, fascinaţia pe care o propagă, de neînlăturat, totul a fost atât de profund gândit, atât de bine stampat, definitiv. De puţine ori am simţit, ca-n seara de marţi, bucuria de-a urmări formele în evoluţie ale unui talent adevărat.

Björnson pune în piesa lui alte două asemenea scene de luptă. De trei ori personajele din *Faliment* se întâlnesc părechi într-un dialog singuratec. Din urzeala amestecată se desfac oportun un fir şi alt fir şi, un timp, rămân încrucişate împreună. Dacă vigoarea acestor scene, dacă emoţia şi interesul cu care se dezvoltă ţi-ar da, absorbit în ele şi în autor, răgaz ca să măsori şi să preţuieşti, ai descoperi simptomele unui procedeu.

Întâlnirea fetei Valburga Tjeldo, de două ori, cu Sannös, ne-a reţinut atenţiunea întreagă şi pentru alt cuvânt. În aceste două scene am putut face cunoştinţă cu incomparabila valoare dramatică a domnişoarei Lily Popovici. Mărturisim că până în ziua *Falimentului* domnişoara Lily Popovici, arătată din când în când publicului, ca o simplă figurantă, a fost, în

ce ne priveşte, un nume de afiş. Conştientă fără îndoială de lipsa de cuviinţă ce i s-a manifestat până azi de către conducătorii Teatrului Naţional, grăbiţi să instaleze printre idoli numerele de varieteu chinuit, în genul doamnei Eleonora Mihăilescu, şi toate păpuşile de sfoară şi câlţ, şi mascule şi femenine, aflate în căutarea azilurilor de potenţe slabe ataşat la buget, domnişoara Lily Popovici a răspuns cu mândria cuvenită acestui tratament şi a evitat, credem, să voiască să caute strălucire în rolurile de umplutură.

În *Falimentul*, domnia sa şi-a dat pe de-a-ntregul drumul şi... deodată teatrul românesc, căci aşa se petrec fenomenele, dintr-o dată, numără printre femei o artistă în cea mai pură accepţie a cuvântului terfelit. Dacă alte camarade ale sale, relevate în ultimul timp, se bucură de o bună şi justă apreciere de contrast, domnişoara Popovici reclamă de la datoria noastră, spectatori sinceri, de a nu tăgădui printr-o îndulcire de termeni şi prin piezişuri oportuniste, afirmarea hotărâtă a unicei sale individualităţi.

A spune că domnişoara Lily Popovici are talent, viitor, că făgăduieşte şi că se distinge; a o povăţui să fie mai scurtă sau mai lungă, mai blondă sau mai negricioasă; a-i atrage luarea-aminte asupra cutărei calităţi sau cutărui defect, poate să fie un fel de a feri incapacitatea altora de deziluzii şi de a apăra drepturile nulităţii de a nu fi ştirbite de ivirea barbară şi nesocotită, în mijlocul lor, a unui mare şi onest har sfânt pentru artă. Lily Popovici are integral harul fericit.

Facem aceste rapide şi foarte sumare însemnări nu în scopul de a sfărâma o nedreptate – căci această bună acţiune a săvârşit-o singură artista, în seara de marţi – dar pentru ca să-i exprimăm recunoştinţa noastră că în cei din urmă şeapte ani de cronică teatrală ne-a fost dat, în afară de Marioara Ventura, să primim cu serioasă şi intimă mulţumire în cârpele colorate ale decorului, pe cea dintâi femeie, marcată de un destin genial, a teatrului românesc.

Spaţiul ne sileşte să amânăm pentru altă dată continuarea notelor de faţă.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 450, 15 martie 1918, p. 1-2. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Un faliment», 4 acte de Björnstjerne Björnson.*

ADRIAN MANIU ŞI SCARLAT FRODA: *FATA DIN DAFIN*

Într-un cerc de câţiva domni, refugiaţi în casa unui prieten ospitalier, a fost citit de autori, acum vreo douăzeci şi cinci de zile, poemul feeric al *Fetei din Dafin*, jucat în seara de marţi la «Comoedia». Ne aducem aminte impresia de frumuseţe şi elasticitate, reflectate în câteva însemnări făcute a doua zi aci, cu care ne-am despărţit, auditorii. Actul al doilea – feeria – era un şir de poeme delicate în lumina cărora ningeau imaginile din abundenţă ale poeziei bune. Şi, vocea lui Adrian Maniu, care adaogă versului culoarea brumărie a vitrinei aburite, făceau bijuteriile sale seducătoare. Greşelile, incorectitudinile deveneau insensibile, înfăşurate în ceaţa fermecătoare a lecturii. Ca să se citească pe sineşi, poetul *Figurilor de ceară* se transfigurează ca un peizaj şi pe nesimţite a insinuat atmosfera lui, cu care luptase câtăva vreme, în judecata acelui ce ascultă. Nu e un artificiu sau este un artificiu de cea mai curată sinceritate.

Cum se micşorează toate aceste efecte când autorul nu mai intervine, când alţii recită stihurile lui, când poema, pe care am gustat-o ca poemă şi ca nimic alta, se face piesă de teatru! Atunci autorul dispare, cântecul lui gingaş de contemplaţiune intră în viaţă, se întrupează, se îmbracă în haine civile şi trăieşte indiferent de scriitor şi peste el. El nu mai poate nimic stăpâni. Ca un strein, stă deoparte şi suferă fără îndoială. E, între realizarea scenică a unui poem, diferenţa dintre intenţii şi realizarea lor în scris, vrem să spunem enormă, oricare s-ar găsi a fi siguranţa tonului didactic cu care unii scriitori afectează în Academii şi critici, perfecţiunea lor particulară de-a transforma în literatură tot materialul gândirii lor.

Probabil că lăsându-se în voia altora, cum e cazul pentru teatru, nu e cel mai mare rău ce i se poate întâmpla unei scrieri literare, chiar în cazul unei proaste înţelegeri şi a unei recitări prosteşti. E, orişicum, un control, o verificare. În această privinţă autorii n-ar trebui să se citească niciodată.

La lectură – lectură făcută de autori – actul al doilea, cel mai frumos, domina cu mult pe celelalte. La teatru pare pal. Actul întâi e cel mai viu şi al treilea mai atractiv. Cineva observă că domnul Iancovescu a fost *«a côté»*, vrând să afirme că nu şi-a priceput rolul de Michiduţă. Adevărul este că cel mai bun interpret în *Fata din Dafin* a fost domnul Iancovescu, silit să fie prea singur şi prea copleşit de reverie, acolo unde se concentra frumuseţea poetică a piesei. Ceea ce constituie puterea de reverie a textului, teatrul găseşte a fi prea larg şi uniform. Dacă facem partea celor doi autori în piesă, s-ar putea exprima valoarea fiecăruia: domnul Maniu e mai bun poet iar domnul Froda mai bun autor de teatru, cel dintâi crescând la lectură, cel de-al doilea la rampă.

Să încercăm o schiţare a *Fetei din Dafin*.

O familie din marea societate şi prietenii. Domniţa (doamna M. Giurgea), fata unui senator văduv pe cât se pare (domnul I. Constantiniu), e logodită cu deputatul Dan (domnul V. Valentineanu) şi iubită de autorul anonim al unei feerii ce se va juca în casa senatorului, de amatori. Necunoscutul autor trimite Domniţei buchete de flori, Domniţa îl iubeşte, domnul deputat e gelos. În familie se învârte un băiat glumeţ şi trist subt gluma lui contrafăcută, Michiduţă. În *Fata din Dafin* va juca şi el rolul unui bufon. Acesta-i actul întâi.

Al doilea act înfăţişează chiar reprezentaţia pregătită de personajele care în actul întâi compun cercul familiei descrise, feeria *Fata din Dafin*, a scriitorului anonim. Scena e instalată în fundul scenei, cu o cortină deosebită, cu o a doua cuşcă a sufleurului. Cortina e de vreo cinci ori mai lungă decât e nevoie, dar efectul nu e stricat de ridicarea ei. Subiect: Dafin Vodă (domnul C. Mărculescu) stă să moară pe sofa, înconjurat de vraci, de Michiduţă, bufonul, de însoţitoarea Fetei din Dafin (domnişoara Cleo Pan) etc. El a visat un vrăjitor care l-a învăţat cum să întinerească, reţeta unei picături de apă moartă amestecată cu două picături de apă vie. Împăratul dă poruncă să i se aducă apa, aducătorul va primi în schimb chiar darul unei jumătăţi din împărăţie. Soseşte vrăjitorul, Vraptonie (domnul Gr. Mărculescu),

însuşi cu apa; împăratul îi făgăduieşte să-l răsplătească după dorinţă. Bea împăratul apa şi întinereşte. Efectul acestui moment e cu desăvârşire anulat de apariţia sticluţei farmaceutice pe care o scoate din mantaua lui albastră vrăjitorul şi de scârţâitul dopului de plută tras de mâna costumată împărăteşte a lui Dafin Vodă. E vorba de-o glumă stupidă sau de-o stupiditate serioasă? Un creier cât de simplu nu-i în stare să conceapă un flacon adecuat cu basmul, cu feeria, cu costumul? Am pune rămăşag că sticluţa purta etichetă roşie şi inscripţia: Intern.

Vrăjitorul cere o răsplată neaşteptată, pe fata împăratului – care i se refuză. Nemaiputând să-l omoare, vrăjitorul îl blestemă. Împăratul va fi prefăcut în copac şi poporul lui în pădure – ceea ce se realizează imediat, după o pauză cu cortină. Domniţa e prizoniera copacului, pe care îl părăseşte pe scară şi la întoarcere întâlneşte pe domnul Valentineanu în hainele lui Făt-Frumos şi-l iubeşte. Intrarea copacului s-a astupat. Domniţa rămâne singură şi tristă în inima pădurii.

Actul al treilea e grădina casei senatorului – ne întrebăm dacă, într-adevăr, tatăl Domniţei era senator. Lampioane, Michiduţă etc., etc. Deputatul, fostul Făt-Frumos, a descoperit că autorul era Michiduţă! Şi se leapădă de logodnă. Domniţa, care îl adora necunoscut, acum îl batjocoreşte. Durerea fără leac a umilitului boem.

Interpretarea în genere nu a fost slabă; ne-am aşteptat la mai puţin. O mărturiseşte un public cum n-am mai văzut ăst an la teatru. Succesul *Fetei din Dafin* a fost fenomenal. Cu o sinceritate care ne-a emoţionat, s-a manifestat pentru tinerii autori, pentru fiecare actor în parte. O scriere atât de frumoasă împrumută şi din evenimente un caracter deosebit; seara de marţi a fost mai ales din partea tuturora o sărbătoare românească.

Doamna Giurgea a plăcut conform obiceiului domniei sale de a plăcea întodeauna şi de-a nu şti ce-i insuccesul. Domnul Iancovescu a refuzat însă cu încăpăţânare să răspundă apelurilor insistente ale publicului de-a ieşi să mulţumească la rampă. Bine şi tot mai bine domnul Gr. Mărculescu – ah! cum l-am convinge mai degrabă pe acest

excelent artist să-şi modifice fizionomia numelui său, adesea confundat cu altul. Destul de bine, deci, toată lumea. Notăm pe Cronicarul (domnul Emanoil) pe generalul (domnul I. Georgian). Felicităm pe domnul Demetriad, apariţie scurtă, elegant schiţată, pentru Regizorul.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 457, 22 martie 1918, p. 1-2. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Fata din Dafin», de d-nii Adrian Maniu şi Sc. Froda.*

NICOLAE BURLĂNESCU-ALIN: *DOUĂ CUMETRE*

Burlănescu a murit convins, fără îndoială, că lasă posterităţii o piesă de teatru fără păreche. În seara de marţi, într-o lume cu totul străină de fosta lui minte şi care n-a ştiut că ar fi existat vreodată un Alin Burlănescu, scriitor şi dramaturg, piesa lui s-a jucat cu succes. Enervant succes, însă real. Publicul pare astăzi cu totul atras de teatrul original, datorească-se oricui, iasă din orice pană, indiferent de calitate. Publicul cere piese noi scrise de români – românii ar trebui să înceapă să se execute mai prompt. Actorii le dau cu plăcere sprijinul interpretării, spectatorii aplauze şi urale, presa le aduce elogii. Dacă din timp în timp, între lucrările fortamente slabe, se iveşte câte una mai bună, idealul e atins, care consistă în a spori cât mai mult repertoriul românesc.

Mişcarea teatrală în această direcţie trebuia încurajată din răsputeri, acordând autorilor cu sau fără nume, talentaţi sau nuli, toate facilităţile şi concesiile, ca în industrie. Paralel cu fabricile de zahăr, care au dat rezultate admirabile, se poate dezvolta cu mult folos şi industria teatrului naţional... Între public şi Burlănescu-Alin, unul din cei mai mediocrii autori ce ne-a fost dat să cunoaştem, e o legătură mai tare decât între acelaşi public şi, de pildă, Molière; ei se înţeleg şi se pătrund mai bine. Actorii sunt în piesele

originale liberi, nedominaţi de prestigiul cutărui mare artist străin care a jucat într-un fel definitiv rolurile din *Cocuţa*, din *Marionete*, imitate în Bucureşti.

Să vedeţi cum izbuteşte răposatul Burlănescu să fie obiectul unui entuziasm nepermis.

El croieşte trei grupe de întâmplări, pentru trei acte, care se petrec la ţară. Chef la cârciumă noaptea; nevasta primarului şi a învăţătorului, notarul şi ţârcovnicul. Bărbaţii umblă cu lume prin sat ca să prindă pe ucigaşul unuia Stămbuloiu, inventat, zice autorul, de nevasta primarului. Întregul act întâi – cei patru îndrăgostiţi stau cu coatele-n masă, cântă şi răcnesc. Publicul – să-l felicităm – moare subt deliciile pe care i le procură această imensă scenă de beţie la Moşi. Se aude zgomot, muierile şi bărbaţii fug pe din dos şi pe uşa cârciumii soseşte alaiul lui Stămbuloiu, în cap cu primarul. Asta, la coada primului act. Apare şi o ţigancă şi dă cu ghiocul. Primarul şi învăţătorul află că sunt înşelaţi de neveste. Destinul s-a rostit.

În aşa tocătură şi vomitură se târăsc cele trei acte şi se mântuiesc cu bine, cu o veselie a publicului, ce nu trebuie calificată din pricină că repertoriul naţional trebuie respectat şi feţele avantajoase ale publicului din sală, care va statornici dezvoltarea vieţii teatrale româneşti, trebuiesc cinstite.

Nevasta primarului, Lixandrina, e omul de stat al satului; femeninului ei, mizerosul Burlănescu, înfumurat de lectura vreunui roman idiot senzaţional, îi acordă mari puteri morale, şiretlicuri geniale. Şi-a zis că lumea e peste tot la fel şi dintr-un sat el face un univers; mortul, Dumnezeu să-l ierte, s-a cam întins la simbolism. Lixandrina păcăleşte, fără să aibă aerul nici aspiraţia, pe toată lumea. Mitocanca Alexandrina e jucată, cu toate atracţiile trebuincioase şi în special cele vulgare, de doamna Eugenia Ciucurescu.

E şi un socialist în sat, învăţătorul Răsură (Gr. Mărculescu), a căruia nevastă iubeşte pe Onofrei ţârcovnicul (V. Toneanu). La un banchet, dat de primarul Alexe în cinstea lui Andrei Paparudărescu, zapciul, învăţătorul se îmbată şi face – fiindcă aşa i-a păcut ironicului Burlănescu – procesul capitalismului. Zapciul (domnul I. Iancovescu), se supără, îl goneşte, bate odaia cu biciul. Domnul

Iancovescu, care ține în permanență vârful rolurilor, face, jucându-se ca un copil, un tip de zapciu care a contribuit mult la succesul celor *Două cumetre*. Masa zapciului și apoi închiderea consilierilor în localul primăriei, unde se bat de se slutesc pentru o controversă casnică, sunt scenele mai bune din acest lucru lung care a durat o seară și-a fericit o adunare de spectatori serioși.

N-am putut înțelege intrarea deodată în scenă a domnilor Toneanu și Petrescu, care n-au mai jucat de atâta vreme. Doi seniori nu-i prea mult pentru Burlănescu-Alin și nici unul nu era prea puțin pentru *Fata din Dafin*? Probabil că nici o altă preferință nu i-a determinat decât a costumului. Domnului I. Petrescu îi vin bine dimia și cusăturile țărănești. Să nu uităm a releva, independent de rostul lui în «piesă», rolul învățătorului, ocupat de domnul Gr. Mărculescu, tot mai multiplu și mai variat.

Direcția trupei românești de la Comoedia a uitat să introducă în program o pagină de proză utilă și un portret, portretul autorului și proza unui biograf. O dată ce consimte să joace o piesă, câteva indicații oficiale și date aparțin autorului în textul programului, de drept – mai ales când, mort de mult și nerecunoscut, un autor e dezgropat și pus în viață subit. Ce a scris, cât timp a scris, e fiu al Craiovii sau al Urlaților, a mai fost jucat și când sunt informații prețioase pentru fiecare spectator și în special pentru toți acei tineri entuziaști de la galerie, care întrețin rețeta teatrelor și nu sunt instruiți în raport cu distracțiile lor nici de presa specială, nici de către dascăli.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 478, 13 aprilie 1918, p. 1-2. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Două cumetre», 3 acte de Burlănescu-Alin.*

ILIADA LUI MURNU

Casa Școalelor dă la lumină o nouă ediție a traducerii domnului G. Murnu, din Homer. E o nouă ediție și o nouă versiune în același timp. Autorului, care se străduise ani de

zile cu tălmăcirea în versuri a celui mai complet poem cunoscut, nu i-a lipsit entuziasmul de a întreprinde asupra textului inițial, tipărit, o nouă muncă de curățire, de artistificare a expresiei, de concentrare, de sinterizare. Conturul ideilor e corectat, desenul frazelor e mai precis, culoarea e așezată mai just și totul mai bine la punct. Limbajul e mai nervos, cuvântul mai energic. S-a ales cu o intenție de rotunjire, între mai multe cuvinte, cel mai geometric sau cel mai elastic, după caz. Unele versuri sunt grandios lapidare.

În prima stare, *Iliada* domnului Murnu, deși realiza un efort cu adevărat considerabil, putea să fie învinovățită de didacticism și de un aer involuntar de pedanterie – pedanterie inevitabilă care venea de la materialul utilizat. Biuroul de lucru al unui profesor nu-i un altar pe care scoboară, ca pe masa poetului, în libertate, norii din ceruri și vulturii lor. Inspirația lui e măsurată, îndrăzneala lui se împiedică de regulamentul artei de a scri. O scrupulozitate exagerată înfrânge avânturile profesorului-poet. În prima *Iliadă*, plutea o atmosferă de dulap cu cărți, de dicționare. Multe zorzoane și uscături au dispărut. Cu o inversiune, cu o virgulă, cu un punct, traducătorul a dat părților țepene mobilitate, textul a căpătat un stil, *Iliada* se citește cu mare mulțumire – și a ști că această muncă penibilă și frumoasă a fost împlinită de un român, simți bucuria.

Este timpul ca literatura românească să apuce pe drumul operelor mari și să se puie la tonul literaturilor mari străine. O principală operație săvârșită în literaturile țăranilor care s-au deosebit prin calitatea și belșugul produsului artistic, a fost naționalizarea operelor străine clasice. Când s-a învățat grecește și latinește, umaniștii n-au avut în vedere studiul steril al acestor limbi, pentru folosința gramaticală, pentru stabilirea unui gust bolnăvicios de gramatică și sintaxă, pentru luxul de a determina un aorist sau de a căuta, ca în șarade, un acuzativ cu infinitiv. Scopul studiilor de limbi moarte a fost transportarea scrierilor fundamentale din literaturile vechi în literatură modernă. Vremuri îndelungate nu s-au făcut decât traduceri și unele dintr-însele, ca Plutarch al lui Amyot, au întrecut în

valoare originalul. Şi paralel cu tâlmăcirea, scriitorii care n-au visat ca astăzi originalităţi şi inovaţii cu voinţă, de cele mai multe ori contestabile, şi-au făcut, excluzând orice mândrie, un ideal de imitaţie.

În nemţeşte, unde s-a lucrat cel mai mult, poporul german găseşte, pentru perfecţiunea intelectului şi a gustului său, tot ce s-a scris mai bun la popoarele străine, vechi şi noi. Germania a asimilat toţi scriitorii. În munca depusă de miile de învăţaţi şi temperamente care mută dintr-o limbă într-alta ideile, imaginile şi concepţiile, limba de vehiculare câştigă în supleţă şi diversitate, ceea ce nu câştigă deodată la lucrul de originalitate.

În România se citeşte devreme franţuzeşte. Toţi tinerii parcurg o serie de scrieri, la şaisprezece ani, pe care n-ar trebui să le abordeze, din insuficienţă a plămânului artistic. Rezultă o confuzie în spiritul lor, care n-ar rămâne să le îngreuieze judecata şi intuiţia, dacă aceleaşi scrieri le-ar fi avut îngrijit traduse sau măcar slab traduse, în româneşte. Ei pot răspunde, când li se recomandă *Iliada* domnului Murnu, că o au în franţuzeşte, că e mai lesnicioasă, că se citeşte mai repede decât în limba română, în care traducătorul a trebuit să lupte permanent cu textul.

Iliada domnului Murnu le va fi cu mult mai folositoare decât o versiune franceză. Sensul operei traduse, exactitatea ei se respectă neapărat prin simplă brutalitate, de orice autor, acesta-i sensul mare cinematografic. Dar sensul mic, ca să zicem aşa, acela dispare şi se reînnoieşte cu fiece traducere nouă. *Iliada* greacă, *Iliada* germană, *Iliada* franceză şi *Iliada* română este acelaşi lucru, însă în patru feluri deosebite, Subt pana domnului Murnu *Iliada* nu-i o traducere, ci o poemă zămislită în româneşte şi numai aşa citirea *Iliadei* este un instrument pentru afinarea literaturii româneşti. Punct cu punct totul e brodat minuţios în vederea armoniei şi preciziei de limbă. Cuvântul românesc care înlocuieşte, cu cuprinsul lui din şesul Dunării, piatra gătelii literare a textului grec, are singur o valoare pentru noi. Familiaritatea cu Homer nu se dobândeşte prin ocolul textului franţuzesc, atât de strâns şi de intim, cât e nevoie

pentru ca din lectura lui Homer să rezulte un folos românesc homeric.

Pentru ca să atingem dezvoltarea literară intrensecă de care geniul nostru particular duce nevoie, nu putem face abstracție de lipsa noastră de traduceri. Limba noastră va suferi atâta timp cât clasicii nu vor fi cu toții naționalizați. Scriitorii noștri se vor menține la opere superficiale și trecătoare. Ne vom eterniza în bucăți de câte șease versuri, în impresii amoroase și vom ajunge la o literatură absolut indigestă, din care va lipsi artera puternică a poeziei mari. *Iliada* domnului Murnu ar trebui să fie un exemplu pentru atâția dascăli care se irosesc prostește în jurul liceelor și universităților, fără să contribuie cu știința lor la transformarea muncii literare românești într-un studiu întemeiat. Casa Școalelor e chemată să poată lua direcția acestei mișcări, care lăsată la inițiativa profesorilor, lipsiți de mijloace și de curaj, nu va da niciodată nici un rezultat.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 482, 17 aprilie 1918, p. 1-2.
Semnat: T.A.

VICTORIEN SARDOU: *TOSCA*

Toată *Tosca* se prezintă ca o cromolitografie de restaurant: cu pretenții, cu ifose istorice, cu personaje având bărbia ridicată mai sus decât normal. Se găsește acolo omul rău și perfid care necăjește întodeauna publicul, amanta clasică și femeia generoasă și răzbunătoare, credincioasă și plină de virtuți când un strein îi displace. Și nu lipsește nici revoluționarul primejdios, profesând pictura bisericească.

Această nostimă și fără pic de simț emoțional daraveră se petrece în pământurile Papei, la Roma. Veți afla din program anul exact și alte detalii importante. Vi se va spune acolo că numele pictorului avea cea mai frumoasă asonanță – citiți: Mario Cavardossi – și că tocmai se

îndeletnicea cu înfrumusețarea bisericii Sf. Andrei, evident din Roma, când s-au produs evenimentele jucate la Comoedia. În românește Cavaradossi sună Demetriad, desigur mai urât, dar ce vrei?

Trebuie bine băgat de seamă că mai există un revoluționar primejdios, Angelotti, care fusese prins și condamnat la spânzurătoare. Pe vremea aceea Roma trebuie să fi mișunat de revoluționari, de vreme ce din zece personaje câte are piesa, doi erau dintre dânșii – sau mai bine zis douăzeci la sută. Spânzuratul scăpase din pușcărie îmbrăcat în haine femeiești și s-a refugiat, așadară, la Mario Cavaradossi, *maestro pittore*, în acest costum de sex deosebit.

Aci îl găsește Tosca, amanta pictorului, cea mai formidabilă cucoană din câte poate cunoaște chiar un italian de rasă latină – înveșmântată în trupul doamnei Demetriad, pe care nu vi-l mai descriu. Ea crede că omul ce se ascunse, la intrarea ei în biserică, și căruia îi zărise ceva din travesti, era o femeie. Gelozia îi roade deodată inima monumentală și ea insistă să afle și, ca femeie, află totul.

Poliția e pe urmele lui Angelotti, tortureazǎ pe Cavaradossi, care îl ține ascuns, ca să mărturisească, și în sfârșit Tosca intervine, denunță ascunzătoarea și toți sunt atunci ridicați și duși la castelul St. Angello și închiși. Ca un cavaler, Angelotti în tainița lui își curmase zilele cu otravă, așa încât acum e transportat în stare de cadavru.

Marele *mahăr* al acestui complicat subiect este prefectul Scarpia – nu pot toți prefecții de pe lume să se cheme Tzigara-Samurcaș. Scarpia păstra pentru pictor, pe lângă un dinte revoluționar, un întreg sistem de măsele amoroase. Era, deși persoană oficială, gelos ca un mizerabil odios. Ceva mai mult: Scarpia e însuși domnul Storin, care la începutul actului al patrulea se hrănește la masă și dă canaliei de Colonetti ordine cum va fi spânzurat cutare sau împușcat Igrec. Când intră Tosca, el are toate rafinеriile ca să-i declare că ea-i nevinovată și că amantul va fi foarte curând executat și ca să o facă să înțeleagă că poate scăpa și amantul dacă... dacă... dacă Tosca primește omagiile sale de bărbat și prefect. Cu o luptă gigantică ea primește. Infamul Colonetti e chemat și instruit să tragă cu

gloanțe oarbe în, zi-i pe nume, Cavaradossi – și să-l facă scăpat. Aci e de făcut o remarcă: pe Colonetti ar putea să-l cheme și Schiarone – ceea ce nu cred – dar la urma urmelor e destul de indiferent.

În două cuvinte: cu cuțitul, Tosca ucide pe baronul Scarpia care se apropie să fie plătit, iar sus, Cavaradossi e împușcat cu gloanțe adevărate. Înțelegerea dintre Scarpia și Colonetti fusese o prefăcătorie.

O ultimă înghițitură: Tosca se aruncă după terasa unde zăcea mort amantul, în prăpastie. Sfârșit și lui Dumnezeu slavă.

Să mai vorbim de actori? Dar joacă vreunul în această piesă de târgul Moșilor? Poate unul singur să facă mărturia că a jucat? Putea cineva să joace, să se arate, să impresioneze? Ce gunoi trufaș!

Un amănunt, oribil amănunt! oribil pentru ignobila lui falsă sentimentalitate. Autorul a căutat – nenorocitul! – psihologie catolică. Când, mort, prefectul zace pe scânduri, Tosca, ucigașa lui, se învârtește cam un ceas pe lângă el, își drege buclele într-o oglindă, ia două sfeșnice cu lumânări de pe masă, le așează la capul cadavrului, ia un crucifix, îl depune pe pieptul lui...

Nici Emil Nicolau n-a făcut în lunga lui carieră dramatică așa ceva.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 491, 26 aprilie 1918, p. 1 (*Cronica teatrală*). Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Tosca», cinci acte.*

F. VON SCHÖNTHAN ȘI G. KADELBURG: *GINERELE DOMNULUI PREFECT*

Joi seara, s-a cântat... Comedia domnilor De Schönthan și Kadelburg, localizată de domnul Gusty, cu un excelent simț de culoare și măsură, care nu cade niciodată în mahalagismul celorlalți localizatori, ca de pildă domnul Ranetti, ne-a răzbunat cu vârf și îndesat de premiera

precedentă. Domnul Gusty a făcut, din lucrarea curată şi onestă a celor doi colaboratori, un spectacol limpede şi de-o veselie primăvăratică.

Autorii au ştiut să se adreseze cu dibăcie unui subiect care înviorează şi dispune întodeauna: contrastul dintre vârstă şi tinereţe, dintre demnitatea gravă şi protocolară a părintelui sus-pus şi exuberanţa naivă a tinerilor care năvălesc în aşezămintele lui sufleteşti şi morale ca nişte sălbateci, cu stângăcia simpatică a unor pui de prepelicari.

E un personaj admirabil; domnul prefect Dumitraşcu, cu reşedinţa în Craiova, unde se petrece toată piesa, jucat de domnul Gr. Mărculescu (celălalt) cu o mândrie, cu o emfază, cu o ţinută, cu o egalitate splendidă. Prefectul nu admite ca voinţa cuiva să se infiltreze în autoritatea lui violentă. Soţie, copii, ginere trebuie să se supuie absolutismului lui casnic. În douăzeci şi şapte de ani de căsătorie el a împărăţit ca un faraon peste familia lui. Mai ales că şi-a găsit un ginere docil şi fricos în persoana tânărului Mişu Câmpeanu, domnul Iancovescu, care o dată cu o zestre considerabilă a primit şi stăpânirea socrului dictator. În faţa socrului, veşnic nemulţumit şi arţăgos, Mişu Câmpeanu e apucat de nişte friguri de timiditate care-l copleşesc, ca un mic funcţionar de la prefectură. El uită să-i mai zică: tată, personalitatea lui se topeşte şi îşi întâmpină socrul ceremonios şi tremurând, cu titlul lui de Domnul Prefect. Autoritarismul socrului se complace în spaima şi laşitatea ginerelui şi abuzează. Sunt scene între acest boier de provincie şi băiatul Câmpeanu, care ţin sala într-un hohot de râs, imposibil de moderat. Evident că de câte ori rămâne singur, cu un prieten care-i cunoaşte poltroneria, sau cu sora neveste-sii ginerele se foloseşte de lipsa socrului, ca să-şi proclame, cu o violenţă dusă la extrem, independenţa. Atunci el loveşte cu putere mobilele din casă, trânteşte scaunele, răcneşte, fumează. Dar toată revoluţia ginerelui se schimbă subit într-un tremur de frică, de un efect comic irezistibil, îndată ce statua, ochiul încruntat, monoclul şi mustăţile teribil de solide ale socrului îşi fac apariţia în salon. În salon şi în faţa socrului fumatul

e interzis. Ginerele îşi ascunde repede ţigara de foi, pe care o aprinsese ostentativ.

Dar autoritatea socrului se izbeşte pe neaşteptate de un întreg front de accidente unde începe lupta între el şi tineret. Întâi, în casa lui pătrunde un prieten al ginerelui, Iorgu Dadilov, un individ energic, cu sufletul tare, care va îndrepta firea lui Câmpeanu, domnul Valentineanu, robită prefectului în doi ani de convieţuire. Al doilea, un băiat al prefectului, Victor, domnul V.D. Bumbeşti, vrea să se însoare cu o guvernantă! atunci când tatăl său i-a destinat pe bogata domnişoară Caraiman. Al treilea Dadilov, pe care prefectul n-are ochi să-l vadă, cere prefectului mâna fetei sale de-a doua, Aglaia, ştrengăreşte compusă de doamna Aura Radovici.

Dar hotărâtoare pentru scăderea prestigiului domnului prefect şi reducerea autorităţii sale la zero, e atacul pe care îl primeşte pe neaşteptate de la ginerele lui fricos. Dadilov îi explicase toată ruşinea situaţiei lui de ginere stupid şi caraghios. Din lupta socrului cu ginerele, cel dintâi iese distrus. Ginerele în sfârşit poate să stea pe scaun cu obrăznicie în faţa domnului prefect, să-i râdă în nas şi să-şi impuie pretenţiile asupra neveste-sii, Natalia, jucată de doamna Maria Ciucurescu. Suferinţa ginerelui era cu atât mai amară, cu cât prefectul îl lipsea şi de bucuriile conjugale, păstrându-i fetei lui obligaţiile familiale anterioare căsătoriei.

Finalul e cel aşteptat. Tinereţea bate pe toată linia. Domnul prefect cade din piedestal – dar fără să se supere nici el.

În această piesă nu moare nimeni, nu suferă, nu geme, nu problematizează nimeni. Ce plăcere! În sfârşit se găsesc pentru scena Comoediei şi spectacole lipsite de frământarea sterilă şi orgolioasă a autorilor bolnavi de ficat. Din primul până la ultimul moment e o cascadă de bucurii care întrec la nesfârşit sacrificiul de a te imobiliza câteva ore într-un stal. Publicul are conştiinţa că nu a venit de-a surda la teatru şi că e gras răsplătit.

O calitate esenţială a lucrării domnilor Kadelburg şi von Schönthan o constituie, repetăm, acurateţa şi decenţa.

Puţini autori de teatru au putut fi veseli fără indecenţă şi trebuie să felicităm cu entuziasm pe cei care pot părăsi inspiraţia porcească a alcovului, când îşi propun să amuzeze. O impresie de sănătate rămâne în spectatorul care s-a întors marţi acasă şi de multă voie bună.

Interpretarea nu se va supăra nimeni dacă vom spune că a culminat cu domnul Grigore Mărculescu, care se dovedeşte tot mai complex, tot mai divers. După domnia sa, imediat trebuie aşezat domnul Iancovescu, punctul din care s-a desfăcut imensa ilaritate a sălii, arhipline. Punem pe domnul Valentineanu la urmă, pentru că deşi în diverse momente am regăsit calităţile sale proprii de-a lungul piesei, într-altele personajul lui Dadilov nu s-a împăcat câtuşi de puţin cu ele.

Dintre doamne, în primul plan a stat doamna Aura Radovici, incontestabil.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 514, 20 mai 1918, p. 1. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Ginerele d-lui prefect» (Der Herr Senator), comedie în trei acte de F. von Schönthan şi G. Kadelburg, localizată de P. Gusty.*

ALFRED CAPUS: *BĂRBAŢII LEONTINEI*

Leontina e-o femeie care-şi înşeală bărbaţii cu o adorabilă candoare, căsătorită de două ori, întâi cu Adolphe Dubois, funcţionar, şi al doilea cu baronul de la Jambière, mare proprietar în provincia franceză. După divorţ ea trăieşte câtva timp cu un mare negustor Brunoy, de care despărţindu-se şi rămânând săracă se întoarce la primul bărbat, prea slab ca să o respingă, şi se instalează la el. Dubois cere sfatul prietenului său, deputatul Plantin, care asistă la slăbiciunile fostului soţ şi-i împrumută de mai multe ori bani ca să plătească datoriile soţiei divorţate – influenta lui intervenţie ca să fie numit funcţionar în provincie şi să scape de Paris şi de obsesia fostei lui neveste.

Leontina rămâne şi cei doi prieteni părăsesc apartamentul şi Parisul, în vreme ce doi domni se anunţă la intrarea principală: baronul de la Jambière (domnul C. Duţulescu) însoţit de Anatole Grimard, profesor de agronomie (domnul Gr. Mărculescu) care, în vreme ce deputatul şi fostul bărbat se strecoară pe scara de serviciu, îşi fac apariţia în faţa Leontinei.

Leontina ştia că baronul o iubeşte, de la două prietene ale ei. Cei doi vizitatori sunt cât se poate de încurcaţi; baronul bâlbâie, nu găseşte cuvintele ce-i trebuiesc, profesorul îi vine pe cât poate într-ajutor, Leontina pune ochiul pe profesor, convinsă că baronul e un idiot şi, după o scenă irezistibil de comică, tustrei pleacă să prânzească împreună la un mare restaurant.

Leontina e jucată de doamna Maria Giurgea. Dubois, fostul ei soţ, e ţinut de domnul N. Soreanu. Ambii vor face din *Bărbaţii Leontinei*, până la sfârşit, un capo d'operă de fragedă şi tinerească interpretare.

În actul întâi trebuie relevat tipul servitoarei lui Dubois, Virginia, foarte bine condus de domnişoara S. Sonia.

Actul al doilea. Au trecut trei luni. Leontina e instalată în castelul baronului de la Jambière şi-i poartă numele şi blazonul. Întreg acest act se va petrece în casa agronomului Grimard, pe care-l vizitează des baronii, cu bicicleta. De astă dată baroneasa ajunge mai târziu decât baronul, din pricina ghidonului, pe care sosind roagă pe soţ să iasă în curte să-l îndrepte şi Leontina rămâne singură cu agronomul, căruia îi sare de gât. Publicul din sală descoperă între Leontina şi agronom relaţiile nepermise dintre amanţi, relaţii în care Leontina păcătuieşte cu o nevinovăţie fermecătoare, iar agronomul, savantul, omul de bibliotecă, se supune tuturor capriciilor ei cu tot atâta plăcere cât şi secretă teroare. În momentul când amanţii sunt confundaţi în cea mai strânsă îmbrăţişare, intră doamna marchiză de Versac, care surprinsă de spectacol, iese imediat nebăgată de seamă. Această marchiză de Versac e mătuşa baronului, o aristocrată cu înalte idei despre clasa din care face parte, şi adversara căsătoriei contractate de nepotul ei cu o femeie divorţată – fără consimţământul Papei, o oare-

care fostă femeie a unui oarecare Dubois. Ea nu recunoaşte pe Leontina, care sta în braţele profesorului agronom, cu spatele spre uşă, dar o aude vorbindu-i de întâlnirea lor de după-amiazi. Într-adevăr, Leontina, ştiind că baronul trebuia să plece la una din moşiile lui, dăduse o întâlnire profesorului foarte contrariat.

Îndreptând ghidonul bicicletei, baronul se întoarce în biuroul agronomului, unde mai schimbă câteva cuvinte cu amanţii, când marchiza de Versac se întoarce şi are un lung dialog cu nepotul ei, din care acesta înţelege, consternat, că nevasta sa îl înşeală şi făgăduieşte marchizei să divorţeze. Acum trebuie pusă la cale prinderea în flagrant delict, marchiza îl învaţă cum să procedeze, aducând comisarul la faţa locului, care va dresa un proces-verbal etc., etc.

Întru târziu, Leontina. Ea găseşte pe agronom la biurou, tocindu-şi facultăţile zadarnic la compunerea unui raport – şi trece în odaia de dormit să-l aştepte acolo ca să şi-l sfârşească.

Vin: comisarul, secretarul lui, baronul. În numele legii, deschideţi! Panica profesorului de agronomie. Agronomul şi-a compus o figură şi deschide.

Ce se petrece de-aci înainte e de domeniul comediei bufe pure. Comisarul e primul soţ al Leontinei, numit de curând în acest post prin intervenţia deputatului Plantin, după ce părăsise, cum ştim, Parisul. Stilul în care se achită de datoriile-i de comisar în acest caz e fantastic şi încremeneşte pe cei de faţă. În sfârşit, cere voie să viziteze odăile lăturalnice şi agronomul se opune să fie cercetat iatacul. Baronul se repede de mai multe ori să bată pe agronom. Leontina apare senină şi nevinovată. Spaima comisarului Dubois, mimica amuzată a Leontinei. Dubois înţelege că nu trebuie să înlesnească acest divorţ al fostei lui neveste şi cere baronului, înainte de a se face procesul-verbal, o convorbire particulară, în timpul căreia ceilalţi sunt izolaţi. El izbuteşte să împace pe soţi. Aceştia îşi făgăduiesc credinţă până la moarte, iar comisarul rămâne prietenul cel mai de aproape al baronului.

Actul al treilea înfăţişează interiorul castelului. Leontina dă sfaturi unei fete şi unui băiat de ţară, care-i cer

încuviinţarea căsătoriei. Dubois, invitat. Baronul se întoarce de la vânătoare. Grija lui Dubois, pe care şi-o exprimă cu vivacitate Leontinei, este de a-şi părăsi slujba cât mai curând şi înainte de a fi descoperit că e primul ei bărbat. Leontina se opune. Baronul îi propune lui Dubois să se însoare. El are o verişoară, Hortansa Sylvain, născută de Versac, văduvă bogată, pe care Dubois o cunoaşte pentru a fi scăpat-o de un accident de trăsură.

Atunci intervine pentru a doua oară marchiza de Versac, care nu ştie că nepotul ei s-a împăcat cu Leontina şi venind vorba de Dubois, ea arată că, în urma cercetărilor făcute la Paris, ştie că el a divorţat şi baronul înţelege că e primul bărbat al nevestei sale. Scenă violentă între baron şi cei doi soţi, care se potoleşte prin intervenţia gingăşiei Leontinei. Sfârşitul: căsătoria lui Dubois cu Hortansa Sylvain...

Trecem peste nenumărate scene, care ca şi tot cuprinsul sarbădei noastre naraţiuni trebuiesc văzute. Între altele vizita deputatului Plantin la baronul de Jambière cu variata stupefacţie a tuturor personajelor din această scenă în care rolul deputatului e jucat cu dibăcie de domnul N. Săvulescu.

E o lume în *Bărbaţii Leontinei*, copilăroasă, blândă şi de o puritate sufletească ce trebuie recunoscută la nişte libertini. Niciodată fapta, intriga n-au nimic dezmăţat şi cinic. Ai accepta, din pricina autorului, această viaţă ca o viaţă ce poate fi suportată, am zice cu plăcere. Publicul a aplaudat-o ca o glumă petrecută într-o societate de Pierrots, zburdalnici, buni şi cu un grăunte de nobilă tristeţă inconştientă în inima lor.

Lucru rar, toţi interpreţii au contribuit la ansamblul perfect al ultimei piese ce se joacă în stagiunea aceasta – şi suntem mulţumiţi să batem cu flori pe doamna Maria Giurgea, care a avut o creaţiune neaşteptat de strălucită, cât şi capul cu infinite nuanţe al fermecătorului Soreanu.

Cu un trandafir trebuie ochit şi domnul Gusty.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 547, 23 iunie 1918, p. 1. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Bărbaţii Leontinei», comedie în trei acte de Capus, tradusă de P. Gusty.*

Notă la Addenda

Colaborarea lui Tudor Arghezi la «Gazeta Bucureştilor» s-a materializat într-un număr de 41 editoriale, 5 articole şi 24 de cronici dramatice şi note de teatru. Ultima colaborare, o cronică teatrală, a apărut în nr. 547 din 23 iunie 1918, ziarul suspendându-şi apariţia la 11 noiembrie acelaşi an.

Semnarea, la 11 noiembrie 1918, a armistiţiului între Puterile Aliate şi Germania a pus capăt primului război mondial. În urma intervenţiei hotărâte a Comandamentului armatelor aliate, instalat la Bucureşti imediat după ce trupele de ocupaţie au fost obligate să părăsească teritoriul României, autorităţile române au chemat în judecată 23 de ziarişti şi angajaţi în redacţia ziarului «Gazeta Bucureştilor», învinuiţi de trădare şi colaboraţionism, însă mandat de arestare a fost emis doar pentru cinci: D. Karnabatt, S. Grossman, Ioan Slavici, Dem. Theodorescu şi Tudor Arghezi. Aceştia au fost întemniţaţi la închisoarea Văcăreşti, însă sub presiunea opiniei publice şi a presei au fost mutaţi la Hotelul Modern, unde vor rămâne până la pronunţarea sentinţei, putând fi vizitaţi de familie şi prieteni.

Procesul ziariştilor a început pe 22 februarie 1919, la Curtea Marţială a Corpului II de Armată. În depoziţia la proces Tudor Arghezi a declarat că situaţia sa şi a confratelui Dem. Theodorescu sunt aproape identice, în sensul că amândoi au scris în timpul neutralităţii şi după aceea în direcţia în care credeau că îşi pot servi mai temeinic ţara. Amândoi au rămas în Bucureşti cu ordin, fiind mobilizaţi în Compania de jandarmi care fusese destinată să asigure paza interioară a capitalei până la sosirea trupelor de ocupaţie, transferul lor în această unitate fiind făcut din ordinul generalului Dumitru Iliescu (care a condus operaţiile armatei române în primele luni ale războiului), pentru a-i pune la adăpost de anumite privaţiuni.

La cinci, şase luni după ocupaţie, amândoi s-au angajat colaboratori externi la «Gazeta Bucureştilor», fiind încredinţaţi că în acest fel slujesc interesele neamului şi ale oamenilor politici

lăsați în capitală de către guvernul Brătianu, refugiat la Iași. De aceea Tudor Arghezi își exprimă nedumerirea că primul proces politic din România începe cu gazetarii și nu cu oamenii politici care au fost susținuți de unii gazetari. El arată că este străin de «aruncarea» gazetei pe front, în rândurile ostașilor români, că n-a îndemnat armata la nesupunere și nici populația, nu a insultat statul și nici Coroana. Dacă au adus critici lui I.I.C. Brătianu, le-au adus deopotrivă tuturor oamenilor politici răspunzători de relele țării. Mai declară că s-a bucurat de toată încrederea Ministerului de Război, că guvernul Brătianu a încurajat punctul său de vedere în politica externă, în anii 1915-1916. Afară de o contribuție personală, V.G. Morțun (ministrul de Interne) l-a ajutat să împrumute 5000 lei de la Banca Viticolă pentru susținerea revistei «Cronica». De asemenea, multe din articolele scrise în ziarul «Libertatea», gazeta neutralistă, fidelă Triplicei, au fost inspirate de generalul Iliescu. Acum însă, o cauză politică a fost transformată de adversari într-un «proces militar».

Procesul a durat 13 zile, sentința fiind pronunțată la data de 23 martie 1919: D. Karnabatt și S. Grossman au fost condamnați la câte 10 ani de temniță, iar Dem. Theodorescu, Ioan Slavici și Tudor Arghezi la câte 5 ani.

Presa a luat prompt atitudine, definind verdictul «abuz de putere» și «teroare brătienistă» și contestând legalitatea actului de condamnare. Recursul făcut la Curtea Marțială Superioară este respins și ziariștii sunt transferați de la Hotelul Modern la închisoarea Văcărești, nemaiașteptându-se rezolvarea apelului de către Curtea de Casație.

La scurt timp, Tudor Arghezi primește în penitenciar știrea că fiul său, Eliazar, fugise de acasă. «Disperat de această nouă osândă, adaosă la osânda dăruită de Curtea Marțială, m-am plâns atunci frumosului cavalerism al unui adversar, d-lui Iorga, și domnul Iorga a intervenit la rege pentru grațierea mea. Tot ce am obținut în mai, cu multă întârziere ierarhică, a fost o liberare condiționată de cinci zile, inutil supravegheată de un agent, pentru căutarea copilului.»

La 28 august 1919, Tudor Arghezi expediază generalului Arthur Văitoianu, ministru de Război în cabinetul lui I.I.C. Brătianu, o scrisoare în care îl roagă să intervină pentru punerea lor în libertate: «Știți, poate, că sunt închis, dimpreună cu patru colegi de presă, dintre care unii v-au fost și v-au rămas recunoscători și devotați. Capriciile rău informate ale unor adversari fanteziști ne-au adus în fața Curții Marțiale, care amestecându-ne pe toți în același dosar și în aceeași cauză ne-a condamnat pentru

articole de ziar, scrise subt ocupaţie, la pedepse în disproporţie cu vina noastră – dacă vină a fost – fără să se fi ostenit cineva să se oprească la antecedentele inculpaţilor şi să facă deosebirile de rigoare. [...] S-a făcut cu mine o nedreptate de care nu pot crede că cei în drept nu-şi dau socoteală. Tot ce regret este că aţi lipsit din ţară; un proces atât de bizar, care să tragă la răspundere cinci gazetari pentru politica dusă în Muntenia de trei grupări politice cunoscute, subt ochii dv. nu se putea face. [...] Stăm închişi de 9 luni de zile. Suntem cu toţii nişte scriitori săraci în sarcina cărora nu s-a rostit la proces nimic degradant, nimic ruşinos. Unii dintre noi şi-au adus convingerile prea departe, poate, şi n-au ştiut să-şi pună condeiului frâu; dar nimic mai mult. Avem familii grele, care suferă crunt povara privaţiunilor şi detenţiunii noastre. Mă rog inteligenţei şi inimii dv., interveniţi de urgenţă la dl. Brătianu ca să nu fim lăsaţi în închisoare, la discreţia unui viitor guvern, indiferent sau duşmănos.»

Duminică, 7 septembrie 1919, Tudor Arghezi îi expediază o nouă scrisoare generalului Văitoianu, prin care îl roagă să fie pus în libertate provizorie, deoarece Eliazar fugise pentru a doua oară de acasă: «Domnule general, vă cer o intervenţie cu caracter excepţional. Faceţi să fiu pus în libertate provizorie până la recurs – mai sunt 12 zile, infinit de lungi, până la 19 septembrie – şi fiece oră ce trece îmi îngreunează problema regăsirii fiului pierdut.»

La 29 septembrie, Curtea de Casaţie a respins apelul, confirmând sentinţa de condamnare.

Cu toate că Tudor Arghezi nu a obţinut punerea în libertate provizorie, scrisorile sale nu vor rămâne fără ecou. În şedinţa Senatului din 22 decembrie, Gr. T. Coandă a cerut punerea în libertate a ziariştilor.

După vizita întreprinsă de ministrul interimar al Justiţiei, Ştefan Cicio-Pop, însoţit de primul procuror şi director general al închisorilor, Ionescu-Dolj, la închisoarea Văcăreşti, cu scopul de a-i convinge pe cei condamnaţi să depună «rugare» de graţiere – Ioan Slavici a refuzat s-o semneze – ministrul a înaintat regelui raportul în care propunea amnistierea acestora.

Cei cinci ziarişti au fost graţiaţi prin decretul regal nr. 51392 din 31 decembrie 1919.

M.A. şi T.R.

CUPRINS